

પે.ટી.સી.ડી. અને હુન્નર ઉદ્યોગ



ત્રિ માંસિક.



૭૬૭

વર્ષ ૧૨ સુ. ]

એપ્રિલ-૧૯૨૫.

[ અંક ૧ લો.

## દોરોના મુખ્ય ચેપી રોગો.

ચેપી રોગોથી ઘણાં દોર મરી જાય છે અને તેથી ઘણું નુકશાન થાય છે. એવી આપણું જીવન છે, અને દોર ખેતીનું સાધન છે માટે 'દોરોને' ચેપી રોગોમાથી બચાવવા ઉપાય લેવા જોઈએ.

દોરોના મુખ્ય ચેપી રોગો ત્રણ છે.

(૧) બળીઓ અથવા માતા (Filderfest or Cattle Plague)

(૨) ગળસુદો (Haemorrhagic Septicaemia)

(૩) ખરવા અને મોવાસો (Foot & mouth Disease)

બળીઓ અને ગળસુદો લાયક રોગો છે. બળીઓ કરતાં ગળસુદોમાં મરણનું પ્રમાણ વધારે છે. બળીનામા મરણનું પ્રમાણ સેકે ૪૦ થી ૫૦ ટકા હોય છે ગળસુદોમાં ૭૫ થી ૮૦ ટકા હોય છે. બળીઆ ધીમે ધીમે પ્રસરી છે, અને લાગેા વખત ચાલે છે.

ગળસુદોમાં દોર કોઠાએક મરી જાય છે, અને રોગ થોડા વખતમાં બધા મરી જાય છે. બળીઓ ગમે ને કુતુમા થાય છે. ગળસુદો વધુ કરી ચોનાસામા થાય છે. બળીઓ બધી જાતના દોરોને થાય છે. ગળસુદો લેસોને વીશેષ થાય છે, અને તેથી નાના પાડા અને મોટા (Young Buffaloes) વધારે મરી જાય છે.

ખરવા અને મોવાસોમાં મરણનું પ્રમાણ જુદું હોય છે, પણ દોર નબળા પડી જાય છે, અને કામ કરી શકતા નથી, અને ગાયો લેમોનું દુધ જોણું થઈ જાય છે. તેથી હુન્કત પડે છે.

ખજીયાનો રોગ ૩ થી ૭ દીવસ સુધી શરીરમાં છુપો રહે છે ગળા સુદાનો રોગ ૧ થી ૩ દીવસ સુધી છુપો રહે છે ખરવા અને મોવાસાનો રોગ ૨૦ કલાકથી ૭ દીવસ સુધી છુપો રહે છે

રોગ છુપો રહે છે એટલે ( Period of incubation ) જ્યારથી રોગ ના જતુઓ શરીરમાં પ્રવેશ કરે ત્યારથી તે રોગના ચીન્હ પ્રત્યક્ષ દેખાય તેની વચ્ચેનો વખત

ચેપી રોગો પ્રસરવાના મુખ્ય કારણો—ચેપી રોગો હવાપાણી અને ખોરાક મારફત ફેલાય છે, હવા મારફતે ઘણા જ જલદીથી ફેલાય છે

ચળારીઓ, બરવાડો અને ઢોરના વેપારીઓ જેના કે સીધી, વાઘડી, વલ્લારા, ઘેગ, ભકરા અને ઉટ ચરાવનારા લોકો મોટા રસ્તાઓ ઉપર થઈ ખેતાના જનાવરો સાથે ગામેગામ આવ જા કરે છે આ લોકના જનાવરોના ટોળાઓમાં ઠાંઈ ઠાંઈ વખત ચેપી રોગ હોય છે ઘણા ખરા ગામેગામ ઢોરોને પાણી પીવાને માટે એકજ તલાવ અથવા હવાડો હોય છે ત્યાં આ લોકો રોગથી પીડાતા જનાવરોને પાણી પાય છે ચેપી રોગવાળા જનાવરોને ખેતરોમાં અને ચરાઓમાં ચરાવે છે, અને રાજ્ય માર્ગો ઉપરથી હાકી નીકળે છે રસ્તાઓ, ચરા ખેતરો વીગેરેમાં ચેપી રોગવાળા ઢોરની લાજ, છાણ, મુતર વીગેરે પડે છે, આ જગ્યાએ થઈ સાબળ ઢોર આવ જા કરે છે, અને ચેપી રોગવાળા જનાવરો પાણી પીધુ હોય ત્યાં સાબળ ઢોર પાણી પીએ છે એવી રીતે એક ઢોરના ટોળામાંથી બીજા ઢોરના ટોળામાં અને એક ગામમાં બીજા ગામ ચેપી રોગો પ્રસરે છે

ખજીયા અથવા માતા.

ચી હ—તાવ આવે છે, આગેમાં પોચા વળે છે, નાકમાં લીટ આવે છે, મોઢામાંથી લાજ જળે છે, ઢોર ખાતુ અને વાગોળતુ નથી, શીથોત થઈ નીકળે છે પડી રહે છે, ને છેરે છે છાણ ગંધાસ છે અને ઝાડા સાથે લોહી પડે છે આ રોગ ૧૧ ગરમગી કેઠ ઠાંઈ ઢોર આપના થઈ નીકળે છે

ગળાસુદો

ચીન્હ—તાવ આવે છે આગે લાલ થાય છે, લાજ પડે છે, ગળે અગર બીજા કેઠ વાગેના સોળે આવે છે ગળુ બોલે છે પાસો થાસ મુશ્કેલીથી લેઈ શકાય છે મોહુ પહોળુ રહે છે અને જીભ ગઢાર દેખાય છે અને થોડા કલાકમાં મોત નીપજે છે

## ખરવા અને મોવાસો.

ચિન્હ —તાવ આવે છે, મોઢામાથી લાળ પડે છે, મોઢામા ચાદીઓ પડે છે, પગમા ખૂરીઓ વચ્ચે ચાદીઓ પડે છે, માખી બેસે છે, ઢોર પગ ખેરે છે, લગડાય છે અને મગમા કીડા પડે છે ઢોર પગ ચાટે છે, મોમા ચાદીઓ પડે છે એટલે ખવાતુ નથી, પગે લગડાં ધાય છે એટલે કામ થતુ નથી, અને ઢોર કુમળા પડી જાય છે કુમળા ઢોરતુ કુધ જોણુ થઈ જાય છે

## ચેપી રોગો અટકાવવાના ઉપાયો.

હથેલમા કહેવત છે કે “ Prevention is better than cure ” રોગ મટાડવા કરતા અટકાવવો વધારે સારો છે

ઢોરની બરાબર સમાજ લેવાયા આવે, પોષણકર્તા અને પુરતો ખારાક આપવામા આવે, અને હવા અજવાળાવાળા સ્વચ્છ તબેલામા રાખવામા આવે અને ઢોર સારી રીતે સચકત હોય તો ચેપી રોગ થવાનો સંભવ જોછો રહે છે કાનજુ કે તદુરસ્ત શરીરવાળા ઢોર ચેપી રોગના જતુઓ દહર બીલી શકે છે જેમકે દુકાળમા લુખમરો હોય છે, ત્યારે બળીઆના રોગનો મોટો ઉપદ્રવ થાય છે કાનજુ કે લુખમરાને લીધે ઢોરતુ શરીર નબળુ હોય છે અને તેથી તેમને રોગ જલદીથી અસર કરી શકે છે એટલા માટે ઘાસચારા ભરી રાખવો જોઈએ એક વરસ આલે એટલુ ઘાસ અગાઉથી બારી રાખવુ જોઈએ

રજારીઓ, બરવાડો, અને ઢોરના વેપારીઓના જનાવરો ઉપર બારીક દેખરેખ રાખવી અને તેમના ઢોરામા ચેપી રોગ જોવામા આવે તો ગામના ઢોરા તેમના ઢોરા લેગા થવા દેવા નહિ ગામના ઢોર પાણી પીતા હોય ત્યાં ચેપી રોગવાળા જનાવરોને પાણી પીવા દેવુ નહિ પણ બીજી અલાયદી જગ્યાએ પાણી પીવા દેવુ

ઢોરમા ચેપી રોગ આવતો હોય ત્યારે તેમની રોજ ગરમી લેવી ગરમી થરમામીટર નામના યંત્રથી લેવાય છે માણસને તાવ માપવાતુ થરમામીટર ઢોરનો તાવ તપાસવાને માટે કામ લાગે છે ઢોરની ગરમી ગુદામા થરમામીટર સુધી લેવી

સાજા ઢોરની કુદરતી ગરમીનું સાપ્તમીક પ્રમાણુ ૧૦૧-૩ ડીગ્રી, જોછા મા જોઈ ૧૦૦-૪ ડીગ્રી, વધારેમા વધારે ૧૦૨-૬ ડીગ્રી હોય છે

બળીઆનો રોગ થયો હોય તો તમામ સાજા ઢોરાને એકઠમ રશી સુકાવવી રમી સુકાવવાથી ઢોરોને કઠપણુ હરકત થતી નથી કુધજા ઢોરતુ કુધ

બોણુ થતું નથી બળદ કામ કરી શકે છે રસી મુકાબા પછી સાળ અને માદા દોરને લોગા રાખી શકાય છે રસી મુકાબા ના આવે ત્યાં સુધી માદા દોરને સાળ દોરથી જુદા રાખવા અને તેમની જુદી સારવાર કરવી માદા દોરને સાળ દોરથી એવી રીતે જુદા પાડવા કે માદા દોરનો પવન સાળ દોર ઉપર આવે નહિ

માદા દોરનો ઓગાટ, છાણ, મુતર, વિગેરે તમામ કચરો લોગો કરી બાળી દેવો, ઉકરડામા ન ખવેા નહિ છાંરાના નળી ના ઉકેલવા અને દોર ની કોઢોમા તડકો પડવા દેવો. સુર્યના તાપથી રોગના જંતુઓ મરી જાય છે

દોરની કોડોના અને ગામમા લીમડાના પાકડા છુટી અને નમા કાઢી નાખીને પાણીમા મેળવી માદા દોરને જાળ ચાપ ત્યાં સુધી પાવા લીમડો ઠંડા અને જંતુનાશક છે ગામમા માતાજીનો હવન કરવો

મોઢામા ચાલીએ પછી હોય તો મોઢામા ફટકડીનું પાણી વારે થકીએ છાત્રુ એક ચેર પાણીમાં એક નાકો ફટકડી નાખવી માદા દોરને ચોખાના હોટની શામ પાવી મરી ગયેલા દોરનું ચામડું ઉતારવું નહી, પણ તેને ગામ થી દુર ખસાયદી જગ્યાએ જ્યાં સાળ દોર ના જતાં હોય ત્યાં ઉડા ખાડા એા ખોદી કાઢવા, કાઢતી વખતે મુકાબા ઉપર મીઠું નાખી કાઢવા મુકાબા ઉપર ચાર ફુટ માટી પુરાય એવો ખાડો ખોદવો દોરો કાઢવાની જગ્યાની આજુ બાજુ વાડ કરી એથી રોગથી મગી રહેલા દોરના મુકાબા કાઢવાની જગ્યા સરકારે નીમવી, દોરોને પાણી પીરાની જગ્યાઓ અને દોરને ચરવાની જગ્યા થો દુર જુદી જમીન મુતરા, શીયાળવા, ગીધ, સમગીઓ, કાગડા વીગેરે એ પી રોગવાળા દોરના મુકાબા સુધી નામે છે, અને દુર લઈ જાય છે, અને રોગ ફેલાવે છે, માટે એ પી રોગથી મરી ગયેલા દોરનાં મુકાબા ગમે ત્યાં રખડતા નાખવા નહી, અને તુ ત દારી દેવા, અનર બાળો દેવા લાકડા પી એ વવારીને બીધે વખતે બળાય નહી તે જરૂર ઉપર જતાંઆ પ્રમાણે કાટી દેવાં એઈએ

ગળમુકાબો રોગ થયો હોય ત્યારે બધા માળ દોરને તુરંતજ રસી મુકાવવી, એટલે રોગ અટકી જાય છે સાળ દોરથી માદા દોરને જુદા રાખવા રોગ ચાલેલો હોય ત્યારે દોરની ગરમી રોજ લેવી અને જે દોરને તાવ માલમ પડે તેને તુરંત જુદા બાધવું માદા દોરને ચરવા છોડવા નહી, કારણ કે તેમની લાળ જે જગ્યાએ પડે તે જગ્યાએ સાળ દોર ચરે તો તેમને રોગ ચાય છે માદા દોરને પાણી નેા જગ્યાએ લાતો પાવું એટલે સાળ દોરને

પીવાના પાણીમાં ચેપ લાખવ થાય નહીં માઠા ઢોરનો ઓગાળ, છાત્ર, મુંતર, લાળ પડ્યા હોય ને જગ્યાનો બધો કચરો ઉમરડી ભાગી દેવો ઉકરડામાં નાખવો નહીં માઠા ઢોરનું ગળું મુટ્ટું જાય ત્યારે ખોરાક, પાણી અને દવા ગળે હતરતા નથી ગળે સોજો આવે તે પહેલાં નીચેની દવા પાવી

વિદાયતી મીઠું	શેર ૧
સુરો ખાર	૧ અધોળ
મુઠ	૧ અધોળ
ગોળ	૧ શેર

મેજની ૨ શેર ગરમ પાણીમાં ઓગાળી પાઈ દેવું

વિદાયતી મીઠું ના મલે તો ખાવાનું મીઠું શેર ૦૧ તેને બદલે વાપરવું મુઠાની વ્યવસ્થા બળીખાના રોગમાં બતાવ્યા પ્રમાણે કરવી જે ગામ માં વરસો વરસ ગળસુઠાનો રોગ થતો હોય તે ગામના તમામ ઢોરોને જે માસમાં રોગ થતો હોય તે માસમાં ૨૨ વરસે વેકસીનેશન કરાવવું

૧ ખરવા અને મોવાસાનો રોગ થયો હોય ત્યારે માઠા ઢોર સાગ ઢોર સી જુદા રાખવા દારની જમ્યાઓ ડીસઇનફેક્ટ કરવી મોઢામાં ચાલીઓ હોય તો ફટકડીનું પાણી મોઢામાં છાટવું શેર પાણીમાં એક તોલો ફટકડો નાખવી તુલેગની દાળા ગંધી ચાટવા દેવી રોગવાળા ઢોરનું દુધ બરોળર ઉકાલ્યા વગર ઉપયોગમાં લેવું નહીં

પગ રોજ ગરમ પાણીથી ધોવા, કીડા પડ્યા હોય તો કીડા કઢાડી નાં ખવા અને પગ બરોળર સાફ ધોઈ નાખવા અને પીછીથી શીનાઇલ ચોપડવું શીનાઇલથી કીડા મરી જાય છે અને માખો ખેસતી નથી અને ચાદા જલદી થી મુકાઇ જાય છે હામર અને તેલ સરખા ભાગે મેજની ચોપડવાથી પલ્લુ ચાલીઓ રૂઝે છે શીનાઇલ ઘણા ખરા ગામોમાં વેરા લોકો વેચે છે શીનાઇલ રંગે કાળું અને પ્રવાહી હોય છે ખરા ચોખ્ખા શીનાઇલની પરીક્ષા પાણીમાં નાખી કરવી, ચોખ્ખા પાણીમાં જરા શીનાઇલ નાખવાથી પાણી ધોળું દેખા જેવું થઇ જાય છે. ખરાબ શીનાઇલ પાણીમાં નાખવાથી તેલની માફક તર છે શીનાઇલનું પાણી ચેપી રોગવાળી જગ્યાઓ ડીસઇનફેક્ટ કરવામાં ઉપયોગી છે

મદ્રાસ ઇલાકામાં અને, કાલ દેશમાં ઢોરોના ચેપી રોગો અટકાવવાનો કાયદો છે ગુજરાતમાં નહીં પણ ઢોરના આવા રાય કર ચેપી રોગો અટકાવી ઢોરોનું રક્ષણ કરવું એ આપણી પોતાની જ કાયદાની વાત છે માટે સ દાર રાયદાથી રોગ અટકાવે તે કરતાં આપણે ચોનેજ આ કામમાં તન, મન અને ધનથી મદદ કરવી જોઈએ

## દારના રોગ.

—\*\*\*—

કચુરો. ( ચોકી ગ, Choking )

ગળામાં અથવા ખોરાકની નળીમાં કંઈ પદાર્થ ખુસાઈ રહેવાથી કચુરો થાય છે, જે પાણી મખત ખોરાક જેવા કે શીરડી અથવા કડમ અગર વડેલી પદાર્થ જેવા કે ચામડા, દારૂના કણ, ખીના અથવા કાટા પણ હોય છે.

લક્ષણ—જો મોઢાના અથવા ગળાનાં પાછતા ભાગમાં કચુરો હોય છે તો દોઢ ખામે છે અને જોડે ઈંછુ આવે છે અને પાણી પીએ છે ત્યારે નસઠોગમ થી પાછુ આવે છે, જો ખોરાકની નળીમાં રહેલો હોય છે તો દાર બે ત્રણ ઘુટકા પાણી પી શકે છે પણ પછી તે પાણી નાક વડે બહાર આવે છે, જદુ બેચહેન થાય છે, પુછકુ આમ તમ હનારે છે અને પગ ઠોકે છે જો કચુરો જતદી કાદવામાં આવે નહીં તો દો નુ પેટ દા ખી બાલુએ આક્રાધી પુલી તથા છે કેટલાક દોગના મોઢાના પાછતા ભાગમાં કાચ ની ખી અથવા બહારથી ખોરાકની નળી ઉપર દાથ ફેંકીને જોરાથી કચુરો માલમ પડે છે.

કારણ—જો કચુરો અડખી રાકાતુ હોય તો બહાર કાઢવાનો યત્ન કરવો. જો ગળા મા અથવા મોઢાના પાછતા ભાગમાં અટકેલો પદાર્થ હોય તો ઘણું કરી ધાની નાખી ગ નાય છે પણ ખોરાકની નળીમાં હોય તો મહુ મુશીગત પડે છે ખોરાકની નળીમાં અટકેલો પદાર્થ હોય તો શીરડા અને મંબાળથી આમરે અર્ધેગિર અથવા તેરી એકઠુ મીઠુ તેલ પાણુ પડીથી તેને મોઢ મા ત્રાવવાનો યત્ન. જો દેરતી ખર ન ઉપર કાચ નાખવો અ ને ખોરાક નળીની દરક જાલુએ અટકાવી નીચે જોડ અને મજલુનાઈથી તેને હપર ( એટલે ગળા ) તરફ દમ વવા આ કામ આગેની ડગ, અને થોડો થોડો વખત જરા દંધ રસ્તો લીસો કચા માટે મોઢામાં થોડુ મીઠુ તેલ રડુ ધોગર અને મંબાળથી અ દાવો પેદાર્થ આ પ્રમાણે કાઢી રાકાતો જો ખોરાકની નળીના નીચલા ભાગમાં અટકાય તેમ અને કાચ પહેલથી ચા નહીં તા નજરના જનાવરોના દવાખાનામાં ઉપચાર માટે લેક જતુ એ એકર ઉપાય છે. ત્યારે હવાથી પટ થકુ દુસાઈ તથા અને જનાવર જાડુ મુએલીથી શામ લે છે ત્યારે ગુજાણ જવામ જથ થઈ જરાની ઘણી માસતી રહે છે, આવે વખતે દવા કાઢી નાંખવાને પેટમાં દાહ પાડવાની કુશર છે કામે પામે ત્યા પેટ એકદમ વધારે કુદેતુ માલમ પડે ત્યા અધુ વડે કાલ પાડતુ અધુ સીધો ખોસવો અને પંડી ધાર આડી કચી કે તુગતર દવા ગદાગ નીકળશે અને હવા બહાર નીકળી રહે એ ટને દાલા ઉપર ગોળી રમી અને કામગી મુખી દેવેલ આવા અટકાવવાળી, દરેક કેસમાં ખોરાકની નળી થોડા વિમ પ્રચી નળીમાં રહે છે માટે તે દમગાન નગમ ખોરાક જેવો કે ગાજ, આફેનો દાણો અથવા જીંજુ પાગ આપતુ જોઈએ.

## ગુજરાતી ખેતીવાડી સ્કુલ.

\*\*\*\*\*

ખેડૂતના હોદ્દાઓને માટે અને ૧૯૨૦ થી સ્થાપન કરેલી ગોધરા ખેતીવાડી સ્કુલ મનુ નંબુ ૫૧૦ વર્ષે તા ૧લી જુનથી શરૂ થાય છે, તેના ધા. અને માલિકી નીચ પ્રમાણે છે —

૧ આ નિશાળમાં નખસ થવા હજીતા ઉમેદવારોની પ્રવૈનિક પદ્ધતિ નથી પરંતુ આધારમાં ઓછુ ગુજરાતી ચોયુ ધોગણ ( એવા વધારે અભ્યાસ હોય તો સાત ) તેણે પાસ કરેલું હોય નોંધએ, અને તે બદલ જે ગુજરાતી સ્કુલમાં તેણે અભ્યાસ કર્યો હોય તે સ્કુલનું લીનીંગ મર્ટીફીકેટ ( નિશાળ છોડ્યા બદલનો ગીતમરનો દાખલો ) અરજ સાથે કરેલું હોય નોંધએ આ સ્કુલનો અભ્યાસક્રમ બે વર્ષનો છે

૨ ઉમે વાગના વાલીનો કુલો ખેતીનોજ હોવો નોંધએ, અને તે જતેજ ખેતી કરતાં દોના નોંધએ એ જ કે આ નિશાળમાં જીતીને લગત તમામ કામ હોદ્દાઓના કામેજ કરવું પડે છે

૩ આ શાળાનાં ભખ્ખો ૫ થી જે ઉમેદવારો ખેતી કરવાનોજ નિશ્ચય હોય તેણેજ આવવું જેનો નોકરીનોજ નિશ્ચય હોય તેને માટે આ સ્કુલ નથી

૪ ઉમે-વારની ઉમર ૧૫ થી ૨૦ વર્ષની હોવી નોંધએ

૫ આ નિશાળમાં દાખલ થવા હજીતા ઉમેદવારના નામ ઉપર જમીન નહિ હોય તે તેના ભાપ, કાકા વગેરે કાષ્ઠપણ નજરના સગાના નામ ઉપર પણ હોવી નોંધએ અને તે જમીન ડેટલી છે, સરકારમાં મહેસુલ ડેટલુ જારે છે વગેરે બાબતનો દાખલો પટેલ તથાટી તરફથી અરજ સાથેજ મોકલવો નોંધએ

૬ દરેક વિદ્યાર્થીને લણવાનું, ખાવાનું અને રહેવાનું જેટલું ખર્ચ થાય તેટલી રોલ શિપ મરકાર તરફથી આપવામાં આવે છે જેટલે વિદ્યાર્થી આપીવા વગેરેનો ખર્ચ ખીલકુલ કરવો પડતો નથી, પરંતુ જરવાગરમ પુરો થતાં પહેલાં ( અધવચ ) કાષ્ઠપણ વિદ્યાર્થી નિશાળ છોડે અથવા એવર્તનુંક ચર્ચાવવા બદલ તેને કાંદી મુકવામાં આવેલો હોય તો જેટલો વખત તે નિશાળમાં રહ્યો હોય તેટલા વખતને માટે મરમાસના રૂ. ૧૦ પ્રમાણે તેની પાસેથી દર તરીકે વસુલ કરવામાં આવે છે

પુરતક, લાયકેગી વગેરે પરચુરણ ખર્ચ વિદ્યાર્થીના પંદરનો રોય છે તે ખર્ચ ( લગભગ વર્ષના રૂ. ૧૦ ) બદલ વિદ્યાર્થીના વાલીએ દાખલ થતી રજા રૂ. ૧૦ અનામત તરીકે આપવા પડશે

૭ આ નિશાળમાં બીજી નિશાળો પ્રમાણે વારતહેવારની રજાઓ મળશે શિવાય દિવાળી ઉપર એક મહિના, અગી દિનાળામાં રોઢ મહિનો રજા પડશે અને તે મેક વેળા વિદ્યાર્થીને ઘેર જતા દેનામાં આરજો આ નિશાળ મદવાનો સરકારનો હેતુ એકે રૂ. જે વર્ષ

ગિજ્ઞાણ ક્ષીણ પછી વિદ્યાર્થી પોતાના મામાપને જેતીના કામમાં વધારે મનગાર થાય અને જેતી પણ વધારે કાયદાકારક રીતે કરે હવેથી પત્ર કરતા વધારે ટોકરા દાખલ કરવામાં આવના તથી

આ શાળામાં નીચે પ્રમાણે વિષયો સીખાવવામાં આવે છે —

(૧) પિત્રિધા (૨) સંવિદ્યાન, (૩) વિદ્યામાં વનસ્પતી અને જનુ મળધી (૪) રાહગીઢ નાન આપવામાં આવે છે (૫) જેતીવાડી ને લગતી બુગોળ (૬) જેતીવાડીને લગતુ અર્થશાસ્ત્ર અને જમીનની માપણી (૭) આરોગ્યવિદ્યા (૮) યોગ્ય મધ્ય (૯) ગ્રામ્ય અને શહેરી હવન (જેનુતને ઉપયોગી કાચા વગેરે ઉપયોગી ગિજ્ઞાણ જેમજ જમીન મહેસુલનો એકટ તમાવી એકટ કચા એકટ લોકલ બોર્ડ એકટ ) (૧૦) વાચન અને લખાણ, (૧૧) જેતી અને બગીચાનુ કામ (૧૨) એન્ડ્રીસ એન્ડ્રીસ જેવી રીતે ચનાવણુ, તેના દરરોજના ઉપયોગી ભાગ દરરોજ માફ કરી જેવી રીતે એન્ડ્રીસ વા વગેરે (૧૩) જેતીના ઉપયોગી એન્ડ્રીસના ભાગભાગેતુ ત્યારે જેવી રીતે દુરસ્ત કરવા અને લગતુજ સુધારી હુકારી કામ. (૧૪) વજાટ કામ

૮ આ ગુરુકુલમાં દાખલ થતા હરબા ઉમેશ્વરે ગોધરા (જિલ્લાને પશ્ચિમમાં) જેતી વાડી સ્કુલના હેડ માસ્ટરને જેમ બને તેમ જનવી પોતાની અછ મોક્સત્વી તેમાં ન મ, જનન ધધો ઉમર, તામુકો જિલ્લા પોષ્ટ ઓફીસ વગેરે સ્પષ્ટ જણારી ગુરુગતીમાં અગ્રહ કરી અગ્રહ ઉમેશ્વરના કાયદીજ હોતી જોએ ઉમેશ્વરને દાખલ કરવાની, અભ્યાસક્રમ પૂરો થતા સુધી હેવા દેશની અને સ્કુલ છોડ્યા પછી તેને જેતીના કામે લગાવવાની હુકા છે એ બલની કમુનન બખી તેની નીચે વાલીની મહી દોતી જોએ

૯ જે ઉમેશ્વરે નાગને દાખલ કરવાનુ નક્કી થયે તેને તે પ્રમાણે કામગીરી ખજ અપવામાં આવશે જે તારીખે કાગર થવા કમ્પ્યુ રોય ત તારીખે તેણે નિશાળમાં આવી હાજર થવુ જોએ

૧૦ વડુ વીગન માટે નીચેના દિવસે ખજ જયવહાર કરવે.

૧૧ શાળાનો અજામ પુરો કરી પછી જેનો જેતીવાડીનો વીચાર હશે અને જમીનની જરૂર હશે તો નીતિાળી નહીં ધણી મારી શરૂને માન તામના ગણેને જમીન અપાવવા તજવીજ કરવામાં આવશે

હેડ માસ્ટર જેતીવાડી નિશાળ  
ગોધરા.



## ઢોરોના ચેપી રોગો,

—\*~\*~\*~\*

ગાઠીઓ તાવ ( બ્લેક ક્વાર્ટર, Black Quarter )

આ રોગ ઘણું દરીને ત્રણ માસથી ચાર વરસ સુધીના ઢોરોને લાગુ પડે છે જમીનમાં નાના સુક્ષ્મ જીવો રહે છે તેનાથી આ રોગ લાગુ પડે છે ઢોરોના પગ અગર મોઢામાં જખમ થયા હોય તે જખમમાં આ જીવો દાખલ થવાથી આ રોગ ઢોરને લાગુ પડે છે, ઢોરોને ખાસ ચરવાની જગ્યામાંથી આ રોગ લાગુ પડે છે અને દરેક વરસે એકજ જગ્યાએ અને એકજ મોસમમાં એક સરળી રીતે આ રોગ ફાટી નીકળે છે આ રોગ ઘણું દરીને વરસાદની મોસમ પુરી થતા ચાલુ થાય છે, મુખ્યત્વે દરીને જે જમીન નીચાણમાં આવેલી હોય ત્યાં અગર બીનાશનાલી હોય ત્યાં આ રોગ ફાટી નીકળે છે જે ઢોરને એક વખત આ રોગ લાગુ પડે છે અને તેમાંથી બચી સાચુ થાય છે તેને ફરીથી આ રોગ લાગુ પડતો નથી

આ રોગ ઘણા નાગકારક છે અને જે ઢોરને એ રોગ લાગુ પડે છે તે ઢોર ઘણું દરીને ફક્ત એક અગર જે દીવથી વધારે જીવી શકતું નથી ઢોરને પડેલા નાન આવે છે પણ પડેલાથી લોકોને તાવની ખબર પડતી નથી પ્રથમમાં ઢોરને લગડાતુ ચાલતુ જોવામાં આવે છે અને સોજે જોવામાં આવે છે સોજે ઘણું કરી પાછલા પગના ચાપાના ઉપરના ભાગમાં અગર ગરદન ઉપર આગલા પગનો હડા આગળ અને કાંઈ વખતે ઢોરની પીડ, કમર છાતીની બાજુમાં સોજે જોવામાં આવે છે કેટલીક વખતે મોઢે અગર ગળે સોજે જોવામાં આવે છે અને એક કરતા વધારે જગ્યાએ સોજે હોય છે પ્રથમમાં સોજે થોડો હોય છે અને તેનાથી ઢોરને દુખ થાય છે પછી સોજે એકદમ વધી જાય છે, પગમાં સોજે કટણ અને દુખાવાયક હોય છે અને પાછાળી સોજે થકા વેઢના રહીત અને આગલીથી દુખાવાતા તડપડે છે કારણ કે સોજના હવા બરાવલી હોય છે સેફતનો રંગ કાલો હોય છે જો સોજને કાપતામાં આવે, છે તો તેમાંથી હવા નીકળે છે અને તેમાંથી ખાલી વાયુ મારતું કાલુ નીકળે છે જેમ જેમ સોજે વધે છે તેમ તેમ ઢોરની તદુરસ્તી અસાધ્ય થતી જાય છે અને તેથી ઢોર ઘણું માલુ થયેલું જણાય છે ઢોર સુખ થઈ જાય છે કુલે છે કાળે છે અને એના રાત્રોરવાસ ઘણું ગડબડી વધે છે ત્યાર પછી ઢોર

૨ દુધથી પડી જઈ મરી જાય છે આ રોગમાથી વજીજ થોડા દોર મરતા જાય છે એટલે આસરે સેકડે દસ દોર જાય છે

આ રોગમા દવા કરવાથી બહુ યુગુ થયે નથી સારામા સારો ઉપાય કરવો એ છે કે સાજા ઉપર કાપ મુકી ઉઘાડવો અને પડી તેના ઉપર ટરપેનટાઈન લગાડવું રોગ લાગુ પડવાનો સંભાવ હોય એવા જનવરોને સ્ત્રી મુકાવવી

આ રોગ દાખલ થતો અટકાવવાની રીત દોરોના ધણીઓએ પાતાના દોરોને જે ગોચરો ઉપર આગલે વરસે એ રોગ દેખાયો હોય ત્યાં ચરવા મોકલવા નહીં અને મુખ્યત્વે કરીને જે મોસમમા એ રોગ ફાટી નીકળ્યો હોય તે મોસમમા દોરને ચરવા મોકલવા નહીં જ્યારે આ રોગ ફાટી નીકળે ત્યાં રે માદા દોરોને સાજા દોરો આગળથી એકદમ દુર કરવા માદા દોરોને ગામ ત્યાં અને નદી તલાવ-કે પીવાના પાણીના ઝણ્યાં ૪૦૦ અગર ૫૦૦ વાર દુર વાડો કરી રાખવા માદા દોરની માવજત કરવા સાફ જુદા માણસો રાખવા અને તે માણસોને સાજા દોર આગળ આવવા દેવા નહીં માદા દોર આ ગામ ચારો અને પાણી લઈ જઈ આપવા જ્યારે દોર મરી જાય ત્યારે તેમને જાગી નાખવા અગર ઉડો ખાડો ખોદી દાટી દેવા તેના ચામડા વાપરવા નહીં જ્યારે દોરને દાટવામાં આવ્યું હોય ત્યારે ચામડું વપરાય નહીં તેવી રીતે તેને ખરાબ કરી ચામડા ઉપર અપુયો કાપા કરવા

સાજા દોરને સાફ ચરવાની જગ્યા બદલવી સાજા જનાવરોને દરરોજ મલાળપુવક તપાસવા અને તેમનામા કોઈ માદા માલમ પડે તે તેમને જુદા કરવી

### કાળીઓ તાવ ( એન્ટ્રેક્સ Anthrax )

આ રોગ પ્રાણવાતક છે અને એ રોગમાળા વાગ્યેજ સારા થાય છે એ રોગ ઘણું કરીને દોર, ભેંસો, ઘોડા થેડા, બકરાને લાગુ પડે છે અને ઉં, હરણ, અને માણસોને પણ કેટલીક વખતે લાગુ પડે છે આ રોગ ઉત્પન્ન કરનાર ઝીંબા જતુઓ છે આ જતુઓ જનાવરના લોહીમા દાખલ થાય છે ત્યાં તેમની પુષ્ટલ ત્રિધિ થાય છે અને આ રોગ ઉત્પન્ન કરે છે આ જતુઓ જોગક અગર પાણી સાથે જનાવરમા દાખલ થાય છે અગર જનાવરની ચામડીમા નીચે જખમ થયેલો હોય છે તે તેમાંથી પણ દાખલ થાય છે

જે જગ્યાએ આ રોગવાળા જનાવરો ચરતા હોય છે તે જગ્યાએથી જ આ રોગ બીજા જનાવરોને લાગુ પડે છે આ રોગથી પીડાતા જનાવરોનું છાણ, મુતર, અને તે જનાવરોમાંથી પહેતા બીજા પ્રવાહીઓ જે જે ખોરાક, વાસણ, સામાન વીગેરે જીતેને લાગવાથી આ રોગના ફેલાવો કરે છે આ રોગથી પીડાતા જનાવરનું લોહી ઘણું જ ઝેરી હોય છે

૪ આ રોગના ચિન્હો જુદા જુદા માત્રમ પડે છે આ રોગવાળું જનાવર ઘણું કરીને એકાએક મરણ પામે છે જે જનાવર થોડી મી પીટ પહેલાં સાફ દેખાય છે તે લોચ ઉપર પડે છે; તરફડીઆ મારે છે, અને મરણ પામે છે તેના મુકદ્દમા ઠાણવાસ ઢંકપથી શરૂ થાય છે અને થોડા વખત પછી તેનું પેટ ફુલ્લી ગયેલું માત્રમ પડે છે અને તેના શુદ્ધ બાહ્ય નીકલી આવે છે મો, નાક અને શુદ્ધામાંથી લોહી પહેતું જોવામા આવે છે કેટલીક વખતે આ રોગ એકાએક જોવામા આવે તથા પણ જનાવર માદુ થયેલું માત્રમ પડે છે અને તને તાવ આવેલો હોય છે તેના પેટમા ચુક થયેલી માત્રમ પડે છે અને જનાવર બહુ કરાજે છે અને કરાજતા તેના છાણ સાથે લોહી મિશ્રીત થયેલું જોવામા આવે છે કેટલીકવાર તેના મગજમા પીડા થાય છે અને જનાવર ઘણું તોફાની થયેલું અને ગાડા જેવું માત્રમ પડે છે કેટલીક વખતે તેના શરીરે ગાંઠ થયેલી માત્રમ પડે છે આ ગાંઠ તેની ડોક ગળા અગર પેટ ઉપર માત્રમ પડે છે પણ શરીરના ગમે તે વાગ ઉપર ગાંઠ થાય છે આ ગાંઠ ગરમ હોય છે અને તેથી જનાવરને દુખ થાય છે અને આગલી વખતે ગાંઠને દવાપતા ગાંઠ તડતડતી નથી

લેઈએ જો તેના મુકાબાને એ ઘે લઈ જવું પડે તો તેનું મોઢું, નાક અને શુભા પાંચ કરવા કે જેથી તેમણી લોહી વીગેરે જમીન ઉપર પડી ચેપ ફેલાવતા ખાટકે એ તમેલામા રોગવાલા જનાવરો રક્તના હોય તે જગ્યા બરાબર સાફ કરી નાખવી અને જતુનાશક દવાથી-થોઈ કાઢી જેવી કે હીનાઈલનું પાણી

આ રોગથી મરી ગયેના જનાવરનું લોહી જમીન ઉપર અને ખાસકરીને ચરવાની જગ્યા ઉપર લોહી ના પડે એવી કાલજીપુર્વક સલામ રાખવી તે પછી ઠારણ કે એ લોહીમાં આ રોગના પુષ્કળ જતુઓ રહે છે અને આ જતુઓ જો જમીન ઉપર લોહી સાથે પડે તો તે જતુઓ તે જગ્યા ઉપર ઘણા વરસસુધી જીવી શકે છે અને ફરીથી આ રોગનો ફેલાવો કરે છે આ રોગથી મરી ગયેલું જનાવર તલાવ અગર નદી આગળ કાંટા નહીં જો ખાસ અગરેયનું છે ઠારણ કે તેથી પીવાના પાણીમાં આ રોગનો ચેપ હાખલ થાય છે,

એ બધાનું ધણું અગત્યનું છે કે માણસોના શરીર ઉપર જખમ અથવા ચાકુ હોય તેમા આ રોગવાળા જનાવરનું ચેપી લોહી હાખલ થાય તો માણસોને પણ આ રોગ લોગ થાય છે સમર્ગમા આવેલા જનાવરોને રમી મુકાવવી

### શીતળા ( વેરીઓલા-Varicella )

ગાય, ભેંસ, ઘેંગ, બકરા, ડુકડર, ઉટ, ઘોડા, કુખરા તેમજ માણસોને શીતળા આવે છે

તકુ રત જનાવરો, રોગીષ્ટ જનાવરોના સમર્ગમા આવવાથી અથવા તેઓ ૧૧ સાથે રૂબઘમા આવતા નોકરોથી અથવા બીજી ચીતેથી માધારણની જો રોગ ફેલાય છે ગાયોમા આ રોગવધુ ખરૂં ગાયો દોનાર મારે છે કેવાય છે

એ રોગના એક જતુના પોષણ ૧૧ મુલત ત ૧૧ ૫ દીવમ ૧૧ છે

લક્ષણો—ઠારોને શીતળા ઘણા નેરમા આવતા નથી દુષણી ગાંઠના થાન તથા આચળ ઉપર શીતળા આવે છે થોડો ટૂંકાવ આવે છે અને શરિર અગવરથ રહે છે થાન તથા આચળ ઉપર મટાણા જેવડા નાના રાતા ચોડા માલગ પડે છે એક એ દીવસમા દોઢવીઓ થઈ આવે છે, અને તેમાં અવર

પ્રતાદી પાછાં હોય છે, તે ફાદલીઓ વચ્ચેથી બેતી ગમેલી હોય છે તથા વ્યવસ્થા સુધી કદમા વધે છે તેને જાણે કદ છે અને તેમા પાંચ હોય છે ફાદલીઓ સુધા ત્યાં જી ગયા બાજે છે બીજા વીમ દીવસમા છુટા પડીને ખસી પડે છે એ જગ્યાએ રાતા ચાલ પડે છે

ઉપચાર—અધે પ્રમજે અડધવોપચારી જરૂર નથી નીચેની દવાઓના જુવાળ આપવે

નિલચતિ મીઠું (એપસમ સોલ્ટ) ૧ ગ્રે

ગોળ

૧ કૅ

સુંઠી ભુરી

૧ અંગુળ

જાણે કિના પાણીમા મેવની દડુ પડે ત્યારે પાનુ હવેળા બોતક આપવો સલાહથી દુધ દોનુ વાછડા માંચને ધવગવવામા આવે ત્યારે જ લાગ ઉપર માંચને રોગ થયો હોય તે લાગ ઉપર ધવન કરતાં અને ત્યાં સુધી તેમને અટકાવવા કાટ પડેની હોય તે ફાદલા અને જાણેને જોરીક એમીડના પાણીની ઘોષ નાખવા (એક શેર ગરમ પાણીમા એક તોને જોરીક એમીડ નાખવો) અને પછી જોરીક એમીડની ભુરીને ઉપર લગાડી લોકાએ તે દુધ પીવામા લેવું નહીં

રોગ થયે દેવ તે જનાવરને તથા વાજરડાને ધલાદેવ રાખવા દુધ તેવી વદલા પછી દુધ ફાદલાના હાયવરના રોગના જાણેને તદન નાશ કરવો દુધ ફાદલાના વાસ લોને ઉઠતાં પાણીની સાફ કરવા

## કાય (ટયુબર કયુલોસિસ, Tuber Culosis)

પ્રકાર—કાય એક એવી રોગ છે તે જાંતી જાતના જનાવરો તેમજ માણસ તથા પક્ષીને પણ લાગુ પડે છે ઘેટા તથા ગરૂં તે કચીતજ લાગુ પડે છે અત્યાર સુધી માણસ વામા આ નુ છે તે પ્રમાણે આ રોગ સાધારણ નથી, પણ ગાંધી ગમેલા રોગના રોગા મા અને ખાસ કર ન દુધાળા દોરોના રોગામાના ડેડનાકને આ રોગ થવાનું જાણવામા આવ્યું છે મોટાં શહેરોમાં કે જ્યાં જનાવરને બીન આરોગકારક જગ્યામા ગળવામા આવે છે અને તેમ થતુ હોવાળી એવ સહેનામથી ફેલાય છે ત્યાં એ રોગ જનાવરને લાગુ પડવાની આવડે આશા ગાંધીએ દુધ મા ફેલે માણસને એ રોગ લાગુ પડે છે તેટલાં માટે એ ધણે અગત્યનો છે એ એક વિશિષ્ટ જાણે લીધે લાગુ પડે છે આ જાણે રોગ લાગુ પડેલા જનાવરના મનગમ તમા મહમુદમાં ગડે છે તે રોગની જાણ પછી રહી શકે છે અને તેથી તે એવ લા તમે તમા ધાય ધાણામ, પાણી તથા જાણેની દરમાં લેવામાં આવે છે આ રોગ સ્વામંદા, જોગક નીજેગ દા. અથવા તે સામંદીમાં જાણેના કાચા પછી ફેલાય છે ફાદલા સર્વોમથી પણ તે ફેલાય છે જનાવરને બીન આરોગ કારક જગ્યામાં રાખવાળી પણ રોગ ફેલાવો સહેનો થાય પડે છે સર અને દી રતુ આ

રોગને ફેલાવવામાં અનુકૂળ મઠ પડે છે. રોગના જનુના પોગણની મુત્ત દમ નિવસથી ફટ સાક અડવાડીમાં સુરીની હોય છે.

૦ દોરમા માસમ પડતા લક્ષણો — રોગવાવાને જનાવરોના ફરમોમાં પડેલા પ્રથમ બગાડો થાય છે. ઘણી વખતે રોગનુ જોવામાં આવતુ પહેલુ ચિન્હ પીની અને થોડી ઉધ રમ આવરી એ છે અને કામ કર્યા પછી તથા પાણી પીધા પછી તે ઘણા જોરમા આવે છે. રામ એવો મુરદેસ થય પડે છે. માંદુ જનાવર લેવાતુ જાય છે અને તેને વાણ થાય છે. મારે ધીરે તે ક્ષીણ થતુ માતન પડે છે અને આખો બેસી જાય છે. ઉધરસ વારવાર આવે છે અને રવાસ લેવાની મુરદેલી વધે છે. ન્યુમેનીયા (મુઝાગ થાય છે) મરણની પગે છે. આનરડા બગડેલાં હોય ત્યારે પેટમાં દુખાવના ચિન્હો માનમ પડે છે. પેટ છુટવાની શ આત થાય છે તે લાંબો વખત જરૂરી રહે છે અને જનાવર ક્ષીણ થઈ જાય છે. થાનમા પણ બગાડો થાય છે ત્યારે એટલે આચર અથવા તે આખા થાનપર સોજાય છે. તે સોજી મખત હોય છે અને દુખનો નથી પહેલા દુધ પાતનુ અને પાણી જોવા દેાય છે. પછી તે પીલા રગનુ થાય છે અને થોડુ થાય છે. જો મગજમા બગાડો થયો હોય તે તે નથી જાય છે, તેની આખે દેખાતુ બધ થાય છે અને તેને તાણ આવે છે. કાકા અને માંધામાં બગાડો થાય છે.

શાધાગમ્ય રીતે જોતા આ રોગને ખાતરીથી પારખી કાઢવા મુરદેસ છે “ટયુથર ક્યુસિન” નામના પદાર્થની પીચકારી મરીને પાટરો ખાતરી પુર્વક આ રોગ પારખી શકે છે. આનાથી તફરત જનાવરને કાંઈ નુકશાન થતુ નથી, પણ રોગવાળા જનાવરમાં ચોક્કમ ચિન્હો માલમ પડે છે.

ઉપચાર — ઉપચાર કરવા પ્રાત્નો દરવો નહિ ખાંડ જોતા એ અમાલ્ય રોગ છે. એ રોગ વાણ પડ્યાં જનાવરો, બીજા જનાવર તેમજ ચાણુમને ઘણો નુકશાન કર્યા છે.

અટકાવ — જ્યાં રોગી જનાવરને હાલદેન ગમવા તથા કમર્ગમાંના જનાવરો તેમાંના કાંઈને રોગ લાગુ પડ્યો છે એવુ ખુબી રીતે જણાના ત્યારે રોગ પારખવાને “ટયુથર ક્યુસિન” થી તપામવા કાકટની સલાહ પ્રમાણે ચાપતા ઉપાયો લેવાથી ક્યને જાણુ પડેલો અટકાવી શકાય છે. કાંઈ પણ રીસ કર્યા વગર જરૂરી પગલાં જગ્યાં પ્રુકળ દવા વાસા તમેલા તથા જોતી આશિમ કાગ્ગ જગ્યાએ એ રોગ અટકાવવાનો સંકેપી સર સ ઉપાય છે, આ ઉપરાંત રોગી જનાવરના રોવામાં લાવવામાં આવે નહીં તે જાખત મશી મજાળ રાખવી.



## ભાગ બટાઈ વીરૂદ્ધ વીધોટી,

—\*\*\*\*\*—

લેખક.—ડી સી. અબ્દીઆ, વ્યવસ્થાપક— ખેતીવાડી વિજ્ઞાન "

લીબડી—૬ ઠીઆવાડ

(૧) જમીનના માનેક મદારાના ગુનાસીના જમીનના—ખેડૂત ર્ગી (વગેરે ધણી કામના હાથ છે આ જમીન તેઓ પામે કેવા દેકથી આવતી છે તે સાત જાણુપર ગાળી અત્યાર માત્ર એટલુજ જણાવવાનું કે—આગીશ ગળવતી, જમીન આપણા દેશમાં સર્વથી મોટા વિસ્તારની છે ને તેનાથી ઉતરતી અન્ય રાજસ્થાનો અને ગીરાસ ધગવનાગતી છે

અકમર પાદશાહના સમય અને તે પહેલાથી જમીન ધરાવનાગ પોતાના મોટા વિસ્તારની જમીન પોતે ખેડી ચકતી નંદિ અને જે કામ આવી જમીન દગથી ઉમેરી સરખી કરી ખાતર પુરી તેમાં અનાજ નોર, ખાતરી બગી ચીના થકિ ચણા આદી ઉત્પન્ન કરતાં અને જમીનના ધણીને એ જમીનનાં બાડા પેટે ખેડનાગ પોતે જે અનાજ ઉત્પન્ન કરે તેનો ત્રાવ પ્રમાણે હીમ્મે દેતા

આગી જમીન જેમ જેમ વધારે ખેડાતી ચાતી અને જેમ જેમ તેમાં અનાજની ઉપજ વધવા સાગી તેમ તેમ રાજાઓ કે જમીનના માવેકાને રેવન્યુ ઉપજ કેવળ જમીનના ઉત્પન્નની વધવા સાગી જેમ આપણે રાજકર્તા અંગ્રેજ વેપારીઓ તથા ઓશીમગેન મરાઝમમા આવતા ગયા તેમ તેમ જમીનમાંથી વધારે ઉપજા આપનાગ અનાજ ઉત્પન્ન કરવા ધગ થતી ગઇ પહેલા બડી જુવાર, બાજરી, અડદ, મકે મગ વીગેર કરતા પછી ખેડુતોનુ કપાસની ભેતી ઉપર લક્ષ દોડયુ ને કાલા-કપાસના વાવેતગ વધારે કરવા સાગ્યા જેનુ ઉત્પન્ન વચું સાડ આવતુ થયુ કારણુ વિવાયતમાં મીલો થઇ ત્યા આંદીનુ કે જા થ નેમારી સુતર બનાવી કાપડ કરવાને ઉતોગ તે દેશમાં વધતો ગયો ત્યા મીનો વધવા લોગી તેમ કની ખપત પછુ વતો અને કાલા, કપામ રૂના લથ અકતા ગયા તે જોઇને આપણા દેશમાં કપામ લોડવાના ચરખા ફતા ને જે વડે આડ કરી કપાસીવા ને કે જુલુ કરતા હતા તે આડ કરવાનુ કામ પછુ બધ થયુ અને તેને બદલે વીલાયતી ચરખા કે છત વરાગથી ચાલતા થતા રા આતમાં આવા છત ફકત મોટા શહેરમાં હતા પછુ જેમ વખત જવા સાથે લોકો કેળવણી હઇ પરદેગ દેશાટજુ કરતા થાા અને દેશાગમાં કેવી રીતે ઉદ્યોમ વેપાર ઉન્નર કરી લોકો પધસા કમાય છે તે જોયુ ને તેનો અત્રાસ કર્યો અને આપણા દેશમાં છત મીનો કરવા સાગ્યા એટલે તો પછી કપાસના વાવેતરની મોટા વિસ્તારપગ ખેતી કરવા જરૂ પડી કારણુ દરેક મીખને કે જોએ વાવતગ કપ અનુ થોડુ હોય તો યુરોપ, જાપાા, ચીન અને હીદુગ્યાનની મીનોને સુતગ કરવા તથા કપડ વણવા, કે કુટ મજે નંદિ એટલે તેના કારમાં ધણી વધપડે થવા સાાી તેથી રૂના દલાનો

ને વેપારીઓ થયા તેમજ હિંદુસ્થાનમાં મોંઘે તમને જ્યાં ગીતો દોષ ત્યાં જોવા વાગ્યું અને અનાજની ખેતી જોડી થતી ગઈ જેને પશુઓ અનાજ ધાસની માધ્યમથી થઈ જમીનના માવેકાને અનાજના ઉત્પન્નમાં મહુ કમાણી નહોતી પણ કપામનુ વાવેતર થતાં તેની ઉપજ વધી વધી હાવ પણ સાગ મળ્યા એટલે જમીનના થળી ખેડુતાને સામ થી વા લાગ્યો તાજાથી વખતમાં મજુર, કમુઓ ગળી, તમાકુ અને અનાજની ખેતી આપણા રામા બહુ થતી તે કમી થતી ગઈ ને તેને બદલે કપામનુ વાવેતર વધી ગયું

ગામઝો કે જે જમીનના માલિક કે તેનાથી નોકરો રાખી જમીન ખેડવાર કે ઉપજ લવાર નહિ કાઢ્યું તે ગોરા વિસ્તારપરની હોવાથી તેમ કરવા વાગવા અગ્ય થાય ત્યાં ના આનમાં જમીન ઘણી પડતર રહેતી ને તેમાં ધામ ઉમળુ ને ગાયો ભેંસો ચરી ખાતી તે વળને અનાજની જગોતો બહોળો વિસ્તાર હોવાથી સંખ્યામય ગાયો બળદો ભેંસો ગરુડો પેટા હતા તે એમને ચરવા ની દટ હતી ને કાંઈપણ જાતનો કુ કે ચૂંચમળ શી હોવામાં આવતી નહિ જેમ જેમ ખેડુતો વધવા લાગ્યા જમીન ખેડના ગયા તેમ તેમ જ ના ની જમીન ની ખોટ પડતી ગઈ અને ખેતી ની જમીનનો વિસ્તાર વધી ગયો તે એટલે હાલ ની હવે તો દરેક ગામે ટોરા ચાગવા માટે રાજગયાનોએ ઘણી જુગ જમીન રાખી છે અને તે પણ ખગામી છે જેમાં વાપકુ હનકુ ધાસ થાય છે અગર પચ્ચવાળી ખાસતી ભેજવાળી કે કલ પણ રાગવાળી જમીન હોય તેજ પડતર જેવામાં આવે છે,

જેમ જેમ જમીન ખેડતી ગઈ ને તેમાં અનાજ કપાસ ધરે, ચણા, ચોખા તુવ ને કોળા આદી તુનોવવાના ગા તેમ તેમ તે ઉપજ વધતી ખેડુતાને થતી ગઈ ને જાઓને પણ પોતાના હિંમતી ઉપજ વધતી આવી

સંખ્યામય ગાયો ને તેની ઉપજ વેચા માટે વહીવટ કરવા રેવન્યુ ખાતુ-કોલ્લુ પડ્યું તેથી રેવન્યુ કમીસનરો કલમટરો મામલતદારો, નજારીઆ હવાવદાર પાળા ખમાતા પગી વિગેરે બરોજસ્ટ રાખવ ને ખળીમાં અનાજ તદ્દયાર કે લવવાને યોગી ન થાય ને માટે બદોખત રાખવા રેવન્યુ ખાતાનુ અગ્ય રાજગયાનોને રાખનુ પડ્યું હજારો સાધકમાં ખરીદી જમીનની જમીન દુનિયી કે તેમને ગામેગામ ખળામાંથી પોતાનો હિંસો લેવા જવો તેની વ્યવસ્થા કરી વિગેરે ઘણી નડખડ ને ખરચવાળું મુરકેલ દામ જણાયું એટલે અમુક વંચે કુધી ભાગ લેનારો જુહીવટ નારી રાખી જમીનની માપણી કે મરવે કરાવી અને ખેતરોની ઉપજની મરામરી કાઢી એક વીંચા કે એક એવરમાં ફવ ઉપજ અનાજ વપામ ધરે ની અમુક થાય છે તથા તે ઉપરાત ખેડુતો પામેથી માતીવેગ વેકે જાંપામુખડી ગામાત રસોઆ-દેવસ્થાન વિગેરે વિગેરેમાં માણી માપી નીકળતા તે ખર્ચાની સગસરી કરી પછી ઉપડ ગદમ લેવાનુ દાવ્યુ જેને વંધોટી નામ આપ્યું કેટલાક દેશી રાજગયાનોમાં લીંગોટીને જગાળધી કે ઉપડનુ નામ પણ આપે છે લીંગોટીની રોક કે ગદમ ખેલકને લેવામાં આવે છે જુવાર જાગરી ખળામાં તદ્દયાર થાય ત્યારે રીસેમ્મ ગા પહોલો હકનો એકોએ જા દા લેવામાં આવે છે જાણીના ફવ દા રાખ્યા ને



જમીનના પેચાણુ દર આપવામાં આવેના છે તે તે ગરબોની જમીનનું વચાણુ કુતા દર સેક્ટે ઓછામાં ઓછા રૂપીઆ મે નવુ દુનર ઉપર છે એ ઉપરથી વાચાગ લાણી શક્ય છે જમીનના માલેખી દર લીલેખી ગામ આપવાથી આગાદી યાચું છે જમીન વખત વખત ખેડુની રિયતી મારી મારી થવાથી વેચાણે થયા છે તે તેથી રહેતે ગરબોગન શી ધણી ઉપરવા કર છે તે રહેતે દાખા થાય છે અને આશ-કજમ-નાળાંબેરી, લીલુ-નાંડમ કેળ પપડા ગમકજ વિગેરે ફળાઉ આડ પણુ લોકો ધણા વાચે છે અને પોનાની તમામ ડમાણી જમીન સુવારી ઉપર નધારવામાં ખગ્યે છે, વવસાડ જનાના ધમડાયા ને સુરત પા મે પુના ગામમાં અને બીજા ભૂત્ય ખેડા છુટ્યોના ગામોમાં અત્યારે સખ્યાનધ કતમી આળા અને લીટીપીપર, અનેતમ, પપડા કેળ લીલુ મત્રા, અજમેગીમો વગેરેના વાચ તર કરે છે ને મુગલ માન વેચવા મોઢે છે તેથી રકમ બુધ રૂપિઆ ઉપનન્ત કર છે ને ખેડુને આગાદ થયા છે ખેડુનો આગાદી યાચ છે એટલે તેઓ ગામમાં જમીન રાખી મારી ધમારત બાધ છે તેથી ગામની રોલા વધે છે. ફેટલાક દેવમદી, ધરમશાળા હાના હયો નિનાયો દવાશાળા બધારે કે કુવા ખોલવી પાદા બધારી નજ નાળી લોકોને રાગ વડના કરી આપે છે એવા કાંટીસ ને માચકવાડ મહાગમના ગામોમાં કુતા આગાદી ન વરે તેમજ રાકા પ કેટલાક નો કામ લોકવાનાં છત કે ચગ્યા કરે છે. ફેટલાક કમોફ કે ડાંગરના ફોનગ દાદરાના મયા સલાવ છે કેટલાક પપ ઝનન ગેહી લોકોનાં પુનરાઈ દેડે કેટલાક શેરડી પીનનાના કાનુ ઉમા કરી શેરડીનો રમ દાદી આપે છે આમ ગામમાં મા પણુ જાડોજલાલી નેવામાં આવે કે તેનુ કાચુ જમીનના ચરદક ને વેચાણુ દર અ પેલાઈ તે છે આર્વા ગામોમાં વપાર મારો ચાસે છે ને ધનાદક વેપારીઓ પગ વમે છે

(૨) બીજે પ્રકાર લીલેખીની રકમ ઉધરી લેવાનો ફેટલાક ગરબોમાં છે પણુ જમીન વેચનાના અઘાટ દર અરેલી નહિ હોવાથી ત્યા લોકોની આગાદી થતી નથી આ જમી નની કમલ્લી કે વેચાણુ કરવા દર નહિ હોવાથી જમીનની ખેડ મારી થતી નથી. ખાતર કે ગાનુ નથી નવાણુ પણુ થતા નથી લોકો કુતાના પાણી પાઈ કિમતી વસ્તુ ઉપનન્ત કુતા નથી ને ફળ આડ પણુ વાવતા નથી કાચુ તેનુ કરવામાં પોનાની મુત્રી વાપર તો કાલ સવારે એ જમીનનો તે માતેક ગરેખે કે નહિ તેની ખાતર પડતી નથી અને રામમાં ગદે છે તેથી એવા ગામમાં કાઈ મારી રમાગન પણુ બાધતુ નથી અને મગિયર ધરમાં રહે છે ને ધર પગી જા પોનાની રિયતી નવલી જાત ત્યારે ગામ મોટી બીજે જાને ગદે છે. આવી બરખાની થતાની રિયતી દાખ ધણા દેલી ગજવાડાના ગામમાં થઈ છે ને ચાપ ન ને ખેડુનો વિશ્વાસ રાજવના ધણા તેમજ અમલ મિ ઉપર રહેતો નથી એટલે કાંટી રિયતીમાં નહિ પના આતર જેમ દોષ તેમ ચાનના દેડે મે મુનરો દગી લે છે ને સનાપ માને છે ગામમાં અપગ ધણ રાકી ઇને ગરીમ લોકોજ રહે કે તેના પુત્રો નો ખીજા મહેરોમાં કમાવા જતા ગદે છે અને ત્યા આનદ દરે છે જ્યા જમીનના ને ધના માલેખી દર નથી ત્યા આગી રમીની નેવામાં આવે છે

(૩) કામ બધાક—ફેટલાક રાજ્યોમાં અને ગમતીયાનાં ગામમાં વગે ભામ એટ લે ગમત મ પેચાણુ દર ને ની છે ને આગા કે અમલ ને વાચે તેઓ ઓછા પચો

ને ધણીમાં ઘણો અરથો લાભ ગમલામ તરીકે ખેડુત એ નીપળડેતી વસ્તુમાથી લેનામા આવે છે તે ઉપરાંત ૬૦ વીવા ને ૧૦૦ વીધાનુ માતી ગણી માતી વેરા ૧૨ મ વી રે ચાગ ખાનાથી આઠ આના મુઠી લેકે, તે ભુડી ફેટનાકે ગમરચાનેમા ચોખ્ખા ભાગ છે વ છે એટલે જે ભાગ થયો છે તે તેજ ગમરચાની વેવનુ મેળી કમનાગ મેડેતાછ મ મતન ૧૨ મ વડીવટના લઈ લેકે અને જ્યા તાંને ચોથો કે પાચમો તાજમામ લેવાય છે તે ઉપરાંત માપા લેવાય છે જેવા કે કાપા મુખી દવાવનારનુ માપુ કુવરપટ્ટેડો, કુડીગડા રમે ચાનુ માપુ, શ્રીચનુ માપુ, દોવાનુ માપુ ગામાતો વગર અને ગામ ડીમે જે વચ્ચાનો રોચ તેનુ માપુ વિગેરે વિગેરે દરેક ગમરચામાં અમનથી ચાનેતી આવતી ભુડી ભુડી ના બતો લેવાય છે-આ બી બાગતો લેવામા ગોટાળો ન થાય એટલા માટે બધાની સગમ રી કરી દાંડ અરથો ભાગ લેવાનુ ફગવેલ છે તેને ચોખ્ખા વજે લાગ કહેવાય છે એ ઉપરાંત વેડનુ ગાકુ ફેચ પડે. અમલદારનુ મુદમ થાય ત્યારે માથે ગળા કે વોડો હોય તો ધાસ પુળા વાગફરતી ખેડુતોને દેવા પડે છે તેમ બળતમુ પચુ વાગફરતી નુ પડે કે વિગેરે વિગેરે રીવાજ ભાગ મટાઈ થાને છે ત્યા મજતો દિમો વેરા છે જતા જમા વેચવાના કે ખોરડા વેચવાના દક નથી કળાગ વારેનો તેમથો પચુ કળાગ ફગના વાચે તાગ ૨૨ કાકુ ઓછામા ઓછા ચાર આનાથો ઘણામા ઘણા આઠ આના મુડી લેવાય છે ને ફાઇ ખેડુતોને કુવા હોય અમર નદી કાઠે જમન કાચ ને પાપી પાઇ મોકલાછ ફે તો તેની જમીનનુ માપ કરી તેની વીધોગી કે હાડ લેવાય છે નેતો પચુ એક નીમ નથી દોમ શાકવાછના વીધોગી વાયે । એ ને ફાઇ પાચ વેગ વળી પાઇ દલકવાધરી કે દોળી નદીના તળમા ચીજડાં નગ્નુચ મટેલા કે એનુ કર ન તેની પચુ તોગો વેરા છે

તે ઉપરાંત ખેડુનેને બદાગ મામથા અનાજ કપડ લોખડ કે કરીયાછ આગે વગના વપામનુ ગોળ ખાગ કાચે તો તેની જઠાત કે તાપ પચ લવાય છે આની દાખાદીમા થા બચવાને ફેટકાકે ખેડુતો ગામ આપુ બેજુ મળી ખજુની મમ ગમરચે દરમને ઉપ જતી હોય તે દેવાનુ મ્લુન કર છે ન પછી વગડ કરી ઉધાવા તાજને બરી આથ છે અગે ફેટતીકે જગોએ માંડીને ઇમાગે દેવાય છે તથી ઇતર । નુ દીકરી આપ વળી આવે જાય તો તેના લુખડા ઘણા તપાગી દાજ વછ મુ કે ને ફેટનાકે ભુતમમાગે તો ભુખમ કરવામા બાગી મખના નથી લાગ મટાઈના ગામેમા દોમ પચુ જળાકે કે ફળાકે માંડ લેવામા આવતુ નથી અને આડની સખા ઓડી તેનુ મુખ્ય ધરનુ માનવી દક નથી તે છે

ના ગજની માગણી પણ કરવા આરતા નથી એટલે ગામડામાં જે હોય તેજ એના બા  
વ આપી રાખે છે અથવા વેપારીઓ લાગીઆ થઇ જાય છે એટલે ચક્રસાચકરી કરી વધારે  
લાઇ આપતા નથી એટલે પત્રી માન પડ્યો ગહે છે ને વખારમાં, લગ્નો પડે છે ને  
મરી જાય છે તોનમાં ઘે છે અને જેવું નુકશાન ગજનને થાય કે તેથી લાગ જતાઇમ  
તો લાલ કરતા હાની થાય છે-વળી માખન કે ખજાના માત એજો થાય ત્યાર પત્રી  
તરવાર થાય-પવન નોય તો ઉપગી માફ કરના ઘણો વખત જાય અને ખેડુનો દુની  
હોય છતાં ખર્ચા ગણવાથી વાડીના પીનમાં તુન કરવામાં ખાજ પડે છે જોને ધ માં માથુ  
ઓ ઘણા હોય તેજ વાડી કરે છે હવાનદાર થોડા ખજાના તેમ રિધામુ હોતા ના તે  
ખેડુનો મગજની તરફ કરે છે તે ચોરી પણ જાય છે જ્યાં ખેડુનો ચાગ્રા હોતા નથી  
પણ જનતા સુધી પોને વાવના જાગરી કે ઘઉં બંદરો પોક કે અણાને આજો પોતાના  
છાકગને ખાત પાડી મરતો નથી ધરતો ઘણી એવું કરે તો ચોર બને છે ને રીપાઇવાલા  
હવડા હોય છે તે સાગ ખેડુતની ઇજત લેવાનું કરે છે અને ૬૩ લે છે કેટલાકનું માન  
વુ છે કે વીધોદીમાં ઉપજ વધતી નથી એટલે રાજને પણ ઉપજ વસાવવા માધન રહેતું  
નથી તેમ લાગે હોય તો તેમાં લાલ પનારે આવે એ વાત ખરી છે પણ જ્યાં જમીનન  
ઘણી જમીન નુષાગવા રાતી પાછ લોગને ધીંગના નથી કુરો કગવતા નથી, પાળા ખાતી  
રેતા નથી, નવાણુ ગળતી નેહોયો પાણી પામતું સાધન કરી રેતા નથી, માગ મળત  
લેવા પછમાં ધીરતા નથી સાગ ખી અપારતા નથી કાગતી વાવં રો કરવા ઉતેજન આ  
પતા નથી ખાનગ નખાવતા નથી અને જમીન ઉડી બેઠાવતા નથી અો તેવું કરે તેને  
લાગમાં રહેમીયત લાતી ધનામ આપી ઉતેજન આપતા નથી અને ખેડુતા ને લાગ છે  
તો એક લાગ રાજપતો છે ખેડુને વધારે ઉપજ આવશે તો ગજની પણ વધાર ઉપજ  
આવશે એવું મન મોટું રાખી ખેડુનોને ધીન્યાર કરતા નથી તો કદી પણ લાગ જત  
યા કાપશે નથી કદી એકાદ બે વરમ વસાની અનુકૂળતા હોય તો ઉપજ સારી આ  
પણ પછી તે લોકો પણ કપામ કાઢા ને ગરવે ધણી જમીનમાં જગ બાજરી વાને કે  
ખાતર નાખતા નથી તે બેક કરવામાં બે દરદર ગરે કે અો હાડુ બજારે છે ગાંડે ભાગ  
બટાઇ કરતા વીધોદીમાં ને બીનીની અને ગામ ની જમીનમાં વેચાણ દહ આ રાખી માગડ  
ઓ આખા થાય છે ગામડામાં પણ સાગ મખન થાય છે તમામ જેનગમાં કુચ થ  
જાય છે ને હામમાં લોગ કુજ ઝાડ ઉઠેવા લાગે છે સામાજ થોક જમ થય છે અો  
વપાર ઉદોગ વધે છે અને તેથી દાણની ઉપજ ગજને વધે છે, ઉપજન જમીન વેચાણ  
થાય તેની ગજરેશન શી ધણી વગી જાય છે કાણ આજે એક ખેડુ ધીંગત હોય તે  
કાલે ગરીબ થાય એટલે ધર કે જમીન ગીમે મુખ કે વેચાણ કરી કરજ નુકે તેથી ગજ  
રેશન દરતાવેજનુ થતા શી વખતે વખત જેદલીવાર આત્રા ધરતારો જમીન ખેન  
પાદર વેચાણ થાય તેની ઉપજ આદલાજ કરે છે ને દાણ વધતું જાય છે તેથી સામક  
ને મહેર બધાની આગાહી થાય છે લાગ બટાઇ જ્યાં રાખતા હોય તેમણે તેમણે પણ  
લાગીદાર છે એવું માની ખેડુનોને જ્યાં મગજ ધીંગવા કરવાની કે નોજ ઉપજ રવી

જવા આશા નાખી નહિ તર હેવો જમીન ઉચ્છેદ અને છે જો ખેડુનો ખેડીને થમ ગ-  
રીબીમા આનના મોટા ગહેરોમા ખેતી હાગી હમાવા જતા ગહે છે હાથ ફેટવાક રાજ્ય  
સ્થાનોના ગામડું જલ્દોજવાલી બોગવતાં તે ગંગોન થયા છે ને ફેટવાક થતા દીન છે  
તેવુ કારણ હાગ ખટાઈ વેગનીકચવણુને લાકોને પગસા ધીરી હોવાગ રસ્તે ચલવવાનો  
અભાવજ છે શિવાય નથી ખદવાડી વખતમાં ગામડાઓ આગાદ હતા ગત્યો પણ  
આપાદને તગતા હતાં જમીનમાં ગમકમ હનો નવાણમાં પુગના પાણી હતા જમીન ગમાળ  
હતી તેથી ઉપજ બહોળાને મોટો ફળની થતી ને દોગાખર સખ્યાવધ હતા તે બહુ  
જપારથી જમીનના માલેકો હક લઇ લીધા ને વોડોપર જુ । જુ । કચેરા વધાર્યા ત્યાગ-  
થી નીધેનતા અને પાવમાની ગિધિગિધિનો તાર થયો છે

લોગ પણ મોટા રાજ્યોની દબી ફેરી એટલે લુચ્યાઇ શીખ્યા ને મોગી હામ  
છેતગીડી અને આનિન અધમ અને જુડુ બોલવા લાગ્યા ને ન કવના દામ કમ  
લાગ્યા દીકરીઓ અને ગામ વેચવા લાગ્યા લાકોને મીતની ઓઝોમા છુટ લીધી અને  
બધી રીતે પરદેશનો સુધારો દાખવ થયો ને હેવો બેધ બેડાં પછગવાલા થરાનુ રીખ્યા  
એટલે સદા બેલવા લાગ્યા તેથી તો લો નુ મત્યાનાસ થયુ અને હલુ તે ગુમારી કપાળે  
હાથ દઇ રડતા બેડા છે જે કુડુઓની જલ્દોજવાલી હતી તે કુડુગના હળવા ચક્રે ચક્રે  
બીખ માંગે છે અને રાત્ર્યભકિત વીસારી તેથી ગમઓએ પણ પ્રજાપરની બકિ કે  
પ્રેમ ઓઝા કર્યા એટલે પરસ્પર પડતી થવા લાગી છે

તેથી હવે જગમ ત્યાંથી સવાર સમજી હજગથી ડગીને નીતીતર્મના અને ખેડુનો ને  
વેપારીઓ અને અને રાજ્યો જમીનના માલેકો હક આપે તો ખેતીવાડીનો દીવમ વળી  
નહિતર તો વીધોગી થો કે લાગ દો બહુ સગ્ય છે લોગોમા વિસ્વાસ પડે નહિ ના  
સુધી કોઇ પણ કામમા મિલિ થતી નથી માટે પ્રજા ગમઓ વિશ્વાસ બેમે એવુ આગ  
ગજ આચરવાયાજ બેહુત વેપારી ને ગમની આગાદી થાય છે બાકી તો આકાસમાથી  
પુપ લેવા જેવુ છે પરમદુપાણુ પરમાત્મા મનુ બનુ કરો એજ વાચના છે



# વાવતાં પહેલાં બીની ઉગવવાની શક્તીની કરવી જોઈતી પરીક્ષા.

—\*\*\* \*\*

આપણા ખેડુનો સાધારણ રીતે વીધે જોઈએ તેનાથી વધારે બી વાવવામા વાપરે છે કારણ કે તેઓ સમજે છે કે જેટલું વાંચુ તે બધું ઉગી નીકળતું ના હોય તેથી તેઓ હમેશા જોઈએ તેથી વધારે વાવે છે એક રીતે જોતાં આ દેશમાં સારી છે કારણ કે તેથી વાવણી નકામી-અફળ જતી નથી પણ આ રીતે વાવેતર કાંઈ બીજો ખર્ચ વધારે થાય છે માટે વાવતાં પહેલાં ખેડુને પોતાના સમગ્ર રાષ્ટ્રના બીની, અથવા કોઈ પાસેથી આવેલા બીની ઉગવાની શક્તીની પરીક્ષા કરી વાવે તે તેને ફાયદો થાય બીની ઉગવાની શક્તીની પરીક્ષા કરવાની રીત કાંઈ શુચવાડા વારી કે અધરી નથી હો જતા ખતરા બી તરફી લઈ એ કામગીરી કરવી પડે ખરી, એ પરીક્ષા કરવાની સાધારણ રીત નીચે પ્રમાણે

એક છાલદી રક્ષણી કે અપણા ( ગાદીના ) મા માટી વારી તેમાં જે બી નાણી જોવા હોય તેના ગણતરી બધ ૫૦ કે ૧૦૦ દાણા નાખતાં અને તે વાસણની માટીમા એ દાણા મેળવી દીધા પછી તેના પર પાણી છાટી રહેવા દેવું આ પ્રમાણે ફતાર સાજ પાણી જોઈતા પ્રમાણમાં છાટવું એ પ્રમાણે બે ત્રણ દીવસ સુધી નીચમીત પાણી છાટીશું એટલે દાણો ઉગવા માડશે આ પ્રમાણે પાંચ નાત અને હવે દીવસ સુધી પાણી છાટતો રહી જેટલા દાણા ઉગે તેના ગણતરી કરવી પડે જુદી જુદી જાતના અનાજ અને કઠોળોના બીને ઉગવામા વતા એવાજ દીવસ સાંજે છે એટલે માટેજ પાંચ સાત કે દસ દીવસ સુધી પરીક્ષામા મુકેલા બીની અજમાયશ ભરૂં રાખવા કહેવામા આવ્યું છે.

જુદા જુદા દાણાની ઉગી નીકળવાની શક્તી માટે ઘણી અજમાયશો પછી એવું ઠરાવવામા આવ્યું છે કે તે દરેક સિંકેટ નીચે મુજબ ઉગી નીકળે તે મારા છે વળી સાધારણ રીતે બીયાને ઉગી નીકળવાને માટે પણ કોષ્ટકમાં બતાવ્યા પ્રમાણે દીવસો લાગે છે અને તે સુદૃઢ દરમ્યાન ન ઉગી નીકળે તે તે બીયા-સારા નથી એમ કહેવાય પરંતુ જુદા જુદા બીયાની ઉગવાની સુદૃઢ જે કોષ્ટકમાં આપી છે તેમાં પણ ઘણી વખત ફેર પડે છે અને તે આસપાસ ની હવા, ભેજ, ગરમી અને જમીનની સ્થિતિ વગેરેને લઈને થાય છે માટે દરેક બીયા ને સુદૃઢ ઉગી નીકળવા જોઈએ એવું ચેકકસ માં લેવાનું નથી

નંબર	દાણાનું નામ	સેકે કેટલા ઉગવા જોઈએ	સાતરથુ 'ટનાદીવસ માં ઉગવા જોઈએ તે મુદત
૧	ધહુ' બાગરી, બુવાર, બાવટો, બટી જવ વગેરે	૬૫ હાથા	૨ દીવસ
૨	વાલ, મગ, અડદ, મઠ તુવર, મઘાઈ	૬૫ "	૨ થી ૩ દીવસ
૩	વટાણા ચોળા	૬૮ "	૩ દીવસ
૪	કપાસ	૮૮ થી ૯૦	૬ દીવસ
૫	તળાકુ ટામેટા	૮૮ થી ૯૦	તળાકુનું બી સાધારણ ૧૪ દીવસે ઉગી નીકળે
૬	કુચળી, રીગણી	૮૫ થી ૮૮	૩ થી ૪ દીવસ
૭	કોળી મુળા	૬૫	,
૮	કાકડી ગલકા કોળા	૬૨	"

મુચના—ધણી જમીને બીયા સારા તરસા જોવા માટે બીને પાણીમાં નાખવામાં આવે છે. આમાં જેટલા બી પાણીમાં નીચે બેસી જાય છે તેને સારા ધારણ રીતે સાચા અને સારા (નીવડ) માને છે અને ઉપર તરી રહે તેટલા ખરાબ (ફલકા) ગણવામાં આવે છે આ માન્યતા કેટલેક અંશે ખોટી છે કારણ કે ઘણી વખત ખરાબ તથા સહેલા દાણા પાણીમાં નીચે બેસી જાય છે તેમજ સારા દાણા ઉપર તરી રહે છે.

વળી દરેક ખેડુને માત્ર એટલું જ યાદ રાખવાનું છે કે દરેક બીયાને વાવતા પહેલાં કેટલા દાણા સેકે કે ઉગી નીકળશે તથા કેટલા દીવસે ઉગી નીકળશે તેની તપાસ કરવી ઉપર બતાવ્યા પ્રમાણે બી બહુ જ યોગ્ય ઉગી નીકળે તથા ઉગી નીકળવાને બહુ જ વધારે મુદત બગણી લાગે તો બીયા કુવડા ને ખરાબ સમજવા અને તેવા બી વાપરવા લાગણીરહ નથી.

ગુલામમાઈ એન. દેશાઈ,

હીવીઅનવ મુખ-ટેન્ડન્ટ ઓફ એગ્રીકલ્ચર—કે તર નીચે

## માવડું અને ખેડૂતો

ઘણે ભાગે શિયાળામાં એકાદ વરસાદનું આપડું પડે છે, તેને દર વખે માવડું કહેવામાં આવે છે, માવડું કાર્તિક-માગસર માસમાં થાય તો તેથી શિયાળું પાકને લાભદાયી નીવડે છે, પરંતુ તે પછીના માસમાં થાય તો નુકસાન કર્તા નીવડે છે, અને છેક મહા માસમાં થએલ માવડું તો શિયાળું પાક પછકી ઘઉં, ચણા, સરસવ, રાધ વગેરેને માટે ના તબન નુકસાન કર્તા જ ગણાય છે. તેથી જ કહેયું છે કે —

મહા મહીનાનું માવડું, જંગલ મગજ ગીન,  
સમય વિતાવું બોલવું, એ ત્રણ એકજ રીત

મતલબ કે મહા મહીનામાં થએલ માવડું તબન ખરાબ ગણાય છે મહિ, ચણા આસો-કાર્તિક માસમાં એવાય છે તે ઉગી નીકળતા પહેલાં માવડું થાય તો પણ માવડાથી જમીન કઠણ થઈ જવાથી ફેટણુંક ખીચાડૂં તો ઉગતું પણ નથી, અને કદાચ ઉગે છે તે પુરેપુરું ઉગતું નથી, અને કાર્તિક વડી પછીથી પોપ માસ સુધીના અરસામાં થએલ માવડું તે પાકને અખરત જમાન થયું હો છે પરંતુ તુરંત તમાકુના પાકને ઘણું જ નુકસાન કરે છે

માવડું થવાનો મેઘાડબર થાય તો શિયાળું પાકની મરચી, રીગણીમાં એરડીનો ખોળ Caster Oak ને વેરવો અને તરતજ ગોડ કરી દેવો, તેમ મહિની એતીવાડાએ જે ચાસ વચ્ચેનો પહોતર ચાસ ફળી દેવો એટલે માવડાનો મહો સાથે લાભ મળ્યો.

માવડાથી ખુશ્યા વિતાની બાજરી, જુવાર, કઠમ વગેરેને તેમ ઘાસના બીડને નુકસાન થાય છે તેમ આગોતર તમાકુનો કસ પણ ધોવાઈ જવા સભવ રહે છે માવડાને દેખાવ નજરે રહે તો ખુશ્યા વિતાની બાજરી, જુવાર તથા કઠમ વગેરેનો પલ્લે નહીં તેવો મદોખરત કરવો

માવડું થઈ ગયા પછી ચામાસું પાક લીધા પછીની નવરી પડેલી જમીનમાં ખેડ કરી, કસવ દઈ રાખવા કે જે જમીન ઉનાળે તાપી રવાદાર બની ખાતરનો ગુણુ દેશે

જે ભાગમાં વગર પાણીએ (શિયાળું) મરચી પાકે છે તે ભાગના ખેડૂતોએ મરચીને ખોળ દઈ ગોડ કરવો, અને માવડું થઈ ગયા પછી મરચી

ઉપર રાખોડી છાટવી. આથી મોટા મુખી અને વધારે માત્ર ઉતરશે

વગી જે ક્યારીના પાળા નાના થઈ ગયા હોય તે જમીનના માનીકે માનકા પછી પલજેત્રી, અને પોચી ગનેલી તેજ ક્યારીમાંથી પાલની અઠરના વાગમાંથી માટી ખોદી કાઢી પાલા ઉપર નાખવી આથી ક્યારી ઉડી થઈ ચોમાસે વધારે પાણીનો જમાવ થશે

માનકા પછી પીવાયની સાકબાણ જેવા કે કાલી, ફાંવર, મોલકેલ, કોળેજ વગેરેને ગખોડીનો છટકાવ કરવો આથી તેને લાભ થશે

માનકાથી તલ, તમાકુ, તુ વગેરે કેટલાક પાકોને ગુડસાન છે, પરંતુ ઉપર લગેલા લાભ લેવા એ એક કાયદાકારક ગામત ગણતા પ્રભુ લાભ લેવાની જેટલુ ગણુજેને નદણુદિ આપો

લેખક

મધુસિંહ નથુસિંહ સોલંકી,

આસિંઝ આસ્તર,

મેઈન રુકવ, ગોધરા

## સોપારી,

સોપારીના આંક ૩૦ થી ૪૦ વર્ષ લગી ફળે છે સાધારણ રીતે દરેક ઝાડને એ ફળના સુમળા આવે છે દરેક સુમળામાં ૧૦૦ થી ૩૦૦ સોપારી હોય છે સારા સુમળામાંથી દરેક વખત ૪૦૦ સોપારી પણ નીકળે છે ને એપ્રિલ અથવા મે મહીનામાં વરસાદ વાદળ હોયને નાની સોપારી પડી જાય છે, અને આવક ઓછી આવે છે આંકને માર્ચ અને એપ્રિલ મહીનામાં ફુલ આવે છે અને નવેમ્બર અથવા ડિસેમ્બર મહીનામાં સોપારી થયેત્રી પાડે છે કેટલાક વખત આંકને રૂતુ બહાર ફળ આરે છે દરેક સુમળાની નીચે એક પાત્રડું હોય છે આ પાત્રડું ફુલ થતા પડી જે મહીના મુખી રહે છે, ત્યાર પછી પાના પડવા માટે છે અને દોઢા ચોમાસામાં પડે છે આ આંકને જુલાની વાલા માનના જાય છે આ સુમળાઓને ભુગમીવાલા પાનાથી ંકી સુકવાતા આવે છે, કે જેથી નાના સોપારી વરસાદમાં કાઢી જવા ન પામે

સુમળાઓમાના સોપારી સારે પડતા નથી તેમજ સુમળાએ સારે પાડતા નથી નીચેના સુમળો પહેલો પાડે છે અને છેવટે ઉપરના સુમળો



એકજ બુખ્યામાં થોડી સોપારી પીતી અને પાકી હોય કે અને થોડી મેખા ।  
ડાચી અને લામી-કોય 'ગજ મા વેચત માટે નો સારીના કપડાં છોડાને  
ઠાઠી નાખવામાં આવે છે સોપારીને નાખના વાસણમાં બે કલાક સુધી ઉડ-  
ળવામાં આવે છે એક મુઠી સુ । આણીના નાખના ત મારે , ચુત્તને કીધે  
પાણી લાલ અને છે પાણી જેમ સોપારીમાંથી તત્તે લેવા માટે છે તેમ તેમ  
ધડુ બનતું બદલ છે,

પછી સોપારીને ઠાઠી લેવામાં આવે છે પછી રતાશ પડતાં તત્તને એક  
પહેલાના મોઢાના વામણમાં કે જેનો અદર સુર્યનું કિરણ પડતું હોય તેમાં  
રેડામાં આવે છે ત્યારપછી સોપારીને સુકવવામાં આવે છે

સોપારીના ઝાડને લીનાગરાગી જમીન ઘણીજ માફક આવે છે માટી  
એવી હોવી જોઈએ કે પુર આવે નેપણ ગરોડી ધોવાઈ જવી ન જોઈએ  
માટીને વારવાર પીની રાખવામાં આવે છે એના ઝાડને ખાસ છયાની જરૂર  
હોય છે

પહેલા સોપારીને ક્યારામાં ઉઠેરવામાં આવે છે અને ત્યારપછી બીજી  
જગ્યાએ રોપવામાં આવે છે ત્યારપછી એને કાયમની જગ્યાપર રોપવામાં  
આવે છે પહેલી વખત ક્યારામાં માગીને જોડીને બીણી બનોવવામાં આવે છે  
અને આ માટી સાથે પાદડાનું ખાતર મેળવવામાં આવે છે જુના ઝાડપરનાં  
પાકી સોપારી રોપવાને માટે લાયક હોય છે પાકી સોપારી છોડા સાથે નવ  
ઈંચના અતરે એકીક માસમાં રોપવામાં આવે છે ક્યારીએ પીની રાખેલી  
જેમજે જુન માસમાં આ રોપેલા સોપારીના કણમાં દેખાય છે અકેગર  
મામમાં એને બીનાસવાળી જમીનમાં બે હીટને અતરે રોપવામાં આવે છે  
આ છોડગએને કાતે કાયમની જગ્યાપર રોપવામાં આવે છે અથવા થોડો  
વખત પછી જગ્યાએ વર્ષા થતું પુરી થવા આવે છે, ત્યારે કાયમની જગ્યાપર  
રોપવામાં આવે છે કેટલાક જગ્યાએ કાયમની જગ્યાપર-રોપતી વખતે  
ખાડાઓમાં પાદડાનું ખાતર અને કેળના થડ નાખવામાં આવે છે અને એના  
ઉપર માટી પુરવામાં આવે છે કાયમની જગ્યાપર રોપતી વખતે છોડવા ૬ થી  
૮ ફુટ છેટે હોવા જોઈએ

માર્ચ માસમાં મોગારીના ઝાડને પાદડાનું ખાતર પુરવામાં આવે છે અને  
જો ખાતરને અડધી ઠરમાયલી ઝાડની ડાળીઓથા ઢાંચવામાં આવે તે ડાળીઓ  
સુકવનો દેશદો જો છે કે સખત વરસાદના ઝરાદાથી ઝાડને નુકસાન થઈ  
શકે નહીં ઝાડને દરેક બે વર્ષ પાદડાનું ખાતર આપવામાં આવે છે છાણનું  
નરેકુ ખાતર, હાણુ તે રેડ અને રાણનું ખાતર પણ આ ઝાડને મારક

આવે છે એના આડ જલસી વધતારા હોય તે, સાધારણ રીતે દસ વધે મા ફળ  
આવે છે એના આડને બીનામવાલી તથા છાગડા ૧૧ જમીન પામ માફક  
આવે છે

સોપારી ત્રણ પ્રકારની હોય છે ( ૧ ) ચીકણી ( ૨ ) બીડા ( ૩ ) ગોઠુ

ચીકણી:—કાચી સોપારી ઝાડના ઉપલા કાચા બુખખામાંથી કઠાડવામાં આવે છે જ્યારે આ સોપારીને ઉકાળવામાં આવે છે ત્યારે સપાટ બને છે આ સોપારીને સુકવ્યા પછી પાછા રાંતા તત્તેમાં ખોલવામાં આવે અને મુયના તાપે સુકવવામાં આવે છે અને રાત્રે લઈ દેવામાં આવે છે

ગીટા;—આ પાત્રી સોપારી છે પહેલા વખત ઉકાળ્યા પછી સુકવવામાં આવે છે

જોડુ;—આં પુરુપુરી અથવા હદ ઉપરાંત પાત્રી સોપારી છે પહેલી વખત ઉઠાવ્યા પછી સુકવવામા આવે છે એને રોગ સાધારણ નીને ધનો તરી

ਦੇਖਾਓ.

ત્રેમાલાઈ નારાયણ પટેલ

### ઉડાચ લૂહાર કુળીકે

વાયા પીક્ષીભેરા

વાઘરહા ખસી કરવાની નવી રીત.

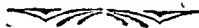
— 六 年 級 大 學 生 活 記 實 —

પુના ખેતીવાડી કાવેજના વેટરીનરી સર્જન ડોઁ ૭૧૦ ૭૧૦ નેશી જે  
કુત અને ખેતી મળધી અક્ટોબર ૧૯૨૪ ના માસીક અક ૫ મા નીચે  
ગાજબ લખે છે

પ્રથમ શરૂ કરી અને તેના પ્રયોગ અમે ગયા ચાર વર્ષમાં ઘણું કથળે કરી બતાવેલો છે જેડુંને આ રીત જોટલી તો પસંદ પડી છે કે ઘણા ગામના લોકોએ આ સાથે પોતાના વાછરડા અમારા દવાખાનામાં લાવી ખેતી કરાવી લીધા અને ઘણા લોકોએ અમને નેમના ગામે લઈ જઈને ત્યાં સર્વ ગામ કોડા મમલ્લા વાછરડા ખેતી કરાવ્યા છે, ત્રિજનપુર જીલ્લામાં તો સીનીલ વેટગીનરી ખાતા મારફત સેક્ટોર વાછરડા ગામે ગામ ખેતી કરવામાં આવ્યા આ નવી પદ્ધતીથી વાછરડાને ફેવી રીતે ખેતી કરવામાં આવે છે અને આ રીત આપણી જુની પદ્ધતી કરતા કેટલી ફાયદાકારક અને જનાવરોને સુખ-કારક છે વગેરે માહિતી આ લેખમાં આપવાનું યોગ્ય છે.

વૃષભની નસો છુદવાની ઠીવા તોડવાની આપણા દેગની જુની પદ્ધતી અને નસો દાખવની આ નવી પદ્ધતી વસ્તુતઃ એકજ છે અને તેનું મહત્ત્વ પણ સરખું છે પરંતુ કોયા માત્ર તદ્દન ભીન્ન, રહેલી તથા જનાવરોને સુખ કારક છે, નસો છુદવાથી જનાવરોને કેટલો ત્રાસ અને આપદા ભોગવતી પડે છે તેના કદખતા આપણા ખેડુત લોકોએ જાણે છે. આ નવી રીતથી ફક્ત ૫ મીનીટમાંજ નસો કળાય છે જનાવરોને જરાએ દુખ ન થતા વૃષભનું જીવિત્વ નષ્ટ કરી શકાય છે જનાવર એક દીવમ પછી માત્ર રહેતું નથી હમેશા માફક ધાસ ચારી તથા પાણી લે છે અને સોને બીલકુલ ચઢતો નથી.

આ હાથીઆરના જુદા જુદા ભાગોએ જોવા બતાવેલા છે કે તેના હાથ ત્રણ સાધારી મજબુત જોડવામાં આવે છે એટલુંજ નહીં પણ તેમાં ત્રણ પેચની યોજના કરેલી છે તેથી નસો ઉપર સરાસરી ૮૦૦ પાઉન્ડ-(૨૦ મણ) નો દાળ બેસે છે નસોનું પાણી ઘર્ષિત નય છે અને તેથી ધરતીને લોહી નહીં મળવાથી તેની પ્રધી ન થતાં ઝીણા નીર્જીવ થાય છે થોડાઓને બકરાઓને પણ આજ રીતથી ખેતી કરવામાં આવે છે કોઈ પણ ઋતુમાં વાછરડા ખેતી કરવામાં હરકત આવતી નથી નાહના જનાવરોને પણ આ રીતે ખેતી કરવાનું દાંણ સહેલું અને જોખમ વગરનું રોય છે જખમ થયાં વીના તથા વૃષભ કાઢ્યા વગર આ રીતે ખેતી કરવાથી ફીડા પડવાની ધાસની બીલકુલ રહેતી નથી, આશા છે કે અમારા ખેડુત લોકોએ આ રહેલી રીતનો ફાયદો લઈ આજ સોસમગ્ર પોતાના વાછરડા ખેતી કરાવી લેશે.



## “હીમની વનસ્પતિ ઉપર અસર”

—\*\*\*\*\*—

પ્રજાગધુના નામ ૨૨-૩-૪ ના અક્રમા અર્થ પત્રના ગદ્યાળા નીચે “હીમની વનસ્પતિ ઉપર અસર”ના પથના જગમમા રા રા હુર્પદરાય ગણપતરામ મહેતાએ કરેલું વીવેચન વીદના લખ્યું છે એ વીવેચન ખેડુત વાઘજોને અવસ્ય ઉપયોગી છે તેથી તેને ઉતારે આ ખેડુત ત્રીમાસીકમા લીધો છે કે જેથી ખેડુતવાઘજોમા એનું વાચન ફેલાય અને પ્રસરવા પામે

“દરેક જીવને અમુક ઉષ્ણતા શરીરમા રહે છે માણસને ૬૮ા કીધી તાપ શરીરમા રહે છે, એથી વધારે આઠો થાય છે તો તેની અસર સરીરમા થાય છે અને કાંઈ પણ વિકાર થએલો છે એમ સિદ્ધ થાય છે વનસ્પતિમા પણ એમજ અમુક પ્રમાણમા તાપ એના પોષણ માટે જોઈએ છીએ તેમ હોય છે, એમા જે ફેરફાર થાય છે તેટલો વિકાર એમા થાયજ છે અનીસય ટાઢ પડે છે ત્યારે માણસો પણ ઠી ગરાઈ બાય છે, પક્ષીઓ પણ ઠી ગરાઈ ઝાડ પરથી નીચે પડે છે જન મરણ પામે છે આ જે કારણોથી જને છે તેમજ વનસ્પતિમા ટાઢને લઈને ઠી ગરાઈ ગયેલ લાગ કે આખુ ઝાડ ગદી બાય છે

વનસ્પતિ પોતાનું પોષણ મુઠીયાના, નાના નાના રૂવાટી જેવા રેષા મુઠીયાથી કરે છે એ ગદુજ નાનુક હોય છે ને જમીનમા ઠડાઈ વધે તો તરતજ તેમા વિકાર ઉત્પન્ન થાય આ રૂવાટી જેવા મુઠીયા જમીનમાથી પૌષ્ટિક દ્રવ્યો લઈ કુદરતના દ્રવ્ય પુરા પાડે છે, કે જે એમનો ખોરાક છે આ દ્રવ્યો મુળીયાથી ઝડતી જઢરની નળીઓમા થઈ ઉપર ચડે છે ને પાણી વધાતાનું હોય છે તો પાઠડામાથી ઉડી જવા મધે છે આ કામમા વિન ઉપ અતિશય ટાઢ પડે તો થાયજ કેમકે જે નસોમાથી ઉભુ નળીઓમાથી દ્રવ્ય જવુ જોઈએ તે જોઈએ તે પ્રમાણમા જઈ શકતુ નથી તેમજ પાનદારા પા છે તાપ જોઈએ હોવાથી જઢાર પણ જરોગર નીકળી શકતુ નથી આ અડ ગળને લઈને વનસ્પતિને પોષણમા લગાણ પડવાથી અડચણ થાય છે અને તે ( માદગી ) હેરાન થાય છે, કે જેને આગળે જાગી ગયેલુ કદીએ છીએ વધારે જોણુ નુકશાન મુળીયા, નળીઓ ને પાનમાં જે નુકશાન થયુ હોય એના ઉપર આધાર રાખે છે

છે, જેમકે શેર, તથા વિ એનું કાનણ એજ કે શરીરના દરેક અવયવોને જોડતી ઉચ્ચતા મલકાથી એનું કાર્ય ક્યાં લાગને દરહીને જેમ અને તેમ નુકશાન ને પહોંચે. આ કાર્યમાં અઠચણ થાય તે દરહીને અઠચણ થાયજ ને એ દરહીને સહન કરવું પડે ઝઠ પાનને પણ એવીજ રીતે-શરૂને કરવું પડે છે વનસ્પતિને કૃત્રિમ ગરમાઈ આપવાના સાધના આપણી પાસે આમ નથી તેમ જ એમાં મનુષ્યની શોષક વૃત્તિ પરીણામ ભોળાં તેણે આગળ ગયું નથી

ખાતર જમીનમાં ફેલાઈ એટલે કાષ્ટક ગરમાઈ લાવે છે, કમકે સડો થતા ગરમાવાની હાજરી હોય છે તેમજ પાણીમાં પણ એક ગુણ છે કે એ ગરમાઈ જલદી હેતુ નથી તેમજ જલદી છોડી દેતુ પણ નથી આ ગુણ જમીનમાં કે હવામાં નથી આથી ટાંક પડતાજ હીમને ઉપદેવ અટકાવવા ખાતરને પાણીનો ઉપયોગ કંઈક પ્રમાણમાં થઈ શકે એમ છે ખરો આનુ પ્રમાણ જલુજ થોડું

હીમના ગુણ એજ કે જે ગરમાઈ કુલવતની મહત્તી પાણુ વિન કામ ચાલે છે તેની વિરૂધ્ધ કામ કરે છે અને વનસ્પતિના ભાગે (અવયવો) ને અતીશય ટાંક પડવાથી જેમ આગળા અકાંઈ નીચ તેમ અકાંઈ છે કે નિરૂ પાય કરે છે કે જેને લઈને પાકને નુકશાન થાયજ એ સ્વાભાવિક છે

12

## કાણુમાં ખેતીવાડી સહુનું આજસુચીનું કામ

—\*\*\*\*\*—

નામદાર સુબઈ સરકારે પ્રાથમીક શાળામાં ખેતીનો વિષય દાખલ કર્યો તેની પ્રથમ શરૂઆત દક્ષીણમાં સને ૧૯૨૨-૨૩ માં કરી તેનું સાક લેમ એઈ ગુજરાતમાંથી પાચ છલ્લાના પાચ શિક્ષકોને શીક્ષણ લેવા ગોધરા ખેતી વાડી સ્કુલમાં મોકલી તેઓએ ૧૯૨૪ના એપ્રીલમાં અરબાંસ પુરો કર્યો એટલે તેમને દરેક છલ્લામાં એકેકી સુલ આપી તેમાં ખેતીનો વિષય ગીખવવા નો હુકમ કર્યો

આ પ્રમાણે અમદાવાદ છલ્લાના કલુશામાં સુલ તથા ફારમ મે એલયુ - કેમલલ ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબ, ડે. એ. ઇ સા જુનાઈ તથા આસી કે એ ઇ. આ ખાન સાહેબ ત્રણેના સુબારક હસને ખુલુ સુકવામાં આજુ હતું.

સ્કુલની શરૂઆતમાં લોકમત સમજાવવાની વીધ પૂરે. આ વીધથી છોકરાઓ બગડશે, રબરેલ-થરે ને કોઈપણ કંઈ 'વળગરો' નહીં, વળી ખેતીનો અમારો બાપીકો કંઈ છે. તમો શું બલવાનું હતું, ને સરકાર શું બાજાવવાની હતી એમ લોકો કહે તેમ કહેવા લાગ્યાં. આવી લોકોહીતથી કંઈ જોઈતું મન ઠગુ મથુ થયું જે કવી રીતે કામ કરવું તે વિચારવા લાગ્યા. આવી પરિસ્થિતિ જાત્રે નહીં પરંતુ બધે છે એમ માલુમ પડે છે.

શિક્ષણમાં પ્રથમ ઉદ્દેશ્ય લોકોમાં શી રીતે કારમ નમુનાદાર થાય, તેઓ શિક્ષણને ચલાવે તેવી પ્રેરણા કરવી, તેજ શાળાઓ, છાત્ર, કૃપાથી ખાતા તરફથી મેળું કરવાય જાહેર તથા ખાનગીએ બંનેને તપાસણી માટે સુકયા તેમની જિંદગી સલાહથી નીચે પ્રમાણે કામ કરવામાં આવ્યું છે.

આ સ્કુલમાં કલુમા, બુરાણી, કુમરકથલ વગેરે સ્કુલોના છોકરાઓ આવે છે, કલાસ શરૂ કરતી જખતે હકતરપર ૬૩ નમર હતા. તે હોલ પડે છે પરીક્ષા પછી લગભગ ૧૫૦ નમર થયો. સ્કુલમાં જુન સને ૧૯૨૪ ના શાળાપત્રમાં છપાયા કોલસ ચલાવવામાં આવે છે તે જપરાત અવલોકન કરાવવામાં આવે છે શિક્ષણમાં મુખ્ય મુત્ર એ છે કે બાણીતા પરથી બનવુથા પર જવું ને વરતુંનું પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન આપવું આ મુત્ર પ્રમાણે છોકરાઓ પાસે 'શિક્ષકની' દેખરેખ નીચે કારમમાં કામ કરાવવામાં આવે તેમજ જાત મદેનની દેવ પડે ને સંપન્ન થઈ તે માટે તેઓની દુકકીઓ પાડી હળ, શપડી કોંસ હા કવાનું તથા નિહવાનું વાવવાનું વગેરે કરાવવામાં આવે છે આ કામ કરતા પ્રથમ છોકરાઓને ચરમ આવતી ને કટાલો આવતો તે હવે નાણુદ થયો છે. હવે છોકરાઓ પોતાના ખેતરમાં તે કામ નવરાશના વળાતમાં કરે છે.

કારમમાં નીચે પ્રમાણે વાવવામાં આવ્યું છે.

શાકભાજી—મરચી, મુળા શકરીઆ, લીલા, કાકડી, ટામેટા જેથી, કાત્રી, નેરકોલા, કોલીફલાવર, અલરી

કપાસ—મીલેક્સન વન, ૧૦૨૩ નમર

ઘઉં—પુખાચાર, પુખાજાર, ચહુમી

જુવાર—માલવજી

બાજરી—દેશી

મગફલી—સોલસ વાપાન

કલાઈ જ ક—હાડમ, કેળ

માત્રીકની જમીનમાં—રમડે

તે ઉપરાંત મકાઈ, રામતરી હુમરી વીગેરે વાવવામાં આવ્યા છે ઉપર તુ વાવેતર છોકરાઓના હાથે કરવામાં આવ્યું છે ને તેઓ અવલોકન કરે છે

ઉપરના વાવેતરમાં કોલી, મેરકોલ, કોલીકવાનર કપાસ, ઘઉં મગફલી, મકાઈ, રામતરી વીગેરે ફેટવાક તુકેતુ વાવેતર આ ગામમાં પ્રથમ છે એટલે તે તરફ લોકોનું લક્ષ દોરાય તે સ્વાભાવિક છે, કારણ કે લોકોને નરીનતા ભેંધેલી ડીએ

ઉપરનું વાવેતર ગામમાં ફનેહમદ થયે એમ લોકોને આગા પડી છે કારણતુ ભેંધ પુમા ઘઉંનું વાવેતર ગામમાં ત્રણ વિધા થયું છે આવવી સાત કપાસ તથા મગફલીનું વાવેતર વધુ પ્રમાણમાં થયે એમ લોકોની માનણી પરથી જણાય છે ખાતરમાં ગઢકીતુ ખાતર (ચરફી) છાણને એરડીનો ખોલનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે તેમાં ચરફીનું ખાતરનો પ્રયોગ ગામમાં નરીન છે જેથી લોકો તેના ગુણુ દોષ-જાણના ન હોવાથી મંતુર, ગાડુ વગેરે ની ઘણી અડચણ પડતી હતી છતાં તેનો અખતર કરવામાં આવ્યો ૭ ને તે આજી સાલમાં બીડામાં એક વીડામાં ફક્ત બે ગાડા નાખવામાં આવ્યું હતું તેનો પ્રત્યક્ષ લાભ લોકોને બતાવવામાં આવેલો હતો, જે વિધામાં ૬૦ રૂપીયા ના બીડા થવા મુકેલ હતો, તેમાં ખાતરના પ્રતાપથી ૧૦૦ રૂપીયાનું વચા થયું થયું હતું ને બીન ખાતરવારી જમીન હોવા છતાં ઉત્તર મુખી લીવાથ રહીને કુટ પણ સારી દમ હતી આ ભેંધ લોકો ગુણ થયા ને ગામમાં તે ખાતરનો વપરાશ વધવા માડ્યો છે હવે લોકો આ ખાતરથી અમડાતાને શોધ કરતાં એછા થયા છે

આ ખાતરનો બીજો અખતરે હુમરી ઉપર કરવામાં આવે છે માલીકે લગભગ બે ગુઠા જમીનમાં રન્કાતુ વાવેતર કર્યું છે તે રન્કો બે માસે વાવવા લાયક થાય છે ત્યાર પછી દરરોજ જેટલા ભેંધને તેટલા કચારી નાવે છે, ને બળદને ખવરાવવામાં આવે છે આ તુલ આખું વર્ષ ચાલતું હોવાથી બળદને રોજ લીકુ ઘાસ ખાવાતુ મળે છે ને તે તાજ થાય છે તેમજ મુલાપણ એછા ભેંધએ છીએ આ બાબત લોકોને પ્રત્યક્ષ સમજવામાં આવી હતી જેથી તેને લાભ લોકોએ લેવા માડ્યો છે તેનું વાવેતર ગામમાં વધવા માડ્યું છે જેથી લોકો ફેટલેક-અથે મોઘવારીમાંથી બચશે એવી આશા છે બીમાં હુમરી તથા મુખાનું બી કેવી રીતે તંઈયાર કરવું તથા કયું ખાતર નાખવું ને પ્રત્યક્ષ બતાવવામાં આવે છે

સદરહુ શરમમાં જરાયન તથા ખામાયન તુલ કરવામાં આવ્યાં છે વળી સાદા પાક, મધપાક, પાંડની ફેર બદલી વગેરે કરવામાં આવે છે વળી કેટ

લાક કારણોથી તુલ્ય અંદાજ થયું હોય તો તે જમીન બરબાદ ન જવા દેતા શુ  
ચવલ તે સમજાવવામા આવે છે ને તે પ્રમાણે મરચીમા મેળીતુ વાવેતર કર  
વામા આવ્યું છે આ જોને જામમા મુરખાઈથી બોધા થયેલા કપામમા  
લોકોએ મેળીતુ વાવેતર કર્યું છે

ઉપર પ્રમાણે સ્કુલનું તથા કારમનું કામ ચાલે છે ને પરમાગથી જવા  
આવતા લોકો જુવે છે ને છોકરાઓ પી રમત જોઈ ખુશ થાય છે ને પરમા  
મના માણસો તેની મુલાકાત લેશે તો ક્ષાન્ત ત ક્ષો નેના બ દોમરન કરવામા  
આવશે

તા. ૧-૨-૨૫

સહાચાર્ય જાનાસર્જ પટેલ

જેતી શિક્ષક-કોણા

## જેતીવાડી શીક્ષણ અને તેની જરૂરીયાત.

—\*\*\*\*\*—

લેખક—શ્રી. એન. એલ. દેગડ, બી. એલ

દેડ મારત, વી. એ સ્કુલ—સુરત

જેતી એ આપણા ગુજરાત પ્રાંતનો તેમજ મુગઈ ઇલાકાનોજ નદી પશુ  
અગિયાર વર્ષનો મુખ્ય વ્યવસાય છે, એ ધધા પર આપણા દેશ પી  
લગભગ ૮૦ ટકા જેટલી વસ્તી પોતાનો નિર્વાહ ચડાવી રહી છે, જેમ જેમ  
દેશ પી વસ્તીમા વૃદ્ધિ થતી જાય છે, તેમ તેમ જમીનનો કસ અને કિમત  
વધતા જાય છે, તેથી જેતીકારને જોડતા પ્રમાણમા જમીન મળી શકતી નથી  
હોદ્દારણ તરીકે ખેડ છોડવા પી વસીતુ પ્રમાણ જીન છોડાએ ને મુલાખલે  
નિયોષ છે, તેથી દરેક ખેડુતને ભાગે જોડતા પ્રમાણમા જમીન ન આવતા,  
સરેરાશ ૪-૫ એકરજ આવે છે, અને તમાથી ખેડુનોને આખા કુટુંબનો  
નિર્વાહ કરવો પડે છે. આવા જલોગમા ખેડુને પોતાનું લક્ષ્ય એટલી જમીન  
માથી વધારે પેલાય કમ કરવી, ને પરજ દોરવુ જોડએ પોતા પી સ્થિતિ સુધા  
વવા, અને જેતી પી પેલાય વધારવા ખેડુન જે પીતારી પી કમળી સપુર્ણ આદિ-  
તંગાર હોવો જોઈએ

અવશીન કાળમા અગે પીકાતા લોકોને જેતી પ્રને એ નો ગપો પ્રે  
ઉપનયો છે કે જે પ્રેમને લીધે ત્યા પી સરકારે દરેક ઠેગાને જે પીતારી પી  
શાળો સ્થાપી, લોકોને એવુ મધુર્મ ગિફ્ટન આપવા માગુ છે એ ગિફ્ટન



લેવામાં ત્યાંની પ્રજા એટલી બધી ખત, ઉત્પાદક અને ધનશ રાખે છે, કે કેમ પણ દેશ એની હિંદુઈમાં ઉતરી ગઈ ના” આને આખી પ્રથવીપર જે શિક્ષણના પ્રમાણે અમરિકા ખેતીકાર નીકળે અને પછી પછી લોકોની રહ્યું છે એ વેળા નવા નવા મશોષનો જે અને તેમ આગેળ ધણવાને તન- ૧૩ મહેનત કરી રહ્યા તે ત્યાંના શાસ્ત્રકર્તા પણ કૃષિ સંશોધનમાં પોતાના અચૂલ્ય વખતનો અને લાખો રૂપીયાના લોગ આખી રહ્યા છે

એક તાલેજ નાખલો એની સામીમાં લખ્યું. થોડા વખતપર વર્તમાન પત્રદ્વારા એવી હકીકત જાણવામાં આવી છે, કે અમેરિકાના ડો. પોલ નામ ના એક વિજ્ઞાનશાસ્ત્રીએ ( સાયટીસ્ટ ) એમ માન ઉગતી હુનારની ટોપીઓ માથો રસી મનાવી, ન માછલીના ઇંડામાં સુતા, તેમાંથી તાતજ ગરમી ન- ૧૨૨૫ તેમ રમી રમીન પર એપ્રિલ અને બી વાળ્યા, તેમાંથી બીજે દિવસે ફળગા ફુટ્યા, અને ત્રીજે દિવસે પાક ઉતયે” બાલિષ્ઠમાં આ રસી જોતના પ્રમાણમાં મળે, તો જેતીવાડી, પ્રજેતપતિ વગેરે તાત્કાલિક નીપજાવવામાં કેટલી ઉપયોગી થઈ પડે, તેનો સુત વાચકોએ વિચાર કરી લેવો

આપણા દેશની જેતી બીજા દેશોન જેકે પાકમાં ચટ્ટીચાલી કરવા સારૂ જેતીવાડીના પુરતા જન અને તાલિમના જરૂર છે જેમ જેમ જમાના બદલાને જાય, મોઢાસારી રખતી જાય અને યાસચારાની તબીબી પડતા જાય, તેમ તેમ જેકુરે જુના પદ્ધતિ ત્યજી, જેતીવાડીની ચાલુ જમાનાની નવી પદ્ધતિ હાથ કરી હં દાખલા ઉત પુ જોઈએ, વળી જેકુરનાં ઉપજ ખર્ચનો હીસાબ ખાતા રસી પુ જોઈએ એ શીખવાથી તે પોતાના પદ્ધતિનો દુલ્લખ કયા થાય છે, ને ઉતમ રીતે જાણી શકે અને આવક કરતા જાણક વધી ન જાય, તેની રાખેલી રાખે, તે ઉપરાંત પોતાની જેતીમાં તેમજ આવવાના ચા શા ગરમી, ને અને પેદાશ વધારવાને કયા કયા ઉપાયો ચોખવા જોઈએ, તે જરૂરાર્થી સમજી શકે આપણામાં કહેવત છે, કે,—

“ જોડ ખાતર ને પાણી, કરમને લાવે તાણી;

પણ સુકિત એ ના જાણી, નો કાય બધું ધુનધાણી ”

આ કહેવત પ્રમાણે ખેડુત “ જોડ, ખાતરને પાણી ” ઉપરજ આધાર રાખી બેતી રહે છે, એમ ન કરતા એ ત્રણે સાધનોનો યોગ્ય સંજોગમાં યોગ્ય પ્રકારે ઉપયોગ કરવો, કે જેથી એ ત્રણેનું કર્તવ્ય નિષ્ફળ ન થાય. ૧. ઘણા જીવોની માન્યતા એવી છે, કે “ જોડ ખાતર ને પાણી, કરમને લાવે તાણી, ” પણ બીજી પદ્ધતિમાં ઘણાં પ્રમાણે ને સુકિત ન જાણવાથી

આવે, તો ખેતીમાં કામ પણ ફાયદો થતો નથી, માટે એ યુક્તિ બહુમતી પાસે જરૂર છે, આવા ઉચ્ચ પ્રકારની યુક્તિઓ મળવી, એ એક મોટી કળા છે, જેમ ત્રીજી કળાઓ બંધવા માટે શાસ્ત્રીય જ્ઞાન લેવાની જરૂર પડે છે, તમ ખેતીની કળા શીખવા માટે પણ શાસ્ત્રીય જ્ઞાન લેવાનું જરૂર છે.

આવું શાસ્ત્રીય જ્ઞાન આપવા માટે નાનું સરકારે આપણા હંલાકામાં પુનામાં ખેતીવાડી કૌશલ કાઢેલી છે, એ મહા વિદ્યાલયનો લાભ ફક્ત અંગ્રેજી વાંચેલા તમજ સાધન સંપન્ન માણ્યોજ લખ સાધારણ ખેડુનાં એ વિદ્યાલયનો લાભ મળી શકતો ન હોવાથી નામદાર સરકારે આપણા ગુજરાત પ્રાંતમાં ગુજરાતી વાણીદ્વારા કેળવણી આપવા સારૂ પચમહાલ જિલ્લામાં પાંચેક વર્ષ ઉપર ગોધરામાં એક શાળા સ્થાપેલી છે આ શાળાનું પરીણામ સતોષકારક નાંવડ્યું છે, અને તેની શાળાનો દરેક જિલ્લામાં જરૂર જણાવાયો આસપાસ અને ગરબ જિલ્લા માટે સને દરેક થોડાં ગુરત અઠવા કાર્મપર ખેતી-ત્રાનીનું અપુર્વ અને પ્રેક્ટીકલ જ્ઞાન આપનારી ખેતીવાડીની એ શાળા સ્થાપેલી છે આ શાળામાં ખેડુનાં જે ૧૫ થી ૨૦ વર્ષની ઉંમર હોય, જોછામાં જોછો ગુજરાતી ચોથા પોતાણનો અભ્યાસ પુરો કરેલો હોય, નોકરો મેળવવાની ઇચ્છા ન હોય, અને સ્વતંત્રપણે જીવવા માગતા હોય, એવા છાત્રાઓને હાખલ કરી બીજા ખરચે એ વગર સુખી કેળવણી આપવામાં આવે છે.

નીશાળને અંગે ખેડુનેપયોગી મુશારી અને હુડાની કામ શીખવવાને એક વેકેશીય પણ કાઢેલી છે. વણાટ કામ શીખવવા માટે સવડ ગુજમ બનતી ત્વરાએ શાળા હાખલ કરવા મીચાર ચાલે છે.

નીશાળનું નવું વર્ષ આવતા જુન માસની પહેલી તારીખથી ગરૂ થાય છે; અને આ વરસે ફક્ત વીસ છોકરાઓનેજ હાખલ કરવાની સગડ છે જે ખેડુનની ઇચ્છા પોતાના બાળકને સરકારી અને ઉત્તમ ખેતીવાર જનાવવાની હોય, તેમજે બાવા શીશુંજોને અલગ સાલ આગા તરતજ સુરત ખેતીવાડી નીશાળના હેડ માસ્ટરન નીચેના સીરનામે તરતજ ટપાલ મારફત અરજ કરવી, અગર જાજે આની આગી જવી.

ખેતીવાડી ખતાએ પ્રયોજ કરીને કામદારક ઠરાવેલા મુધારા વીધા થીજોને ભરાબર રીતે સમજાવવાથી તેમને પ્રત્યક્ષ વ્યવહારીક માનીની મળે છે, અને તેમને ઉપયોગ પ્રત્યક્ષ ખેતીના કામે તેમને કરતા આવડે છે, તેથી તેઓ પોતાની ખેતીમાં ફાયદો કરી શકે.

૨ ખેતીના ધધાના મુળસુન શાસ્ત્રીય તરીકે લાણીને વીધાર્થીએ પોતાની ખેતીના ધધામાં ઉપયોગ કરવાથી તેનો ફાયદો થાય છે, અને તેના અડચણ આવે એટલે તે સબધી નીવારણ કેમ કે તેણે જ્ઞાન મળે છે

૩ ખેતીને લગના નાના મોટા જોખનો તથા સાધના વગેરે જાતે તંપ્રચાર કરવાની તેમજ દુરસ્ત કરવાની લાયકી મળે છે

૪ પાણી કાઢવા માટે એનજીન, પંપ તેમજ એનજીનથી ચાલનારા ખેતી ઉપયોગી, બીજા યંત્રો જાતે ચલાવવાની તથા તેની રચના સબધી માહિતી મળે છે

૫ નવા નવા ફાયદાકારક ખગાયત પાકો કરવાની તથા ફળ જીડના વાવેતરની માહિતી મળે છે

૬ કલમો કરવી, આમો ચઢાવવી વગેરેની માહિતી મળી એ કામો જાતે કરી શકે એવી લાયકી આવે છે

૭ ખેતીનું કામ જાતે કરવાથી શુ ફાયદો છે, તેનો પ્રત્યક્ષ અનુભવ જાતે કામ કરવા બહલ રહેલો અણગમી દુર થઈ, કામો માટે દોષ પેદા થાય છે

૮ જુદે જુદે ઠેાણે ખેતીની પદ્ધતિઓ તથા સારામા સારા ખેતુનોના કામો અને જોવાની તક મળે, એવી ખેતીના પ્રવાસની વ્યવસ્થા કરવાના આવી છે

૯ સારી રીતે ખેતીનો ધધો ચલાવવા જોઈતા હીસાબ, જમીનની માપણી, લેખન, વાચન અને સારા ખેતુત થવા માટે જરૂર જેવા ગામ કામો વગેરેની માહિતી મળે છે

૧૦ ખેતીનો ધધો વ્યવસ્થિત રીતે તથા સહકારથી કરવાની ટેવ પડે છે.

૧૧ ઉપરના બધા ફાયદાઓ હાલ વગર ખર્ચ મળે છે, વિદ્યાર્થીઓને રહેવાની તેમજ ખાવા પીવાનો અને હરા પાણીની સગવડ ધરતા કરતા પક્ષ સરકાર તરફથી સારી રીતે રખાય છે ઘણા હોકરા એકઠા થવાથી તેમનો વખત જાનકમા જઈ હીમત અને સામાજિકપણ પ્રાપ્ત થાય છે

હાલમાં મોટા મોટા જમીનદાર તથા બગીચાવાળા ખેતીમાં વધુ ધ્યાન આપવા લાગ્યા છે, એટલે આવી રીતે શિયણ પામેલા માણસોના ઘણી આગણી આવવા લાગી છે, જેથી જેમને નોકરી કરવાની વધારે જરૂર જુલુ તી દોષ તેમને આવા હોકા ખુશીથી નોકરીમાં રાખે

સરકારી ખેતીવાડી નિગાળ

મુરત, અઠવા ફાર્મ

}

## અરજીનો નમુનો.

મહેરખાન હેડ માસ્તર સાહેબ, સુરત જોતીવાડી નિગાળ,  
સુ. અઠવા ફાર્મ સુરત

અરજદાર

, સુકામ

પોસ્ટ

, તાલુકા

, જી-લા

ની અરજ ઓવી છે એ —

નીચે લખેલા છોકરાને આવતા બુનની પહેલી તારીખથી આપની રકુ  
લમા મુકવાનો મારો ઇરાદો છે, તો તેને દાખલ કરી લેવા મારી વીનતી છે  
છોકરા સળધી માફીતી નીચે પ્રમાણે છે —

૧ નંશાળમા દાખલ થનાર છોકરાનું નામ

૨ સદર છોકરાનું તથા નીચે સદી કરનાર વાલીનું સગપણ

૩ જાત

૪ રહેવાનું ઠેકાણું ગામ તાલુકો જી-લો

૫ કયું ધોણ પાસ છે નીશાળનો દાખલો આ

ઉમર વર્ષ સાથે સામેલ છે

૬ માત્રીકી બે અગર ખીજી કોઈ રીતે બેડાતી જમીન એકર

શુદ્ધ (તલાલીનો દાખલો સામેલ છે)

૭ ખાતાદારનું નામ

૮ નીશાળમા દાખલ થનાર છોકરાની સદી

આ સાથે સામેલ રાખેલા નીશાળના તમામ નીયમો મેં વાંચેલા છે  
અને તે મને કબુલ મળુર છે

તા. ૦

માહે

સને ૧૯૨

\*વાલીની સદી

આ નીમાર્મીકના પાના ૭ ઉપર “ગુજરાતી જોતીવાડી રકુલ” એ મ  
થાળા નીચે છાપેલા ગોષ્ઠીની ગુજરાતી જોતીવાડી નીશાળના નીયમો પછકી  
કલમ ૧૭ ના ઉલ્લેખ લાગ ઉપર જતાવેલા “વચ્ચા કામ”, અને કલમ  
૧૦-૧૧ શીવાયના તમામ નીયમો સુત્ર ગુજરાતી જોતીવાડી રકુલને લાગુ  
પડે છે માટે સુત્ર અરજી કરનારે ઉપર પ્રમાણેના નમુના મુજબ અરજી  
કરવી.

## નવરાસનો વખત શી રીતે ગાળશે

—\*\*\*\*\*—

હુનીઆમા લોડો હજારો ધધા ચલાવી પોતાનો ઉદર નિર્વાહ ચલાવે છે આ ધધામા ઉતમ ધધો ખેતી છે તેને અગે કેટલાક માણસો જોડા ચેલા હોય છે, તે પેટા ધધા ચલાવી પોતાનું ગુજરાત ચલાવે છે, તથા ખેતીના કામમા મદદગાર બને છે સુથાર, લુહાર, કુભાર, મોચી, ટેક, વાળી, મંબુર વગેરે લોકો ખેતીના- કામમા મદદ કરી ગુજરાત ચલાવે છે તેથી કહેવત છે કે “ ખેડુત જગતનો તાત છે ” તેમજ “ જગતનો પાલનહાર છે ”

આ ધધો જોવો છે કે તેમાં જેમ વધુ માણસો જોડાય તેમ તે સારું. દીપી નીકળે છે એકલ દોકલથી ખેતીનો ધધો થઈ શકતો નથી આ ધધા મા બાળક, વૃદ્ધ, સ્ત્રી ને પુરૂષ સર્વે જોડાય ખેત પોતાની શક્તી પ્રમાણે કામ કરે છે

આ સર્વ ઉપરથી સમજાયે કે ખેતીના ધધામા વધુ માણસો જોડાય તેથી કામ જલદી પતે એટલે નવરાશ પણ મળી શકે વળી માણસોની જરૂર- વાળુ ખરૂં મોસમ તકે-વાવણી, કાપણી, વીણતા લેતાં, નીંદના-જોડાએ કીચે એટલે ઘાકીના વખતમા નવરાશ મળી શકે તે સ્વભાવીક છે આ નવરાશનો વખત એશ આરામ ને આળસુપણમા ન ગાળના કોઈ પણ ધધામા ગાળતો તે આર્થિક દૃષ્ટીએ તેમ શારીરિક દૃષ્ટીએ ઉતમ છે

સુથાર, લુહાર, મોચી વગેરે લોકો નવરાશનો વખત ગાડા ઘડવામા, મકાન બાંધવામા, જોળારો ઘડવામા ને જોડા વીગેરે શીવવામા ગાળે છે પરંતુ મંબુર તથા ખેડુ લોકોને બીજો ધધો મલતો ન હોવાથી આળસુપણ મા ગાળે છે આથી કાઠ્યા ને સુલક્ષણ લોકોએ પોતાનો વખત સ્વજને કાળ જોઈ ચેલ્ય ધધામા ગાળવો સારો છે. તેનાથી પોતાને લાભ થશે ને દેશમા હુન્નર વધશે

આજ કાલ લોકો-નવરાશનો વખત ગાંછડો, ખીનીક, ચેતગ તથા બાલુ રમવામાં અગર ચોરે ચડીને લોગા થઈ અગ્રીજ, આ પીવામા ને ગોમ ગપાટા ચારવામા ગાળે છે જ્યારે સ્ત્રીઓ એકે બીજા કુળીઆમા આવી વાતો ને નીંદા કરવામા ગાળે છે આવી રીતી હોવાથી દેશમા ગરીબાઈ ને ઝેર-વેર વધ્યા છે ને સંપત્તિ દુકત નામ વહ્યુ છે આવી રીતીમાથી દેશને ઉગારી યોગ્ય ધધા તરફ વાળવાને તેને- અગે કોઈ પણ ઉદ્યોગ ખોળી કાઢવા તે શીશીત જનોની દરજ છે.

જ્યારે જ્યારે ખેતીનું કામ ધમધોકાર ચાલતું હોય તે વખતે સાજરે નવરાશ મળે ત્યારે પુરોએ એક જગ્યાએ ચોકડા થઈ જેની ગોસમ ચાલતી હોય તે સળધી વાતો કરવી ને તક વિકાસ કરી ચોખ્ખા નિયમો શોધી તેનો અમલ કરવો તેમા પડતી મુશીબતોનો બીજો વખતે લેગા થઈ વિચાર કરવો એટલે થોડા વખતમા વધુ કામ કરી શકાશે ને સારો લાભ મેલવી શકશે

સીઓએ ચોમાસાના દિવસમા સાજરે બી, બીઆર શાક કરવું ને મદિર મહાદેવ વગેરે દેવાલયમા લેગા થઈ કયા વાર્તા માગળની ને ગરબા ગાવા કાઢીઆ ઘર સાફ કરવા ને છાણુ માટી લેગા કરી ઉકરડામાં નાખવા તેમજ નવી માટી તથા લીલુ ઘાસ અગર સુકુ ઘાસ પાયરી ટોરને માટે પથારી તઈયાર કરવી ઘરમા મચ્છર બરાઈ રહે નહી ને ગોઠડામા માકડ પડે નહી માટે ગધકની ધુણી કરવી ને ગોઠડા વગેરે તઈકે સુકવવા કુળીઆમા બધા લેગા થઈ નદીસુ ઘાસ કચરુ ગારણુમાં તથા વાડામા ઉગ્યુ હોય તે કાઢી નાખવું કે જેથી ઝેરી જનાવર બરાઈ રહે નહિ

બાહરવામા પુરોએ વાડો દુરસ્ત કરવી ખેતરના છોડ ઉપરથી ઘાસ કાપી ટોરને ખવરાવવું સીઓએ ગયા વરસનો બારી રાખેલો દાણો તઈકે સુકવી ચોખખો કરી વારવો

આસોમા પાક તઈયાર થયેલો હોય છે તે સદને ગાડીના વખતમા શિયાળુ પાક માટે ખાતર બાવું પાક લીધેલી જમીન તપે માટે હળ કે સપડીથી ખેડવી જે જગ્યાએ કુત્ર શિયાળુ પાક જરાયત થાય છે ત્યાના ઝિડુનેએ જમીન ખેડીને વાવવું પરતુ જે જગ્યાએ કુત્રાત્રી માધન નથી ત્યાના ખેડુતેને હવે નવરાશનો વખત મળે છે તેમણે દિવાળી ઉત્સવ ઉજવી ધધા માટે મોટા શહેદોમા જુ અગર પોતાના ગામમા રહી વાસ, મેતર, વીનચુ વગેરે ગાગાવી તેની ખુ સીઓ વારવી તઈ દોપતી, તો છુ, કડીઆ પખા વગરે જાત જાતની વસ્તુઓ જનાવરી વીનચુના મુળીઆ લાવી તેનાથી લોટવા, ટપ્ટી ઓ, પાયરણુ વગેરે સુધવા, સીઓએ ઉપલા ઉદ્યોગ સાધ ધક લીધવા ને ધોલવાં

• કાર્તિક માસમા તમામ વનસ્પતિમા રસ વાચપુર દોય છે તેથી તેના મુળ, થડ, છાલ, પાંદડા, ફુલ, ફળ વગેરે લેગા કરી ગડેનમા વેચવા મોકલવા લાલના વખતમા પરદેશ સાર્થ વેપાર વધવાથી આરી સીએના માન પછંમા મેલવી શકીએ છીએ જે આવડે તે તેના અર્ક કરી મોકલીએ તે વધુ

સાડુ આવે માટે જ ગલભાઈ કહ્યા, એખરો, ગળો, બાવળી, ગોમર, ચણે  
લી, વગેરે વસ્તુઓ લેગી કરી ચકરોમાં ગમીને ત્યાં મોકલવા,

પોપ માસમાં કપાસ ફાટે છે તે તે થોડો થોડો લઈને હાથે અરખાથી  
પીલેલો તેને પીછે નળીઆ ઉપર ખુણીઓ બનાવવી ને રેડીઆથી સુતર  
કાગળ બદલ થોડા ઉપરથી ઉત આ વખતે ઉપરથી હોય છે તેમજ લીલા  
શણ વગેરે પાકેલા જોવાથી તે કઠોરડાનીને રેણ કાઢવા આ રેણ ત્યાં ઉતારી  
દાડા બાગમાં અગર પાતળી પાતળી દોરીઓ દરી ચટામ બનાવવી તેમજ  
રંગીને બીજાના છાવળા બનાવવા જે જે ખેડુનો પામે સાધન હોય તેમજ  
હવેથી કાડુ કરવાના પીચાર રાખવો

મહા માસમાં સુતર કાતવું ને ખાંડી ચણાટ સ્ત્રીઓએ કઠોર બરડી  
નેની દાવ બનાવવી, ને હાથર ખાડવી. કઠોર તથા ચોખાની પાપક, ચેલો,  
તથા જાન જાતની પાતળી બનાવી જાનરમાં વેચવા મોકલવા દાડા બીજીની  
ને ગોળી, જાડલા, સાડલા વગેરે બરવા તથા ઉત સુતરથી મોઝા, બેળાગા,  
ટીબલ કલોથ વગેરે બરવા

ફાગણ માસમાં તાપ પડેલો શરૂ થાય છે ને જાડના પાકડા પાકીને  
જારી પડે છે તેમજ વનસ્પતિને શુદ્ધ કરે છે માટે પાકડા પડેલા વગેરે  
લેગા કરવા ને વનસ્પતિને શુદ્ધ બીજાને સુતર કાતી ખાંડી, પાતી, દોરડા  
ચેતર છ વજુરી દોરીયાર ખેડુને સાકડાના કડકા લારી, તેના ઘર ઉપયોગી  
સગકડા બનાવવા તથા જોતરોના ઉપયોગી બાગો બનાવવા ખેતના સાકડા  
લાવી તેને ઉકાળી તેના કાથો બનાવવો

ચર્ધન માસમાં લોકો નવરા થાય છે ને પોતાને વખત મેમાનગીરી કર  
વામાં ને જાન સગમાં ગાવે છે તેમજે ઝાડોને કુવ આવે છે ને માળો મધ  
બનાવે છે ચર્ધન માસમાં મધ સાડુ ગણાય છે માટે મધપુડામાં મધ કાઢી  
લઈ મધપુડા ફરીથી ચોટાડવા એટલે માળો ફરીથી મધ બનાવશે ફ્રીમ  
મધપુડા બનાવી મધ વેચવાનો ધંધો કરવો 'ચર્ધન' લાવી કાતવું ને જગત  
માંથી લાખ લેગી કરી વેચવી. અઢાયા ઝાણા વીણવા છતાં ચુના પકાડી  
કુવા, મકાન વગેરે દુરસ્ત કરાવવા

વશશાખ જેઠામાં ખેડુ ને ગરીબની તર્કથી કરવાનો વખત છે, માટે  
ખેતરની વાટો દુરસ્ત કરવી તલાવ, ખાડા વગેરેમાંથી માટી લાવી ખેતરમાં  
નાખવી ખાતર પુરવું, જુના જોતર દુરસ્ત કરવા વાટોમાંથી પાક પડેલાં  
વગેરે ઉઝડી ખેતરમાં નાખવું ચોખામાં આખા વાવવા માટે ખાડા કરવા

ને કલમો તકયાર કરવી જમદન ચારા ખોરાક ખવરાવી ચોમાસા માટે તા  
બા કરવા, બી બીઆર મગાવી તકયાર કરવું ધાસ ચારો ધરમા કરવો,  
ધાસ ઢાઢવા વગેરે કામ કરવા

ઉપર પ્રમાણે ખેડુઓએ કાતવું, વણવું, બ વું ને ફેટલાક ગૂંક ઉચે  
બી ધધા કરવા ને શીશય દોર ઉઠેરવા ને તેનું ધી હુધ, મલાઈ વગેરે  
પરદેશ વેચવા મોકલવું વધારાના ઝાડ પાડી તેના લાકડા ને કોલસા વેચ  
વા નવા ઝાડ ઉઠેરવા ફુલ ઝાડ ઉકરી તેના ફુલ જળરમા વેચવા મોકલ  
વા, કલમો કરવી ખેતરનાં વાડીમા સરગવો, મેદી, વગેરે વાવી તેના પાંદડા  
કળ વગેરે વેચવા નદીઓમાથી ઊંસ ઉઝડી લાવો તેના સખુ બનાવવા  
પીતલ તથા તાંબાના વાસણપર કલઈ કરવો જવારે જ્યારે નવરાશ મળે  
ત્યારે ખેતરમા ખેડ કરવી

તા. ૩૦-૩-૨૫

સલામત શતાબ્દ પહેલ

ખેતી શિક્ષક-કલુશા

( અમદાવાદ )

૬ મી.

( ૧૯૨૫ ની દમરઆગીના પુના ખેતીવાડી માટેજ મેગેટીન માંતા ત્તા મેં  
મીમીપાવ ૩૦ જર્નના લેખ ઉપરથી )

અનુગ્રહક-રણછોડજી હજણજી નાયક, બી એચ.

ખાસ જતુ મચ્ચો-સુરત

“ કાલ કાલ લાખર્તા તિ એકપર એક જાય છે,  
અતે નિયન સમય નણી છેદવી ધડી અમનય ઠ  
પાલા નિો જવા પ્રમશ એવો કાતના  
સુખમા સુખ ને સ્વપામ માર્ગે લાવતા ”

( મેકમેય )

હાલતા અને ચાલતા દરેકને કાલમો વીચાર એકદમ આવે છે માણુમ  
જેમ જેમ મોટુ થાય છે અને સમય બી રીજેરીમા તળીયુ દેખાતાના બહુકા



૨ પડે છે, તેમ તેમ કદાચ વખત વિષે ૨ વાર વાર ચિંતન કરે છે, ને ચીંતન ખાલી નહીં પણ ખરેખર ચેતનગ્રી હોય છે, જે ઘણી વખત બને એમ જાણી રહોય મદદગાર નિરડે

હું જાણું છું કે જ્યારે કોઈ પણ વ્યક્તિ સમય પર ચર્ચા શરૂ કરે છે ત્યારે તે એક ચિત્રક અને વધુ પડતી વિષયમાં પ્રવેશે છે, મમયતી હમેશા આપણે વ્યાખ્યા આપી ન શકીએ અગર તો તેના ઘણા બુદ્ધિ અર્થ કરીએ છતાં વ્યવહાર કામો માટે આપણને તેનું સાચું ચાલુ જ્ઞાન હોવું જોઈએ એક અન્યોપયોગી વ્યાખ્યા એ હોઈ શકે કે “ સમય એજ છાંડગીની ચીજ છે ” આમ હોય, તેનો મહત્તી વધુ સદુપયોગ કરવો એ આપણો ધર્મ હોવો જોઈએ પ્રત્યેક માનના તાત્કાલિક અને કાલ્પનિક લખાણોમાં અને કહેવનોમાં સમયના ઉપયોગ પર ઘણું રહાપણું રહોલાયું છે. છતાં જ્યાંસુધી આપણા પોતામાં વર્ણનનો સહીષ્ણુ સારો ઉપયોગ કરવાની જરૂરીઆતની ખરી ખાતરી પેદા ન થાય ત્યાંસુધી એવી હુન્નરો રહેવો મોઝાએ તકતકાટ યોગતા છતાં હુનીઆમાં જ્યાં જોઈએ ત્યાં સહીષ્ણુ વધુ મળી શકે એવી છતાં આ અમુક અને હુલ્લેખ વસ્તુનો સદુપયોગ કરી કરીશું નહીં

મજાકી નવસકાર આરનોહડ જેનેટ એકવાર દિવસના ચોવીસે ચોવીસ કલાકનું જીવન ‘ એ નામનું ગળીર પુસ્તક લખ્યું ‘ મને વખત નથી’ એમ હમેશા કહેનાર મતમાના માણસને ખરેખર એ એક જવાબ હતો. એવાને માટે પણ બધો વખત ત્યાજ હોય છે અલબત્ત વધુ પડતી આશા ફેગટ છે જેનેટ જતાવે છે તેમ અને ફરેકની સાધારણ ખુદ્ધિ બતાવે તેમ પોતાના કાર્યોની ગોઠવણીમાં જ ખુબી રહી છે.

જ્યારે આપણે અમુક ધાળત પસંદ તો કરી હોય છે ત્યારે તે વિષય માં કયો ચીજ ક્યારે કરવી છે એ નક્કી કરવાની અને તે સુજળતા કાર્ય કમને વળગી રહેવાની ખાસ જરૂર છે

ફરેક જગીર અને પેટીની વ્યવસ્થા કરતી વખતે, કોઈ પણ ખર્ચ કરવામાં આવે તે પહેલાં અદાજ પત્ર જનાવવામાં આવે છે અને જુદી જુદી ખાતોમાં મોટે યોગ્ય કાલો નિર્ધારવામાં આવે છે આપણા વખત જેની અમુક જાણુમનો એવો નિર્ધારિત કાલ કરીએ ? આનો ઉપગ્રીની રીતે અર્થ એકે કે જે જે જાતનોમા નમો ઉચિત કરવો હોય તે તે જાગતનો જારીક અલસ આ ઘણી જાગતોની કીમત આકાનો પ્રયત્ન હું કરવો નથી મિનન મિનન વે કાના શિનન શિનન આદર્શો હોય છે પણ જે આદર્શ હોય તેની રૂપરેખા જામી તે પર આપણે મરવું જોઈએ

નજર સામે કાર્યની રૂપરેખા ન હોવાથી વખત એલે જાય છે, રૂપ રેખા હરઘડીએ જાહેર કરવાથી પણ વખત એલે જાય છે કાંણ કે તેથી કાર્ય હતું ન હતું થઈ જાય છે અને તેથી નેટવેલ સમય તે કાર્ય પાછલ વાપરે એ ન વાપર્યા બરાબર જ થાય છે, જન અનુભવ પર પાછલ નજર ફેકતા આપણામાના ઘણાએ તે નીચું જોવાવાની વાત કહ્યું કરવી જોઈએ કે કોમ્પલેક્ષ થીજ કરવા ધારે કે એક ભાષા શીખવા, એક વિજ્ઞાન શાખામા પ્રવીણ થવા, એક પુસ્તક લખવા, અરે! કદાચ ફક્ત એક રોજ મિશીજ રાખવા આપણે તમારાર થઈએ અને પરિણામે આપણે તેમ ન કરી શક્યા હોઈએ, કોમ્પલેક્ષ નહિ પણ એવીજ રીતે પઠતા મુકેવા આંખ છે તે તરફના પ્રયાણ અર્થે કેટલાએ પ્રયત્નો પણ કર્યા હોય છે આ ને કેવી વાત? આપણે ત્યારે એકપણ પ્રયત્ન ન શરૂ કર્યો હોય તેનું શું જોડું?

પહેલી જાણત ત્યારે કાર્યની જોઈ-છી, બીજી તે ચાલુ રાખવી અને છેલ્લી સમયને બીજી કોઈ વધુ જાણત પર ન રોકતા જે થોડી ચીજને પમદ કરી હોય તેને વલણી રહેવું ને

વલી ખામ કરીને માણસ જેમ વચગા વધેને જાય છે તેમ તેના મમ થને બીજા ઘણા વધારે નીમ નહીં મલે છે સામાજિક ફરજો વધે છે પણ ત્યારે શું ટકે શેર બાજી ટકે શેર ખાજા હોય? ક્યે વખતે ઠાને પ્રાધાન્ય આપવું તે શું ન કરી શકાય! શું એક ચીજને પુરેપુરી પાર પાડ્યા મીવા થ અખ્યાબધ ચીજો કરવા પાછલ નહીં મટવું કે વિજ્ઞાન ગામ્મીઓ તરફથી વાર વાર ફરીયાદ સંભાળાય છે કે બીજી જાગરો પર તેઓને વખત જગા હોવાથી તેઓ શોધખોળ કરી શકતા નથી જહાનાના એવા રૂપ માટે નીચેને ફક્ત પુરો છે —

“અફલ વિજ્ઞાન ગામ્મીઓ એક સાધારણ જહાન આગલ ધરે છે કે તેઓને વખત મલતો નથી એ જહાન હુન્નરમા ઉડી જાય એવું છે પોતા ॥ શક્તિ પ્રમાણે પુરેપુરે ઉપયોગ કરવા માણસોને પુરો વખત મલે છે એક માણસ કેવું કામ કરી શકે એનો આધાર તેના પોતાના નિશ્ચિત સાથે એકે એક પલની જોઈ-છીના જ્ઞાન પર રહે છે અને ખાત્રી થઈ છે કે એક પણ કોઈએય ન પઢવીધર પોતાના સમયનો ચોક્કસ ભાગ અંશુક કામ માટે ધલાયદો ન કાઢે ત્યાંમુખી તે કામ જોની શોધખોળમા તે ઉઠા ઉતરી શકે એમ મથી એટલુંજ નહિ પણ જ્યારે પોને તેના રોકાયે હોય ત્યારે તેજા વખતમા બીજું નરો પણ રોકાયું ન હોય તેને અર્થે જરૂર જણાયે ખા છે તાહુ લગાવવા ॥ હદ સુધી પણ પહોંચીને તેણે તેને રોકી રહેવું જોઈએ”

( પા. ૩૫, સાય-૧, તા ૧૬-૭-૧૯૨૦ )

ઉપરના મનનીય લેખ પર ગવન કરનાર હુકોઈ વ્યક્તિ એવો ખ્યાલ ન અને એ એમ અમુક ભાગનેજ લાગુ પડે હુકોઈ પરી ગણે તે દુનિયાની ઉચ્ચતા ઉચ્ચ થા નીચતા નીચ પડતી અમુક પાયરીએ હોય છે એના અગલ કરી શકે શોધ ખોળ કરતો હોય, રચનાત્મક કાર્ય કરતો હોય, ખેતીની દેખરેખ રાખતો હોય કે ધ્રમજીવો હોય, દરેકને માટે સમયના દ્વાર ખુલ્લા છે

એટલે ખેડુત ગામજો પણ એમાયી નવી રકુળા ગોળવે એમ વિનવું છે એ સંજોગાનુસાર, કામચલાઉ પણ વખત પત્રક બનાવી વર્તનાર કોઈ એક પણ હીદી કૃષીકાર હોય એમ મારી બહુમાનની તેમ સાવાળવાંમો પણ નર્મ હાલ તુલતો ખેડુત ગામજો આખા વર્ષનો વાચાર કરી કૃષી કૃષી જગ્યાએ ક્યા ક્યા સમયે વખત એલે જાય છે તે ગભીરતાપૂર્વક વીચારી જે પ્રસંગોમા સમયનો દુરોપયોગ થતો હોય તે તે પ્રસંગોજ ટાળી વખતના કામ અને યત્ન પ્રમાણે સુખ્ય ભાગોમા વહેચણી કરે તો એ સાફ કંઈ કંઈવાય એ અથે આકાદ જે સુચના અસ્થાને ન ગણાય

ખાસ કરીને શોમાસામા સ્થિરવાનું થા પેરવાનું વીગેરે કામ આગેવાના બાદ મારો સમય મળે છે, જે ધન્યથુ ધધામાં (કયો ધયો એમ પુછવાનો હુરે કોઈ હીમત ન કરે) અને ધર્મ પુસ્તકો વાચવામા થા સામાન્ય વાગા ગાળી ગણાય

શીયાળામા તેમજ ઉન્હાલામા પણ વચ્ચે વચ્ચે લાભો સમય મળે છે કે જે પોતના દિલ્લમ ધધાની (ખેતીની) ખીલવણી અથે પર્યાટન કરવામા તેમજ ધન્યથુ ધધા અને સાનાજીક કાર્યો અથે જાગી શકાય એમાના એટલેજ મોટી બેચવામા પણ કાંઈ ખુબ્ધીની ખીલવણી ન હોય એ સમયોમા સગે વહાલે મળવા નવાની પ્રથમા ખેતીની ખીલવણીનું જ રહેતું વહયુ છે, બહુકં વતુ એ વહસ્થ તરફ ખેડુતો વીસુખ બનતા જાય છે એ દીલગીરીની વાત છે સગે વહાલે ગયા અને સવર દોય તો દરેક ખેડુતની મોટી ફરજ એ છે કે સવારના નીશાનના સમયમાં આનુગાતુની ખેતીનારી જોતી કાંઈ નીશાન લગે તેની ચિન્તિત્વા કરવી અને નોંધવી કામ જોગ્ય સુચના કરી શકાય એમ હોય તો કરતી હુખની વાત છે આપણે જાણ એ કેટલીક જગ્યાએ ઘરેઘરની મ્હા પીગામા એ અમૃત્ય સમય વેળાની નાખીજો છીએ, મહા હુખ તો એ દોષ ગડે કે એમાજ મોટામ આવી નહી

હોય' એમ મનાય છે સહીષી વધુ દુઃખ કરવો એ છે કે અકલ્પ યા ભુ' રી ના ચાલુ પડકાર છતાં તેમા વધુ અને વધુ રસ લઈ આપણી જાન તેમજ આત્માને દિન પરદિન હીલુ જનારી રહ્યા છીએ આમ છતાં પણ મોળા વિવેકને લીધે તેમજ મનની મોળાશને અભાવે એવા સાપ પાછળના લીસોટા સુધા ભુસાઈ જવા માડયા છે

આ ઉપરાંત પણ જેતીવી ખીલવણી સમઘી વધુ જાણવાનું મળે એવા ઘણા સાધનો હોય તેનો પણ ઉપયોગ કરીએ, એ આપણામા રહેલું ધધા ખીલવણીની ધગશ ઉપર અવલભે છે કાંઈ કાળીઓ મ્હોમા સુકી જાય એ આશા હુમેશને માટે ફોગટ છે,

છેવટે દરરોજના સમયના મહુપયોગાર્થે નીચેના સવાલો દરેક બેટુર વાઈ પોતાની જાનને લીવમને અને પુત્રે અને તેમાથી પ્રોત્સાહન મેળવી પ્રમાણે વર્તવા પ્રયત્ન કરે તો તેનું દરરોજનું વળતર પણ આપે આપજ બની રહે

(૧) જેતીને લગતા તથા તેની ઉન્નતી અર્થે આને કેટલો સમય ગાળ્યો ?

(૨) મરજનદ્વારના સ્પરણમા કેટલો સમય ગાળ્યો ?

(૩) જાળકોને ગ્રહ તેમજ શાશ્વતી કેળવણી મારી મળે એ અર્થે કેટલો સમય ગાળ્યો ?

(૪) ઘરગથુ ધધા માટે કેટલો સમય ગાળ્યો ?

(૫) સામાજિક સહાયો લાભુદાય એ અર્થે કેટલો સમય ગાળ્યો ?

(૬) પોતાની તેમજ કુટુંબની શારીરિક ખીલવણી તથા તદુપરતી અર્થે કેટલો સમય ગાળ્યો ?

• અને ત્યારેજ '૩ બેટુર ! તુ ખરે જગનો તાન ગણાયે !

## ૧૯૨૩-૨૪ સાલનો વારસાક રીપોર્ટ.

—\*\*\*—————

મહેરબાન સુરત કોટન કમીટીના મેમ્બર માહેમો —

૧૯૨૩-૨૪ ના વર્ષમાં થયેલા કામકાજનો અહેવાલ આપી સમક્ષ રજુ કરવામાં આવે છે તે ઉપરે પીચાર કરી યોગ્ય અભિપ્રાય દર્શાવતા વિનંતી કરવાની રજા લઉ છું

કાર્ય કરતાઓ.

ગયા વર્ષમાં કોટન મુપ્રોટેન્ડન્ટ અને તેના સહાયકોમાં જાણવા યોગ્ય ફેરવણીઓ થઇ છે ના છોટાભાઈ આશાભાઈ પટેલ ખાનદેશ અને નામીક છત્તાના ડેપુટી કાયરેક્ટરની ઉચી જગ્યા મેળવવાને લાગ્યશાળી થયા છે અને આ ખાલી પડેલી જગ્યા ઉપર આપને જુનો સેવક મીંઠ કલ્યાણજી દેવાભાઈ નયક હાલમાં કામ કરે છે એ સીવાય કેટલાક નાના ફેરફારો સરખાતાના હેતુથી કંપામાં આવેલા છે તેની ફક્ત અહીં નોંધજ લેવામાં આવે છે.

ગોમત.

સને ૧૯૨૩ નું ચોમાસુ ઘણું મોટું શરૂ થયેલું જોવાય કારણ કે જુલાઈની તા. ૧૫ થી સુધી વરસાદ નહીં જ આવે પડેલો પરંતુ સુરત છત્તાના દક્ષીણ ભાગમાં પાછળા વાગે વરસાદ સારો પડ્યો હતો એકદર રીત સુરત છત્તામાં ચોમાસુ કપાસના તુલને માટે સારું નીવડેલું કહેવાય કારણ કે ખાંડ ગાંઠુ સારો ઉતર્યો હતો અઠલેશ્વર અને હાસોટ ભાગમાં વરસાદ કમી થયેલો અને નાટોદ રાજ્યમાં પાણી માફકસર પડ્યું હતું પાછલો વરસાદ જે ખેતીના કામ માટે ઘણો ઉપયોગી ગણાય છે તેની ગેરહાજરી પડી હતી અને તેમ ઘણું નુકશાન ખેડુત લોકોને થયેલું પરંતુ કપાસના સારા જાવોને લીધે ખેડુત વર્ગ ઘણો સતોષી માલમ પડ્યો હતો કદાચ સત્રાસરી રૂાં ૩૦૦ નો કાંચ રેકર્ડ તરીકે લેખાશે વાવખમાં એટલું હિંમત બગર રહેશે કે કેમ તેની શંકા છે પાછલા ઠોઠ પણ વર્ષમાં એટલા સરાસરી ઉચ્ચ વાવ રહ્યા નથી ખેડુત વર્ગને પાકમાં તથા જાવમાં ઘણી કોતેલ મલી હતી અને મીં કપાસના વાવેતરમાં પણ ઘણો મોટો વધારો થવાની વધી રખાય છે

સુધરેલું બી ખેડુત વર્ગને હર વખતે તાજું મલતુ રહે એ હેતુથી આશરે ૬૦૦૦, એકરનું ચોરાણ હમારી દેખરેખ રેકળ કરવામાં આવેલું

આ જમીનમાં દર વરસે સુરત સરકારી કાર્ખામાં અશોધન થયેલા ખીજ નોજ ઉપયોગ કરવામાં આવે છે કારણ કે દર પેઢીએ તેના તાર અને ઉત્પન્ન સુધારાનું તત્ત્વ દાખલ કરવામાં આવે છે અમેરીકામાં આવી રીતે ઉત્પન્ન કરેલા ખીજને પેઢીથી રીકટ દહે છે અને ખેડુના તંદુરથી તની માગણી બહુ મોટી રહે છે દલગીરીની વાત છે કે આપણા વેપારીઓ અને ખેડુને આમ નુકાઈ લાગુ સમજવા નથી અમેરીકામાં આવી રીતે ખીજ ઉત્પન્ન કરનારી અસખ્ય પેઢીઓ હસ્તી ધરાવે છે અને ત્યાંના ખેડુને આમાન્ય જીનોમાં વેચાતું ખીજ અહીંની માફક ચોરવામાં વાપરતા નથી આવી સ્થિતિ ઉત્પન્ન કરવી એ અહીંના વેપારીઓ ઉપર મુખ્ય કરીને આધાર રાખે છે વેપારીઓને સારા માલની શ્રદ્ધ કરેને ખેડુને આપો આપ સમકારી ખીજ વાપરવાને લલચાશે, વેપારીઓ ગમે તેમ કરે પરંતુ જમારી ફરજ અમો દર વર્ષે જાળવતા રહેવા છીએ અને રીપોર્ટવાલા વર્ષમાં ઉપર જણાવ્યા મુજબ આશરે ૮૦૦૦) એકર ઉપર પેઢીથી રીકટનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હશે અને તેની ખીગત નીચે મુજબ છે —

લેવકુળ

૧ ગાર્ડોલી ગ્રુપ	એ૦	શુ૦
(૧) નીજર	૭૮૬	૨૬
(૨) રામનેર	૧૮૦૮	૧
(૩) સીકર	૧૧૧૬	૦
(૪) હસગલી	૩૧૪	૦
(૫) આફવા	૫૧૩	૩
	૪૧૭૩	૩૫
૨ અઠવા ગ્રુપ	એ૦	શુ૦
(૧) નરા ગામ ડીકાલી	૧૦૮૮	૨૪
(૨) અત્યાજી ઉમરા	૧૨૪૮	૧
(૩) મોહમી	૬૫૭	૨૫
(૪) મળીયા	૨૧૮	૩૩
	૩૨૫૬	૩
૩ જાલપુર ગ્રુપ	એ૦	શુ૦
(૧) સીમોલ	૭૮૧	૪
(૨) અમોલી સીમતપો	૪૩૮	૨૦
	૧૨૨૬	૨૪
કુલ	૮૧૬૧	૬૪

આ ત્રણે ગૃહમાના કપાસ ઉપર એક એક અનુસવી ગ્રેડયુએટની દેખ રેખ રહે છે અને જેડુનાનાં અન્ય અવશ્યકતા ઉપર યોગ્ય ધ્યાન તે આપે છે કપાસની વાવ પૂરી થી ચડ કરી કપાસીયા અને રૂના વેગાણ સુધીના દરેક કૃષિ કાર્યમા આ અધીકારીએને ધ્યાન આપવાનું હોય છે એટલે મારી સમજ પ્રમાણે સરેરાસ ૩૦૦૦, એકરનું કામ એક માણસ માટે જરા વધારે પડતું કહેવાય પરંતુ આટલી અગવડતા નાણાની સહાયને લીધે નિભાવી લેવી પડે છે, કોટન કમીટીના મેમ્બરોની કૃપા દ્રષ્ટિ રહેશે તો હુમે કોઈ પણ કામ સહેલાઈથી પાર ઉતારી દેવા આશા રાખીએ છીએ

ઉપર જણાવેલા તમામ ખેતરોમા ૧૬૨૭ એન. એલ એકર નું ઉત્તમ બીજ વાવવામા આવેલું અને તેની સરાસરી ઉત્પન્ન દર એકરે નીચે પ્રમાણે આવી હતી —

૧ ખારડોલી ગ્રુપ દર એકરે	૪૦૦	રતલ
૨ અઠવા	૩૭૧	"
૩ વીજલપુર	૪૫૦	"

આ વિભાગોની સરેરાસ કપાસની ઉત્પન્ન ૩૦૦, રતલની ગણાય છે અને તે જોતાં પણ હુમારૂ પેટી થી સીક ચઢતા પ્રકારનું ગણાયુ જોઈએ

જેડુનેનો કપાસ પીલવા બાળત વિચાર કરવાને ક્ષત એકજ વળત કમીટીની મીટીંગ બોલાવવામા આવી હતી આ બેઠકમા નીચે જણાવ્યા સુજન ઠરાવો થયા હતા,—

૧ પીલાણુનો દર, ભાટે રૂાં ૮ આઠનો નકકી રાખવો

૨. જેડુનેને મીશવાના નણા ઉપર બ્યાજનો દર સેકડે ૭ ટકાનો કાયમ રાખવો

૩ ખેતીવાડી ખાતાના વડા અધીકારી એ. કાયરેક્ટર એફ એચીકલ ચર, પુનાની મંજુરી લઈ જેડુતોએ પચદ્ધરેલાં જીનોની ખાતર તેના માલી દોને એક અઠવાડીઆમા આપી દેવી અને 'સણીયા' જીનમાથી કાચી રૂની ગાસડી સુરત લાવી આપવાનું કામ તેના સચાલકોને શીર રાખવું

૪ કોટન ટ્રેન્સપોર્ટ એક્ટ સમઘી થતી ગેર સમજુતી દુર કરવાના હેતુ સર, દારખાનાવાળાઓને જુદા પડેલાં ભાગોમા આવેલા ગામોની ચાલી તથા નકસા મેળવી આપવા

( અપુર્વ )

શ્રી ગુજરાત

જે.ટી.ઈ. અને હુન્નર ઉદ્યોગ



ત્રિ માસિક.



વર્ષ ૧૨ મુ ]

અક્ટોબર-૧૯૨૫

[ અંક ૩ ભો

## સુરત જીલ્લામાં કપાસની જાતમાં સુધારો.

— \* \* \* \* \*

મનુષ્ય સ્વભાવ અને કોઈ પણ સુધારો કેવા સંજોગોમાં સંદેશાઈથી દાખલ થઈ શકે

કોઈ પણ વસ્તુ અગર રીવાજમાં સુધારો જવો અગર જુની પદ્ધતીને બદલે નવી દાખલ કરતા પહેલાં તેમ કરવાની જરૂરીયાત છે કે નહીં તે તપાસવું જોઈએ તેમ કરતા પહેલાં અસલ પદ્ધતી અંગે વસ્તુના ગુણદોષનો ખાસીકાઈથી અભ્યાસ કરી તેની ખામીઓ બરાબર જાણી ને નવો સુધારો સુચવવામાં આવે તે તે ખામીઓ દૂર કરી દેટલે અથો લાભદાયક થશે અને લાભ સાથે કોઈ ગેરફાયદા હોય તો તે સમજાવે વીચાર પુર્ણપણે કરવો થયે

વળી મનુષ્ય સ્વભાવ જોયો છે કે અમુક વસ્તુથી ટેવાઈ ગયા બાદ કોઈ નવીન વાત જોઈએ તેમજ મનપર અસર કરી ન શકે દેટલેક કાળે તેઓ તેનો વીચાર કર્યા થાય પછી તેના ગુણદોષની તુલના કરે અને મનગુ માણુનો પણ ગુણદોષની ખાતરી થયા છતાં નવીન વસ્તુ અકબળ કરવા એક દમ તૈયાર થશે નહીં વળી કેટલોક વખત વીન્યા પછી તેના તે વીચારે મનુ કરવામાં આવે તો યજ્ઞાજ થોડા માણુઓ તે સ્વીકારી અમલમાં મુકવા થીકું અડપે કેમકે તેમ કરવાના ધર્મીજ જાહેર હિમનની જરૂર હોય છે તેમ કરવાથી અબાણુ અંગે એક જાણવાન પ્રજામનની ઇચ્છાજ સફળ વગી પડે છે ને । કરના થીજ ગેલા વગી તે નાવમાં ભેમવા નેગર થાય છે અને જેન જેમ તેમની સખા વધના રોગ મગુરમાં દાખલ નાપ તેમ નેન એ



સગમને યા ત્રાગને તે મીઠાનનો વીચાર પણ કયા શીવાય તેઓની પાછળ દોરાય છે દરેક નવીન વસ્તુઓ માટે સાધા-છુ રીતે આમજવાને છે એટલે કોઈ પણ નવીનતા પછી ભલે તે લાવકારક હોય તોપણ પ્રજા તેને તરત ઉપાડી લેવા તૈયાર હોતી નથી અને તેને તૈયાર કરી તે દાખલ કરવી એ કાર્ડ ઉપરના કારણથી સહેલી વાત નથી.

વસ્તુને તે તે ચીજ ગામે કોઈ જગદી લાવચ્છ, મોહ, અગત્ય જાણ્યાત પણ નદાણા છોડે તો જરૂર તેની અસર હુઠ સમયમા આરી થાય, તે વસ્તુ દાખલ થઈ જાય અને એ ત્રણ વચના અનુભવ પછી લોકો જાનેજ તે વસ્તુ ના ફાયદા સ્વીકારે અને તેજ વસ્તુને જુનાની માફક વળગી મહે લાવચ્છથી સુધારે. યા કુધારે કેટલી ઝડપથી દાખલ થાય છે તેના દાખલા —

હવે લાવચ્છથી નવીન વસ્તુ કે : દાખલ થાય છે તેના કેટલાએ જગદા તો અત્રે જોઈશુ યા પીવાનો રીવાજ હિંદુસ્તાનમા પુર્વે નહે તો પણ તે પીવાની પ્રથમ શરૂઆત એકાદ મહા લાગણી સાથે જાણે જરૂરીયાત કે રોખને લઈને કરી, હશે પણ તે વખતે એઓશ્રી ને ખ્યાલ પણ નહી હશે કે તેના શુદ્ધિદાની તપાસ કર્યા શીવાય એ અલ્પ કેમ થાય અને તેનું આજુ બધુ અનિષ્ટ પરીણામ આવશે. બધા લોકોને ચાના શુદ્ધિ જનાવશે અને ઘી કરતા પણ મોઢી વેચાશે અવાજના સાત્વીક પૌષ્ટીક ખોગકના નાસ્તાને વીધાનલી આપી લોકોના શરીરને નીરખળ જનાવશે શ્રીમત તેમજ ગરીબો ને એક સરખી રીતે હાનીકારક હોવા છતાં અરીણની માફક પોતાનો મહીમા લગભગ દરેક માણસ ઉપર વધાવશે.

ત્યારે આવી યા હિંદુસ્તાનમા દાખલ કરવામા કાળજીભર્યું દોષ ? એ મહાશય નહી, પરતુ તેમજુ જેઈ ખીજ કેટલાકેએ પીધી તેમને મીઠી લાગી, એક વારથી અનેકવાર પીવા લાગ્યા અને પોતાનુ સરકલ વધાવતા ગયા. એ મોહથી સામાન્ય લોકો પણ મોહાટા 'લોકનુ અનુકરણ કરતા' થયા અને એકુતને માટે લોકીઓ ભગઈ જાય છે એટલુજ નહી પણ દેહ, દુખળા, વીગેરે ગરિબ લોકોને પણ તે શીવાય આશરુ નથી હવે યા કેવીની પ્રતીમા ગૃહે ગૃહે તો યુ પણ શરીરે શરીરે વ્યાપી ગઈ છે.

પ્રથમ આપણા દેશમા વજુકરો, સુધારો, લુહારો, વીગેરે ડારીંગો પોતાનો સ્વતંત્ર રોજગાર ઘણી સારી રીતે શુભરતા હતા પણ હવેતો કેટલાએક સમજુ શીક્ષીત આગેવાનો સમાજ નેતાઓ દેશી કાપડને બદલે અંગારા માન્થેસ્ટનો માલ, છરીને બદલે રોજનનો ચપ્પુ દેશી અન્નન હુતમ લોકોજ

વાપગતા તેને બદલે જેડ ગૃહસ્થ વીલાયતી અમ્તગ, માણુ પાઉર, વીગેરે વી-  
વીગેરે હશેશની માધાણુ વપરાયતી ચીજ પરદેશની બનાવટની વાપગતા થયા  
એટલે એ ઉપાળા દેખાવના મોહથી અગ લાલચથી મામાન્ય માણુએએ આ-  
ગેવાનોનું અનુકરણ કર્યું, જેથી અતરેના ઠાગીગરોને હમેશને માટે માધન વ-  
ગરના થઈ જવું પડ્યું, હવે તેને બીજો કોઈ ઉધ્યમ મહેનત મળુડી કે નોક  
ગી જેવું કોઈ કાકા મારી જોગવાનું રહ્યું, કારીગરોની આ સ્થિતી લાવના  
એ આગેવાનોનું કે લાલચની મોહનળ

એક ગુરુગતી ચોપરીમા એક વિદ્વાન માણુમની વારતા છે કે એક ગા  
મમા કોઈ પટેલનો છોકરો મામવતદાર અગર કલેક્ટર થવાની આગાએ હાલત  
શીદણ કે જે ફરજિઆત લીધા ચીવાય માહેળ થઈ ન ગયાય એટલે તે લેવા  
માર્યું મેટ્રીક સુધીનો ભણ્યો ગામના લોકો પણ એમની હોળીઆગી જોઈ  
ધણા પ્રશ થયા અને પગી તેમણે સુખાઈ કાલેજમા અભ્યાસ કરવા માડ્યો  
એમના સોળતી દોગીવાળા બુટ પહેરીને આવતા તે જોઈ તેમણે પણ મન ઉપર  
ધણા કાણુ હોવા છતાં છેવટે એક વીલાયતી બુટની જોડી ખરીદી જેટગનમા  
લાઈ ચોતારે ગામ આન્યા, બુટની ચમક જોઈ ગામના એમના મોળતીઓને  
લાલચ લાગી, ચોતારેજ માટે પાછા સુખઈથી આવે ત્યારે એવા બુટ લઈ આ  
વવા કહ્યું અને તે ઓગડા મુજબ એકે ફેરે ગામમા પાચ સાત જોડ બુટની  
દાખલ થઈ ગઈ અને એક વરસમાતો ગામના બધા યુવકો દોગીવાળા બુટ  
પહેરતા થઈ ગયા પણ આથી બીયારા મોચી લોકો જે આ ગામમા ઘણી  
પેઢીથી રહેતા અને લોકોના જોડા ચીવી જીવન ગુજારતા તેમનો શેજગાગ તુટયો  
અને ભુખે મરવાનો વખત આવ્યો તો શુ તે કોલેજમા બહુતાર ગામના એકના  
એક આગેવાને આ પગીભામનો વીયાર નહી કર્યો હશે પણ તે ગુડે મોહના  
ક્રમાઈ એ નવીન વસ્તુ દાખલ થઈ ગઈ અને મોચીઓનો ભુખ મરો કાયમ  
રહ્યો, આવી રીતે અનેક નવીન રીવાજે તથા ચીજે દાખલ થઈ ગઈ છે જે જેની  
આવશ્યકતા છે કે નહી અને તેનાથી દેશ અને સમાજ ઉપર શી અસર  
થસે તેના વિચાર મરખાને ધ્યાન મળેલુ જણાતુ નથી

ફરજિઆત દબાણથી સુવારો યા કુધારો કેમ દાખલ થાય છે તેના  
દાખલા ?

હવે ડોર્ડ નવીન વસ્તુ અગર રીવાજ ફરજિઆત કેમ દાખલ થાય તે  
ક્રમા જોઈએ એક તો જુની વસ્તુનો નાગ જેમકે પ્રથમ ખાદી પહેરવાનો  
પ્રચાર હતો પણ હવે વેપારીઓ ખડારગામથી બાપર મગાવતા થઈ ગયા તેમ  
તેમ ખાગી બનાવવાનો ઉધ્યમ પડી બાગ્યો—ખાદી જાનતગમા નેચાની બધ

ચર્ચા એટલે કુશળતા વીસાયતી કાપડે બરીદતુ જ પડે અગવા, ખીને અને એ કે તે જુલનથી અગર કાચદાના અકુશથી કોઈ નવીનતા દાખલ થઈ શકે મુસલમાની સેલતનના વખતમાં મુસલમાનો હીદુઓને ભેર જુલનથી વડાળી પાનાનો ધર્મ મનાવના હતા અને હાલ એવા વડાચાલા લોકોની મેળી મળ્યા છે એ વડલાવાંતુ દુનિયા તેમને શરમા લાગ્યું હશે પણ વળત દુનિયા ધાર છુટી કરી દેશે એ પ્રમાણે તેમના છોકરાઓએ એ દુનિયા સ્વાદ ચાખ્યો નહી હોવાથી તેમને એ નવો ધર્મ સામાન્ય થઈ પડ્યો અને પેઢી દર પેઢી એજ ધર્મ ચાલુ થઈ ગયો અને પોતાનું અસલ ગોત્ર ભુલી જવાયું

અથવા કાયદો અમુક નવો યીવાજ દાખલ કરવા કુમારે તેમ ન કરતા રહે અને કુમાર ગણી મળ કદ એટલે ખીંગાડી પ્રત્યે તો તે મુખ વત્તતુ જ ભેળશે

### કપાસની આજીવ રચીતી

હવે આપણે મુદ્દા પાંચેનીવીશુ કપાસનું વાવેતર મુત્ત ઉપાના અગર લેલે રચણે પ્રથમ દાખલ થયું ત્યારે તે ને જગ્યાતુ બી, ત્યાંની આબો હવા જમીન તથા એવા કુદરતી સંજોગોમાં ત્યા નીપજવા લાગ્યું કપાસ એ એની નામુકે વન્નુ છે કે એક જગ્યાતુ વાતાવરણ તેજ ખીને બીજી જગ્યાના વાતાવરણ જેટલો કાચો ન કરી શકે મુગન બી અમદાવાદ અગર ખાનદેશમાં મુત્ત જેટલો મારી ભતતો પાંચ નથી ઉપજતી શકતુ હવે પ્રથમ જે ભતતુ રત છકલામાં પેદા થતી આવેતી તેની જાન ટકી ગ્રેહી હોવાથી તેની જયાની આખા હિદુમ્માનમાં મારી હતી આનુ કાણુ માત્ર એટલુ જ કે પ્રથમ મોટ પ્રમાણમાં કપાસનું વાવેતર થતુ નહી ત્યારે જેડુતો પોતાના ગામનો કપાસ પોતાને યેજ શરણે ચીકતા અને એતવા આજ બી પણ જાત માત્ર કુદા માથી ભુદુ મળતા પન્નુ જ્યારથી લાવો વધવા લાગ્યા ત્યારથી જેડુતો બીન ખાસ છઠ્ઠીને જડીઆતી પાકો વન્કે દુર્લભ બતાની પેમા પાછળ મોટા પ્રમાણમાં કપાસનું વાવેતર કરવા લાગ્યા અને નેનું પરીભાગે જોગની વાપના થઈ હવે કપાસ જોગમાં વેચવા શીવાય ખીને અને નહયો નહી પોતાને ઘેર પોતાનું બી સાચવી રાખવાની જુની પધ્ધતીને વળગી ગયા હોત પણ જયા લાકચ અગર કુશળતાવળ હોય ત્યા નવીન પધ્ધતી ઘણી અનુકૂળ રીતે એમ્દમ દાખલ થઈ બાય છે એ મીધાત અનુસાર કપાસનો ભાવ જોયો વાળાએ વધારે આપવા માગ્યો દેશાવર રૂની માગણીને ત્રી રે રના લાવ રવું મળુત ન્દેતા ગયા અને જે અગા ચવાવવાની ઉપાધી મરી ને તેમ

જનો શિવાય ખીજી વ્યવસ્થા કરવાનું સાધન રહ્યું નહિ એટલે, લાલચ અને  
કુળજાત પણે, ખૂબને લેગા મેળવાથી જનમા કપાસ નાખી ચોરવા માટે, ખી  
પણે ત્યાંથીજ લાવવાની પદ્ધતિ દાખલ થઈ

જનો દાખલ થવાથી ખેડુતોની પરિસ્થિતિ

ખેડુતો પોતાનો કપાસ વેપારીઓને વેચતા તે જનમા પોચારવો પડતો  
તથા જનમા વીચારીતી કારણે ઉપર જે તોલ વેપારી કહે તે કબુલ રાખવું પડે  
કેમકે કાટાણુ જ્ઞાન તેમને હોય નહીં અને, આછો કેમ થયો એમ દલીલ કરે  
તો થેકના મોઢાની બેચાર સાબળી તે પોતે જ ધડી અગર તોણ ગણતા ભુલી  
ગયો હશે એમ કેમકે આપવામા આવે, અને ચોર સાદુકારને કહે તેવો ઘાટ  
થવા લાગ્યો અત્યાર સુધીમા પણ ઘણા જનમા તેમજ દેવાલે છે એતો દીડ  
આપણે તો કપાસની જાત માથે વધારે સળધું છે તેથી તેજ વાત કરીએ

વેપારીઓ કપાસ ખરીદી લેવા, વાળે તે ખીલણી રૂની મામડીઓ બાધી  
રહે, એટલે તેમનું ધ્યાન ક્યે પ્રકારે રૂ વધારે, નીકળે તે તરફજ રહે. એ  
ધ્યાનમા રાખવું જોઈએ કે કપાસની એક ખાસીઅત એ છે કે, જેમાથી રૂ  
લાખા તાગનો, સદાઈકાર નગમ નીડળે તેમા રૂ વજનમા કમી હોય છે, જેમ  
તાર દુઠો તથા ખગ્ગટ તેમ રૂ પ્રગણમા વધારે જો કે, રૂ વધારે કરવા માટે  
તો કોઈ કોઈ વાર એટલેક ઠેકણે પાણી પણ છાટવામા આવે છે અને એવી  
ખીજી કારીગીરી થાય છે પણ તે માથે આપણને સળધ નથી - હવે જે જાત-  
ના કપાસમાથી રૂ વધારે નીકળે તે કપાસ વેપારીની પરિક્ષામા સામે ગણવા  
લાગ્યો અને તારની લખાઈ નરમાશ વીગેરે ગુણો, તરફ ધ્યાન રાખુ પોશાયુ  
નહી, વેપારી જે કપાસ સારો કહે તે કપાસ ખેડુતને મનથી પણ સારો કેમકે  
અસહ્ય ખી તો ગુમાવી જોડા એટલે જનમાથી જે ખી વેપારી ઉત્તમ ગણે તે-  
ખી લાવી ચોરવાનું રહ્યું એટલે આ પરાધીન દેશમા ખેડુતોએ પણ કપાસની  
જાત જોવાની તમ્બી લીધી નહીં પંચીલામ એ આગ્યુ કે સુરત જીલ્લાનો રૂ જે  
માગમા સારો ગણાતો તેમા દુઠા તાગનો પણ વધારે રૂ નીકળે તેવા કપાસની  
જોવાસેજ થવા લાગી માધાગ્યુ નગરથી અને પરિક્ષાવી રૂમા કઈ જઈ જાતની  
જોવાસેજ થઈ છે તે જાણવું સહેલું નથી બદકે અશક્ય છે એટલે વેપારીઓ  
જે મારી જાતના કપાસ સાથે હલકી જાતનો પણ વધારે રૂ આપવાવાળો ઘોઘારી  
જાતનો કપાસ જોવાનું વધારે રૂચકાકાગ્ગ જણાયુ તે એટલે સુધી કે ખેડુતોને  
આ હલકી જાતનો ઘોઘારી આપવાનો લાવ સારી જાતના દેશી કરતા પાન્ય દશ રૂ  
માટે વધુ આપવા લાગ્યા અને આમ લાલચથી ખેડુતો પણ કપાસની જાત સમજવા  
તમ્બી ન લેતા જે રૂ કી સત વધારે ઉપજો તે કપાસ સારો એમ નથી પોધારી

વાનદા સ્ટેટ	૧ ૫૬-૬
મચીન સ્ટેટ	૫૩૫૦-૩૫
સાગીપળા સ્ટેટ	-
નાદોદ	૨૨૪૧૫-૦
સાલોદ	૧૬૪૦૩-૦
જર્ગડીઆ	૨૫૩૫૨-૦
વાલીઆ	૨૫૩૮૫-૦
ગરુડેશ્વર	૭૧૮૮-૦
ડેરીઆ પાડા	૩૮-૦
	<hr/>
	૬૬૭૫૬-૦

૨,૫૧,૭૨૫-૧૦ કૃષ સ્ટેટ

કુલ એકર ૪,૮૫,૨૨૪-૧૦

તે પેટી કેટલાક એકરમાં સુધારેલું બી ઠયે સાલ ઓશાયુ તેના આકડા બીએ મુજબ છે —

—સાલ—	કેટલા એકરમાં સુધારેલો બીનું વાવેતર
સને —	
૧૯૧૮—૧૯	૬૦૦૮
૧૯૧૯—૨૦	૬૦૦૦૦
૧૯૨૦—૨૧	૧૧૦૫૦૦
૧૯૨૧—૨૨	૨૬૮૦૦૦
૧૯૨૨—૨૩	૩૬૦૫૦૦
૧૯૨૩—૨૪	૩૬૮૦૦૦

હવે એ પ્રદેશમાં પ્રથમ ધોધારીની ભેળસેળ મેકડે, કેટલા ટકા હતા અને હવે એ કયાસમાં કેટલી છે તેના આકડા તપાસીએ

—સાલ—	મેકડે કેટલા ટકા ધોધારીનો કયાન	ચોક્કળા ધોધારીનું ઓગળુ એકર
૧૯૧૬—૨૦	૧૪-૪ થી ૩૮	૬૦૬ ૦
૧૯૨૦—૨૧	૭ થી ૧૮ ૮	૧૫૫
૧૯૨૧—૨૨	૪૧ થી ૭૬	૮૨૫
૧૯૨૨—૨૩	૧૩ થી ૩૨	-
૧૯૨૩—૨૪	-	-
૧૯૨૪—૨૫	-	-

આ નવું મુદ્દાએ બી દાખલ કરવામાં ઘણીજ મુશ્કેલીઓ નડી હતી કે મટે લાલચ અગર કુશળતા પછી હોતો ખરેખર એકદમ વગર મુશ્કેલીએ માથું જીતે બી દાખલ થઈ હતી પણ ચોધારી ટપામનો લાવ વધારે આવતો હોવાથી જેડુતો એકદમ તે ચુકે તેમ નહોતા પણ નદબાજે રાણુ વેપારીઓને આ ૩ વેચવામાં હરકત પડવા લાગી જેતીવાડી ખાતાએ તેમની માથે મદદ કરવા ક્ષિપ્ત દરજાની એક મુશ્કેલી વેપારીઓની મુશ્કેલી ડોન કમીની રચાય ના કરી અત્રેના ટપામની હતી સુધારવા મદદ માગી અને તેઓ પણ મમજી ગયા કે હવે ભેગમેજ લાગો વળત ચાલો નહીં એટલે અમલી બી દાખલ કરવાના કાર્યમાં તેઓની ઘણી આગ મદદ મળી તેમજ શરૂઆતમાં ચોધારી અગર મીશ્રીત દેખી કે તા અમલ બી જે “મીલેકગન-વન-એ” નામથી ગોળ ખાતુ હતું તેના કપામનો લાવ લાસ એકે રૂપિયા માથેથી દશ વધુ આપવા માડ્યો એટલે લાલચથી જેડુતોમે “મીલેકગન-વન-એ” નું બી દાખલ કરવા તૈયારી કરી

જેતીવાડી ખાતા નરકથી એક ડોન કમીની નીમાડક દલીલ મુશ્કેલી માટે થઈ અને તેમનું કામ ફક્ત કપામના બીની હતી જુલાઈ અને તે જેડુત નથા વેપારીને કાયદાકાંઈ છે એમ ખાતરી થયા પછી તે જેડુતોમાં આપવા દા દેવુ એ છે, એટલે બીમાં દર વરસે મુદ્દાગે ચાલુ રહેવાથી એમણે મીલેકગનને બદલે તેથી સાડ બી ૧૦૨૭-એ-એલ-એફ નામનું એગવાની ભંડારાલ કરી

**સહકારી તત્વને અનુમતિ ૩ વેચવાથી થતા ફાયદા**

જેડુ મુદ્દાએ બી આપવાની જેડુતોને કાયદો કરવા ઉપાત પ્રથમ જેતીવાડી ખાતા તરફથી સંકારી મુશ્કેલી કામની જાતિન પા પાડેલ બી આનુ ખાતુ ગામડાઓમાં આપી તેમથી નીકળતુ બી બીજા ભાગમાં આગરી ચોરા મી જાગેલી તથા જલાલપોર તપુકાઓમાં મળી કુલ ૬૦૦૦, એગના ખાસ આતાના ઓફીસનેની કોષ્ટક નીચે બીજી જાતના કોષ્ટક છેલ ન આવે તેની ખાતરી કરવા તથા કાચ દોષ મળેલોમાં ચોરા ઘણા નજરે પડે તે વડાની નખારી તેમાં પાકેલો કપામ જેડુતોએ પમદ દેખા જીનમાં નખાવી તેમાંની નીકળતા ૩ જેડુતોને વેચી આપવાનું કામ પણ આ ખાતાના અમલકારાએ કરવા માડ્યું કેમકે પીલાની વળતે બીમાં કોઈપણ જાતની ભેગમેજ ન થાય તે જોવાનું ખાસ કામ દેખાઈ નીચે દરવાનું હતું આથી એ જુપોના ગામો ના જેડુતાનું “૩” સહકારી ધોળે એકત્ર થઈ વેચાવા લાગ્યું અને તેમાંથી નીકળતા કપામની સંકારી આખા જીલ્લામાં વહે ચવા સાડ અડીદ થયા દેવક

મા સુરતથી ફાર્મનું સુધાએલું બી નવસારીનું બી મગાવી એસાવી અગતના  
 ચો કયા અને પાટમા એક સગ્ગો તેમજ જતમા એ ઠપામ ઘણો ચઢીઆ  
 તો માત્રમ પડવાથી સને ૧૯૨૭ મા ત્યાની સરકારે અવો કાયદો ઘડ્યો કે  
 'સુરત નવસારીથી મગાવેલા ૧૦૨૭ નંબરના બી શીવાય બીજી કોર્ડ જતના  
 હલકા તારના કપાસનું બી જે ખેડુત જોગે તેમને દડ ઘસે તે ગળયની હ  
 દમા 'લેવામા આવશે નહીં ગયે માલના અખતરાથી સતોપ પામી ત્યા નદી  
 થએલા કાયદાના અમલથી આખા રોટમા ૧૦૨૭ નું બી આગયું અને તેજ  
 વચ્ચે રાજ્યમા સુબઈ મોટા મોટા કેના વેપારીઓની પેઢીઓએ ત્યાનો માલ  
 ગળવા પોતાના માણસોને મોકલ્યા અને લગભગ સુરતના ભાવથી ત્યાનો માલ  
 ખરીદ કરવા લાગ્યા મીચેવ જાઓએ માલની મારી કદર કરી. હવેલો રાજના  
 અમુક ભાગમા બીજી જતનો કપાસ હિંગતો કાયમ રહ્યો હોત તો તેની ભેગ  
 મેળને લીધે ત્યા આવેો અમરકારક સુધારો દાખલ થઈ શક્યો નહોત અને  
 તેથી આખા ગળયને અમુક ભાગને લીધે મહન વંચુ પરત તેજ નીતે  
 નગમવાની દક્ષીણે લગભગ પાચલાખ એકરમા ચતા કપાસ પડકી આ મોગાઈ  
 નીઓના ૧૫૦૦૦ એકર તથા તેમના બીજા ઓરાના બી ૧૫૦૦૦ ને આસરે  
 ચતા ઓરાણથી ભે તે મીલેકશનને બદલે ૧૦૨૭ નું બી દાખલ ન કરે તો  
 તે પોતાનો હલકી જાનનો માલ કાયમ ગળી એક રીતે આ આખા પ્રદેશની  
 પ્રગતીમા વાધો તાણે છે એ સ્પષ્ટ છે વળી તેમનો માલ સુરત આવી પીતાય  
 છે અને તેનું બી તેઓ બીજા ગામોમા ઓગાવવા પ્રયત્નો કરી રહ્યા છે

( નિર્ણય )

J G Jani,

Cotton Assistant, Surat

## ખજુરી

—\*\*\*~\*\*\*~—

( ગયા અડના પૃષ્ઠ ૪૮ થી આલુ )

( ૨ )

ખજુરીના રોપાઓની કાયમની વાવળી.

ખારેકના ખીથી કહેલા રોપાઓ જે વારે ત્રણ વર્ષના થાય તે વારે પછી તેને તેની કાયમની જગ્યાએ વાવવા, અને કાયમને માટે વાવેતરના ઓઝો ઓછા માં ઓછા ૨૦ કે ૨૫ થી ૩૦ કીટના અતરે દરેક ઓઝ વાવણુ જોડોએ કે ઓઝા જોરમાં આવે તે વારે તેના પાન એક જીલ્લને અડકે નહી, અને વાવવા માટે જે ખાડાઓ કરવા તે પછુ જરા ઉઝા કરવા ને તેમાં ઓઝ વાવવા ટેમકે ખજુરી (ખારેક) ના ઓડના મુખને ખીવ થનો નથી પણ છામુ થાય છે તેમજ ઓઝ મોટુ થયે તેના મુખીયા જમીન ઉપર તરી આવે છે અને ઓડનુ થડ કમજોર થવાથી વર્ષાદ અને તોફાનના વખતમાં કેટલાક ઓડવા જમીનપર ઢગી પડે છે તેટલા કારણે જો ઉઝા વાવવામાં આવ્યા હોય તો વખતપર આવે ભય તેમને ઓછો રહે છે વાડી પરામાં પ્લેન્ટેશન તરીકે વાવણી કરવી હોય તો તેને ચોક્કસીએ વાવી ઉછેરવા જોઈએ, કે જેથી તેની વચે અનુકુળ પરતા ખીજા ઓડવા જો, પણ જેવા કે—નાગી, પપેનરા, પપડંયા, કેળા, લીધુ વીગેરે વીગેરે વા ખાલી જગાના લાભ લઈ શકાય અને ધીન જગ્યાએ જો પ્લેન્ટેશન જમન તરીકે કરવુ હોય તો ત્યા જમીનની અનુકુળતા અને આપણી જરૂરીયાતને અનુસરીને વાવણી કરવી જોઈએ વાડી પરામાં જો જમીન ખાલી હોય તો હોડો દાઉમના ઓડનુ વાવેતર કરે છે ખજુરી જેમ ખાલી જમીનમાં ઉછેરે છે તેમ દાઉમ પણ ખાલી જમીનમાં ઓડુ માન ઉછેરે છે ખાલી જમીનમાં દાઉમે માટે પણ વધારે ઝાળજી રાખવી પડતી નથી ખજુરીના ઓડો જો વાવેતરના વાવવા હોય તો ત્યા પછુ અનુકુળતા પ્રમાણે છેતારીએ વાવવા એક એક જમીનમાં આવડે ૨૦૦ ઓડ પાત્રી મળાય, અને તેની પેલાય આવડે કાગીયા ૨૦૦ ) લગભગ થાય

ખજુરીના ઓડોની કાયમની વાવણી આ જમીન

ખજુરીના વાવેતરને દુરોગા કેળાજ અને પાણીના ગનતાગી વગી - જી. હાજ વાગી જમીન વધારે માફક આવે છે જો જમીન મીઠી રોય તો આ તેને નીમડ ઈન્ધાદિ કાવવામાં ખાતરની અવગત એક છે દરિયા તિલાગની નજીક



ખબુરી પુષ્કળ ઉછરે છે પાણીના અગ્નિ જ્યાથી પાણી હમેશ વહેતું હોય અને જમીન ઉપર જ્યા પાણી હોય અને તેને લીધે જમીનમાં રેતુ ગ્રેટો હોય તેવી જમીનમાં તે ઉછરે છે, તેમજ કદાચ પાણી સાધાગળ ગીતે આકાશ ક્રીટની નીચાઈએ હોય ત્યારે પણ ઉછરી શકે છે જ્યા પાણીના રેતુ મન વીગેરે હોય તેવા સ્થળે તો તેને પાણી પાવાની કશી કાળજીની જરૂર રહેતી નથી પરંતુ વાડી પડામાં કે જ્યા પાણી કિચિન નીચે હોય ત્યા તેને કોગથી પાણી પાવાની જરૂર રહે છે કચ્છમાં આવી (ઉપર વર્ણવેલી) રેતુમાં જમીન ઘણું સ્થળે છે અને ત્યા ખબુરીના રેન્ડેશન ઘણીજ માત્રા રીતે ઉછરે છે

વાડીપડા અગર કદાચ જમીનમાં અથવા તો જે જમીન નીચે પથન હેઠ નજીક હોય ત્યા ખબુરીના આડવા વાવવા માટે (તેની કાયમની વાવણી માટે) ખાડાઓ ઓછામાં ઓછા ચાગથી પાત્ર ફ્રીટની ઉડાઈના અને ત્રણ ત્રણ ફ્રીટના વ્યાસના કરવા અને તેની અરસ સાગી વાડી પડાની આજી માટી નાખી તે ભરવા, અને તેમાં જોવી રીતે આડ વાવવા કે પછી જ્યાં આડ મોટું થઈને તેના મુળ ઉચા તરી આવે છે તે પ્રમાણે ઘવા ન પામે તેટલા ઉંડા આડ વાવવા અને તેમાં વળી વરસાદનું પાણી ભરાઈને તેના મોગરને (કુપળને) છળના કહે તેની સભાળ રાખવી વળી હવાનું ચક્કણ તેમાંથી બગાળર આવજા કરે તેની પણ તજવીજ રાખવી, પછી જેવારે રેપા જેમ જેમ ઉંચા વધતા બચ તેમ તેમ તેના મુળને માટી ચડાવતે જવી વાડી પડામાં કે રંખાલની વીડીમાં તેની કાયમની જગોએ બીજથી ઉછરેલા આડો પછી મોટા થયે ઉંચા તરી આપીને વગસાદ અને પવનના અવસરે પડી જઈ નુકશાન થાય છે તેનું ડાનખું નાચ ઉપર કહી ગયા પ્રમાણે તેના છાબા તરીકેના મુળીયા છે તેથીજ છે ખીલવાના આડોને આવો ભય ઓછો રહે છે

હવે બીજથી ઉત્પન્નવેલા રોપાની બાળતમાં બીજી પણ એક જરૂરની વાત પ્રસિધ્ધીમાં લાવવાની અગત્ય છે તે એ છે કે આ બાળતમાં ઉપર વર્ણવેલા પ્રમાણે બીજથી ઉત્પન્ન કરેલા રોપા તેની ત્રીજા વરસની બદલાવણીમાં તેની કાયમની જગોએ વાધ્યા પછી જેમ મુળીયામાંથી બચા વીગેરેને વાવવાથી રેન્ડેશન સાફ થાય છે તેવી રીતે આ રોપા વાવવાથી પર્યં તેનું રેન્ડેશન ઘણી અમર રીતે ઉછરે છે, પણ તેમાં એક અપવાદ એ આવે છે કે તે રોપાઓમાંની કોઈ રોપા નગ થશે અને કયો રોપો માદા થશે તે પહેલાંથી કદી શકાતું નથી, અને નાહાના બચાઓમાં તો અમુક માદાના મુળમાંથી લીધેલા બચાઓ માદાઓનું થાય છે અને નરના બચાઓમાંથી નર થાય છે કાન્ય કે ખનુગીના આડમાં નર અને માદાના આડો પપડવાના આડવાની પેઠે જુદા હોય છે, અને બીજ

મેવાતા 'ઝાડોની અહર ફળો લાગવાના સમયપર તેના પ્રથમ જે ફુલો લાગે  
તે ફુલોમા સ્ત્રી અવયવ અને પુરુષ અવયવ એકજ ફુલમા હોય છે તેથી મને  
આમા નહીં હોતા તેની માદાઓ જે વારે ફુલ છે તે વારે તેનાપર નરના ફુલ  
નો પરાગ છાટવામા આવે તેજ માદાઓ ફળે છે, અને નરના ઝાડનો વિશેષ  
ઉપયોગ માત્ર તેમાથી તાડી ઢાઢવા તરફ હોય છે, તેથી પ્લેન્ટેશનમાં જરૂર નેમ  
નર રાખી વધારના નર ઢાઢી નાખવા પડે છે ત્યારે ત્યાં જગા ખાલી પડે

કૃષિ નાહાના કદરૂપા અપુર્ણ આકૃતિના અપુર્ણ પરિપક્વ અને ચીડલેમ થઈ જાય છે તથા ટેમ્ટલેમ થાય છે તેથી કૃષેશા જે એ કામ કર્તો હોય તેના હાથે અમુક મુદત લગી એ કામ ગદ્દાથી તે માણસ છાડવાનો ખાશીયેન જાણીને વાકેફ થઈ રહે છે અને પછી જેને જેટલું જોઈએ તેને જેટલું આપવા થી ફાલ મુધરે છે. માટે ઉપર લખ્યા કાગળનુર જે ફાલ મુધરેનો નથી તે માટે જ્યાં જ્યાં ઝાડોનું વાવેતર ઉછરે છે અને માત્ર કૃષિ લેવાની જ અસાતના છે, તેમણે એ વીથેની કૌશલ્ય કૃત્તી, અને અમુક પ્રેક્ષીત્વ મેનની હસ્તક્રીયા નજરે જોઈને તે અમલમાં લેવાની પ્રવચ્ચ છે આવા માણસો અહીંથી વખત પર સારા પગલ સહીત મોકલી પણ શકાય છે, અને તેમ ધવાથી પ્રેક્ષેન્ડેશન નકાસુ નહીં થાય, અને પ્રેક્ષેન્ડેશનના ઝાડવાનો જન્મસાર પણ પૃથા નહીં થાય. કદાપી કોઈ સાહેબોને આ કામ પોતાના ને ત્યાંના માણસને શીખવવાની મરજી હોતા તેને અહીં મોકલી આપવામાં આવશે તો તેને મન્યપર ધ્યાન પુરવંક શીખવવામાં પણ આવશે અને તેથી અમે અમાગ-આ લખાણને શ્રમ મરજી થયે સમજીશું.

વહેલામાં વહેલાં નર કોઈ કોઈ વાર આમે કાગળકમાં પણ પલ નીકળે છે તેમ માદાઓ પણ નીકળે છે આવે વખતે જો વહેલી નીકળેલી ખાજેકોને જો નરનો પરાગ છાટવામાં આવે અને ચોગ્ય અભાગથી ફાલ ઉછરી આવે તો વરસાદ પહેલાં તેનો ફાલ પાકી તરફાર રાત્રી વખતે ૧ જુન જનાવવાનો અખતરો અન્નમાવી શકાય. જાને માટે કૌશલ્ય જરૂરી છે.

ઉવડમાં ઉવડ નર અને માદાઓના છોગા હોગી સુધી નીકળે છે, હોળીની આજ થઈ તો પછી તેના ફાલ નાહાના હોય તેજ ફાટી પડી નકાસા થઈ જાય છે પોસ માસમાં માક (જાકળ) પડવી વહેલી ગરૂ થાય તો તેની જીંદી વહેલી નીકળે છે અને જ્યાં લગણુ ટાક પડે ત્યાં લગણુ તે મોહાહા નીકળે છે.

**ખજુરીના નર ઝાડને પરાગ લેવો તથા આવવવો તે વીથે.**

આ પરાગ (નરના ઝાડના છોગામાંથી નીકળેલો આટો અથવા પુકેશર) ચાલુ રૂતુમાં કામમાં લેવા ઉપગત જો તેને સ્વચ્છ વાસણમાં છાયામાં સુકાવી (ઘરની અદર હવામાં એક વાસણમાં નાખી રાખી સુકવીને) સાચવી રાખવામાં આવ્યો હોય તો અને તેને મલાળપુરવંક ફટોપર ભોટલની અદર રાખવામાં આવ્યો હોય તો તે આવતા ધીબ વર્ષ લગણુ ગૂદી શકે છે અને દેશ વિદેશમાં જ્યાં જ્યાં કામ માટે મોકલવો હોય ત્યાં મોકલી શકાય છે વળી

આમ કંવાથી ખીણ વધુ મગવડ એ છે કે રૂઢમા જ્યારે માદાઓ દુબેલી હોય અને ઢાંઈ નર કુખ્યો ન હોય તે સાચવી રાખેલો આ નરનો પરાગ વખતપર બહુ કામ આવે છે અને ઝોપર ઘોટલ (કાચના બુચવાળી ઘાટલી) મા રાખવાથી તથા જરૂરી ન હોય તે વખતમા તેના મોઢાને મીણુ લગાડી રાખવાથી તેમા હવા દાખલ ન થવાથી તે બગડતુ નથી

**સારો નરસો નર અને તેના પરાગ**

આ પ્રાણતમા એ જાણવાનુ છે કે જે નર સારો હોય તેમાનો પરાગ (ધુર) બહુજ સુદૃઢ પાતળો લીસો હોય છે, અને જે નર સારો નથી હોતો તેનો ધુર લઘુ અને ચરીયાળો હોય છે, તેથી એવો જાણુ છુર માદાઓના ઉપર છાટવાને તદ્દન નાલાયક છે, માટે હમેશા કામમા સાચો નર વાપરવો

**ફાલ બાંધવો (રક્ષણ)**

ખતુરીઓમા કુળ બધાંને જેમ જેમ મોગ થાય તેમ તેમ પછી તેને જાનવરો તુકશાન કરે છે કુળો જેવારે હજુ કાચા હોય તે વારે ખીચ-કોલા ઉદ્દેગ તેને બગાડે છે અને પાકે છે તેવારે પછી તે સાચે પક્ષીઓ તેને તુકશાન કરવા લાગે છે, તેથી તેને વાર્ષિક રાખવી પડે છે આ કાળુથી તેના ફાલ ઉપર પક્ષીઓ ન લાગે તેટલા માટે સાદગઓ બાંધવા કે શુભીના કોથળા પહેગવવા, અગર તે ન બને તો તેના (આડના બહારના ઘેરાવાના) પાદડા વીટાળીને બાધી મુકવામા આવે છે તેવી પક્ષીઓના ઉપદ્રવનુ વ્યૂહ ગ્રાથ છે પરંતુ જમીન ઉપરથી ઉદ્દેગ ખીગડોલી જઈ શકે નહી તેટલા માટે અથવા નો ફાલ પાકે તેવારે કેઈ ચોગથી ફાલ ઉતારે નહી તેટલા માટે આખર (કાટા) બાધી મુકવામા આવે છે અને ખીજા કેઈ જાડના ડાળા પાદડા તે આડને અડકતા હોય અને તેના ઉપરથી ઉદ્દેગ કે ખીશકોવા આવી તુકશાન કરતા હોય તો ખીજા આડના પલુ ઉપર ઉપરના પાન ડાળી નાખવા કે તે ઉપરથી ચેલા ફાલવાળા આડપર જવાનો આશયે તેને મળે નહી આમ કરવા થી વાઈપનો ખચ બચે છે કોથળા કે સાદગ બાંધવાની માવજત ખાશ આડ વાઓને માટે કરવામા આવે છે કેમકે મોટા પ્લેન્ટેશનને માટે ઘોટલુ બધુ બન્ની શકે નહી વધુ પડતુ જ્યા કંવુ પડે ત્યા તેના પાદડા ચોતરથી બાધી દેવા તે ઉત્તમ છે આ કામ કરી ફાલ જે વાંચે માડવા ઉપર આવે છે તે વાંચે વગ્ગાખ કે જેકમા કંવાની ગવચ્ચ પડે છે કેમકે કુળો પાકવાને દવા અચવાળુ અને નરખાની પણ જરૂર છે, અને પક્ષીઓ ઘણુ કડી ત્યાંજ તેમા બનાવ કંવ લાગે છે

### કૃત્તર પાકવે પકાવવે

દેશ વિદેશે મોઢલવો, ગાંજવો તથા ફળની ખાગીયેત તથા ખીની પસ દગી ઉપર વર્ણાવ્યા પ્રમાણે ઝાહી કચ્છ, કાઠીઆવાડ, ગ્વપુતાના, સિંધ વગેરે જગોએ જેઠ આશાડમા કાલ પાકે છે તેવારે તેને હમેશા તપાસતા રહેવું જોઈએ આગની કેટલીક ખજુરીની બતોના ફળો બહુ મીઠાશવાળા રંગા વગર ના ખાવામા ડુચો વળે નહીં તેવા મારા કદના, સારા રંગના અને બહુ મોટા તેમા કેટલીક બતના ફળો પાકે તેવારે એમજ ખાવાગા લેજતદાર અને કેટલીક બતના ફળો જોડે પાકે તેવારે ખાવાના કામમા બહુ ઉત્તમ નહીં પણ તે ફળોને ગાળવામા આવે તેવારે તેની ગળી ગએલી ખારેકો આવે બહુ સારી હોય છે વળી કેટલીક બતના ફળો અમુક વખત (અમુક દિવસ) રહે છે, અને કેટલાકના ફળો તુરત જોડે વગસાદ ન હોય તો પણ ગળી પડે છે આવી મોઢોડી ગળનાગી અને સારી બતો વિદેશ મોઢલવાને ઉપયોગી થાય છે જે માટે આ વખતે બધી ખાબતની તજવીજ રાખવી જોઈએ મારી ખારેકો સુગા ત તરીકે લોકો પોતાના હેતુ સતોપવા કે સગા વહાલાને દેશ પરદેસ પાર સલાથી મોકલે છે, અને તેને મલાળ પુર્વક પેટીની અદર પેક કરવામા આવી હોય અને હવા તેમા આવજાવ કરી શકે તેવા છિદ્રો તેમાં રાખવામા આવ્યા હોય તો લગભગ એક અઠવાડીયા સુધી (વગસાદ જારી ન હોય તો) વિદેશ સહી સલામત તે પહોંચે છે આર્વ ગીતે ઝાહી કચ્છથી મુખ્ય વગેરે જગોએ લોકો બહુ મોકલે છે

ખારેકને ગાળવા માટે માળી લોઝા તેના જુઠાને નાદ (કાઠી) મા નાખે છે, અને તેનાપર ધાબળો વીટે છે, તેથી તે તુરત ગરમીથી ગળી જાય છે આ પ્રમાણે જડગી અનુસાર તે કરે છે

આ વખતે મારી ખારેકો મેળવી તેનો રોપ કરવો કે પરદેશ ખી મોકલવું (ખારેક મોઢલવી) તેને માટે ઉત્તમ તક છે, કમકે વિદેશ આડના મોકલવા કરતા ખી મોકલવા નવર બચેલા છે - સારી લીજતદાર તથા મારા જોર દાર આડના ઉત્તમ ફળો આ વખતે પસદગી પ્રમાણે મેળવી શકાશે

લીલી ખારેકોના જુદા જુદા (પીળો, શુભાખી, ગતો વગેરે) રંગો પણ બહુ સાગ થાય છે, અને જેમ સ્વાદે સગસ તેમ દેખાવમા પણ સારા હોય છે

### કાલ પાખો કરવે

આગળ કહી ગયા પ્રમાણે ખજુરીના આડના થડમાથી ઉપજેલા ગચાઓ વાવેતરને માટે કાઠી લેવાથી જેમ મુખ્ય આડ જેન્મા આવી મજબુત થાય છે,

તેવીજ રીતે નાગ ઉત્તમ પ્રકારના હીન્તદાગ ફળો આપનાર જાડવામાં જ્યારે ફાલ લાગે તેવારે તેના ફળો મોટા ન્હ બર્યા અને વધારે હીન્તદાગ થવા માટે તેનો ફાલ પણ પાઓ કરવાથી ઓડા રહેલા ફળોમાં ન્હ પુષ્કળ ભાગ થાય. સારા ગર્ભદાર ફળો અને રસભર્યા અને મોટા દંશે માટે નામ જાડવા એને આ પ્રમાણે કરવું જોઈએ. આ દાખને કઈક મોટા થાય તેમાના જે ઝીણા નખળા વીંગેરે હોય તે તપાસીને ઢાઢી નાખવા તેમજ બીજા પણ જરૂર જોગા રાખી બાકીના કાઢી નાખવા.

ખજુરીનાં જાડવે ખાતર તથા તે આપવાનો વખત તથા પ્રમાણ

ખજુરીના જાડવે મીઠી જમીન હોય તો ત્યાં તેને ખાતરમાં નીમક આપવું જોઈએ, પરંતુ દરીયા કીનારાની ખારી જમીનમાં નીમકની જરૂર રહેતી નથી આ જાડવે ખારી જમીન બહુ માફક આવે છે નીમક તથા સુરોખાર તેને ખાતરમાં આપવું જોઈએ વળી દરીવાની મહેલી માછલી પણ આ જાડવે અનુકૂળ છે ના ખાતર તેને મજેબૂર માસના વસાહ બધ થયા પછી આપવું જોઈએ કેમકે ખજુરીના જાડવો ફાલ લાગવાની શરૂઆત મજેબૂર મહી નાથી થઈ જાય છે એટલે કે તેના મોતરની અદર આ વખતથી નાહાની નાહાની શુભીઓ પેદા થએલી હોય છે, જે પછી વસતરતુમાં બહાન આવી તે ના ફાલ કુટીને અદરથી ફળસહેતીમાં દેખાય છે અને આ વખતથી તેને (વગર નાંધ વધે તે પછીથી) ખાતર પાણી (બાગ બનીયા માટે) ની જો જાડવાઓને યોગ્ય બરસાદ થઈ હોય અને તે તેનો ફાલ પાકવા લાગણ ક્રમ બરાબર ચાલુ રહેતો હોય તો જાડમાં મારો ફાલ થાય છે અને જાડવા પણ બરાબર જોગમાં અને સારી સ્થિતિમાં રહે છે, એક વખત મજેબૂરમાં ખાતર આપ્યા પછી તેને જરૂર જણાય તો વસતરતુમાં પણ અપાય તો સાહે છે

ખજુરીનાં દર મોટા જાડ દીક-ખાતર તરીક

૧ માંડ ગળનીયુ સહેલુ છાંતનું ખાતર સુડલી ૭ થી ૪

૧ મહેબૂરો કચ્છો બરાબર મહેબૂર સુડલી ૧૫ થી ૩ અથવા ગામના ઠંથગ બદલ થોડો સુરોખા તથા

૧ નરેલી માછલી કચ્છી ગેર ૪ ચોથી ૧૦ ચોર (૨૨ ડા બાના શેના હીમાળે આપવામાં આવે તો ઠીક છે પણ તે બરાબર મહેબૂર જોઈએ)

જો વસાહ પાણી મારા હોય અને બાદરવા પછી જાડવે પાણી વીંગેરે ની માવજત સારી હોય તો આવતો ફાલ ખજુરીનો હોમના સામે થાય છે એ સ્વાભાવિક છે. આ બધો બદલાવ બદલાથીજ જોઈએ

## જભુગીના મોટા ઉછરેલા ઝાડવાંઓમા ફાલ સ્થાવર અગાઉ નર માદાની પીછ ન

જભુગીના ઝાડવા જેન રે કમક મોટા થાય છે, તેવારે ઘણા ખરા દશ નીક દેખાવથી જો તેને જગુસ કરી તપામવામા આવે તો ઓળખી શકાય છે તે જો કે—નરના પાન દુકા આડકા તથા દેખાવમા, ખરસક જેવા લાગે છે. અને તેનો ફેડો પણ દુકા હોય છે, માટે ઝાડવાઓમાથી તેના બચાઓ કાઢી, ને વાવવાનું કામ ચાલતું હોય તે વારે નરના બચા લેવા નહીં નરના બચા જરૂરી પ્રમાણે જે વારે તેમા ફાલ લાગે તે વારે સારા નરમાની તપાસ કરી નેજ વાંધ જોતી જગોએ વાવવા

## જભુગીના મોટા ઝાડને માટી ચઢાવવા વીગે

ઝાડ મોટા થઈ ઉચા તરી આવે અને ઉપરથી મુળીયા મુકે ત્યારે તેના મુળને પણ માટી ચઢાવવી જોઈએ, જેથી તેને પુતું પોષણ મળે અને ઝાડ મ જીવન થાય છે આવીરીતે કયાંકે કરવું પડે છે કે જો બચાના કે રોપાના છોડ બદલતી વખતે જો ઝાડ તેની કાયમની જગોએ વાવવા વખતે તેને ઉંડું વાવવા ની કાળજી રાખવામા ન આવી હોય અથવા, તો જેઓ નાકાના રોપાઓ પ્રથમ જુદે ઠેકાણે વાવીને ઉછેરી પછી ત્રીજા ઉદયમા અહીં વાવવા બદલ પગ બાગ તેની કાયમની જગોએ બીયા વાવીને ઝાડોનું વાવેતર ઉછરે છે તેમ કર્યું હોય તો આવી રીતનું, જહું બને છે અને તેમા, પડી આવા ઉપર તરતા મુળીયાવાળા અને કમજોર ઝાડો પ્રથમ વર્ષની મુજબ અતી વસાહત અને તોફાન વગેરેથી આડા મુઠ બંધ છે કેટલાક વર્ષન મુળીયામાથી ઉખડી પડે છે તેને પછી ટેકા દેવા પડે છે ચઢવા નાખી ઉચા કરવા પડે છે અને વળી થડને માટી ચઢાવીને ચોતરફ ચોટલીઓ જેવું કરવું પડે છે તેને માટે બહેતર છે કે તેને માટી ચઢાવવી જોઈએ.

## જભુગીનો ઉપયોગ,

જભુગીના ફળની હિંદુસ્તાનમા ઉપર કહી ગયા પ્રમાણે તેના પ કના વ ખતે વસાહત હોવાથી તેની જાનુર થઈ શકતી નહીં હોવાથી માત્ર તેનુ લીવા ફળ જ ખવાય છે જેને ખારેડી કહે છે તેની વીગન પણ ઉપર આવી ગઈ છે અખસ્તાનમા તેની જભુર તથા મૂસી ખાતેક જે લગ્ન વગેરે માગળીક પ્રસંગે આપણે ઉપયોગમા લઈએ તે અને ડોવારી ખાતેક જે ગળતમા ગાધી લોકો વેચે છે અને આપણે અઉપધિમા ને વાપરીએ છીએ મુઝી ખાતેક અંડ પધિમા કવચિતજ વપરાય છે પતું છોવારી ખારેકનો લોકો શીયાળામા પાક

કરીને તાલેતા છેલ્લગએ લે ગળુ કરતા નથી તેને અવગણવાથી તે પુટ થાય છે અને 'વધ કરી આવે' છે લીલી ખારેકો જેમ જેમજ અવાય છે તેમ જોત શાકે પણ બહુને માફ થાય છે ખલુગીના પાતની આગળ લોડો સાદરી ચોલકી છાળકી, છેલ્લી, વીજળી, ચીકરી ચમરી પથા મફરી વીગેરે બતાવે છે તેના પાનના દાડાના કડકાનાં છેડાને જગ કરીને તેના મુછા કહે છે તે વાસણને ઉટકવા (માફ કરવા) માં વાપરે છે તેના કુળ પાકી ગયા પછી તેના છેડાને લોડા ખુવારા (માવરણ) તરીકે વાપરે છે, તથા તેના દાડાને મીવાયોને પી જો દેવાના પ્રથ તેમથી બનાવી વાપરે છે પાનના દાડાને કટ્ટી તેમથી ખેડુત લોડો ખાતજીઓ બનાવે છે, તથા તેના દાડા અને થડ કુટીને તથા કાપી છ દીને દોરને ફુકાળમાં અવગણવાથી તે ખુશીથી ખાઈ જાય છે કારણ કે તેમાં બહુ મીઠાશ પહેલી છે અરણસ્તાનમાં ખાગેક અને છેલ્લે ખજૂર અને છે તેના પાનમાંથી જોળની લીલીઓને વીટાળવાના કોટા તગા ખાગેકો જાવાના કોટા બનાવે છે ખલુગીના હલકી રાનિના ઝાડવા ને નીકપયોગી હોય કે જે ની લીલી ખાગેકોં પણ આધે બહુ વખાણવા જેવી ન હોય તેની અવગણી તથા જરૂરી ઉપગત વધાગના નરના ઝાડવામાંથી લોડો તાકી કાઢે છે વહેલી મવા ગની તાકી જેમજેમ દીવસ ચડે તેમતેમ ખાટી થઈ જાય છે ને તેનું ખમીર થાય છે તે પછી પીવાના કામમાં ન આવતા બહીઆગ લોડો તે તાડીનું ખ મીર ઉપલ રોટી બીરકીટ વગેરે બનાવાના કામમાં વાપરે છે અને સાજો ઠ ડા પહેરમાં જોલેલી તાડીને નીંગ કહે છે, તેમાં ખમીર આવતું નથી અને ખટાશ પણ થતી નથી અને તે ઘણી ગ્રાનીન્ટ હાય છે તે અને વહેલી અભાતની તાકી લોડો પીચે છે નીંગ (માજનીમાં) લોડો જ્યાંથી તાકી (નીંગ) વહે છે અને પાસમાં પડે છે ત્યાં એવચીની મુઠીઓ કરી ખાધે છે તે થી તે ગ્રાનીન્ટ અને ખુગનુમાં હોતા મરદાગેનું વાપરવા લાયક થાય છે તેમાં કોઈ જાતનો નશો હોતો નથી 'સવારની ખાટી થએલી તાકીથી નશો આવે છે' ખલુરમાંથી લોડો દાડ બનાવે છે તાકી કાઢી લીધા પછી તેના ઝાડ તગ તાકાત થઈ મરી જાય છે આ ગ્રમાંથી જોળ ખાડ પણ અને છે, અને તે જગાળ મા જો છે એક ખલુગીના ઝાડનો અંશ આગ્રે ૨૪૦ જગાળી શેર નીચે છે ને તેમાં ચોવીસ શેર જોળ અને છે અને આગળ મળુ જોળમાંથી મવા મળુ ખાડ અને છે, જ્યાં ખારેકોને નર આપવાની રીત 'આવડની નથી ત્યાં લોડા ખલુગીના ઝાડમાંથી માત્ર તાકી લાઢવાનોજ ઉપયોગ કહે છે અને તેથી પણ તેઓને માત્ર પેરાશ થાય છે ઢાગને અવગણવા માટેનું ઝાડ જો નથી



વાદ્યા વગવતુ હોય તો તે વધારે પુષ્ટ ગણાય છે, અને તેના મુળના ગરનો સ્વાદ શેઠી જેવો મીઠો હોય છે જાડમાથી તાડી કેમ ઠાઠવી તેમા પણ પેકટીમની જરૂર છે, અને જો તે વીરોની માહીતી હોય તો જાડ ઘણા નીવમ મુધી સાગ પ્રમાણમા વધ્યા કરે છે, અને સારો ફાયદો આપે છે મુસી ખા રેકતુ લોકો અથાણુ કરે છે ખલુર ચાલુ ખોગકમા તથા ફળાહારમા વપરાયછે

**ખલુડીના રોપાઓ ( બચાઓ ) બહાર મોકલવા તથા**

**વિદેશથી અહીં મોકલવાની મવર**

ખલુડીના રોપાઓ બહાર મોકલવા હોયતો તેના થડના મુળના નાહાના નાહાના બચાઓને મુળ સહીત આપણે જેમ વાવવા માટે ઠાઠીએ છીએ તેવી રીતે કાઢીને તેને ખારેકમા કોટાઓ ( સાદરાઓ ) મા વીટવા તથા તેના મોગ ર સુકાય નહીં તેવી રીતે તેનાજ પાનથી તેને વીટાળી બાધી મુકવા અને તે રોપાઓ મુળ મહીત અને મોગજ બધ કરેલા નહીત સાદરાઓમાજ રહે એ વી રીતે પેક્ટી ( વીટાળી ) ને હુમીયાર માલુમ જોડે મોકલવા આ માલુમ હવળખ તેને પાણીથી લીજેલા ગખે કે જેથી તેને ગમ્મી કે મોટી ખીલકુલ લાગે નહીં મુગીયાઓની નાથે મટીની જરૂર નથી પણ તેને સાદરા તથા મુગીયા ઉપર થોડાક ગુણીયાના ફોટેલા ગાબા જે તેના મુગીયાને લીના રાખે તેવા થોડાક વીટાળવા જોઈએ કે જેથી તેના વડે મુળોને હમેશા લીનાશ અને તેની નરાવટ મળ્યા કરે આવી રીતે જોટલે દુર મોકલવા હોય તેટલે મોકલી શકાય છે, તથા બહા થી મગાવી પણ શકાય છે આવી રીતે રોપાઓ જગ્યા પોતાના મકાનસર પહોંચે તે વારે પ્રથમ તેને અમુક જગામા રોપવા, અને ત્યાં પણ રોપ્યા પડી પણ તેના મોગજને તે નવા પાન ઠાઠે ત્યાં લગણુ ગાયે લાજ ગખવા તથા તેના ઉપર છાયડો રાખવો અગર હવા આવજનવ કરે અને છાયડો મળી શકે તેરી જાડના ઓથવાળી જુગોએ વાવવા આ રોપા મોકલવા કે મગાવવા તે પોતાના મકાનસર ખનતા મુધી વરસાદ વખતે આરી પહોંચે એમ થાય તો ઘણે ભાગે બધા આળાદ ઉતરી આવે છે આ પ્રમાણે નામદાર કચ્છના મહાગળ રાવસાહેબના શરૂ બાગમા વાવવા માટે ખાગ. અખગ્તાન મસ્તકથી ( અહીંથી માચ્હ નામનો ત્યાનોજ વત્તી અરખ મોકલીને ) ભગાવ વામા આવ્યા હતા તે બહુ સલાખ પુર્વક મહી સલામત રીતે આવી પહોંચ્યા હતા, અને વાવવાથી ૮૦ ટકા આળાદ ઉછરી આવ્યા, જેથી તેની અત્યાગે સા રી ખારેકો પાકે છે અરખસ્તાનથી જે રોપાઓ અહીં આવ્યા તે ત્યાની સારી લીજતદાર ખલુડીના રોપાઓ તેણે લીધા હતા પ્રથમ જે વારે રોપા આવે તેને

અમુક જગા પસંદ કરી તેને આરામ મળવા તથા યોગ્ય રીતે ઉછરી આવવા અમુક સ્થળે વાવના, અને પછી આવતે વરમે ચાલુ વરસાદમા વરસતે વરસાદે તેને તેની કાયમની જગાએ વાવવાથી અનુકૂળતા થાય છે. રોપા બહાર મોકલવા વળતે તે રોપાઓ ઉપરથી થોડો પાદડાનો અમુક બોલો કાઢી નાખવો જોઈએ, અને પછી મોગરને બાધી દેવાથી રોપા હલકા થાય છે વળી તે મોગરને નાળીયતની બળી બીની કરીને તે પછી વીટાળવી જોઈએ, તેથી મારો યાચાવ થાય છે.

### ખારેકની પીંદ ઉનારવી.

ખારેક (ખજૂરી) નું કોઈ ઝાડ ઉમડું છે અને તે બહુ મોટું વધીને ઉચ્ચ થઈ જઈને વચેથી નળણું પડી પાતળું થઈ જાય છે, અને પછી તેને કોઈ વખત તોફાનને લીધે વચેથી બાગી પડવાનો મર્મ રહે છે, તેથી તેને બહુ જરૂર હોયતો પીંદ બાધી ઉપરના ભાગને મુળીયા કઢાવીને પછી વરસાદમા નીચેથી કાપીને (પીંદ તઇયાર થઈ રહેથી) વાવવાથી વખત પર તે છાડ કાયમ થઈ આવે છે.

### અકબધી તરીકે ખજૂરનો ઉપયોગ

ઉનાળામા ખજૂરને પાણીમા પલાળી પીવાથી મમગીન ઉણુ થાય છે, તેમા થોડો થોડો અંગે આબલી મીઠાવી આબલી ઘણું કરી વાપરે છે તે ઠંડક આપે છે ખારેકના બી બાળકોને પાણીમા ઘમી બાળા ગોળીમા પય છે ખજૂર બળકર અને ધાતુ પુષ્ટિક ગણાય છે મોટી ઉંમરે) ખજૂર અને કાળા તળને એકત્ર કરી તેના મુઠીયા વાળી ધીમા તળી સવારમા નરજો તથા ગરે મુતી વેળા ખાવાથી ધાતુમા ત્રધ્ધી થાય છે, તથા શરીરમા કઊવત આવે છે. રેચ લેવા માટે ખજૂર રાત્રે પાણીમા પલાળી રાખી સવારે તે પાણી ગોળીને પીવાથી રેચ લાગે છે અર્જના વ્યાધી ઉપર ખારેકના બી ખારીક વાટી તેને ઘુણી આપવાથી ફાયદો થાય છે મથાની ઉદરી ઉપર ખારેકના બીયાને બાગી તેની ગમ કપુર અને ધીએ બહીને તેના લેપ કપવાથી તે મટે છે કપાળ દુખતું હોય તો ખારેકના બી પુલીગા વાટી ચોપડવાથી દુખાવો મટે છે ચોડાને ચરતી થઈ હોયતો ખારેકના બીનું સુગ્ધ લોટમા અપાય છે ધતુ પુષ્ટિ માટે ખારેકના બીયા કાઢી ખારેકને સાધાણુ ખાડવા તેમા બદામ, પિન્ના ચારોળી નાકર વીગેરે મશાકો નાખી તે સર્વ મિશ્ર કરી પલળે એટલું પી નાંખી નાત આઠ દીવસ પલાળી રાખી પછી, નિત્ય સવારે એ તોવા ખાવાથી પુષ્ટિ થાય છે ટાઢીયા તાવ ઉપર ખજૂર અને કોટીયા લોખાનની ગોળી કરી તાવ આપવા

ત્યા ચાલાકીથી હાથ ફેરવવાથી તેમા બગાડો થયો છે કે નહિ તે માત્રમ ખડ  
શે જ્યારે જનાવરને ખામી અથવા “ન્યુમોનયા” નો રોગ લાગુ પડ્યો  
હોય ત્યારે જ્વાસ જોરમા ચાલે છે અને સોજાનો પ્રમાણમા થોડો ઘણો તાવ  
હોય છે પહેલા સુકી હેરાન કરતી ઉધરસ આવે છે અને વખત જતા તેનું  
જોર નરમ પડતું જાય છે નાકમાથી લીંટ અને મોહામાથી લાળ બહાર નીકળે  
છે દાકતરો છાતીની અદરના અવાજ સાંભળીને અને છાતી ઉપર ઠોકી જોઈને  
ફેફસાને કયો રોગ થયો છે તે અને તે કેટલો વધ્યો છે તે પારખી શકે છે

ઉપાય — લીમડાનો નાસ દિવસમા બે વખત આપવો, નાસ આપવાની  
રીત — લીમડાના પાદડા પોણીમા નાખી પાણી ખુબ ઉકળવા દેવું અને ઢાંકણા  
સાથે લાવી જનાવરના નાક આગળ મુકવું પછી જનાવરના માથા ઉપર ચાદર  
ઝોલાડવી અને ઢાંકણુ જેવી લેવું, એટલે વરાળ જનાવરના નાકમા જશે જના  
વર ના ઉભું રહે તો જનાવરને ઝાલી રાખવું વગળ બધ થઇ જાય ત્યારે લીમડા  
ના પાદડા લાકડા વતે હાંલાવવા એટલે વરાળ નીકળશે આમ દરરોજ એક ક  
લાક સવારે અને એક કલાક સાંજે ત્યા સુધી મટે ત્યા સુધી નાસ આપવો

જેઠી મધમા સુલીઆની (સુકી ૧) રૂપીઆભાર નવસાર ૧) રૂપીઆ  
ભાર, ટકણુભાર ૧) રૂપીઆભાર મધમા મેળવી દરદ મટતા સુધી દરરોજ  
ચટાડવા

છાતી અને ગળાના દર્દવાળા બધા જનાવરોના સંબંધમા તેમને ગરમી  
વાળા, પુષ્કળ હવાની આવજા વાળા અને સ્વચ્છ તબેલામાં રાખવા એ અગત્ય  
નું છે પુષ્કળ હવા આવવા દેવી પણ પવનનો ઝપાટો લાગવા દેવો નહી, શરી  
રને ગરમ રાખવું જરૂર પડેતો તેમ કરવા સાંડે જનાવરને જીવ ઝોલાડવી.

રહેલાઈથી પચે એવો અને નરમ ચાડો કરેલો ખોરાક આપવો ભારે  
અને નહી પચે એવો ખોરાક જેવો કે ફલકી જાતનું સુકું ઘામ વીગેરે અવલી  
અવલી અંસર કરે છે વાનવાર પાણી પાવું અલે જનાવર જાણ પીએતો તે  
છુટથી પાવો

‘વરમિનસં બ્રાન્કાઇટિસ’ નો રોગ લાગુ પડ્યો હોય ત્યારે ખોરાક  
છુટથી આપવો ખોરાકની સાથે મીઠું અવડાવવું આ પ્રકારના “બ્રાન્કાઇટિસ”  
મા જનાવરને છાપરીમા આધીને તેના બારી બારણા બધ કરીને ગધક બાળ  
વાથી સાડું પરિણામ આવે છે આમ કરવાથી જનાવરના પેટમા ધુમાડો જાય  
છે, અને બલગમની સાથે કીડા બહાર નીકળી આવે છે નોનું ધુળી ખમી

થકે ત્યાંસુધી તેણે જનાવડની માથે ગૂંથી ધુણી જારી ગણવી દમ દિવસ સુધી 'દર ત્રીજે દિવસે' ધુણી કરવી આ રોગના ઉપર દાકતરો ક્રીડા મારી નાખવાને શ્વામની નળીમા પીચકારીથી દવા નાખે છે

અટકાવ — ચેપવાળી ચરવાની જગ્યા ન્યા ક્રીડાના ઇડા ખોશકની સાથે શરીરમા દાખલ થાય છે ત્યા ચરવાથી ક્રીડાથી થતી ખામી ધામ છે, આવી જગ્યાનો ત્યાગ કરવો અથવા તે હળવતી ખોટી કહાડની તથા તેમાનું પાણી વઢી જાય એમ ધ્રુવ રોગી જનાવરો બહુમતમા ક્રીડા બહાર કહાડે છે અને ચરવાની જગ્યાને ચેપવાળી કરે છે મરી ગયેલા જનાવડના ફેફસાનો લાવીને નાશ કરવો જો એકજ ટોળામાતા ઘણા જનાવર ઠાસો ખાતા માલમ પડે તથા છાતીના રોગના ચિન્હ દર્શાવે તો તેઓને ઇલાહેદા ગળવા અને તે રોગને ચેપી ગણવો ઉચીત છે જે ઢોળને ચેપી “જુરો ન્યુમોનીયા” થયો હોય અને ઢેખીતાજ સારો થયા હોય તેઓ ઘણા લાખા વખત સુધી ચેપ ફેલાવે છે જે તબીબમા તેઓને ગળવામા આવ્યા હોય તે તબીબાને ઘણી મલાળ પુવક જતુંગ્હિત કરવો તે તબીબાઓને તંદન ખાલી કરવા અર્થા ઢોરોને ત્યા ન ગળતા જીના કામમા વાપરવા એ ઘણો બહેન રહેતો છે

### યાનનો મોળો

પ્રકાર-ઢોરોમા યાન મુજુ આવવાનો રોગ ફેટલીદ વખતે ચેપી રોગ હોય છે આવે પ્રસંગે એકજ તબીબમા રહેતી થોડી અથવા ઘણી ગાયોને એકી વખતે ને લાશુ પડતો જણાય છે હિંદુસ્તાનમા આવુ કવચિત્ત માલમ પડે છે; પણ કોઈ કોઈ વખત થઈ આવતું યાન કુત્રવાનુ દર્દ ઘણુ સાધારણ હોય છે અને તે ઘણુ બચાનક પરિણામ લાવે છે

દુકમા એટલુજ કહેવુ બમ છે કે, યાનની શીંગઓમા ચોક્કસ જાનના જતો દાખલ થવાથી અને ત્યા મોળે આંછવાથી આ રોગ ચેપી રૂપ ધામલુ કરે છે અને તેથી કચીને મર્ગમા રહેતી ગાયોને તે તેથી જીને લાશુ પડે છે યાનના કુત્રવાનુ દર્દ છુગ છવાયા ઢોળને ઘણા કારણોને લીધે લાશુ પડે છે તન્તની પીઆયલી ગાયોને મ્હોટે બાજે તે લાશુ પડે છે અને તે લાશુ પડ્યા હોય ત્યારે તેના યાનો સાધારણ રીતે મોટા અને ચંપન થયેલા હોય છે આ ચળ વધારે કોમળ થયેલા હોય છે અને નેને કંઠ તથા ફોવા થવાનો અલ વ હોય છે, અને તેમ થાય ત્યારે મેલ અદર દાખલ થાય છે નહીમા આવ્યા બા પુરવા સળવાથી ખાસ કરીને દુધ દોહી ગદયા પડી અચળ પર દુવના ટીપા મ્હોટા દીધાથી, યાનમા પુવક દુધ હોવાથી આવળ પર મેલ લાવાથી

તથા આરોગ્યતા સચવાય નહીં એવી સ્થિતિઓને લીધે ધાનના કુલવાતુ દર્દ લાગુ પડે છે એ દર્દ લાગુ પડ્યું હોય તો બીલકુલ બેદરશીર રહેવું નહીં, કારણ તેના પરિણામ ઘણીવાર ખરાબ આવે છે ગોઠ થઈ આવે છે તથા બાઠા પરથી આમડી વારવાર ઉતર્યા કરે છે ધાન નાતું થઈ જાય છે તથા છેક નહીં તો ઘણે દરજ્જે નકામું થઈ પડે છે એક અથવા વધારે આચળ હમેશા કુખ આપતા બધ થઈ જાય છે

લક્ષણો — આ રોગને ઓળખવો સહેલો થઈ પડે તેટલા સારૂ તેના તીવ્ર અર્થ તીવ્ર, અને જુનો એવા ત્રણ ભાગ પાડવામાં આવ્યા છે જ્યારે તીવ્ર રૂપમાં રોગ લાગુ પડ્યો હોય ત્યારે ધાન પર અથવા તેની મોટા ભાગ પર ઘણો સોજો આવેલો જણાય છે તથા શારીરિક સ્થિતિ ઘણી અન્યવસ્થા હોય છે તાવ ભરમા આવે છે તથા ઘણો કુખાવો હોય છે જનાવર ખાતું નથી અને વાગોળતું નથી તેના ધાનને અડકીએ ત્યારે બહુ કુખ યાય છે એક અથવા વધારે આચળ સખ્ત થઈ જાય છે, તથા કુખ ફોડવું કઠીન થઈ પડે છે પહેલા કુખ થોડું આવે છે તથા તે પીળા રંગનું હોય છે, પશુ ધીમે ધીમે તે લોહીવાળું થાય છે તથા ડુર્ગંધ મારે છે ત્યારપછી તે શુભગ્રામથી નીકળતા લોહી પડેલું જાડું થાય છે જેટલીક વખત જનાવર કુખ આવતું બધ થાય છે ધાન ઠડું અને કાળાશ પડતા લીલા રંગનું થાય છે ત્યારે કોહવાટ ચરૂ થાય છે. સાધારણ લક્ષણો બચકર રૂપ ધારણ કરે છે, અને જનાવરનું મરણ નીપજે છે

જ્યારે અર્ધ તીવ્ર રૂપમાં રોગ લાગુ પડ્યો હોય ત્યારે શારીરિક સ્થિતિ અન્યવસ્થા હોય એમ માલમ પડતું નથી અને કુખમાં કાંઈ ઘટાડો થતો નથી ખરાબર ઉપચાર લેવામાં આવે તો સાધારણ રીતે રોગ ઘણો જલદી મટે છે છતાં બીજી વખતે નિઆય ત્યાસુધી કુખ ઘટી જાય છે

જુના ધાન કુલવાના દર્દમાં રોગના ચિન્હો ધીરે ધીરે વધે છે તથા કેટલાક વખત સુધી તે માલમ પડતા નથી. સરખાતમાં એક જ આચળને દર્દ લાગુ પડે છે આચળની બરાબર ઉપર એક અથવા વધારે નાની ગાંઠો જણાય છે તથા ધીમે ધીમે તે મોટી થાય છે કુખ થોડું થઈ જાય છે તે નકાર, ગઠાવાળું અને પીળા રંગનું હોય છે ધીમે ધીમે તે ભાગ સખ્ત થઈ જાય છે અને ત્યાં ગોઠ થઈ આવે છે. તેમ થાય છે ત્યારે શારીરિક અન્યવસ્થા થાય છે અને આચળમાંથી ચીકણો ચીકણો પ્રવાહી પદાર્થ નીકળે છે ધાનની ગીરત્તો નકામી જેવી થાય છે અથવા સખ્ત થાય છે અને કુખ એક કુ યતું બધ થાય

છે છેવટે તો આચળમાથી દુધ આવતું અટકે છે, જો કે ફરીથી વિચાર્ય છે ત્યારે રહેલું દુધ નીકળે છે કાય તથા એકિટનોમીકોનિસ જેવા ખીળ રાગ થી પણ એમના કુલવાનો રોગ લાગુ પડે છે

ઉપાય — માદા જન્નાવરને પુષ્કળ હવાવાળા તબેલામાં રાખવું, અને તેનું ટકાવથી રક્ષણ કરવું તબેલા અને તેની આસપાસની જગ્યા સ્વચ્છ રાખવી તીવ્ર અને અર્ધ તીવ્ર રૂપમાં રોગ લાગુ પડ્યો હોય ત્યારે નીચે લખેલી દવા નો જુલાખ આપવો

વિદાયતી મીઠું ૧ શેર

સુક ૧ અધોળ

ગોળ ૧ શેર

ગરમ પાણી શેર ૩

મેળવી રહેજ સહજ ગરમ હોય ત્યારે ૫ ધ દેવું

યાન ઉપર નીચે ખતાવ્યા પ્રમાણે શેક કરવો

પાણીમાં લીમડાના પાદડા નાખી ઉકાલવું અને તેમાં થોડું ખાવાનું મીઠું નાખવું એક ખાદીના કકડાની ગડી કરી આ ગરમ પાણીમાં ઘોળી મુલે લા યાન ઉપર મુકવું અને ગડી ઠડી પડે એટલે પાણીમાં ઘોળી ફરીથી યાન ઉપર મુકવી. આમ એક કલાક સવારે અને એક કલાક સાંજે શેક કરવો શેક કરી રહ્યા પછી યાન કોર કરી તેના ઉપર હોવેલ ચોળવું અને જોટલું દુધ યાનમાં હોય તેટલું બધું દુધ કઢાડી લેવું

જુલાખ ફક્ત એક જ દૈનિક આપવો અને બહાર રોગવા વીગેરેનું કામ મટી જાય ત્યાંસુધી દર્દી રાજ કરવું

આચળમાથી દુધ ના નીકળતું હોય તો ઢોરના દગખાનામાં જન્નાવરને લઈ જવું એટલે દુધ કઢાડવાની નહીંથી દુધ કઢાડી નાખવામાં આવશે રોગવાળું દુધ ખોરાકના ઉપયોગમાં લેવું નહીં પણ ફેકી દેવું

જુના રોગમાં ઉપાયની કાઈ પણ અસર થતી નથી અને નધારણ રીતે જન્નાવર દુધ દેતું બંધ થાય છે કેટલેક પ્રસંગે આયોરાઈન લગાડવાથી સારી અસર થાય છે

અટકાવ — ગાયોને સારી આદાય કારજ સ્થિતિમાં રાખવી અને યાતને ઈલાજી બચાવવા. યાનના દર્દથી પીડાતી ગાયોને ઈલાજેલી રાખવી અને બની શકે તો તેને સાડે જુદા ઢોલનાં ગળવા

## શ્રીગડાનું જાગણ

એક બીજા સાથે લડવાથી તથા, દોરડા વિગેરેના જગવાથી શ્રીગડું બાગી જાય છે

કોઈ વખત ખોલુ એકલુ ઉતરી જાય છે અને કોઈ વખત શ્રીગડાના કડકા થઈ જાય છે

ઉપાય — પ્રથમ લોહી બધું થઈ જવા સાડ કડા પાણીનો પાટો બાંધવો અને લોહી બધું થયા પછી જો ખોલુ એકલુ નીકડી ગયું હોયતો ડામર ચોડી તેના ઉપર પાટો બાંધવો, અને પાટા ઉપર ડામર ચોપડવો એટલે માખો બેસે નહિ, અને પાટો સુકાઈ જઈ તેની નીચે રૂબ આવશે રૂબ આવ્યા પછી પાટો ઉખડી જશે ડામર ચોપડતી વખતે આખમા જાય નહી તેની સલાખ રાખવી. શ્રીગડાના કડકા ગઈ ગયા હોય અને ધારવાળી ચીપો રહી હોયતો શ્રીગડાને વહેરી સરખુ કરવું, અને પછીથી દારમોડીનું શ્રીગડું કાપ્યા પછી જે પ્રમાણે ઉપાય બતાવ્યો છે તે પ્રમાણે કરવો.

## આખ દુખવા આવવી.

ચિન્હ — આખે સોજે આવે છે પાણી ગળે છે બરોબર જોવાતું નથી વધારે વખત દરદ ચાલુ રહે તો કુંડ પડે છે

ઉપાય — ખસખમના દોડવાથી શેક કાઢવો એક તપેલીમાં પાણી ગરમ મુકી તેમાં ખસખમના છોડ નાખવા અને ઉકલવા ૧ તપેલી ઉપર પીતળની ચાંચથી ઢાંકવી અને એક સ્વચ્છ કપડાની ઠોડી કરી તેને ચાંચીમાં મુકવી વગળથી કપડું ગરમ થાય એટલે આખ ઉપર મુકવું. આખ રોજ એક કલાક સવારે અને એક કલાક સાંજે શેક કરવો ગરમ પાણીથી આખ ધોવી અને કુંડાવેલી ફટકડીની વસગાળા ભુકી ૧૧ તોલો પાણીમાં નાખી તે સવારે સાંજે પીછાવડે આખમાં આજતી.

આખમાં કુંડ પડી ગયું હોયતો નીચેની દવાના આખમાં ટીપા પાડવા —

નાઈટ્રાટ, ઓક્સીડ ઓફ મેગ્નેશિયમ — બે એનોડી બાગ

પાણી

એક અધોળા

## કાન પાડવો

ચિન્હ — કાન પાડતો હોય ત્યારે કાનમાંથી પડ વહે જે પગ વડે કાન ખજોલે છે

ઉપાય — ફટકડીના પાણીથી કાન ધોવો (એક ચોર ગરમ પાણીમાં એક તોલો ફટકડી નાખવી) પછીથી કાન, લુછી નાખી કપુરડું તેડ કાનમાં નાખવું, કાન સારી રીતે હલાવવો અને કપુરડો તબેમાં ભેલેલું ૩૦ મુમડું કાનમાં મુકવું

કંપુરુ તેલ બતાવવાની રીત —

કપુર-૧ ભાગ

કલ્પુચુ અથવા નલીઈ તેલ અથવા સ્ત્રી બોળીનું તેલ ૪ ભાગ.

ઉપર પ્રમાણે મરી બધા મ્યા મુધી કરવું

મચકોડ નામનું

પગ આઠાઅવળો ઉચોનીચી ૪મીનમા કે ખાસમા પડે ત્યાં મચકોડ થાય છે જે જગ્યોએ મચકોડ થયો હોય તે જગ્યોએ સોજે ચડે છે, તે ભાગ ગરમ હોય છે, અને કળાવીએ તો હુ ખે છે, પગ લગડાય છે

ઉચાય — આવળના પાંદડાં અને મીઠું પાણીમા નાખી ગરમ કરવું અને એક ખાદીના કંડકો લઈ તેની ગડી કરી આવળ વાળા ગરમ પાણીમા બોળી શેક કરવો આમ સવાર અને સાંજે એક એક કલાક શેક કરવો અને નીચે બતાવ્યા પ્રમાણે લેઈ કરવો

મેદા વકડી

માણ ખાંડ

આભા ૬૫૬

જાણે ગરમે ભાગે લઈ તેડું ઝીણું ચુર્ચું કરવું અને વાટકીમા ચુર્ચું અને થોડું પાણી નાખી તે ગરમ કરી લેખ કરવો

આમ મટે ત્યાં મુધી કરવું મુઠામા અગર પગની નમો વીગેજમા મથ ફેર થયો હોય અને પાંદો બધાય એમ હોયતો આવળના પાંદડાં ઝીણા કરી તેને ગરમ કરી તેના પાંદો બાધવો

એળી ગાઠ, પાંડું

એળી, ગાઠ અથવા પાકું થયું હોય ત્યાં નીચે બતાવ્યા પ્રમાણે શેક કરવો પાણીમા લીમડાના પાંદડાં નાખી પાણી ઉગાળવું અને તેમા લુગડાની ગડી બોલી તે ગડી વતે શેક કરવો સવાર સાંજ એક એક કલાક શેક કરવો અને ભમરડાના બીયા ઝીણા વાટી ચોપડવા કાઠ ફાટી બધા ત્યાં કળાવી પડે હલાદી નાખવું અને કલ્પુચુ અથવા સ્ત્રીબોળીનું તેલ ચોપડવું

કકમરી, એક્ટીનો આર્થ્રોડોસીસ

કક ઉપર ઘાટીનું અખત ગાઠ થાય છે ઉપર ગાંડના બતાવ્યા પ્રમાણે કવા કરવી

ગાંડ ગુમડું એલમેમ

ગુમડાને થોડું થયું હોય તો તેની છેક નીચે ગાંડ બીલકુલ વધી નથી



તેવી રીતે શેઠ કરવો અને અદરથી જખમને, સાડ, ઘાઇ નાખી કણુજીઆ અગર  
લીબોળીનાં તેલમા રૂબ પુમકુ બોળી મુકુબુ આમ જખમ રૂગાઈ જાય ત્યા  
સુધી દિવસમા બે વખત સવાર સાંજ કંચુ

### સઘીવા

નીઆણુવાળી, પાણીના લાણુવાળી, અને લેજવાળી જમીનમા ટારને સઘી  
વા માય છે,

ચીન્હ — પગના સાધા કુલે છે અને ટાર લગડાય છે

ઉપાય —

ગચ્છીયુ તેલ ગ્રે ૦

તલીયુ તેલ ગ્રે ૦

બે મેલવી રોજ આઠ દિવસ સુધી સવારમા પાવુ સાધા ઉપર લીમડા  
નાં પાટડા અને ગરમ પાણીનો શેઠ કરવો અને ટાપેનટાઇન તેલ ઘણા જોરથી  
ઘસવુ

### હાડકુ ભાગવુ

ચીન્હ — હાડકુ ભાગી ગયુ હોય ત્યાં ટો ઘણુ જ લગડાય છે જે  
જગ્યોએ હાડકુ ભાગી ગયુ હોય ત્યાં હાથ મુકી પગ સહેજસાજ હલાવવો  
એટલે ભાગેલા હાડકાના કકરા માલમ પડશે

ઉપાય — હાડકુ બરોજ બેઆડી નીચે પ્રમાણે પાટો બાધવો —

(૧) ભાગેલા હાડકા ઉપર તલીઆ તેલમા રૂ બોળી બાધવું, અને તે  
પર ઉપર મુદીના લીલા છેડા મજબુત સુતળીની દોરીથી બાધવા અને પડી  
રાજ ૩ બાધ્યુ હોયતે જગ્યોએ તેલ ઉતારવુ ગડીના છેડા મુકાયા પછી  
મખન થઈ જાય છે

(૨) ભાગેલા હાડકા ઉપર કાચો છીણો રખાડી તે પાટીમા કાલવી ચો  
પડવો અને તેના ઉપર કપડાનો પાટો બાધવો, પાટો બાધતી વખતે પાટાને  
પલાળેલો કાચો ચોપડતા જવુ અને પાટા ઉપર વામના આળીયા બાધવા  
આઠ આઠ દિવસે પાટો છોડી તપાસ કરવી અને ફરીથી બાધવો

ભાગેલું હાડકુ ૧૫ માસે મધાઈ જાય છે.

મોઢુ આનવુ.

મોઢુ આવે ત્યાં મોઢામા આડીચો પડી જાય અને જોવાડ અવાનો નથી  
મોઢાનાથી લાજ પડે છે મોઢુ ઉઘાડી તપાસવાથી ઢંઢ માલમ પડે છે

ઉપાય —

ફટકડી ૧ તોલો  
 ૧૮ ફણખાર ૧ તોલો  
 મધ તોલો

મેળવી ચાલીઓ ઉપર લગાડવું, અથવા ફટકડી ૧ તોલો ૧ શેર પાણીમાં  
 મેળવી તે પાણી મોઢામાં વારંવાર છાટવું અને તુવેરની દાળ બાફી ખાવા આપવી

## વાઘછાપામાં ખેતી શિક્ષણ.

—\*\*\*\*\*—

લેખક ગ. બા. ડુભાઈ સ્થુનાથજી દેમાઈ (વાઘછાપ-તા. પારડી)

તન મનની શક્તિઓ ખીલવવી અને જીવનનિર્વાહ માટે યોગ્ય તાલીમ  
 આપવી એ કેળવણીનો પ્રાધાન્ય હેતુ છે

હાલની કેળવણી પામેલો મનુષ્ય શારીરિક મહેનતના કાર્ય કરવામાં ખડુ  
 ધા નામોશી સમજે છે સાધારણ પરીક્ષા પમાર કરનાર પણ આ માન્યતા  
 ધરાવે છે થોડા પગારની નોકરી કરી મોઢવારીથી જમાનાને પહોંચી ન શકવા  
 થી પસ્તાવા માથે દુષ્કર્મજીવન જીવવાનો મમલ ઉપજીત કરે છે  
 જેડુરના ભણેલા છોકરાઓ જાત મહેનતના ધધામાં નહીં પડી ગામ તજી ગ  
 હજીમાં અથવા જેડુત મટી નેતરીઆન થવામાં કે વ્યાપારમાં પરવાની ઈચ્છા  
 રાખે છે પરીણામે વ્યવસ્થિત જીવન ધધામાં કાવે છે જેની કડેનો જાતે નામ  
 તરવાને જાહેર મજુરો ઉપજી આધાર રાખી દુર્લભ ગમે છે હાલના જેડુતો  
 માટે ભાગે આવા મસ્કારવાલા હોવાથી જેની ધનનો નાશ કરનાર ધધા તરીકે  
 અતુલની “જેવી વામના તેવું કળ” બોગની રહ્યા છે કોઈ પણ ધધો ઉત્તમ  
 જ્ઞાન અને સખત લાગણી વીના મરે થઈ શકતો નથી તેમા પણ ખેતી જેવો  
 પવિત્ર અને ઉચ્ચ ધધો ખત, ઉત્સાહ, ઉધમ અને પુણ્ય પ્રેમ વીના મારો  
 થતો નથી જો કે હાલ ગમે તેવો માણસ ખેતીતો કરે છે પણ તેમા જોઈતાં  
 લાભ તો કવચીતજ મેળવે છે કેવામાં પડી, પગથથી બની, નિડરમાલી થઈ  
 દુષી જીવન જીવીત કરે છે જેડુતના દીકરાઓને નાનપણથી સખત ઉદ્યોગ  
 ની અને ખેતી ઉપર પુણ્ય ભક્તિભાવ ગળવાના મસ્કારની જગત છે નોખરી  
 કે વ્યાપાર કરના આને ટીને થોડી પણ ખેતી કરી ઉત્તમ છે, એ મમજાવવા

ની જરૂર છે. આવું ન બને તે જેતી માટે, ઘણું જ અગત્યનું છે, ખીબા ધધા મા તો એક દીવમતુ જગ તગ આવડસ ધારો કે નહીં શકે પણ જેતીમા તો તક ગઈ છે આપુ વર્ષ, રે? આખી લુહગી તેવું, ફળ બોગવવું પડે છે.

જુના અને અનુભવી મહેનતુ જેડતો આવાં કારણથી સમજે છે, કે ભણેલો છોકરો જેતી ઉપર સારું લક્ષ આપતો નથી, તેથી જેતી માટે લાયક નથી આ કારણથી જેડતના દીકરાઓને પ્રાથમિક કેળવણીમાજ જેતીના જ્ઞાન સાથે બાત મહેનતની દેવપડે, શારીરિક મહેનતમા, કોઈ, મોટાઈ સમજે, ખેડી માન્યતા ન રાખે અને નોકરને બદલે જેડત થવામા માન સમજે એવા સરકારની જરૂર છે બાળપણના સરકાર જેવા ચિરસ્થાયી ધાય છે, તેવા મોટ પછે થતા નથી.

નામદાર સરકારે પચાસેક વર્ષથી જેડતોને યોગ્ય સલાહ, સાધન, ખી. ખાતર અને જેતી અર્ગની ખીલ જરૂરિઆતોની મગવડ માટે જેતીવાડી ખાતુ કાઢેલું છે એ ખાતાના વિદ્વાન અમલદારો ગામે ગામ ફરી જેતીની ઉન્નતિના માર્ગ બતાવે છે છતાં હજી એ જ્ઞાન જેડતો એ ખાતાને જોઈતો લાભ લેતા નથી એ દીલગીરી બરેલું છે કેળવણીના વધારા સાથે એ ખાતાના લાભો વધુ પ્રાપ્ત કરશે એવી આશા છે.

વળી જેતી અને તેના અગના જરૂરી ધધાની ઉચ્ચ કેળવણી માટે કોલેજ છે, પણ ગરીબ, ગામડાના અને થોડું બણેલા જેડતોના દીકરાઓ એ કોલેજનો લાભ મેળવી શકે નહિ તેથી વનોંકયુલર ભાષા મારફતે એ જ્ઞાન આપવાને સ્કુલો કાઢવા માડી છે એ સ્કુલોનું તમામ અર્થ નામદાર સરકાર કરે છે આ સ્કુલો ઘણી પ્રિય નીવડી છે એવી ઘણી સ્કુલોની આ દેશમા જરૂર છે, તેથી કેળવણી ખાતા તરફથી પ્રાથમિક શાળામા ઉપલા ધોરણોમા એ વિષયોનું જ્ઞાન આપવાની શરૂઆત થવા માડી છે.

સને ૧૯૨૪ ના માર્ચ માસમા ઉત્તર-વિલાગના મહેરબાન એજ્યુકેશનલ ઇન્સપેક્ટર સાહેબ બહાદુરે અ. મુલ્કની મુલાકાત લીધી, ત્યારે આ સ્કુલમા જેડતોનાજ છોકરાઓ હોવાથી અને પરગામના છોકરાઓ પણ આ મુલ્કમા બજુતા, હોવાથી એ શિક્ષણ દાખલ કરવાને યોગ્ય જણાવાથી આ ગામના સ્વ. શુદ્ધ મીંઠ મોતીભાઈ હીરાભાઈની જમીન બાગથી ગ્રામવાની કલુલાન લેવા મા આવી. જુન, સને ૧૯૨૪થી જેતીનું શિક્ષણ દાખલ કરવામા આવ્યું.

જમીન — મુલકથી એક ફ્લોંગ ફુર ખેતર છે ખેતરની એક ગાલુ પાસે થઈ મોટી સડક પાડીથી નાનિક જનારી આવી રહેલી છે જમીન બા

ગાયત તુલો. થઈ શકે તેવી ખેતર જાતની ચારી છે જમીન વચ્ચે પાકો કુમે છે જેના ઉપર શત્રુ મુજબ માલીકે જેટ મુકી આપેલો છે

પાકો — આ તાલુકાના ખેડૂતોનો ખીજ તાલુકા જોડે સળધ થોડો હોવાથી અહિં નહિ થતા પણ થઈ શકે તેવા સારા પાકો દાખલ કરવાની જરૂર જણાવાથી તેજ પ્રમાણે ગોઠવણ કરવામા આવી ખેતરના અગ્ર ભાગમા ખાગ બનાવવામા આવ્યો છે, જેમા કુલના અને શોભાના મળી શકતા તમામ છોડો અને ફેળ રોપવામા આવી છે, તેમજ અવલોકનના છોડો છોકગએને પ્લોટ સોપી વાવવામા આવ્યા છે ઔષધિની વનસ્પતિઓ પણ ખાગમા રોપવામા આવી છે બાકીના તમામ ભાગમા પાકો કરવામા આવ્યા છે, જમીનનો વિગ્દા જે સાકારણ એક લગભગ છે

સ્થાનિક તુલો — રાગર, નાગલી, દાદરા, તુવર, વાલ, ચોલી, ગાકલા છં, વેગણ, મચ્છી, તમાકુ, અને ખીજ પચ્ચરણ તમામ આ ભાગમા થતા પાકો કરવામા આવે છે

પ્રયોગના પાકો — કપાન, જુવાર, બાજરી, મકાઈ, આદુ, હલદર, મુગ, સ્તાળું મુળા, મુવા, ખટારા, અને બોયમીંગ કરવામા આવે છે

સ્થાનિક તુલો થવામા કાર્પણ હલકત આવી નહિ, પણ વિસ્તાર વધારે હોવાથી કામને તક પ્રમાણે પહોંચી ન શકવાથી ખેડૂતોના કરતા ઉત્તમ પાક થયો જોઈએ તે ફેટલાક પાકમા બન્યું નહિ

રોજન વરસાદ હોય તેથી કરજનો ઉપયોગ બને નહિ અને જોઈવા સા કિલ્લોની ડેટલેડ અથે પશ્ચિત સ્થિતિથી તક સાધવામા મુશ્કેલી પડી છતા બનતી મહેનતે પરિસ્થિતિને અનુનગી થઈ શકે તેટલું માત્ર કરવાનો પ્રયત્ન કરવામા આવ્યો વધુ વરસાદ અને નીરામણતુ હ, ખ તો જેણે અનુભવ્યું હોય તેજ જાણી શકે

ખીયાણુ પાકો ઘણા સારા થયા અને પ્રમાણમા આવક પણ ઠીક થઈ આ તાલુકામા એ પાકો ઘણા માન થઈ શકે છે પાણીતુ સાધન માર્ગ હોવાથી આ પાકો વધુ ધાય તેમ આવક મારી આવે છે

અખતરના પાકો — મકાઈ, બાજરી, જુવાર, અને બોયમીંગ વધુ વરસાદથી સારા ન થઈ શકે એમ જણાવાથી આ વર્ષે માન શિખવવા ખાતર દાખલ દીધા છે

આદુ હલદર, મુગ, અને ગાણુ રણા નાન થયા અને જોનાઓને સ તોપ આપી ગ્રમ્યા તેમજ આવક પણ સારી થઈ

અનુભવે એમ જણાયું કે આ તાલુકામાં વધુ વરસાદને લઈ આદુનો પાક બંજણવો મુશ્કેલ છે, તેથી આ વર્ષે 'શિખાવવા' પુરતોજ એ પાક કીધો છે. હેલદર, રતાળુ, અને સુરણ વધુ દાખલ કીધો છે. આ તાલુકામાં આ પાક ઉત્તમ થાય એમ છે છતાં ખેડુતો એ કેરતા નથી એ દીલગીરી ભરેલું છે શેરડીના ખર્ચાળ પાકમાં ખાર મામ વળગી રહે, તે કરતાં છ' મામમાં થોડા ખર્ચે વધુ આવક આપનારા આ પાકો કરવા જેવી છે, તે ખેડુતોને વખત જતાં સમજાગે એવું માનવું છે.

કપાસ — આ પાક આ તાલુકામાં નહિ હોવાથી કચ્વાની ખરી જરૂર હોવાથી આશરે અર્ધા એકર જમીનમાં એ કીધો નીંદામણથી ત્રાસ નોંધણી પડ્યો છતાં વધુ શ્રમ લેવાથી છોટો-સારા થયાં લેન્વાળી જમીન અને હવા હોવાથી ઝીંડવા બરાબર કુટયા નહિ છતાં સતોષકારક પાક થયો.

આવક ખર્ચ — જુન ૧૯૨૪થી એક વર્ષમાં આવક રૂાં ૧૪૫) યદ જેમાં જમીન માલીકને રૂાં ૧૦૮-૧૨-૦ ભાગે અને બાકીના રૂાં ૩૬-૪-૦ સરકારને ભાગે આવ્યાં વર્ષ દરમિયાન સરકારને ખેતરનું ખર્ચ રૂાં ૫૫-૮-૦ થયું જે નીંદામણનો ત્રાસ ન હોત તો તો આવક ઘણી સારી થતે.

ખાતર — શણ, ખેળ, અને છાણીક ખેતર આ તરફ વપરાય છે છાણીક ખાતર પુષ્કળ હોવાથી અને એ સર્વે કલ્તમાં સર્વે પાકમાં લાભપ્રદ હોવાથી ખતાવટી ખાતરની જરૂર પડી નહિ, તેમજ ઉત્તમ ખાતર છાણીક કાર્યમ નો લાભ આપનાર હોવાથી એનોજ ઉપયોગ કરવાનું યોગ્ય જણાયું.

શિક્ષણ — શરૂઆતમાં પાચમ, છઠ્ઠા અને આતમાં ધોરણમાં પાચમ વિષયને બદલે ધોરણ પાચમાના ખેતીકાર્યમાંથી કૃષિવિધ્યા અને સૂચિજ્ઞાન, શિખવવું શરૂ કર્યું પણ ઓગસ્ટ માસથી મહેરબાન કે એ છાં સાહેબની સૂચનાથી પાચમ ધોરણમાં પ્રપુર્ણ કેર્ષ દાખલ કરવામાં આવ્યો.

છઠ્ઠા ધોરણમાં પદાર્થ પાકને બદલે કૃષિ વિધ્યા, સૂચિજ્ઞાન અને ખેતીની ભુગોળ પાચમ ધોરણના ખેતી કાર્યની ચાલુ કરવામાં આવી.

આતમાં ધોરણમાં સામાન્ય ફોર્સની ૧૦, ૧૫ પરિક્ષાના ઉમેદવારો હોવાથી ખેતીના વિષયો છઠ્ઠા ધોરણ બેટલા અધ્યક્ષક વધારાના ચલાવવામાં આવ્યા. જો કે આથી વખતની સામાન્ય ફોર્સમાં ખોટ પડી, છતાં અવ્યાસમાં જ રા પણ ન્યુનતા આવી નહિ વધારાનો ટાઈમ લઈ સામાન્ય ફોર્સ સપુર્ણ કરવામાં આવ્યો અને સુરત ૧૦ ૧૫ માં સાતે સાત છોકરાઓ પસાં થયાં તેમાં આખા જિલ્લામાં પહેલો અને ત્રીજો નંબર અનેના વિધ્યાથીના આવ્યા એ બંને જાણ આનંદની વાત છે.

આ વર્ષે છઠ્ઠા ધોગણુમા પણ ગઈ સાવના છોકગઓને મપુર્ણ ખેતીકો-  
મ દાખલ થયો છે અને આવતા વર્ષે માતમા ધોગણુનો દાખલ થશે

ખેતીકોર્ષમા ઇતિહાસનો વિષય ન હોવાથી પ્રાચન માળાના પાકો જેમાં  
પહેલા ભાગમા પણ ઐતિહાસિક હકીકતનો સબધ વધારે હોવાથી તે ચવા  
વતા વધારે વખત સબધ જોડવા લેવો પડે છે

વળી આ સ્કુલમા પરગામના છોકરાઓ આવતા હોવાથી છઠ્ઠા, સાતમા  
ધોરણુમા આવનારાઓને ખેતીકોર્ષના નવા વિષયો મુળથી શીખ્યા વિના તેમા  
તેજ ધોરણુનો કોર્સ મપુર્ણ ચવાવી ન શકાય અને નીચવા ધોરણુનો ખેતી  
નો જરૂરીઆત લાગ તે ધોરણુ જોડે ચલાવતા ખીજા વિષયના ટાઇમનો સબ  
ધ જોડતા મુશ્કેલી ઉભી થવાથી તેમને મામાન્ય કોર્સજ ચલાવવો પડે છે, તે  
થી એકઠે ધોગણુમા બન્ને ધોગણુ પણ કરવા પડ્યા છે. વળી વાલીઓની મર  
જીને અનુસરી બને કોર્સમાથી ગમે તે શિખવવાની પણ છુટ રહેલી છે

જમીનની ગોઠવણુ — જમીન ગણોતે ગાખવી કે સગે ગાખવી તે  
પરિસ્થિતિ ઉપર આધાર રાખે છે બને પ્રકારમા કેટલીક મુશ્કેલી તો ખરી  
પણ જો જમીન, માલીક ઉદાર હોય અને જરૂરી સગવડની શગ્ન હોય તો કે  
ટલીક જોખમદારી અને અડચણુ ઓછી નડે ગમે ને તમેગમા તક સાચવવી  
ધણીજ જરૂરની છે, અને યુક્તિથી કામ લેવાથી સગવડ આવવાને વાપો થોડોજ  
આવે છે સરકારી પોર્ડિંગ જેવી સમ્થામા સઘણુ માધન સ્કુલનુ હોવાથી ઉ  
ત્તમ કાર્ય ચવાનો સભોગ છે ગમે તે પ્રકારે વિધ્યાથીઓને ઉત્તમ શિક્ષણુ  
આપણુ એજ મુખ્ય હેતુ ધ્યાનમા રાખવાની જરૂર છે

જો જમીન એકાઠ એકજ હોય તો થોડા ખર્ચથી ઉત્તમ શિક્ષણ મળ  
વાનો સબધ છે ખેડુતોને વધારે જમીનથી આવડ વધે અને શિક્ષણ અગે તે  
વધવો કેટલેક પ્રસંગે બાકે થઈ પડે છે

કેટલીક અડચણો ને નીવાળુ—કોઈ પણ બાબત નરી હોય તેના ઉપર  
લોકોનુ લક્ષ વધુ ગહે છે, અને લાંબની ગળુની પડી થતા મુશ્કેલીની પ્રથમ  
ચાય છે શરૂઆતમા લોકોમાથી કેટલાક વપડા બનડે, પગલે અને બાક ચડે  
તથા અબ્યાસ બગડે એમ જાણવા યોગ્યા અને આજમુ છોકરાઓ બડ ના  
કાદી મૂકવને નમસ્કાર કરતા પણ તર્યાગ થતા જલુયા તેથી થોડા દીવન  
સખન સુઝવણુ પડી, પણ લોકોને મમબતના તેમજ યુકનીથી કામ લેના  
એમ મુશ્કેલી કેવેન થશે હુ યર્ષ

ખેતના પાકોની તક માચવવી ધણીજ જરૂરની છે અને શરૂઆતનુ  
શિક્ષણ હોવાથી કેટલીક મુશ્કેલી નડે એ અવાધિક છે છતા જાનતી નહેનતે  
તક સાચવવા ડોઝિય કરવાના નાથી

આ તાલુકામાં નિદામણનો ત્રામ અતિગત નરે છે અને ખેતર સ્વચ્છ, રાખવું, એ શિક્ષણ અંગે જરૂરું છે ગુદરડો, સામો, જુદાં જુદાં ઘાસ અને કદકાર વગેરે વનસ્પતિ વાગકરતી નીવડ્યાજ કરે, તેથી એ કામ ઘણું ભારે પડ્યું છતાં કેટલીક વખતે આખી સ્કુલના વીધ્યાર્થીઓને કસરત તરીકે એ કામમાં રોકવા પડ્યા અને બની શકતું કંવામાં આવ્યું.

સુનેલ રોડ અને તે કેટલીક મોતમમાં રાત્રે પછુ છુટા હોવાથી પાઠનું રક્ષણ કરવું ભારે પડ્યું કાટાની ગમે તેવી વાડ હોય છતાં તે ફાડી દાખલ થઈ રાત્રે પણ નુકશાન કરે ખેડુતના ખેતરને તો ગમે તેમ નહોતું પણ આ તો પ્રયોગના તુલો હોવાથી સહેજ પણ નુકશાન ચાલી શકે નહીં એવા ઢેરો તરફથી કેટલાક તુલો અને કેળને નુકશાન થયું તારની વાડ વીના આ નુકશાન અટકે નહીં પણ અજમાયમી શિક્ષણ અને પારકું ખેતર હોવાથી એ બની શકે નહીં કાટાની વાડથી બનતું જતન કરવાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો હતો.

જ્યારે ખેતીની મોસમ ચાલતી હોય ત્યારે વિદ્યાર્થીઓ ઘરના કામમાં રોકાવાથી નીચમીત હાજરી આપી શકે એ અશક્ય છે છતાં વાલીઓને સમ જાણવા બની શકે તેટલો પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો.

મદદ અને આભાર—આ શીક્ષણ નવું હોવાથી કેળવણી ખાતાના અધીક્ષાર્થીઓ એ ઉપર ખાસ વધુ લક્ષ રાખી જોઈતી સગવડ કરી આપે છે અને વારંવાર સુલાકાત લઈ પ્રયોગને આબાદ બનાવવા મારો પ્રયત્ન આદરી રહ્યા છે એ શુભ ચિહ્ન છે.

ખેતીવાડી ખાતાના અમલદારો પણ વારંવાર સુલાકાત લઈ ચોગ્ય સલાહ અને સાધનની માગણી સુજળ સગવડ કરી આપે છે અને ખેતીના ઉન્નતીના માર્ગમાં મહાય આપી રહ્યા છે એ ઘણું પ્રશંસનીય છે.

આ ગામના તેમજ આજુબાજુના ગ્રંથગ્રોહાને કોઈ મદદની માગણી કરવામાં આવે તો બની શકતી મહાય કરે છે પાગડી સ્ટેશનના શેઠ લીલાડ વાલાએ કેટલાક દોડના કુડા અને ડાલીઓ વગર પછને આપી છે ગોઈમાના શેઠ વમજયદભાઈએ ખેતરની સુલાકાત લીધી તે વખતે કેળના રોપાની ગ્રહેજ વાત કરતા વસઈથી પોતાને ખગ્ગે મગાવી ખેતર સુધી પહોંચતા કીધા છે એ સચેનો ઉપકાર માનવા લેયો છે.

લોદોને લાભ—આ શિક્ષણ અહીં દાખલ થવાથી ખેતીવાડી ખાતાના

અમલદારોની વધુ મુલાકાતથી લોકોને જોઈતી સલાહ સારી મળે છે ખેતીવાડી ખાતા તરફથી ઘાસનો સ્વચ્છ લાગી આ ગામના બે ત્રણ શુદ્ધસ્થિત ઘાસ કાપી ભતાવ્યું, જે ઉપયોગી અને લાયક નીચાવાથી આ ગામના શ્રીમત ખેડુ ત્રીં લક્ષ્મણ ભાઈએ એ ખાતા મારફતે એક સ્વચ્છ ખરીદ પણ કીધો છે. એ મુજબ, વધુ સ્વચ્છ અને સારા જોબરોનો ઉપયોગ વધવાનો સભવ છે મજુરની અછત અને મેદવારીમા યાત્રીક શક્તિનો લાભ લેવાની ખરેખર જરૂર ખેડુતોને મલકે પડી છે ચત્રથી કામ કરતા થોડા વખતમા, થોડે ખર્ચે, થોડી મહેનતે વધુ લાભ મળવાનો સભવ છે, અને બચેલા મજુરોનો અનાજના વધુ પાકો કરવામા ઉપયોગ થવાથી ખેવડા લાભનો સભેગ છે તે ખેડુતો વધુ પ્રાપ્ત કરશે એવી આશા રહે છે

આ ગામના ઉત્સાહી અને ગાહોશ ખેડુ ત્રીં ઉકાલાઈએ થોડા વર્ષ અગાઉ કપાસ કરી જોઈ કટાલીને મુકી દીધેલો

સરકારી ખેતરમા કપાસ થનાર જાણી ગામમા ચાર પાંચ ખેડુતોએ પાંચ કીધો, અને જોડે નીંદામણની મુરકેલી તો નહીં પણ પારડી તાલુકાનો બે ભાર કપાસ ખેડુતોએ આજ વર્ષે વેચ્યો ખેડુતોની સ્થિતિ “ કાલા કે છાલા ” થી સુધારી શકે તેમા થોડા ખર્ચથી વધુ આવક આપનારા કપાસનો આ તાલુકાને લાભ મળ્યો નથી, અને હાલમા મજુરી તથા મેદવારની અનિયમીતતા થી ચાકસ લાભ લઈ શકાતો નથી જો આ તાલુકામા કપાસનો પ્રયોગ સફળ નીવડે તો ઉન્નતીની આશા રાખી શકાય. નીંદામણનો થોડા ખર્ચમા અટકાવ થાય એવા માર્ગ મુજે અને વધુ લેજથી ગરબા બગાડ કુટે અને ખીજા ભાગ ની માફક ખેતર ખુલ્લુ થાય, તેવું બી અથવા ઇલાજ જરૂર તો આ ભાગમા એ પાંચ વધુ થતોજ જાય (વેશાળ મહીના સુધી કપાસ વધતોજ જાય અને ફળ આપ્યાજ કરે છે )

**ઉપ સહાર—**ગુજરાત એ હીંદનો ખગીચો છે કુદરતની પુર્ણ કપા છે ખેતીએ જીવનનો આધાર છે ખેડુતના જાણકો એ વિષયનું ઉત્તમ જ્ઞાન મેળવી, પુર્ણ પ્રેમથી જમાનાને અનુસરી એ ધધાને આખાંદ બનાવે, નવા નવા પાકો, થોડા અર્થમા ઉત્પન્ન કરે, સાદું, સુખી અને સતોથી જીવન સુધારી શકે, દેવા વિનાના રહી સ્વાસ્થ્યથી ખેડુત બને, યાત્રીક જમાનાનો ઉત્તમ લાભ મેળવે, કેળા વાજતા ખેડુત બની ખ્યાતી મેળવે, અને કુદરતના પિતાનું ઉત્તમ પદ અર્થ રીતે શોભાવે એ આ શિક્ષણનો ઉદ્દેશ છે, અને પરમ કૃપાળુ પરમાત્મા એ પાર પાડો એવી પ્રાર્થના છે.



રૂપનો છે ગત વર્ષમાં હમારી પાસે કુલ લગભગ ૧૪૬૦ ચાંદલી ખી આવ્યું હતું આ જથ્થા ખેડુતો પાસેથી ખરીદી લેવામાં આવ્યો હતો અને તેની વહેંચણી નીચે પ્રમાણે કરી હતી—

	ચાંદલી	મણ	શેર
૧ નાદોદ સ્ટેટ	૬૩૬	૧૦	૦
૨ શેઠ દારાશાહ ૩ વખાડીયા	૨૩	૦	૦
૩ શેઠ ખેમનગાહ, જામાલજી	૧૫૧	૨૬	૦
૪ વડોદરા સ્ટેટ	૫૬	૧૫	૦
૫ શેઠ દારાશા એલસજી કાકાકટર	૫૬	૧૫	૦

કુલ ૧૦૩૫' ૨૫' ૦

આ સિવાય ખારડોલી, સરણોણ, સણીયા, સુરત, વીજલપુર, અને શ્રીમ સુકામે સીક ડેપો ખેતી પરચુરસ ધી-વેચવામાં આવ્યું હતું જે લગભગ ૪૨૫ ચાંદલી જેટલું હતું ઉપરની હકીકત ઉપરથી જોઈ-શકાય છે કે નાદોદ સ્ટેટમાં ચાલુ ખીનો સુધારો થતો જાય છે 'કયાદે' ખાકીના નર્મદા નદીના કિણ્વિષ્ટ વિભાગમાં જોઈએ તેવો ખીનો પસાર થયો નથી જોકે શેઠ ખેમનગાહ જામાલજી, શેઠ, દારાશા વખાડીયા તેમજ શેઠ દારાશા કટ્ટાકટર એ ત્રણે ગૃહસ્થોએ ઉત્તમ પ્રયાસો કર્યા છે, અને ઘણી મહેનત ઉઠાવી હતી આ કાર્ય માટે આપણી ક મીટીંગે એમનો ખાસ આભાર માનવો જોઈએ, વડોદરા સ્ટેટના અધિકારીઓએ પણ ખૂબ પ્રયાસ કરેલો છે કપાસના હેતુકળના વિસ્તારનો પ્રમાણમાં હજી વધારો અને વધારે ખીનો કેલાવો કરવાની જરૂર છે

છેવટે આ રીપોર્ટમાં આપણે ખાસ અગત્યની નોંધ લઈએ છે કે શ્રીમાન શેઠ નાગજીદાસ રાજરામની કુલ ૧૦૦ વતી તેમના જેનેજી મીંડા ઉગનવાલ, શ્રી ખારડોલી વીઠ્ઠલ કુલ ૧૦૦ તરફથી મીંડા જુઠાલાલ તથા એન-એફ-તેલોલીની કુલ ૧૦૦ તરફથી શેઠ સોરાબજી એ ત્રણ ગૃહસ્થોએ બની શકે એટલી ઉત્તમ મોઈ કપાસ પીલવાને અંગે કરી આપી હતી અને સખત નાણાં વગર દીલે ઉરવેલો હરે પુરા પાડ્યા હતા. આ ઉમદા કામો માટે આપણે જેટલો એમનો આભાર માનીએ એટલો જોઈ છે

K D NAIK.

Cotton Supdt.—SURAT

## વેદમાં ખેતી.

—\*\*\*\*\*—

( એપ્રીલ અને ૧૯૨૪ ના અંકના પૃ. ૮૧ થી અનુસંધાન.

લેખક - ગ૦ રા- કૃત્યાલ્લુ દેવાભાઈ નાયક )

"Sira ( plough ) is mentioned in the Rigveda, and often later. It was large & heavy, as is shown by the fact that six oxen, or eight or twelve or even seventy four, were used to drag it " ( Vedio Index ) " ગીઠ " અર્થાત હલનો ઉપેક્ષ વેડમા છે એ છ, આઠ, બાર અથવા ચોવીસ બળથી ખેતવામા આવતુ હતુ, એટલા માટે તે મોટુ અને વજનદાર રહેતુ

આ પ્રમાણે હલનુ વસ્તુત વેદમા છે આ વિષયમા નિમ્ન શબ્દો વિશાળ દરવા યોગે.

પડ યોગ

પડ ગવ

આઠા યોગ

+ +

દ્વાદશ યોગ

દ્વાદશ ગવ

" યોગ " શબ્દના રથાતે " ગવ " શબ્દનો ઉપયોગ કેવી રીતે થાય છે એ વાત આથી સ્પષ્ટ થઇ જાય છે હલકુ અથવા નાનુ હળ થોડા બળથી આવે છે, અને મોટા હળને ઘણા બળદ જોડવા પડે છે આ બાબતમા ગદા થવી ચલવની નથી

મોટુ હળ જમીનમા ઘણુ ઉડુ જાય છે, એટલા માટે એને ખેતવા માટે વધુ બળદોની જરૂર રહે છે આવા હળથી અનાજની પેદાશ પણ વધારે થાય છે

વખતે પ્રવેશ કરી-માટી ઉખડે છે તેનું નામ વેદમા “ ક્ષણ ” આપ્યું છે  
ક્ષણ અથવા ક્ષણ એકેજ શબ્દ છે એનું વર્ણન જુઓ —

શુનન ક્ષણ વિકૃપન્તુ ભૂમિમ્ !

કૃષિન્નત્કાળ આશિતં ક્ષણોત્તી ! રંગવેદ

અર્થાત—ક્ષર ઉત્તમ પ્રકારથી જુગીની ખેતી કરે છે ખેતી કરવા વાળા  
જ ‘અન્ન ઉત્પન્ન કરે છે “ આમા ” કોષ ” ના મહત્વનું વર્ણન કર્યું છે  
આમા ખીજો મત્ર “ પુરુષાર્થ ” નું મહત્વ જતાવવાને માટે આપેલો છે, આ  
ખાખત વિશેષ ધ્યાન પુર્વક જોવા યોગ્ય છે મત્રનું તાત્પર્ય એ છે કે જે પ્ર  
માણે “ ક્ષણ ” કૃષિ કરી અન્ન ઉત્પન્ન કરે છે એજ પ્રમાણે આત્મા રૂપી  
જેડુત આ શરીર રૂપી ખેતરમા પુરુષાર્થ વડે અભ્યુદયના શ્રેયસઠપ ધાન્ય ઉ-  
ત્પન્ન કરી રાકે છે પુરુષાર્થ વડે સર્વ કાર્જ સાધ્ય થઈ શકે છે ખેતીની ઉપમા  
આધ્યાત્મિક પુરુષાર્થની શક્યતા જતાવવાને માટે કરવામા આવી છે એ અ  
હી જોવાનું છે તથા “ ક્ષણ ” ના વિષયમા વધુ જુઓ —

યથા ખીજ સુર્વર્ચા કંઠે ક્ષણેન રેહતી !

એવા મધી પ્રજા પ્રગયોન્ન મન્ન વિરેહતુ ! રંગવેદ

“ જે પ્રમાણે કોષથી કવિત ઉપજતી જુગીમા નાખેલું ખીજ ઉગે છે અને વ  
ધે છે તેજ પ્રમાણે માગ આધાર વડે સત્તાન, પશુ અને અન્ન પ્રાધ્ધને પામે ”

આ મત્રમા પણ કોષને સખદ, ખીજની ખીજવણીમા કેવો છે તે ઉત્ત  
મ રીતીથી જતાવ્યો છે કોષ માટે ખીજો “ સ્તેગ ” શબ્દ છે જેનું વર્ણન  
હવે પછી જોઈશું

( અપુર્ણ )

## સામાર સ્વીકાર.

“ સુખાઈના બ્યાપારી અનુભવ ” લેખક અને પ્રકાશક સુખાઈ નાથજી  
કોઠારી, સુખાઈ સુત્ય રા. ૩-૮-૦ આ પુસ્તક અત્યાગ સુખી ગુજરાતીમા પ્રગ-  
ટ થયેલા પુસ્તકોમા સૌથી અગત્યની જગ્યા લોગવે એમ છે સુખાઈના ખબર  
ના એકેએક જાતના વેપાર સખાઈની તેનજ ફેટલા એક અગત્યના વેપારોની  
ખામીઓ સખાઈની દરેક રીતની માહિતી આ પુસ્તક પુરી પાડે છે અને લે  
ખકે જે મહેનત લઈ પોતાનો અનુભવ બહાર પ્રજા સમક્ષ જે રીતે જણ કર્યો  
છે તે માટે અમે તેમને ધન્યવાદ આપીએ છીએ અને વધુમા ગુજરાતના જુ-  
વાનો સુખાઈમા જઈ છાપામા “ જોઈએ છે ” ની બહાર ખખરો વાચી-નજીવી  
નોકરી માટે તરફડીઆ માટે છે તેમને આ પુસ્તક એકવાર વાચી જવાની બહા  
મળ કરીએ છીએ

અધિપતી



વખતે પ્રવેશ કરી-માટી ઉખડે છે તેનું નામ વેદમાં ‘ ક્ષાણ ’ આપ્યું છે. ક્ષાણ અથવા ક્ષાર એકજ શબ્દ છે એનું વર્ણન જુઓ —

શુનન ક્ષાણ વિદુષન્તુ ભુમિમ્ ।

કૃપિન્નત્કાળ આશિતે ક્ષણાતી ! રંગવેદ

અર્થાત—ક્ષાર ઉત્તમ પ્રકારથી ભુમીની ખેતી કરે છે ખેતી કરવા વાળા જ ‘અન્ન ઉત્પન્ન કરે છે “આમા” કૌષ ” ના મહત્વનું વર્ણન કર્યું છે આમા ખીજે મંત્ર “પુરુષાર્થ” નું મહત્વ બતાવવાને માટે આપેલો છે, આ બાબત વિશેષ ધ્યાન પુરક જોવા યોગ્ય છે મત્રનું તાત્પર્ય એ છે કે જે પ્રમાણે “ક્ષાર” કૃષિ કરી અન્ન ઉત્પન્ન કરે છે એજ પ્રમાણે આત્મા રૂપી ખેડુત આ શરીર રૂપી ખેતરમાં પુરુષાર્થ વડે અબસુદ્ધતા શ્રેયસરૂપ ધાન્ય ઉત્પન્ન કરી શકે છે પુરુષાર્થ વડે સર્વ કાર સાધ્ય થઈ શકે છે ખેતીની ઉપમા આધ્યાત્મિક પુરુષાર્થની શક્યતા બતાવવાને માટે કરવામાં આવી છે એ અહીં જોવાનું છે તથા “ક્ષાર” ના વિષયમાં વધુ જુઓ —

યથા ખીજ મુર્વચા કંઠે ક્ષત્રેન-રેહતી !

એવા મયી પ્રજા પ્રશવોન્ન-મન્ન વિરોહતુ ! રંગવેદ

“ જે પ્રમાણે કૌષથી કષિત ઉપજાઉં ભુમીમાં નાખેલું ખીજ ઉગે છે અને વધે છે તેજ પ્રમાણે મારા અધાર વડે સત્તાન, પશુ અને અન્ન પ્રાધ્ધને પામે ”

જા મત્રમાં પણ કૌષને સખર, ખીજની ખીલવણીમાં કેને છે તે ઉત્તમ રીતીથી બતાવ્યો છે કૌષ માટે ખીજે “સ્ત્રોત” શબ્દ છે જેનું વર્ણન હવે પછી જોઈશું

( અપુર્ણ )

## સામાર સ્વીકાર.

“ સુબધનો વ્યાપારી અનુભવ ’ લેખક ખને પ્રકાશક મુળશ નાથજી કોઠારી, સુભાર્થ મુદ્ય રૂા ૩-૮-૦ આ પુસ્તક અત્યાગ સુધી ગુજરાતીમાં પ્રગટ થયેલા પુસ્તકોમાં સાથી અગત્યની જગ્યા લોગવે એમ છે સુબાઈના બલ્લ રના એકેએક જાતના વેપાર સખધીની તેનજ કેટલા એક અગત્યના વેપારોની ખાત્રીઓ સખધીની દરેક રીતની માહીતી આ પુસ્તક પુરી પાડે છે અને લેખકે જે મહેનત લઈ પોતાનો અનુભવ બહાર પ્રજા સમક્ષ જે રીતે જુલુ કર્યો છે તે માટે અમે તેમને ધન્યવાદ આપીએ છીએ અને વધુમાં જુલજાતના જુવાનો સુબાઈમાં જઈ છાપામાં “ જોઈએ છે ”ની બહાર બહાર વાચી નજીવી નોકરી માટે તરફડીઆ મારે છે તેમને આ પુસ્તક એકવાર વાચી જવાની બહાર માનુ કરીએ છીએ

આધિપતી

# પેટી.ઈ. અને હુન્નર ઉદ્યોગ



ત્રિ માસિક.



૪૪૭

વર્ષ ૧૨ સુ ]

જુલાઈ-૧૯૨૫

[ અંક ૨ જો ]

## રૂના વેચાણ માટે મધ્યસ્થ સંસ્થાની અગત્ય

લેખક — શ્રી યગવતગચ ત્રણદલાવ દેશાઈ

“ ખેડુત ” એટલે ?



હુંતોને તેમનો માલ વેચવાની અને હાડમાગીઓ પડે છે માધ્યમથી મેલે ખેડુત દેશવણીના પછાત તથા વેપાર મધ્યમા કુચાળ ન હોવાથી તે પોતાનો દરેક જાતનો માલ

વેચવાના ઘણી રીતે બજારમાં હેતુાય છે અને પોતાના માલનો ભાવ બજારમાં જોડો મેળવે છે, વિદેશના ખેડુતનો અર્થ વિશાળ ઉપમા લેખાય છે ત્યાં ખેડુત એટલે જોડા જાય ઉત્તમ પાક ઉત્પન્ન કરનાર એટલું નહિ પણ તે પાકની કીમત પણ વધારેમા વધારે મેળવનાર જ્યારે આપણા દેશમાં ખેડુતે ફક્ત પાક ઉત્પન્ન કર્યો એટલે જોડુ જાવ્યું પુરૂ થયું એમ તે મગજે છે આ જાતની દુકી ચમજને લીધે તેના પાકતું મળ જોડુ ઉત્પન્ન થાય છે અને મોટા ટાથી નહાના વેપારીઓ દલાલો મીગેદે માટેલીભાગ ભગ્યક નફો લઈ માલના પરનારાઓને મોઢે મુલે માલ પુરો પાડે છે ફેટલીક જખત તો આવો નફો મુજ વસ્તુની કીમત કરતા ૫૦થી ૧૦૦ ટકા જેટલો વધારે હોય છે, આમ ફક્ત ખેડુતની વેચારમાં અજ્ઞાતવાને લીધે ખેડુતને તેમ માલ વાપરનારાઓને બનેને ગેરફાયદો માય છે એવીના ઘણા પાકોમાનો એક મૂખ્ય પાક કપાસ છે જે ગુજરાતની અદર ઘણાજ મોટા પ્રમાણમાં પેદા થાય છે બે આપણે મગ

તા. ૧૦-૧૦-૨૪ થી તા. ૨૨-૭-૨૫ સુધીનો આવક નોંધક

ઉ

૩૧ આ. પા

૩૧ આ. પા

૪૧-૦-૦ શેર ખરીદ

૧૧૭૪૦-૦-૦ બીનસભાસદ થાપણ પાછી

૬૧-૦-૦ દાખલ પ્રી

૨૦૦-૦-૦ સભાસદ થાપણ

૨૦૦-૦-૦ સભાસદ થાપણ

૬૪૩૮-૦-૦ કપાસ ખરીદ

૧૧૭૪૦-૦-૦ બીનસભાસદ થાપણ

૧૧૮૩૫-૪-૦ રૂ. ખાતે

૧૨૬૩૫-૪-૦ રૂ. વેચાણ

૧૩૫૩-૬-૦ કપાસીઆ ખાતે

૬૮૩૮-૦-૦ કપાસ વેચાણ

૩-૧૨-૬ } બ્યાજ

૧૩૫૩-૬-૦ કપાસીઆ વેચાણ

૧૫-૧-૬ }

૮૮-૦-૦ કમીશન

૮૪૫ ૧૪ ૬ } ખચ ખાતે

૩-૬-૬ } બ્યાજ

૪-૨-૦ }

૪૭-૭-૬ }

૧૦-૦-૦ સીલીક સેવીંગ અકાઉન્ટ

૭૮૮-૧૨-૦ અર્થ ખાતે

૧૦૪ ૧૪-૬ સીલીક રોકડ હાથપગ

૩૬૫૦-૭-૩

૩૩૬૫૦-૭-૩

પુણ

રેલુ

૧૦૪ ૧૪-૬ રોકડ સીલીક હાથપગ

૪૫-૦-૦ શેર

૧૦-૦-૦ અકાઉન્ટ સેવીંગ

૬૬-૧૪-૬ નફો

૧૧૪ ૧૪-૬

૧૧૪ ૧૪-૬

નફો

નફો તોડાનું પત્રક

તોડો

૧૧-૦-૦ દાખલ પ્રી

૧૮-૧૪-૦ બ્યાજ આપ્યું

૧૧-૧-૩ બ્યાજ

૬૧ ૪૬ પચ્ચગણ અર્થ

૮૮-૦-૦ કમીશન

૬૬-૧૪-૬ નફો

૧૦-૧-૩

૧૫૦-૧-૩

૧૧૫ તા. ૨૭-૨-૨૫

કામ અન્નાસ ચેરમેન

જેનમ મીઠા મેકેટરી

ધી રીવા પ્રપ કો-ઓર્ડેટન મેલ એન્ડ મીડ અપવાઈ મો લી

શ્રી ગુજરાત

પેટી.સી.ડી. અને હુન્.ર ઉદ્યોગ



ત્રિ માસિક.



જા.૧૭

વર્ષ ૧૨ મુ ]

જુલાઈ-૧૯૨૫

[ અક ૨ લો ]

## જના વેચાણ માટે મધ્યસ્થ સંસ્થાની અગત્ય

લેખક — શ્રી યગવતગય ત્રણકલાય દેશાઈ

“ ખેડુત ” એટલે ?



ખે

હુંતેને તેમનો માલ વેચવાની અનેક હાડમારીઓ પડે છે માધાણ્ય રીતે ખેડુત કેળવણીમાં પછાત તથા વેપાર ધધામાં કુશળ ન હોવાથી તે પોતાનો દરેક વતનો માલ

વેચવામાં ઘણી રીતે બજારમાં છેતાય છે અને પોતાના માલનો ભાવ બજારમાં ઓછો મેળવે છે, વિદેશમાં ખેડુતનો અર્થ વિગાળ કપમાં લેખાય છે ત્યાં ખેડુત એટલેટથોડા અર્થે ઉત્તમ પાક ઉત્પન્ન કરનાર એટલુ નહિ પણ તે પાકની ક્રીમત પણ વવારેમાં વધારે મેળવનાર ત્યારે આપણા દેશમાં ખેડુતે દુસ્ત પા-ઉત્પન્ન કર્યો એટલે એણે સ્વર્ગ્ય પુરૂ થયું એમ તે મનને છે આ વતની દુકી સમજને લીધે તેના પાકનું મળ ઓછું ઉત્પન્ન થાય છે અને મોટા ટાથી નહાના વેપારીઓ દલાલો વીગેરે middlemen સરચક નફા લઈ માલ વા પગારાએને મોઢે મુલે માલ પુરો પાડે છે કેટલીક વખત તો આવો નોડા મુળ વસ્તુની ક્રીમત કરતા ૫૦થી ૧૦૦ ટકા એટલો વધારો દોાય છે, આમ ૨૦ વ ખેડુતની વેપારમાં અજાણતાને લીધે ખેડુતને તેમ માલ વાપનાનએને બે મેને ગેન્દાયદો થાય છે એટીના ઘણા પાકોમાનો એ મુખ્ય પાક કપાસ છે જે ગુજરાતની અર સલાજ મોટા પ્રમાણમાં પેદા થાય છે ને પાતો ૨૦



કરી દત્તને તપાનીનું તો માન્ય થયે કે પ્રાસનું વાવેતર હવે વધતું જાય છે અને અનાજનું વાવેતર ઓછું થતું જાય છે. આનું જોડ મુખ્ય કારણ એ છે કે કપાસના ભાગ બહુ ઓછા છે પણ ખેડૂતોને કપાસ વેચવામાં અનેક વતની મુશ્કેલી પડે છે તમાની કેટલીક આ કચ્છો જણાવીશ તો તે અન્નને નહિ ગણાય.

## ખેડૂતોની દુરુસ્તી

(૧) કપાસના બાવમાં દરરોજ વધઘટ થાય છે પણ આની બાબત ખેડૂતને ગામડામાં રહેતો હોવાથી પડતી નથી અને તેથી રૂના વેપારીના દલાલો ગામડે ગામડે રૂગી કપાસ ઓછે ભાવે ખરીદી જાય છે.

(૨) આમ છતાં પણ ત્યારે ખેડૂત દલાલના મારફત બજારમાં ખેડૂતના કપાસ આપવા જાય છે, ત્યારે બે કપાસનો ભાવ ઓછો થઈ ગયો હોય અને બજારમાં મની દેખાતી હોય ત્યારે બીજાના ખેડૂતના કપાસના વજનમાં ઘટાડો કરવામાં આવે છે, વળી કપાસ નબળો છે પીગી ટચનો છે વી વતના વાદા બહાલી તેને કીમતમાં પણ ઓછા દામ આપવામાં આવે છે અને લોકો 'કાદો' કહે છે વળી કેટલીક વખત તો ખેડૂત કપાસનું શરૂઆતીએ જ ગાડું ખાણે ત્યાર પછી અગતી રીતે કરવામાં આવે છે કે જેથી તે બિચારાને દાંતપક બીજે કચ્છો કપાસ વેચવાની તક ન મળે.

(૩) વળી કેટલીક વખત કપાસના ફીચાના વાથદા થાય છે ને તે નાણાં ઘણા પગવાડીયે મહીને કે બે મહીને મગે છે અને બે લોગ બેગે વેપારીને દલાલ ખોટ ગઈ તો બીજારા ખેડૂતને નાણાં પણ ન મળે આવા દાખલા પણ ઘણા મળ્યાં આવે છે.

## આંધળો વેપાર.

(૪) જે ખેડૂતો તદ્દન અભણ હોય છે અને અજ્ઞાના ગામડામાં વસે છે તેમને માટે તો તેમના માલિકા હોય કે તે દરેક વતની લેવડ દેવડ કહે છે. તેઓ તેમનો બધોજ માલ ખરીદી લે છે અને તેની ઉપજના નાણાં ખેડૂતને ખાતે જમીનકરે છે આ જાતની પદ્ધતિમાં બે ખારીક તપાસ કરીએ તો આ એક આંધળો વેપાર છે જેમ આત્રી થાય ખેડૂતનો હિમાળ ચાલે ને જેમ કાવે તેમ કરવામાં આવે છે અને ખેડૂત દોષિણ વખતે શાહુકારના દેવામાંથી મુક્ત થાય ને વતન રૂગી ખેડૂત તો તેના મજબૂત પગમાં જડાયલો જ રહે.

હું છે સુખ ભવના માણી તાલુકામાં અને પચમહાવ જ નાના હોલોદ ન  
• થા અલોદ તાલુકામાં જ્યાં ભીલોની વસી છે તે જ્યાં પચમહાવ ગા. બેનાના  
આવે છે

(૫) કેટલીક વખત ખેડૂતને નાણાની જરૂર પડે છે ત્યારે કપાન ખેતર  
માં તૈયાર ન થયો હોય તે પહોંચા પહોંચ તેને અગાધી વેચી નાણાં મેળવે  
લાવે છે

સહકારી મહાગીઓની સહાય

મહાળી પણ કામ કરે છે અને તેથી તે મહાળીના સભાસદોને જનવાળાનો આગર લેવો પડતો હતો તે બધું થયો છે, અને તેમને મળતો લાલ પણ પોતે (મલામદો) લઈ રહ્યા છે

## તેમનું કામ

આ અઢાળ મહાળીઓમાની ગઈ સાલ ફક્ત ચાર મહાળીઓ કામ કરતી હતી અને તેમણે આશરે રૂા ૭૦૦૦૦૦ ) નું કામ કર્યું હતું બ્યારે આ વરને કુલ ૧૬ મહાળીઓ કામ કરે છે અને આગરે રૂા ૧૫૦૦૦૦૦ ) થી ૧૬૦૦૦૦૦ ) સુધીનું કામ કરશે એમ અરસરો કરવામા આવે છે આ મહાળીઓથી ખેડુતોને સુખ્ય શા લાલ થાય છે તે હું દુકમ્ બજાવીશ

( ૧ ) ખેડુતો તેમનો કપાસ મહાળીમા લાવે છે જેને મહાળી પીલાવી તેનું રૂા કરીને બજારમા વેચે છે આથી ખેડુતોને રૂા ભાવ મળે છે જે કપાસ ના ભાવ વરતા માધારણ રીતે વધુન હોય છે

( ૨ ) આથી નહાના મોટા દલાલો, જનવાળાઓ તથા વેપારીઓ દુર થાય છે અને તેમણે મળતો નફો ખેડુતોને મળે છે

( ૩ ) ખેડુતોને ભાવમા કરદા થતા હતા, વજનમા ઘટાટો થતો હતો, કપીઆ માટે વાયદા થતા હતા, તથા ફેટલીક વખત બધાજ કપીઆ ખોળા થતા હતા, તે બધું થાય છે

( ૪ ) ખેડુત ગારામા ભરી કપાસ મહાળી મા તેના નોકર નાથે પલ મોનલી શકે છે ( મગલ કે એમા કોઈ જાતની લુચ્ચાઈ અગર દગો થવાનો મલવ નથી ) અને તે પોતાનું કામ ખુશીથી કરી શકે છે

( ૫ ) જે ખેડુતો આવી મહાળીના મલામદ હોય તે તેઓ માત્ર નામ એકજ જાતનું કપાસનું બી વાપરે છે અને તેથી કપાસ તથા રૂા ઉચા પ્રકાર ના ઉત્પન્ન થઈ શકે છે

( ૬ ) ખેડુતો પોતે જાતનું મજૂર ચૂંટાવવા શક્તિમાન થાય છે, અને તેથી તેમને જાતની જાતની કામની રૂા મળે છે

આવી જાતની મહાળીઓ સ્થાપવા માટે મહકારી મહાળીખાતા તરફથી ઘણા પ્રયાસ કરવામા આવ્યા છે અને હવે પણ ચાલુ છે મજૂર ખાતાને શરૂઆતમા આવી મહાળીના પ્રચાર માટે ખરું મહેનત પડતી પણ હવે ગુરુગતમા ને ખામ કરીને સુન્ત જીલ્લામા આ મહાળીઓની બધા ખેડુતોને એવા બહેન પ્રમાણના થઈ છે કે ફેટલીક વખત ખેડુતો પોતે આ મહાળીઓ દલા

રૂપા તથા ચાંદી હોય છે છતાં પણ એટલી તો ચોખવટ કરવીજ નહીં એ કે હજુ પણ આ મહાળીઓની મજાયા ઘણીજ ઓછી છે અને જેમ બને તત્ત્વ જલદી થી વધુ કહાડવાની જરૂર છે આ બાબની રૂની વેચાણની સહાયની મહાળીઓ ગુરુનામના હૃદયવાદ કેટલી છે તે આ સ્થળે લેખુ જરૂરનું છે

માવ	મુન્ત હાલે	મરચ હાલે	ખાલ હાલે
૧૯૨૫	૧૦	૭	૧

આ પછી એમ જણાશેકે મુન્ત હાલમાં આ મહાળીઓની મજાયા મહત્તી વધારે છે જ્યારે મુન્ત હાલમાં કમ્ત એક અને જે મહાળી હતી ત્યારે મુન્તના રૂના બજારમાં તેમનો વેપારી કે દવાલ કોઈપણ ભાવ પુછતો નહતો, અને તેમને કે વેચવાની અનેક મુશ્કેલીઓ નડતી પણ આજ સારે આ મમ મહાળીઓમાની પાચતો હજી ગળીને મધુન્ત રીતે ઠામ કરે છે, અને તેથી બજારમાં કે મોટા જગ્યામાં એકી વખતે ૫૦ થી ૧૫૦ ખાડી લેવું વેચે છે આથી મોટા મોટા વેપારીઓ તથા વિદેશની રૂ ખરીદનારી કંપનીઓ, જેની કે મેમર્મ ગલી પ્રધર્મ અને વોલકર્ટ પ્રધર્મ વગેરે આ મહાળીઓનો માલ ખરીદવા તત્પર હોય છે અને ઘણીએ વખત બજાજાવ કરતા ખાડી દીઠ ચોરા વધારે રૂપીઆ આપીને રૂ ખરીદે છે જે મહાળીઓને આજથી જે વરન પહેતા કેઈ પુછતું નહતું તે મહાળીઓને મારે બજારમાં આજે પણ પડી થાય છે અને મહત્ત કોઈ તેમનો માલ ખરીદવા હરીફાઈ કરે છે એવું એક મુખ્ય માર્ગ એ છે કે આવી મહાળીઓનો માલ આખો અને લેખનેજ વગરનો હોય છે

## કેટલાક પ્રશ્ન

હવે મુસ્તના રૂના બજારમાં રૂનો ગદાજ મગસરી આશરે રૂ ૨૦૦૦૦૦૦૦ થી રૂ ૩૦ ૨,૨૫,૦૦,૦૦૦ થયા જાય છે, અને જ્યારે આ મહાળીઓના રૂની કીમત ઘણીએ તો આ વર્ષે રૂ ૧૦,૦૦,૦૦૦ થી વધુ થાય નહીં એટલે કે આ મહાળીઓ હજુ તો બહુમા બહુ વીમમાં ભાગતુ રૂ વેચે છે એમ જ જાય. પણ બલિયમાં જ્યારે આ મહાળીઓ ચોથા ભાગતુ એટલે કે રૂ ૫૦,૦૦,૦૦૦ ની કીમતતુ કે વેચે એટલા પ્રમાણમાં વધારે ત્યારે જરૂર બજારમાં એ ધાયે ભાવ લઈ શકશે પણ નારે એ મ્પદ કહેવું લેખે કે આ મહાળીઓ હજુ છુગી રીતે કાગ કરે છે પરતુ જે તેઓ બધી લેખાજ

એકત્ર થઈ એ મધ્ય સભ્યા ( મહાત્મા ) Indian Federation ગમે તે કહો, ખની કામ કરે તો જરૂર તેમનું જોર ખુબ જામે આવી મધ્યમ્ય મહાત્માની જરૂર ગુજરાતમાં ખાસ જણાવી માંડી છે અને તે મંબંધમાં મુખર્ષ ઇલાકાની ખર્ષ કોઓપરેટીવ કોટન સેલ મહાત્માની પરિવહમાં આ જાતની મહાત્મા માટે એક મંચસ્થ મહાત્મા સ્થાપવાના સંબંધમાં જે કાગલો થયા છે તે પર હુ-ધ્યાન ખેંચુ છું વળી જાનુઆરીમાં ઉપર જણાવેલી પરિવહ તો એક કાગલ કડી ગુજરાતની ખાંધી કે રૂ વેચનારી સહકારી મહાત્માઓનું એક પ્રતિનિધિ મહાત્મા સ્થાપ્યું છે જે રૂની મોસમમાં દરેક મહાત્માને એકવાર જુદે જુદે સ્થળે મળે છે આ મહાત્મા આ મહાત્માને ખીવવવા તથા પોષવા માટે, નાણા મળ્યાં તથા ખીજી અનેક મગવડો કેવી રીતે મળે તેને માટે, આવી જાતની મહાત્મા કહારવા માટે, તથા તેમને લાભકારક હોય એવી અનેક જાતની ચર્ચા કરવામાં આવે છે અને તેથી વળી મહાત્માઓમાં પ્રતિનિધિ એક ખીજાને મળી પોતપોતાને શી અગવડ તથા મુશ્કેલી છે તે સમજી મમજાવી દુર કરવાને સમર્થ થાય છે આ પ્રતિનિધિ મહાત્માની મીટીંગમાં દરેક જણા કો-ઓપરેટીવ બેંકના ચેરમેન સા-હેબને પણ આમનજી કંવામાં આવે છે કે જેથી નાણાં વિષયક ખાજાતનો મહેલાઈથી અને ત્વરાથી ઉકલ થાય, ખતુ આ પ્રતિનિધિ મહાત્માનું બધાજી હજી ચોકડસ પાયા પર નથી અને તેથી જો એક મધ્યસ્થ નસ્થા નિયમમર અને બધાજી પુર્ક સ્થાપવામાં આવે તો તેથી જરૂર વધુ લાભ લઈ શકે જેમ જેમ આ મહાત્માઓની સખ્યા તથા કામગીર વધતા જશે તેમ તેમ મધ્યમ્ય સમ્યાની વધારે અને વધારે અગત્ય જણાયે હાય છે તે મહાત્માઓ વધુ જો-મા કામ કરશે અને તેમનો વિકાસ પણ મહેલાઈથી લઈ શકશે

## સ્થાનિક કનડગતો.

ઉપર તો ફક્ત સુરત જણાની રૂ વેચાણની મહાત્મા એકત્ર થઈ ગુજરાતના રૂના બજારમાં પોતાનું કામ કરી ગઈ છે અને વેપારીઓની-હરીફાઈનો લાભ લઈ ગઈ છે તેજ કથાચ્ચ પણ ગુજરાતના બીજા જણામાં તો આમાં કાંઈ છેવ નહી ખેડા જણામાં ફક્ત એક મહાત્મા છે, ત્યારે અમદાવાદ અને પચ મહાત્મા જણામાં તો એક પંચ મહાત્મા નથી ભર્ય જણામાં આવી સાત મહાત્મા છે તેમાંની એક જે કારેલી જામમાં કામ કરે છે તેને તો શરૂઆતમાં ત્યાના સ્થાનિક જોબા વેપારીઓની ઘણીજ કનડગત હતી કોઈપણ તેનો માત્ર ખરીદતુ નહી અને જેને જણ નજીવી કીમતે ખરીદવા કહેતા તેથી મજકુ મહાત્માઓ પોતાના કની પાત્રી જામડી જામડીને મુખર્ષના જાત માં વેચવા

મોકલી અને ત્યા જ ખુસરના રૂના બજારમાં રૂનો ભાવ જે ઉત્પન્ન થતો તેથી પણ વધારે ભાવ મળ્યો. આ તો ફક્ત થોડા હજાર રૂાનો માલ હતો પણ જ્યારે લાખો રૂાનો માલ મળ્યામાં વેચાય ત્યારે જરૂર વધારે લાભ મળી શકે, સાધારણ રીતે સ્થાનીક વેપારીઓ આ મડળીઓ તેમનો વેપાર ભાધી નાખશે એ ખીન્ને લીધે તેમની વિરૂદ્ધ હોય છે અને તેથી તેમને તોડી પાડવાને આતુર હોય છે તથા જેટલી કનડગત થાય તેટલી કરે એ આભાવિક છે.

આ વસ્તુસ્થિતિમાં જો એક મધ્યસ્થ સંસ્થા (Central Federation) ઉપર જણાવી તેમ સ્થાપવામાં આવે તો ફક્ત સુરતના રૂના બજારમાં આને કેટલીક મડળીઓ સાંકે કામ કરી રહી છે એટલેથી ન અટકતા એક પગલું આગળ વધારી અને સુબંધ ઇલાકાતુ બદકે હિંદુસ્તાનનું રૂતુ મહોટામાં મહોટું બજાર જે સુબાઈમાં છે ત્યાં તેઓ પોતાનું રૂ વેચવા શક્તિમાન થાય અને ત્યાં પોતાનું નામ પ્રખ્યાત કરી, સુરતના બજારમાં જેવી હરિકાઈમાં કામ કરી રહી છે તેવી અને તેનાથીએ વધારે હરિકાઈમાં પોતાનો માલ વધુ મારી મીમ તે વેચવા શક્તિમાન થઈ શકે. ભવિષ્યમાં એક એવો પણ મમત્ર આવે કે જ્યારે આવી બતની મધ્યસ્થ સંસ્થાઓ ઇલાકાના દરેક વિભાગમાં હસ્તિમાં આવે અને તે સર્વનું ઇલાકામાં એકજ મધ્યસ્થ મડળ સ્થાપી દેશપરદેશમાં આ મડળીઓ પોતાનું નામ બહેજમાં લાવી શકે અને જેમ The Bombay Chamber of Commerce, the Bombay Merchants Association, the Indian Merchants Association વિગેરે છે તેમ આવી બતની મહકારી મડળીઓની પણ એક મધ્યવર્તી સંસ્થા કે જેને the Bombay Co-operative Cotton sales societies central Association કે the Bombay Co-operative Cotton sales association Chamber of Commerce કે એવું કોઈ નામ આપી ખેડૂતો પોતે રૂનો ધધો દેવાના હોય કરી શકે.

જો કે આ સ્થિતિએ પહોંચવાને હલ્તુ ધણા વગસ લાગે અને તે દરમિયાન અસાધારણ મુશ્કેલીઓ કદાચ નડે એ સંભવિત છે પણ તે અશક્ય તો નથી. જો હિંદુસ્તાનના ખેડૂતોને એ ખરૂં સુખ તથા લાભ મેળવવા હોય, તેમની સ્થિતિ સુધારવી હોય, ફનીયાના બીજા દેશના ખેડૂતોની બગબરી તથા હરીફાઈ કળવી હોય, અને અમલથી ચાલતી આવેલી કહેવત “ઉતમ ખેતી મધ્યમ વેપાર કનિષ્ઠ ચાકરી” ફરી પાછી નિધ્ધ કળવી હોય તો તો આવી સંસ્થા આપી તે વડે આવા કામ આ બેડેએ હિંદુસ્તાન દેશમાં કામગમી ઉપડે. જેટલી

વલી ખેતી કરે છે અને તેથી જો હિંદુસ્તાનની પણ સ્થિતિ સુધારવાની હોય તો આવા કાર્ય માટે ખેડૂતની તેમજ કેળવણીથી વર્ગની સહાયતાની ખાસ જરૂર છે હુકમા સંઘબળની સત્તા અપાર છે

## ગુજરાતમાં મધ્યસ્થ સંસ્થા સ્થાપના માટે માર્ગ- દર્શક સુચના.

૧૩૬

નોંધ - આવી જાતની મધ્યસ્થ સંસ્થા માટે હાલ તુરંત ગુજરાતે એક મજબૂત જવાબદાર કમીટી સ્થાપવી જોઈએ. આ કમીટીમાં પ્રત્યેક કોટન મેલ ગણના એક એક પ્રતિનિધિ હોવો જોઈએ. આ કમીટીએ મધ્યસ્થ સંસ્થાના વિશાલ માટે જાતના મધ્યમ પ્રયત્ન કરવા, તે ઉપરાંત મજબૂત કમીટીએ જેથી ત્રણ જાહેરાત, કુશળ પ્રમાણિક અને વચનદાર સલામતોની એક નાની પેટા કમીટી નીમવી અને તે પેટા કમીટીએ મધ્યમી મહત્ત્વના તરફથી રૂ. ૫૫૦, ૫૫૦નીયા વેચવા લેવા વગેરેનું કામ કરવું આ પેટા કમીટીના હાથ નીચે એક અથવા વધારે પગારદાર નોકર હિમાળી તથા ખીનું કામ કરવા નીમવા જોઈએ તે ઉપરાંત આ પેટા કમીટીને કના ડોઈ પણ બજારમાં રૂ. ૫૫૦ વેચવા માટે અને મહત્ત્વના આમાન્ય હિતના કાર્ય માટે જવાની સત્તા આપવી જોઈએ.

આ જાતની મધ્યસ્થ સંસ્થાના અર્થને પહોંચી વળવા ગુજરાતની બધી કોઓપરેટીવ કોટન મેલ મહત્ત્વના તેઓ જેટલા રૂ. ૫૫૦ કામ કરે તેનાપર રૂ. ૫૫૦ એક એક ટકા રાખવા જોઈએ આ મધ્યસ્થ સંસ્થાની દરેક કોટન મેલ મહત્ત્વના હાથ પગારદાર માણસ રાખવા પડે છે તે રાખવા પડે નહીં અગર ન રાખવા પડે તો કદાચ એકાદ માણસ રાખવો પડે અને તેની મહત્ત્વના અર્થમાં ફાયદો થાય. શરૂઆતમાં એક મોટા પગારદાર માણસ (મેનેજર) રાખવાની જરૂર પડે, પણ જેના અર્થને પહોંચી વળવા માટે સહકારી ખાતાને હાથ તરત મદદ માટે બંધાવવું કરવી જોઈએ.



# દોરના રોગ.

—\*\*\*\*\*—

## આક્રેા—ટીમ્પેનાઈટીસ—TYMPANITES

આ ચેપી રોગ નથી દોરની હોજનીમા હવા ભરાઈ પેટ ફુલે છે ત્યારે દોર આક્રાઈ જાય છે, આ દોરોમા સાધારણ રોગ છે અને તેનું કારણ અનીયમીત ખોરાક હોય છે જેમકે જે ખોરાક દોરોએ પહેલા ખાધેલો નહી હોય તેવો ખોરાક ખાધાથી આ રોગ વાય છે આ રોગ વગરના પહેલા ખાપટા પડ્યા પડી નવું ઘાસ ઉગવા માટે છે ત્યારે જોવામા આવે છે આ વખત પહેલા દોરોને સુડો ખોરાક કેટલાક મહિના સુધી આપવામા આવેલો હોય છે અથવા ઘણી વખત દોર ભુખે મરી ગયેલા જેવા હોય છે તેથી દોર નવું ઉગે લુ લીલુ ધામ કરી કરીને અકરાત્યા જેવું ઘણું ખાય છે અને તેથી દોરને આક્રેા થઈ છે આ વખતે એક દોલાના ઘણા દોર આક્રાઈ જાય છે અને તેથી ચેપી રોગ હોય એમ ભુલથી અનુમાન થાય છે દો ને ગલે રચુરો ભરાઈ રહેવાથી પણ દોરને આક્રેા થઈ આવે છે

ચિન્હો આરોગના ચિન્હો તુલ્ય દેખાઈ આવે છે દોરના પેટની રાખી ખાલુનો પાછલો ભાગ ફુલેલો માલમ પડે છે ને તેના ઉપર આગળથી દોરો માનવાથી દોરના જેવો અવાજ થાય છે આ ફુલેલા ભાગ ઉપરની આમટી ક ઠણ અને પહોલી થયેલી માલમ પડે છે પેટમા હવા ભનવાથી આ સુજળ ફુલી જાય છે દોરને શ્વામોશ્વામ લેવામા ઘણી અડચણ પડે છે દોર માથુ ચીધુ ઉંચુ ગળી કમરે છે અને અકકાઈ ગયેલું હોય તેમ ઉભુ રહે છે અને આ લવાને રાકતી હોય નહી તેમ જણાય છે પેટનો આક્રેા એકદમ વધી જાય છે શ્વામ કધાઈ જાય છે જે તાકીથી ઉપાય લેવામા નથી આવતો તો દોર ગુગવાઈને મરી જાય છે આ રોગ એકથી ત્રણ કલાક સુધી પહેલે છે ગાય વા બચાવે દોરને આક્રેા થોડો હોય તે ત્યાં આશી ખાત કલાક સુધી આ રોગ પહોચે છે

ઉ ૧૨ — નીચે મુજબ એકદમ દવા આપવી,

દેનીદાઝ	૪ આઉન્સ	૧૦ તોળા,
ખાંડેલી સુક	૧ આઉન્સ	૨૦ તોળા
ખાંડેલા કાલા મરી (તીખા)ના આઉન્સ		૧૦ તોળા
પાણી	૧ ક્વાર્ટ	૧ ગેલ



ઉપર મુજબ દવા બગબર એક રસ કુચી અને દવા આમતા પહેલા હવા વીને આપવી, બે દવાની સારી અગર થવા માંડશે તો ઢાગને ચોડકાર-હેડકી આવશે, અને જેમ હેડકી આવતી જશે તેમ આફરો ચોછો થતો જશે અને શ્વામ સહેલાઈથી લઈ શકશે જ્યારે આફરો બેગી બાથ ત્યારે ૨૦ આઉચ (૫૦ તોલા) મીઠું તેલ ઢાગને પાછું દેવું કે તેથી તેને જુનાબ થશે

જ્યારે ઘણાજ આફરો ચઢેલો હોય છે ત્યારે પેટનો જે ભાગ ઘણાજ કુચેલો હોય છે તે ભાગમાંથી હવા બાહાર કઢાડવા માટે પેટમાં કાણુ મારવું પડે છે આ ઘણું જોખમ ભરેલું છે પણ જ્યારે ઢાગને કોઈ ઉપાય અસર કરે તો નહીં હોય ત્યારે આખર ઈલાજ તરીકે ઢાગના ઘણીએ આ ઉપાય કયો આફરાયલી જગ્યાએ ધાગવાલો તીક્ષ્ણ છ ઇંચ લાંબો અધુ ઘોચવો અને અધુને ગોવ કેન્ડવો કે જેથી હવા બાહાર નીકળી જાય

આફરો ઉતરી ગયા પછી જોખમ ઉપર ટીકચર આયોડીન ચોપાડવું તલીઉ તેલ શેર ૧ અને ચોખ્ખુ ટચીન તેલ ૧ નવટાડ પાવાથી આફરો ઉતરી જાય છે આફરાની દવા પાયા પછી ઢાગને ઉતાવળ ચલાવવું અગર ઢોડાવવું, તેથી આફરો જલદીથી ઉતરી જાય છે આફરો ચઢે અને ઉતરે એમ ઘણા દીવસ સુધી થયા કરે તો તેને કુસવા ઢહે છે કુસવાને માટે કેટલાક લોકો ડામે છે પણ તેનાથી તે રોગ મટતો નથી

કુસવામાં ઢાગ બગબર ખાતું નથી ઝાડાપણુ સાફ થતો નથી. વાંચે ઘ ડીએ આફરો ચઢવાથી ઢાગ હુબલું પડી જાય છે અને કોઈ ઉપાયની ટીકી ના લાગે તો આખરે મરી જાય છે

કુસવા વાળો ઢાગને પહેલે દીવસે ખાવાતું તેલ શેર ૧ પાવું અને બીજે દીવસથી મવાર માજ બન્ને વખત નીચેની દવા પાવી

શુક્ર ભુકી ૧ અધોળ

કરું ભુકી ૧ અધોળ

એક કચોલા ભુકી ૧ આનીભાર ગોળ અરધો શેર

એક ૧ શેર પાણી સાથે મેગવી દીવસ આઠ સુધી પાવું

દીવસ આઠ સુધી દેવા પાયા પછી વચ્ચે બે દીવસ છોડી દર્મને ફરીથી દવા શરૂ કરવી. કારણ કે એક કચોલા એ એરી દેવા છે અને પેટના તેનો જમાવ થઈ રહે છે આફરા વાળો ઢાગને યોગક ઘણું ચોડા આપવો એટલે લાધન (અપવાગ) કરાવવો આફરો મટી ગયા પછી પણ જલદીથી પર્વા શકે તેવો યોગક આપવો

• ઈમ્પેકશન ઓફ ધી રુમેન.

IMPACTION OF THE RUMAN

ચારાથી હોજરીનું બધ થઈ જવું

જ્યારે દોરો પાચન થઈ શકે નહીં એવો ખોસક અકરાતાની માફક હોજરીમા ભરે છે ત્યારે “રુમેન” અથવા પહેલી હોજરી કુલે છે પુષ્ટીકારક હોય નહીં એવો અને પાચન થઈ શકે નહીં એવો ઘાસ દાણો જે દોરોને અવડાવવામા આવે છે તેને સાધારણ રીતે આ રોગ લાગુ પડે છે જ્યારે પેટમા ખોરાક ખાટો થઈ ખમીર ચઢી આવે છે ત્યારે અગાઉ સમજાવ્યા પ્રમાણે આફરો થાય છે હોજરી કુલે છે ત્યારે તેની અદરના પરદા પોતાની શકતી ખુલે છે અને તેમ થવાથી હોજરી બરાબર કામ કરતી નથી

આ દરદ માફક નહીં આવે એવો ચારો એકજ વેળાએ પુખ્ત થવાથી એકદમ વધી આવે છે પણ ઘણી વખતે તે ધીમે ધીમે થાય છે પણ અદરના ની માફક ખાનારા જનાવરો અથવા તો જેને ભુખ્યા રાખવામા આવ્યા હોય અને પછી એકદમ જેમને પુષ્કળ ખોરાક આપવામા આવ્યો હોય તેવા જનાવરોને આ દરદ જલદી લાગુ પડે છે પીવાનું પાણી પચ્તુ નહીં મળવાથી ઘણું ખાંડ દરદ થાય છે

લક્ષણો—સાધારણ નીચમ એવો છે કે આ રોગના લક્ષણો ધીરે ધીરે માત્રમ પડે છે જનાવર ચુસ્ત દેખાય છે, અને નાગોળતુ નથી તેને ડોઈ વખતે ભુખ લાગે છે અને ડોઈ વખત ભુખ લાગતી નથી, અથવા તો ખોરાક ખીલકુલ ખાતુ નથી જેમ આફરાના બીજામા ડાળી કુખ કુલે છે તેમ આ રોગમા પણ ડાળી કુખ કુલે છે પણ આ રોગમા પેટમા કુવવાના રોગની માફક પડઘમના જેવો અથવા ડબડબ અવાજ નીકળતો નથી પણ પેટ પર દાખવાથી તેમા ખાટો પડે છે હોજરી હલ્લ હપાત લગઈ ગયેલી હોય છે જનાવર દાલ કચરાવે છે તેના પેટમા દુખાવો થતો માવમ પડે છે પેટ ઘણું ખરૂં કળજ રહે છે ચ્વામ ઘણો જોન્મા ચાલે છે અને જનાવર વાગવા કણે છે હોજરીમાના પદાર્થ પર ખમીર ચઢે છે તો ઓટો આફરો પણ હોય છે સારી માવજત કરવામા આવે નહીં તો ઘણી વખતે મરણ નીપત્તે છે રોગ ધીમે ધીમે મટે છે અને અનેક તરેહની બીજી વ્યથા થવાને સબન છે

ઉપચાર—કુશવામા ગતા ચા પ્રમાણે નરના.

## અમરણ—ઈન્ડીગેશન—INDIGESTION

પ્રકાર—અમરણ એ એક બહોળી મત્તા છે અને એની વ્યાખ્યામાં પાચન કીયા જે ભાગમાંથી થાય છે તેમાં થયેલા બગાડને લીધે થતા ઘણા જ દર્શણોનો સમાવેશ થાય છે એ લક્ષણો ડેટલીક વખતે તીવ્ર રૂપે અથવા અર્ધ તીવ્ર રૂપે માત્રમ પડે છે અથવા તો તે ઘણા હીવસના જુના હોય છે ઢોરમાં આ રોગ માધાણ હોય છે ઘણે પ્રસંગે પાચન ઇન્ડીગેશન તદ્દન બગડી ગયેલી હોય છે ખોરાક પચાડ કરનારી નળીના એક અથવા વધારે ભાગમાં પણ બગાડો થવાનો પણ સંભવ છે ખોરાક આપવામાં થતી ભૂલોને લીધે જનાવરની એ સ્થિતિ થાય છે હિંદુસ્તાનમાં આ રોગ ઉનાળામાં ઢોરોને ઘણો લાગુ પડે છે અને ખામ કરીને જ્યારે ધાન ચારાની અછત હોય છે ત્યારે તે લાગુ પડે છે તેવી રીતમાં ઢોર અને ઘેટાંને સખત રેમાવાળું ઘાસ તથા કડળા અથવા છોડ તથા જાડના ડાળા ડાળલા ખાવા પડે છે આવા ખોરાકથી અને ખામ કરીને તેમને વેડવા પરતા શ્રમથી બળદ અને દુઝલી ગાયોની પાચન શક્તિતર નહોતી અમર થાય છે અને તે ઠારણથી ગાયેલું બરાબર પાચન થતું નથી

લક્ષણો—જનાવર સુસ્ત રહે છે અને જીભ મગી જાય છે અને તે ખીચ કુચ વાગોળતું નથી અથવા થોડું થોડું વાગોળે છે જનાવર લેવાઈ ગયેલું જોયું છે, અને તેની ચામડી પામળા તથા પીક માથે ચોટી ગયેલા હોય છે

જનાવરને પેટ સાફ આવતું નથી, તેનો શ્વાસ દુર્ગન્ધ મારે છે ગાયો દુધ ઓછું આપે છે અને તે દુધ બગળા શ્વાદ વાલું હોય છે શ્વાસ વધારે જોયું થી આવે છે, અને જનાવરના ગળામાં ઘરેજો ખોલે છે તથા દુગ થતું હોય અને દાંત કચકચાવે છે

જનાવરને લુખળી ઉધરમ આવે છે જનાવર લથડીયા પણ ખાય છે અને બેભાન જેવું દેખાય છે ડેટલીક વખતે ઉડકે એલું જણાય છે અને પછી તેણે તાણ આવે છે

ઘણા પ્રસંગે તે જનાવરની જીભ તદ્દન મગી જાય છે, તથા વળતરમાં આ મરકાડ ઉપચારો કરવામાં આવે નહીં તો જનાવર નળાણથી મરણ પામે છે

ડેટલીક વખતે ખેડે અને આતરડામાં એકાએક આવે મે, જે જનાવર ઉપચાર કરવામાં આવે તો જે જનાવરોને અર્ધ તીવ્ર રૂપમાં આ રોગ લાગુ પડ્યો હોય છે તે નાન થાય છે જે જનાવરને તીવ્ર રૂપમાં રોગ લાગુ પડ્યો હોય

તથા જ્ઞાનતુમા બગાડો થયાના ચિન્હ જણાય અને તેમની પાચન ક્ષમતાની નળીપર મોઝે માલમ પડે તો તેઓ ઘણું ખરું મળ્ણ પામે છે ત્યારે રોગ ઘણું દિવસનો લુનો વધે હોય છે ત્યારે જનાવગની પુગ્તી સભાળ લેવી તથા ઉપચારે ચાલુ ગણવા, તો ધીમે ધીમે માડ થાય છે

ઉપચાર—માદા જનાવગને તેમની તદુરસ્તી જળવાય એવી જગ્યામાં રાખવા જોઈએ, તથા તેમની ખોરાકના સબંધમાં બગબગ સભાળ લેવી જોઈએ એાખાની પાતળી કાચી આપવી કુમળો અને મહેલાઈથી પાચન થાય એવો ખોરાક થોડો થોડો આપવો જે પ્રમાણે તે માદા જનાવગની ભુખ ખુબે તે પ્રમાણે ખોરાક ધીમે ધીમે વધાવવો, દવા કુક્ષવામાં બતાવ્યા પ્રમાણે કરવી

જનાવગની પામે તેનાથી પહોંચી શકાય એવી જગ્યાએ નીંધવનો ગાગ હો ચાટવા માડ મુકવો તેને છુટથી પાણી પીવા દેવું સારી માવજત કરવી અને સભાળ પુર્વક ખોરાક આપવો એ જરૂર છે

ઝાડાની અબજ્યાત અથવા બંધકોષ (કોન્સ્ટ્રીપેશન—CONSTIPATION)

આ વાઈ બરેબગ રોગ નથી પણ રોગનું ચિન્હ અથવા પાચન નહીં થઈ શકે તેવો ખોરાક આખ્યાની નિશાની છે આવી કાલતમા ખોરાક બદલી નાખવો, ખામ કરીને લીંટો ખોરાક આપવો અને તે જો નહીં મળી શકે તો બાકલી અગ્ની આપવી જોઈએ જે કુક્ષવામાં બતાવ્યા પ્રમાણે દવા કરવી

કેટલીક વખત વાછગડાને જનમ્યા પડી તરતજ બંધકોષ થાય છે આવે વખતે એક રોગ નાધાગળુ ગરમ પાણી, ગા તોડા નિવેડ અને ગા તોડા ખીડ (જનમ્યા પડીતુ દુધ) લેઈ એ બંધાને સાગી રીને મેળવી લકાવવું અને તે ની મદ્દગમાં પીચકાડી મારવી જેની નીત નીચે પ્રમાણે છે —

## કર્મોડી (કેન્સર ઓફ હોર્ન—CANCER OF HORN )

### કર્મોડી એ શીગડાનો રોગ છે

લક્ષણ—કર્મોડી વાળુ શીગડું ધીમે ધીમે નમતુ લય છે, અને આખરે ખરી પડે છે માત્ર શીગડા કરતા રોગી શીગડું વધારે ગરમ હોય છે અને કંઠે વસ્તુ તેના ઉપર ઠાકવાથી ખોખરો અવાજ થાય છે

કર્મોડી થઈ હોય તે દોર ખગેખગ ખાતુ નથી અને શીગડું એક બાજુ નમતુ ગળે છે કેટલીક વખત કાનની નીચે સોજો હોય છે, અને શી ગડાના મુળમા દબાવવાથી દુ ખે છે કર્મોડી વાળા દોગની સામે ઉભા ગ્હી જોવાથી અને બન્ને શી ગડા સંગ્રાવવાથી કર્મોડી વાળુ શીગડું નમેલુ જણાય છે, અને બન્ને આખો સરખાવવાથી કર્મોડીવાળા શીગડા તરફની આખ સહેલ કુંલેલી અને ડાલાએલી માલમ પડે છે આવી રીતે કર્મોડીની પરીક્ષા કરી શકાય છે

ઉપાય—કર્મોડીવાળા શીગડાને સાણુ અને ગરમ પાણીથી ધોઈ નાખવું, અને વાળની નજીક કરવતથી કાપી નાખવું, અને કર્મોડી વાલા લાગ બધી કાઢી નાખી શીગડાના કાણુ ચોખ્ખા કરવા, અને જખમમા ફીનાઇલના પાણી માં ડુબુ ધુમડું બોળી સુકવું, અને તે ઉપર અલ્લ કપડાનો પાટો બાંધવો, આ પાટો ત્રીજે દિવસે છોડવો, અને ફીનાઇલના પાણીથી શીગડું સાફ ધોઈ નાખી ઉપર ગતાવ્યા ચમાપુ દવા મુખી પાટો બાંધી દેવો આ પ્રમાણે દર-રોજ કરવું જગેખગ રજ વલવા માટે ત્યાં પડી દર-રોજ ફીનાઇલના પાણીથી જખમ ધોઈ અને છોરા કાચો ભભગની તે ઉપર રૂ મુકી પાટો બાંધી દેવો આ પ્રમાણે કરવાથી કર્મોડી મરી લય છે કર્મોડીનું શીગડું લેમ અને તેમ વડેલુ ધાપ વુ, બહુ મોટું થઇ લયતો રોગ વધી લય છે અને મોટું કાપવાથી રોગ મટતો નથી

નજીકમા દોગનું દવાખાનું હોયતો આ જઈ શીગડું કપાવતુ વધારે નાકે

### દરોજ અથવા દાદર

આ એક ચામડીનો રોગ છે જે મુખ્યત્વે કઠીને નુવાન દોગ અને વાછડાને થાય છે એક લતની છવાત લે ચામડી અને ચામડીના ઉપર પડેને હાથ પડવાથી થાય છે આ રોગ બહુ ચેપી છે અને એક જનાવથી બીજાને થાય છે, એના રોગ અને જાળવવા ઉપચાર થાય છે અને ગ્રીસ લેવાઈ જાય છે

લક્ષણ—આમડી ઉપર ગોળ આઠા થાય છે ને તેમાથી વાળ ફાટી મર ઠાઈને ખરી પડે છે ને વાળ વગ્ગના થઈ જાય છે, આઠા મુજેલાને લાલ થઈ જાય છે, અને ઝીણી ફેલ્લીઓ ઉપડી તેમાથી પાણી જેવો પદાર્થ વહે છે આગળ જતા આઠા ઉપર મફત રગના ભિગડા થાય છે જે લાગી જાય છે આ આઠા માથુ, ગરદન અને પીઠ ઉપર ઘણુ ઝરી થાય છે જનાવરોમાથી આ રોગ માણસોને પણ લાગુ પડે છે

ઈલાજ—મઘળા પોપડા (કપોટી) સાથુ અને પાણીથી ઘોઈ કાઢી નાખવા વાળ અને ભિગડા નીકળે તે બાળી નાખવા, ત્યાર પછી નીચેની દવા રોગી ભાગ ઉપર લગાડવી—

કાકા મરી

તોલા ૫

કોપરેલ તેલ

શેર ૧૧

કાકામરીના બીઆનો ઝીણા બુકો કરી તેમા ધીમે ધીમે તેલ ઉમેગતા જુ અને મારી ગીતે હલાવી મેલવવુ આ દવા ઝેરી હોવાથી ખવડાવવી નહી, અથવા ઉપલી દવાને બદલે —

ગાંધકનો બુકો

તોલા ૧૦

કોપરેલ તેલ

શેર ૧૧

આ દવા ભેગી કરી જ્યાંસુધી રોગ નાબુદ થાય ત્યાંસુધી લગાડવી છવાતનો નાગ કુવાને કોડને માફ કરાવી ચુનો ધોળાવવો

જુ

જુ ઢાઝ અને લેસોને માધાત્મ ગીતે બાંધુ પડે છે તેની લીખ વાળને વળગી ગહે છે પણ જુ તો શરિ ઉપર આમ તેમ ફર્યા કરે છે અળ તથા બળતરા ઉત્પન્ન કરે છે જે જુ વધારે હોય તો એટલી સખત બળતરા કરે છે કે જનાવર દુખાયુ થઈ દુધ ઓછુ આપે છે

ઈલાજ—લેસને સુકી નાખવથી બધી લીખ જતી ગહે છે અને મારી અસર થાય છે માથુ અને પાણીથી ઢાંચે નવાડવા અને કીનાઈલિન પાણી (કીનાઈલ ૧ ડીપીઆ બાઝ અને પાણી શેર ૧ મેળવવુ) લગાડવુ આમ બે ત્રણ ત્રિવસ સુધી રગુ એટલે જુઓ મરી જશે

જખમમા જવડા

જે જખમની ધરાબઝ મલાજ લીધી નહી હોય અને પાટો બાંધ્યો નહી હોય તો નેગ મળીખરી વાઝ જવડા હોય છે જવડા જખમને ડાઘાળ દેતા

નથી અને ડાણામા ભગઈ ગહે છે અને તેથી કરી જખમ મોટો થાય છે અને તેની આનુબાહુનો ભાગ બેહેર મારી જાય છે વળી જીવડા નમકોગમા અથવા સુત્રાણુમા મળી આવે છે જીવડા માખીના ઇંડામાથી થાય છે માખી જખમ પર બેસી બે ત્રણ મિનિટમા સંજ્યા બધે ઇંડા મુકે છે આ ઇંડામાથી થોડા વડાકમા જીવડા ઉત્પન્ન થાય છે જીવડા મામમા ભગઈ ગહી તેને ખાય છે આ કીડા જલદીથી મોટા થઈ જ્યારે બગળા મોટા થાય ત્યારે જખમમાથી નીકળી જતીન ઉપર ખરી પડે છે અને તે પછી થોડા વખત બાદ તેની માખી થાય છે

ઇલાજ—કીડાવાળો ભાગ પાણીથી સારી રીતે ધોવો તે પછી જીવડા આગળીઓ અથવા ચીપીઆ વડે વીણી ઢાંઢવા ત્યાર પછી તે ભાગ ઉપર ટગ્પીટન અને મીઠું તેલ (૧ ભાગ ટગ્પીટન અને ૫ ભાગ મીઠું તેલ) લગાડવું કે જેથી કરી બાકી ગહેલા જીવડા મરી જાય અને જખમમા ત્રણ અથવા ચતુર વપડું એજ તેલમા ગોળીને દાખી મુકવું એક દિવસ પછી એ કપડું કાઢી લેઈ જખમ ઉપર સાગી રીતે ટાર અને મીઠું તેલ મળે ભાગે મેગરી લગાડવું કે જેથી માખી નવા ઇંડા મુલતી ચટકે સણુને બદલે ગીતાકળીના પાતળા ને વ્યુને લેગા વાટી જખમમા દાખવાનો ઉપયોગ વાય તોપણ ચાલે

શોખમા ફીનાઈડમા ચતુર પુમકું બોળી જખમમા મુકવાથી જીવડા મરી જાય છે

જીવડા મરી ગયા પછી નીચેની દવાઓ લગાડવાથી-ધા રૂઝાઈ જાય છે

વ્યુ ૧ ભાગ

દણુજીયુ તેલ ૪ ભાગ

મેગરી લગાડવું.

બોગીક એમ્લીડ ૮ ભાગ

એથોડો ફેમ ૧ ભાગ

મેગરી લગાડવું.

જખમ સારો થાય ત્યાં મુધી તેને દરરોજ ઠાંઠોલીક માણુથી સાફ પાણીથી બગળા સાફ ધોવો અને માખીના બેસે તેવી દવાઓ લગાડવી.

ઈતરદી — ( જુઆ-જીગોડીઓ )

ઈતરડી ઢોળે જાહુ થાય છે અને નીચે પ્રમાણે નુકસાન લે છે

૧ તેઓ એક ચાકસ બાતનો રોગ દાખલ કરે છે

૨ તેઓ જનાવરુ લોહી ચુમી તેને દુબલુ કરી નાખે છે

૩ તેઓ જખમ કરે તે જેમા માખીના ગસન મુકવાથી જીવડા પડે છે

ધંવાજ—ધંતરડીનો નાથ કરવો ખડુ મુશ્કેલ છે અને ઘણું કઠી કોઈપણ જાતની દવા તેને લાગુ પડતી નથી તેઓને હાથ વતી ઉખેડી કાઢી ખાળી મુકવી ત્રણ ચાર દિવસ લાગત કરવું કે તે દરમિયાન તેના નાના બંધ્યા પશુ મોટા થઈ દેખાઈ આવશે. પછી પગ અને શરિર ઉપર કપાસીઆતુ તેલ અથવા ખીચેની દવા લગાડવાનો ચત્ત કરવો—

ગધક . .

શેર ૬૧

ટાર . .

" ૧

કપાસીઆતુ તેલ

" ૫

ઉપરની દવામા મળી શકે તો પાચ શેર આમલેટ ઉમેરવું. આ મેળવણી શરીર ઉપર મુખ્યત્વે કરીને પેટની નીચે, પગ વચે, ને કાનની આસપાસ ઘસીને લગાડવી.

ફીનાઈલુ પાણી ( ૧ રૂપીઆ ભાર ફીનાઈલ અને ૪૦ રૂપીઆ ભાર પાણી મેલવવું ) ધંતરડીઓ ઉપર લગાડવું

ધંતરડી વાલી જમીન આઠ આઠ આગળ ખોદી તે માટી કઢાડી નાખી હુર ફેંકી દેવી અને નવી માટી લાવી તળેલામાં મુસી કારણ કે લોથમા પણ ધંતરડીઓ ભગઈ રહે છે

### ઝાડો—( ડાયેરીઆ )

વારવાર અને અતિશય પાતળા અથવા પાણી જેવા જ ડા થાય તેવી હાલતને આ રોગ કહે છે માધારણ રીતે એ રોગ કેકલેક તનદુસ્તીને નુકશાન કાઢે ખોરાક અથવા અયોગ્ય અગર પચી નહી શકે તેવો ખોરાક ખાવાથી જે ડા થાય છે વળી ડાંગ લાભો વખત વગ્યાદમા અને કકડતી હવામા અથવા મખત તાપમા ગહે નોપણુ થાય છે કોઈ વખતે પેટમા ચન્ન હોવાથી પણ થાય છે બીજા રોગો જેવા કે બળીઆ અગર શીતળામા એવી હાલત ચિન્હ તરીકે હોય છે વરસાદની શરૂઆતમા બ્યારે નવું ઘાસ ઉગે છે ત્યારે એ રોગ દોરને વારવાર થાય છે અતિશય લીધુ ઘાસ ખાવાથી રાત્રે અણલું થઈ આ ડો થાય છે નાના વાછરડાને ફૂટીમા એક જાતના ,જણ કાખલ થવાથી આ ડા થાય છે

ચિન્હ—પહેલાં ઝાડો પાતળો થઈ પછીથી પાણી જેવો થાય છે, વાન મારે છે અને વારવાર થાય છે આ કાવન વધારે વખત રહે તો ઝાડામા લીલી તંથા મહેત પાચ જેવો પદાર્થ પડવા માટે છે શરૂઆતમા દોરની તબીએ ત ભગડતી નથી પણ પાછળથી તે નખણુ થાય છે અને પેટમા દુખવું હોય તેમ અણાય છે, કુખ તન્દુ જીએ છે બેસ હકડે છે, અને બેચેન ભે દે છે, અખત હાલતમા એકમ સુધી જ નખણુ પડી રી થાય છે



ઈલાજ—ગમે તેવી હાલતમા ખોરાક પચી શકે તેવો અને મારી જતનો આપવો સુકો અને થોડો આપવો. ઢઢળના માકા અને બરછટ ભાગ કાઢી પાત ને આપવા ચોખ્ખાની કાણ પણ આપવી દીવસમા ત્રણ ચાર વખત જે જે શેર કાણ અપાય તો બસ છે પાણી થોડું પાવું અને ચોખ્ખું હોય તેની સલાખ ગળવી શરૂઆતમા ઘણા ખરા રોગીને પેટ અને આંતરડામાંથી અપચાનો ખો ગક કાઢી નાખવા માટે તેલના બુલાખ આપવાનું સલાહ ભરેલું છે એક શેર તલનું તેલ બસ છે તેલની અસર થોડા કલાકમા થઈ જશે પછી નીચેની દવા આડા બધ અથવા છઠ્ઠમી થાય ત્યાં સુધી દરરોજ જે વાગ આપવી

ચાક	( ખડી-મફેતો )	તોલા ૨૫
કાથો		” ૧
શુક		” ૧
અફીણ		બેઆની ભાર
દેશી દારૂ		તોલા ૫

ઉપરની દવાનો સાદી પેટે ભુકો કરી, મેળવી, દારૂ ઉમેરવો અને બધાને અંદર ચોખ્ખાની કાણમા મેળવી, એકી વખતે પાવું ઉપલી દવાનો કાથો હી સો વાછગણ માટે પુરતો છે

ઉપરની દવાને બદલે નીચેની દવાનો અજમાયશ કરવો દશ શેર ખીવા ને ભાગી દશ શેર પાણીમા એક કલાક ઉકાળવા અને ગરમ હોય ત્યારે તે પાણીને ગાળી છાયડામા ઠંડા દેવું, પછી ત્યાં લગી આડા ચાલ ત્યાં સુધી ત્રણ ત્રણ કલાકે એક શેર પાણી પાવું આડા બધ થાય ત્યારે દવા આપવી ન હો, પણ કાણ અને ઉપર કહેલો કઢળના પાતળનો ખોગક થોડા દીવસ આપ વો જે દોઝ બહુ નળણ પડી ગયું હોય તો નીચેની દવા આપવી —

વનીઆળી	તોલા ૧
કરીઆનું	” ૨૫
એળવી	” ૧
અલમો	” ૧

ઉપરની દવા બગાળ મેળવી દરરોજ ખોગકમા આપવી ગાયવા

ફીનકશી	તોલા ૧
મીઠું	” ૨૫

ભુકો કરી ગેજ ખોરાક સાથે આપવો.

વાછગણમા જારાનો રોગ અટકાવવા માટે લંબની દુદી જનનયા પછી સાદું રાખવાની જરૂર છે જનન્યા પછી દુદીમા થોડો દાઝ લગાડવો હોય તો સાધાનું નીને ઝેલ થશે નહીં,

ગાઠ વાછગણને રોગ વાછગણની બુલાખા



લેખક — રા. અબાલાલ એમ. પટેલ બી. એલ. .

કુન્તા-દખલુ.

હીંદુસ્તાન દેશ મુખ્યત્વે કૃષિને ખેતી ઉપર આધાર મળે છે, અને તેની લગભગ ગામડાંના બધી વસ્તી ખેડુત છે. માટે ગામડાંની રકુનેમા ભણતા વીદ્યાર્થીઓ પણ બગીચાના ખેડુનજ છે, જેથી કૃષિને તેમને હિસાબ પ્રકારના ખેડુત બનાવવા માટે લેખન વાચન સાથે ખેતીનું પણ શીક્ષણ મળવું જોઈએ કે જેના ઉપર તેમની છાદ્મીના આધાર છે, આ શીક્ષણ પુરું પડવા માટે દરેક રકુલને અંગે એક બગીચો હોવો જોઈએ કે જે દ્વારા વીદ્યાર્થીઓને ખેતીનું શીક્ષણ આપી શકાય વળી શીક્ષકો મેળવવામાં ખીલ કુલ અડચણ નહીં તેમ છે નહીં કારણ કે ઘણા ખરા શીક્ષકો ગામડાંમાંના હોય છે, અને તેમનો ધંધો પણ ખેતીજ હોય છે,

બગીચાદ્વારા નીચે જણાવેલા હેતુ માધી શકાય —

(૧) સામાન્ય મકાન બગીચા વડે શૃંગોબીત દેખાય, વળી શીયાળા ઉનાળામાં ટાલ તડકામાંથી રક્ષણ થઈ શકે પવન પુકાતા કમી થાય તેમજ મકાનની મદકાસ હાય, તે વીદ્યાર્થીઓને બહાર બગીચામાં બેસાડી શકાય. વળી કમરત વગેરે જે ખુલ્લા માં જવાં જોઈએ તે પણ સારી રીતે થઈ શકે બહારથી આવનાર ઉપર સારી જાપ પામી શકાય.

(૨) ગાળાના વીદ્યાર્થીઓને બગીચાદ્વારા ખેતીનું શીક્ષણ આપી શકાય, જે જેના ઉપર બધા ગામડાં બસે આજુ હીંદુસ્તાન જાય છે, ખેતીજ આપણી જીવન દોરી છે, હજી કેમ લોકો કપો પાક કયાં ક્યારે અને કેવી રીતે કરવો, તેને ક્યુ ખાતર આપવું તેની કાપણી ક્યારે કરવી, ફળ ગાઠ કેવી રીતે વાવવા અને હિછેરવાં, દોગને કેવી રીતે હિછેરવાં વગેરે બાજતો શીખવવી ખાસ જરૂરી છે, આ બાજતો વીદ્યાર્થીઓ દર રોજ પોતાને ઘેર થતી જુએ છે, અને વળી ભગીચાની છાદ્મીમાં પણ તેજ કરવા ની છે, માટે પ્રત્યેક સાળામાં તે ઉપર લક્ષ આપવાની જરૂર છે. લાલમાં આપણી સાળામાં જે શીક્ષણ અપાય છે તે અવ્યવહાર છે, કારણ કે ખેતીનું વાતાવરણ જે આપણા વીદ્યાર્થીઓ આ કુદગતી છે તે ત્યાં જોવામાં આવતું નથી. રકુલમાં વીદ્યાર્થી જે કંઈ શીખે તે તેના ધરના ધધાને સમજાવવા હોવું જોઈએ. નહીં તો રકુલમાં તે જે કંઈ શીખે તે રકુલ ને નીરસ લાગશે વળી વીદ્યાર્થી આપણી જગતમાંનું ખરું ફળ કયાં આવે

કે જ્યારે તેના જન્મ ધધાને અનુસરીનેજ સ્કુલમાં ફેળવણી આપવામાં આવે ત્યારેજ અને તેજ શીક્ષણ પદ્ધતી લાગુ પડના ધધા માટે તેને તકવાર કરે અને ફળદાયક નીવડે

(૩) ધણી વર્ષ લણવામાં કાઢવા પૂરતી ખેતી પ્રત્યે ધણાને બેઠેલી ઉપજ છે, વળી ખેતીનું કામ જે ખાસ જાત મહેનતથી કરવાનું છે તે તેમનાથી બની શકતું નથી, માટે ગમે તેવી હલકા તોફારી મેળવવાને આમ તેમ સ્વચ્છ કરે છે, અને મા ખાપને દુખી કરે છે, આવે કડો અનુભવ ધણા મા ખાપને મળે છે, આથી ધણાં મા ખાપ પોતાના બાળકોને બાલપણથીજ ધધામાં ભેળવી દે છે, અને સ્કુલમાં મોકલતા નથી માટે જો સ્કુલને અંગે બગીચો હોય, તો આ મુસ્કેલી પણ દૂર થઈ શકે

(૪) જુદી જુદી જાતના શાક બાજી, ફળ ઝાડ વગેરેના અખતરા માટે બગીચો ઉપયોગી થઈ શકે જે કદાચ નીચળ જીવજાતોમાં આવે, તેનું પ્રથમ વાવેતર ત્યાં થાય કે જે લોકોના તથા વૈદ્યાર્થીઓના જોવામાં આવે, ત્યાર બાદ જો તે લોકોને કમ નીવડે તો તેનું વાવેતર કરવાને લોકોને સલાહ આપી શકાય આ રીતે જો ઉત્પાદકી કામ કરવામાં આવે તો સ્કુલ બગીચો ડીમોન્સ્ટ્રેશન હાર્મ જેટલો ઉપયોગી થઈ શકે

(૫) પદાર્થપાઠ તથા વનસ્પતિ વિજ્ઞાન શિખવવામાં બગીચો ચિદ્રેખાને ધણાજ ઉપયોગી થઈ શકે વળી વિદ્યાર્થીને દાખલા સહીત શિખવવામાં આવે તો તેની જાપ થઈ શકી શકી પડે અને કાષ્ટ દીવસ જુલો જવાય નહીં આ રીતે શીખવવાથી શીક્ષક કામ ધણુ સહેલું થઈ જાય છે આદર બગીચો બનાવવા માટે શાળાને અંગે અર્ધાંથી તે એક એક જેટલી જમીન જો એ, તે સ્કુલમાં જમીન ન હોય ત્યાં નજીકમાં કુવાવાલી જગ્યા ગણોને કદાચ શકાય પાણીનું સાધન માટે જોઈએ ત્યાર બાદ તેના છ ભાગ પાડી નીચે મુજબ વ્યવસ્થા કરી શકાય.

પહેલો ભાગ—આ ભાગમાં કુલ ઝાડ જેવાં કે યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ ઇન વગેરે આવી શકે

બીજો ભાગ—સ્કુલનું વિદ્યાર્થીઓને કસરત કવાયત વગેરે કરવા માટે ખુલ્લો રાખવો અને તેની અદર છાયા આપનાર ઝાડ રોપવા.

ત્રીજો ભાગ—ઉપરના વિદ્યાર્થીઓના પ્રમાણમાં આ ભાગના નાના નાના ટુકડા પાડી દેવા. વળી તેમ જ્યાં જો વિદ્યાર્થીઓની સખ્યા વધારે હોય તો દરેક ટુકડો બે વિદ્યાર્થી વચ્ચે સોંપવો. આ દરેક ટુકડાની અદર વિદ્યાર્થી પાસે જુદી જુદી જાતના વાવેતર કરાવવા પ્રત્યેક વિદ્યાર્થી પોતાના સોંપેલા ટુકડામાં જાતેજ મહેનત કરે અને તેની ઉપજ પણ તેજ લે. આમ કરવાથી વિદ્યાર્થીઓમાં ઉત્તમ પ્રકારની હરીફાઈ થશે

ચોથો ભાગ—આ ભાગ ડીમોન્સ્ટ્રેશન માટે રાખવો તેની અદર જે કાષ્ટ જમીન તુલ્ય અજમાયશ કરવા જેવું હોય તે કરવું તથા તેની અદર ઘઉં, કપાસ ચેરડી, બોયસીંગ વગેરેના અખતરા કરી જોવા વળી જુદી જુદી રીતે વાવવાથી તેનું શું પરિણામ આવે છે તે જોવું દાખલા તરીકે કપાસ બોરીએ તો કેવો થાય, રોપીએ તો કેવો થાય, અને પાણી આ ઉપર ટેપીએ તો કેવો થાય, આ અખતરા ની નોંધ તથા

આવક ખાંચનો હીસાબ એક શીક્ષકે રાખવો, એટલે પરીણામ શુ આબુ તે માનુમ પડે  
 પાંચમો ભાગ—આ ભાગ તર કરવા માટે રાખવો મગ્યા, વેગણ, ટાંમેટા કેલી-  
 ફલાવર ફલેજ વગેરે શાક ભાણ તથા ફૂલ ઝાડ જેવા કે જમરૂપ દાડમ, લીંબુ, આખા  
 વગેરેનું બી નાંખી રોપા તથાગ કરવા ત્યાગ બાદ બીજ સારી જગ્યા તથાગ કરી  
 રોપી દેવાં શુલાબ, ટરણુ, દ્રાક્ષ અછરે સૈતુ વગેરેના કેદીંગ કયાગ ખનાવો રોપવા  
 જે કાંઈ નવાન ઉછેરવાનું આવે, તે આ ભાગમાં તથાગ કરવું

છઠ્ઠો ભાગ—આ ભાગ ફળ ઝાડ માટે રાખવો ક્યારામાં જે રોપા તથાગ થયા  
 નેત, અગર તો બહારથી આવ્યા હોય, તે યોગ્ય અતરે રોપવા ત્યાર બાદ ખાતર  
 પાણી વગેરે આપી તેમની યોગ્ય માવજત કરાવવી ફળ ઝાડના રોપ નોંધએ તેટલા રોપી  
 બાકીના વેચી દઇ પછેમાં પણ મેળવ્યા શકાય, ઉપરના ધોળાનું મોટા વીંદ્યાર્થીઓ  
 પાસે ખેતીની એક નોંધ છું રખાવવી નોંધએ, બને તેની અંદર ઘણા ખરા ઉપયોગી  
 છુલોનું વાવેતર કેવી રીતે અને ક્યારે કરવું, તથા કેમ ખાતર ક્યે વખતે આપવું  
 વગેરે બખાવવું નોંધએ

ઉપયોગી ફલ ઝાડ કેમ ઉછેરવા, તેની માવજત કેમ કરવી શુલાબ, સતર્ગ તથા  
 જગલી બોર ઉપર મારી ભેતના ડોળા ( ) કેવી રીતે ભરવા આખા, ચીકુ  
 લીંબુ વગેરેની ક્યમ કેવી રીતે બાંધવા અને હિંદારવો તેની નોંધ રહેવા નોંધએ આ  
 બાબત વાંદ્યાર્થીઓને બરીબમાં ઘણીજ ઉપયોગી થઇ શકે, દર અકવાડીએ મોટા  
 વીંદ્યાર્થીઓને નજીની કોઇ સારી વાડીમાં અગર તો કોઇ મારા અનુભવી ખેડૂતની  
 ખેતી ભેતવા લઇ જવા અને ત્યાં જે કંઈ ભેવા જેવું હોય તે બતાવવું ત્યાંથી પાછા  
 આવ્યા બાદ બીજો દીવસે ત્યાં જે નોંધ હોય તથા વાતચીત થઇ હોય તે ઉપર  
 શાળામાં એક નિર્દેશ લખે

આ કાર્ગક્રમ કિંમતવા માટે રૂબરૂને અગે અર્ધાંશી એક એક જેટલી પાણીના  
 સાધનવાળા જમીન નોંધએ ૩૦ ૧૫ થી ૨૫ મા ગણેને ગળી ગમચ બી વગેરે જે  
 કંઈ નોંધએ તે ખેતીવાડી ખાતા તરફથી મળી શકે પરમુગ્ધ અર્થ માટે રૂપીઆ ૨૫ )  
 નો જરૂર પડે એટલે મારા ધારવા મુજબ લગભગ રૂપીઆ ૫૦ ) આ ઉપર મુજબ  
 વાર્ષિક ચલાવી શકાય તેમા એક શીવાય બધું કામકામ વિદ્યાર્થીઓ પાસે કરાવવું  
 નોંધએ વળી રૂબરૂ કમીટી તાલુકા તથા જીલ્લા લોકલ બોર્ડ અને ખેતીવાડી ખાતાની  
 મદદ કામ કરી ખનાવી વાગવાર મેળવી શકાય કામ ચલાવવા માટે શીક્ષકો ખેતીવા  
 અને ઉચોગી નોંધએ વળી તેમને માધારણ ખેતીનું જ્ઞાન પણ હોયુ નોંધએ આપણા  
 શીક્ષકને કંઈ બાણ જગતની જરૂર નથી. કાળુ કે નેઓ જન્મ ખેડૂત છે ફળ ઝાડ  
 હિવાગ્વાનું તથા કસમ વગેરે કરવાનું તથા અખતરા કરવામાં સારી અનુભવી સલાહની  
 જરૂર છે અને તેને માટે તાલુકા દોડ એક અનુભવી માણસ બસ છે, કાર્ગક્રમ દેખીતો  
 સહેજ કઠણ છે, પણ નો શીક્ષક હોસ અને ખતથી કામ કરે તો સહેજ છે શીક્ષકને  
 ધૂધા પવીન અને પંચોપકારી છે પણ તેણે તેની ફરજ મુજબની નોંધએ, ઉપરના  
 અમતદારો તો એક દીવસ આવી મતાકાત લઇ મુચના આપી ચાલ્યા બાદ, અને  
 વીંદ્યાર્થીના મા બાપ પણ ધજાજ બેદરકાર હોય છે, માટે આણુ વરમ રૂબરૂમાં કામ  
 કરવું ન કરવું તે તેના હાથમાં છે તેને ફળવડીનું કામ સોંપવામાં આવ્યું છે, તે  
 વિષય ઉપર મોપવામાં આવ્યું છે અને જો તે તેની ફરજ મુજબ કામ કરશે તો  
 તેમા તેનું કદબોલ છે

# ‘પ્રતિનિધિ મંડળની બીજી સમાનો’ હેવાલ

—\*\*\*\*\*—

ગુજરાત કોઓપરેટીવ કોટન મેલ મંડળીઓના પ્રતિનિધિ મંડળની બીજી મીટીંગ તા. ૧૬-૪-૨૫ ને રોજ ભરૂચ મુકામે કો-ઓપરેટીવ ઇન્ડસ્ટ્રિયુટની ઓફીસમાં બપોરે આગ વાગે રા સા લીમબાઈ મોરારજી દેશાઈ ના પ્રમુખપણાની રીતે મળી હતી. મજકુર મીટીંગમાં ઘણી કોઓપરેટીવ કોટન સેલ મંડળીઓના પ્રતિનિધિઓ તથા છઠ્ઠા કોઓપરેટીવ બેંકના ચેરમેન તથા મે આસીસ્ટન્ટ મેજિસ્ટ્રાટ માહેબ વી. હાજર હતા.

રાઉઆતમાં આ મંડળની પહેલી મીટીંગ તા. ૧-૩-૨૫ એ મુસ્તમા મળી હતી તેનો હેવાલ ગ્લુ ટરવામાં હતો જે પમાર કરવામાં આવ્યો હતો ત્યાર પછી ધી જીમ્મટ કોટન મેલ મંડળીઓની પચ્ચિદમાં પમાર થયેલા ઠરાવો પર શુ અમલ થઈ શકે તે મળધનો મેં રજીસ્ટ્રાર સાહેબ ડાહ્યો પરેટીવ મે તરફથી આવેલો કાગળ રા. હી એ રાહે વાંચી મલગાવી તે સ બધી સમજુતી આપી હતી.

ત્રીજી કામ એ હતું કે નવી કોટન સેલ મંડળીઓને પોતાના મેકેટરી, નોટરો વી. ના ખર્ચને પુગી વળવા માટે મજકુર તરફથી કાર્ડ મદદ મળવી જોઈએ તે મળધમાં આ સાથે ઉવટે સામેલ કચેલુ પત્ર તથા ઘાટ માટે અગ્નિ કચી એવા બે ઠગવ પમાર કરવામાં આવ્યા હતા અને તે ઠગવ નીચે મુજબ હતા.

ઠગવ (૧) મે એગ્રીકલ્ચરલ ઓરગેનાઈઝર સાહેબે આ સાથે સામેલ કચેલુ પત્રક ગ્લુ દ્યું તે પ્રમાણે દરેક મંડળીએ મોસમ આખરે હરીન પુત્રી પાડવી એવો આ મંડળ ઠગવ દે છે.

ઠરાવ (૨) આ મલા એવો ઠગવ દે છે કે દરેક નવી (ત્રણ વચ્ચની અદગની) કોટન મેલ મંડળીઓએ સચકારી ઘાટ માટે મે આસીસ્ટન્ટ મેજિસ્ટ્રાટ સાહેબને તા. ૧૫-૫-૧૯૨૫ સુધીમાં અગ્નિ કચી અને તેની અદદ ની ચેની હકીગત પુત્રી પાડવી અને આ અગ્નિની એ નકલ એગ્રીકલ્ચરલ ઓરગેનાઈઝર માહેબને પણ મોકલી આપવી.

કુલ કપાસ કેટલો આવ્યો      કુલે કપાસ કેટલો આવશે      અદાજી કીમત  
કુલે થયેલો વેચાણ      ઉપજેલી કીમત      જાકી સીલીક      તેની અનાજે કીમત  
(૧૬ માર્ચ ૧૯૨૫)      ૩૦ ૨૫૦ ૫૦      ૩૦ ૨૫૦ ૫૦

કપાસ

૩

કપાસીયા

સેક્ટરી વીગેરે ઓકીમના માણસો પાછળ થયેલા ખર્ચ રૂ.

થનાર અદાલત ખર્ચ રૂ.

ઝાટની ભેડની રકમ

ચોથું કામ-કપાસના બી વિષયનું હતું જે ૦ ડિસેમ્બર ૧૯૨૭ એ મીકલથર ગુજરાતનો, ૨૭૯૧ તા. ૦-૧૩-૪-૨૫ નો કાગળ દરેક કોટન જેવ મહાજીએ ખેતીવાડી ખાતુ જલામણ કરે તે ભતનું કપાસનું બી વાપરવું તે મળ્યું. સભામાં વાંચી સંભળાવામાં આવ્યો હતો તે પર ચર્ચા થયા બાદ નીચે પ્રમાણે ઠગવ પમાર થયો હતો.

ઠગવ (૩) જે કોટન સેક્ટ મહાજીઓ ૧૦૨૭ નબરનું કપાસનું બી આ વર્ષે ઓગાંવી છે તેમને આવતા વર્ષે વેચાણ વખતે તેમનું રૂ ૧૦૦૭ નબર ના બીનું છે તેવું સ્ટીફીકેટ (પ્રમાણ પત્ર) ખેતીવાડી ખાતાએ આપવું ભેંઈએ એવો આ મહાજનો મત છે જે તેમ કરવા માટે ખેતીવાડી ખાતા તરફથી ફોઈ પાસ દેખરેખ રાખવાની જરૂર હોય તો તે દેખરેખ રાખવા માટે બદોખસ્ત કરવા આ મહાજ ખેતીવાડી ખાતાને જલામણ કરે છે.

પાંચમું કામ જણુસર કોટન જેવ મહાજીઓની પચ્ચિદમા થયેલા ઠગવ ન ૮ અન્ય મહાજીઓએ પોતાનો માલ સુખર્ષ વેચવા માટે શુ પગલા લીધા હતા તે મળ્યું. રા. ડી. એ. શાહે તપાસ કરી હતી અને ખાસ કરીને મોસક જેવી મહાજીઓએ તો તે દિશામાં શરૂઆત કરી ભેંઈએ એમ બા. ૮ને જણાવ્યું હતું તે ઉપરથી નીચેના ઠગવ પમાર થયો હતો.

ઠગવ (૪) આ મહાજોએ ઠગવ કરે છે કે ધી મોસક ત્યાં ધી ગોધાણ કોટન સેક્ટ મહાજીઓએ દરેકે ચાકુ મોસમમાં ઓછામાં ઓછી પચાસ ગામડી ૩ ધી જોએ પ્રાવીન્સીયલ ફોરોપરેટીવ બેંકના મેનેજર ડીરેક્ટર સાહેબને તે ગામડી મીલોનેજ વેચવા માટે મોકલી આપવી.

ઠગવ (૬) આ મહા એવો ઠગવ કરે છે કે આ પ્રતિનીધિ મંડળની સલામતીના હેતુએ બેઠતા કામો આમત્રણ પત્રિકાઓ વીગેરે પ્રતિનીધિ મંડળને લગતું બધું જ કામકાજ છાપવાની તથા બીજો કોઈ જરૂરી ખર્ચ કરવાની સત્તા ઓનરરી સેક્રેટરી મીં વાચ. ડી. દેશાઈને આપવામા આવે છે અને તેનો ખર્ચ દરેક તરફે મોસમની આખરે ગુજરાતની બધી કોટન મેલ મંડળીઓના કામ બાજના બહાળ પર કાળવી નાખી વસુલ કરવો.

ઠગવ (૭) આ મહા એવો ઠગવ કરે છે કે જે જે કોટન મેલ મંડળીઓ પોતાના કપાસનો ભાવ સરાસરીમા સારો મેળવે તેમણે પોતાના ખર્ચે મોસમની આખરે ન્હાના હેન્ડબીલો છપાવી આબુ બાબુના ગામડામા છુટથી બહેચવા, તથા તેની એક નકલ મે. એન્ડીસ્ટટ રજીસ્ટર સાહેબને મે. એન્ડીકલચર સાહેબને માહેબસહકારી મંડળીઓ ઉત્તર વિભાગ, મુગ્ત અને એડીટર મહાર પત્રિકાને મોકલી આપવી.

છેવટે એવું નક્કી કરવામા આવ્યું હતું કે આ મંડળની આવતી સભા ડાકો મુકામે તા. ૨૪-૫-૩૫ ને રોજ મળશે અને તે દરમિયાન દરેક નવી કોટન મેલ મંડળીઓએ ઉપર ઠગવ એક (૧) અને (૨) મા જણાવ્યા મુજબ થાટ માટે ઓનરરી સેક્રેટરી મીં વાચ. ડી. દેશાઈને લેખી અગ્રણી મોકલી આપવી.

છેવટે પ્રમુખનો આભાર માની સભાનું કામ સમાપ્ત કરવામા આવ્યું હતું.

હી યશવતરાય ત્રળકલાલ દેશાઈ ઓનરરી સેક્રેટરી  
ગુજરાત કોટનમેલ સોમાયટીઝ પ્રતિનીધિ મંડળ અને એન્ડી ઓગેનાઈઝર  
મહારા મંડળીઓ, ઉત્તર વિભાગ-મુગ્ત

## પ્રતિનીધિ મંડળની ત્રીજી સમાનો ઉવાલ

ગુજરાત કો-ઓપરેટીવ કોટન મેલ મંડળીઓના પ્રતિનીધિ મંડળની ત્રીજી સભા તા. ૨૪-૫-૩૫ ને રોજ ડાકો મુકામે બપોરે એક વાગે રા. ન. ચુનીલાલ અમ્રતલાલ પડયાના પ્રમુખપણા નીચે મળી હતી આ ત્રીજી સભા કો-ઓપરેટીવ કોટન મેલ મંડળીઓના પ્રતિનીધીઓ હાજરા કો-ઓપરેટીવ બેંકના ડીરેક્ટરો તથા ગુજરાત વિભાગના મે. ડેપુટી ડીરેક્ટર એન્ડ એન્ડીકલચર અને અન્ય અમલદારો હાજર હતા.

શરૂઆતમાં આ મહાળની બીજી મીટીંગ તા. ૧૬-૪-૨૫ ને મેન બ્રચ મુકામે મળી હતી તેનો છાપેલો હેવાન રજુ કરવામાં આવ્યો હતો, અને તે પચાઠ કરવામાં આવ્યો હતો.

ત્યારપછી ગઈ મીટીંગના ૬ ન ૨ મુજબ કપાન વેચાણની મહાળીઓની અગ્રણી આવેલી તે જોનરની એકરેટની રા. ૩ વાઈ ટી ફેસાઈએ રજુ કરી હતી, અને તે સબધમાં એવું જણાવ્યું હતું કે ફેટલીક અગ્રણી હકીકત પુ ની વીગત મેળવી તેના નિર્ણય કરવા માટે આસીસ્ટન્ટ સુપરિન્ટેન્ડેન્ટ કો-ઓપરેટીવ મોબાયલીમાં ઉ વિ મુગતને મોકલી આપવી આ મહત્ત્વ કરવામાં આવ્યું હતું.

પછી ખેતીવાડી ખાતાના મે ડેપુટી ડીરેક્ટરનો કાગળ નં ૩૪૪૮ તા ૧૪-૫-૨૫ નો આવેલો તે મળધમાં નીચે મુજબ ઠગવ કરવામાં આવ્યો હતો.

ઠગવ (૧) “આ મલા એવો ઠગવ કરે છે કે જે જે કોટન મેલ મહાળી ૧૦૨૭ નંબરનું કપાસનું બી એજે છે તેમણે કહે છે આ મહાળના ઓ એકરેટ રીને તથા ખેતીવાડી ખાતાના મે ડેપુટી ડીરેક્ટર ગુજરાતને મહાનરોના ના મ ફેબ્રુઆરી તથા ગામના નામ વીં તાલીદે મોકલી આપવા, અને ડેપુટી ડીરેક્ટર માહેબને કોટન સુપ્રીન્ટેન્ડેન્ટ મુત માન્દત ગઈ મીટીંગના ૬ ન ૩ મુજબ અમલ કરવા વિનંતિ કરે છે ”

૨ આ ભીમભાઈએ વધારામાં જણાવ્યું હતું કે ખેતીવાડી ખાતાના મે ડીરેક્ટર માહેબે પણ આ મુજબ અમલ કરવા મહત્ત્વ આપી છે

ગઈ મીટીંગના ૬ ન ૪ મુજબ મોસક તથા ગોથાણ કોટન મેલ મહાળીઓએ પોતાનું ૩ મુજબ વેચવા મોકલી આપ્યું છે તેની નોંધ અત્રે લેવામાં આવી હતી



તા રા પરસોતમ મથુરભાઈ દીવા, ની તા ૮-૫-૨૫ ની અગ્રણ આવેલી તે મળધમા હાલ કાર્ય કરવા જેવું નથી, અને તેથી જો અરજી કાર્ય કરવા મા આવી હતી 'આની ખબર મજકુત પરસોતમદાસને તેજ વળતે રૂબરૂ આપવામાં આવી હતી

મેં આમીસ્ટટ રજીસ્ટ્રાર સાહેબ સહકારી મહાજીએ ઉ વિ મુરતનો તા ૧૩-૫-૨૫ નો કાગળ આવ્યો હતો તેના સળધમા એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે જો એકરેટરીએ તેઓ સાહેબ માથે મળી કોટન સેલ મહાજીઓ ના મોડેલ પેટા કાયદા નકદી કરી તેની નકલ દરેક કોટન સેલ મહાજીને મોકલી આપવી અને તે સુજળ દરેક કોટન સેલ મહાજીએ પોતાની સાધારણ મળામાં મળુર કરાવવા.

ઠગવ (૩) "દરેક કોટન સેલ મહાજીએ પોતાના સભાસદોને જે કાર્ય માલ જોતીના કામ માટે તથા ખાધ ખોરાકી માટે મંગાવવો હોય તેની એક યાદી આ મહાજીના જો 'સેક્રેટરીને મોકલી આપવી, અને તે સુજળ જો, એકરેટરીએ મળાવી આપવાની જોઈવણ કરવી "

ઠગવ (૪) ' આ સભા એવો ઠગવ જે છે કે બધી કોટન સેલ મહાજીઓએ પોતાની મહાજીમાં સહકારના પ્રચાર અર્થે જે કાર્ય કર હોય તે બધું આપવું, અને તેટલીજ બીજી સ્થળ ધી જોએ મેર્નર કો-ઓપરેટીવ ઇન્સ્ટીટ્યુટ, ગુજરાત રાખા આપે એવી તે શાખાને લવામણ કરવી, અને તે બધી રકમની વ્યવસ્થા કરવા માટે સાત મેમ્બરોની એક કમીટી નીમવી આ કમીટીમાં પ્રતિનિધિ મહાજીના જે મળામદો, ઇન્સ્ટીટ્યુટની ગુજરાત શાખાના જે પ્રતિનિધિઓ, પ્રતિનિધિ મહાજીના જોનરરી એકરેટરી જે આમીસ્ટટ રજીસ્ટ્રાર મહાજી મહાજીઓ, ઉ વિ, તથા જોતીવાડી ખાતાના ગુજરાત વિભાગના એક અમલદારની નીમણ કરવી. "

રા રા. જી સી જાદવનો તા ૧૮-૫-૨૫ નો કાગળ આવેલો તેના મળધમા એવું નકદી કરવામાં આવ્યું હતું કે ધી જોએ 'રાયર ઇન્સ્ટ્રુક્શન જો સોમીએશનના નિયમો મળાવવા, અને કોટન સેલ મહાજીઓના નામ મજકુર એમોમીએમનમાં રજીસ્ટર કરાવવા મોકલી આપવા

ઠગવ (૫) " આ સભા એવો ઠગવ જે છે કે ધી જાગુત કોટન સેલ મહાજીઓની કુપરિષદમાં ૪ (ડી) પસાર થએલો છે તથા તે સળધમા, જોને એક ઠગવ પ્રતિનિધિ, મહાજી તા, ૧૬-૪-૨૫ ની મીટીંગમાં ૬ ન ૫ પસાર કરવામાં આવેલો છે તે ગુજરાત વધુમાં એવું ઠગવવામાં આવે છે કે આગામી ગુજરાત વિભાગની સહકારી પંચિક બંધ્ય મુખમે મળતા છે તેના

પણ આ જાનનો ઠગવ લાવવા ડો-ઓપરેટીવ ઇન્સ્ટીટ્યુટની ગુજરાત શાખાના મેં ચેરમેન માહિંગને વીનતિ કરવી ” .

ધી ઠાસગ ડો-ઓપરેટીવ ડોટન મેલ મહાળીને નાણા મળધી મગવડતા માટે માટે મજકુર સોમાચડીના ચેરમેનને રૂબરૂમાં મમજુત કરવામાં આવી હતી કે ધી ખેડા ડીસ્ટ્રીક્ટ ડો-ઓપરેટીવ બેંકે ધી ઇમ્પીગીઅલ બેંક ઓફ ઇન્ડિયાને ચેક આપવો અને તે ઠાસગ તાલુકાની તીજેગીમાં બીટે તો મોસાય ટીને નાણા મગવડતાથી મળી શકે મજકુર મહાળીના ચેરમેનને આ બાબતમાં થી ખેડા ડીસ્ટ્રીક્ટ ડો-ઓપરેટીવ બેંકને લખાણ કરવા રૂબરૂમાં જણાવવામાં આવ્યું હતું

ઠરાવ (૬) “ આ મલા બેંકો ઠગવ કરે છે કે ગુજરાતની બધી ડોટન મેલ મહાળીઓનો હિમાખ તા ૨૧ મી માર્ચ સુધીના પુરો થતો નથી અને તેથી દરેક ડોટન મેલ મહાળીનું સંવાયુ તા ૧ લી જાનેવારીથી તે તા ૩૧ મી ડીસેમ્બર સુધીનું નાખવા ગુજરાત વિભાગની ડો-ઓપરેટીવ ઇન્સ્ટીટ્યુટના મેં ચેરમેન માહિંગને આ સળધમાં આગામી ગુજરાત વિભાગની મહકારી પ ગિવડમાં ઠગવ લાવવા વિનતિ કરે છે ”

ધી જખુમર ડોટન સેલ મહાળીઓની પચિદના ૬ ન ૭ માં જે ઓન ઉન્ટ ડમીટી નીમાયલી છે તે ડમીટીએ હવે જલદીથી કામ શરૂ કર્યું અને દરેક ડોટન સેલ મહાળીએ પોતે જે પત્રકો ખપતી હોય તેના નમુનાની નકલ મેં આસીન્ટન્ટ રજીસ્ટ્રાર સહકારી મહાળીઓને તાકીદે મોકલી આપવી આ બાબતની ખખર દરેક ડોટન મેલ મહાળીના પ્રતિનિધિઓને રૂબરૂમાં આપવામાં આવી હતી

ત્યાર પછી એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે આવની મીટીંગ ઓનન્ડી મેડરેટરીએ આવના વર્ષની ૩ની મોસમ શરૂ થાય ત્યારે જોલાવવી, પરંતુ જરૂર પડે તો તે હરમ્યાન પણ જોલાવવી છેવટે પ્રમુખનો આભાર માની મલાતું કામ મનાખત હવામાં આવ્યું હતું

# ધી સોંસક શુધ કોટન સેલ સોસાયટી લી.

ના હિવાલ સને ૧૯૨૫

શેર કેપીટલ

મજુર-કરેલી યાખણ રૂાં ૫૦૦૦૦

ભસાયલી યાખણ રૂાં ૩૧૨૮૫

રીઝર્વ રૂાં ૩૩૭૬-૪-૦

નફા રૂાં ૬૬૦-૬-૩

મેનેજીંગ કમિટીના મેમ્બરો

૧ ગાં રાં પચોતમ ધિંધાગમ પટેલ ચેરમેન-મોસડ

૨ ગાં રાં લલુભાઈ નાગલ-જોથાણ ૭ રાં રાં નનસિંહભાઈ ભગવાન દે

૩ " નાથુભાઈ તલગીભાઈ ગદે ૮ " મકનજી જગજીવન-નવસારી

૪ " કુવરજી રતનજી-વડોદ ૯ " પંજુભાઈ માવજી-મેગવા

૫ " બજુભાઈ વનમાલી-જનાજ ૧૦ " જગુભાઈ દેવાભાઈ-માસમા

૬ " દલપતભાઈ મળાગમ-એન્ધાણ

મે-જેટી-રાં રાં મકનજી કકાનજી પટેલ

સને ૧૯૦૪ ની માસમા મલામદોની મળ્યા ૨૬૮ હુતી જે આજે તાં  
૧૦-૬-૨૫ સુધીમા ૩૬૬ ની થઈ છે આજુ મોમમમા કપામ ભાં ૧૭૪-૪-  
૧૦-૧૧ શેર પીવાંયો તેમાથી ૩ ખાડી ૭૩૪-૧-૨૧ શેર થયું અને ઠપાગીઆ  
ગાલ્લી ૬૩૬-૫-૩ શેર થયા રૂાંની એકદર ઉપજેલી ફીમલ રૂાં ૩૭૪૪૭૪  
-૭-૩ તથા કપાગીઆની ઉપજેલી ફીમલ રૂાં ૪૦૮૮૦-૩-૬ પાઈ મળી  
કુલ રૂાં ૪૧૭૩૫૦-૧૦-૬ ઉપજ્યા છે તેમાથી પીલાઈ વિગેરે ખર્ચના રૂાં  
આ ૨૭૬૩૬-૨-૭ જતા ખાડી રૂાં ૩૬૬૭૧૧-૮-૭ રહ્યા તેમાથી મેમ્બરોને  
સરાસરી ભાવ દર ભાગે રૂાં ૨૦૦-૧૨-૦ પ્રમાણે આપવામા આવ્યા છે ત્યાજે  
બીન સલામદોને ૬૬૦ ભાર દીઠ રૂાં ૨૧૨-૧૦-૦ ઉપજ્યા છે જે પ્રમાણે  
ગણતા એકદર રૂાં ૧૭૬૬૬-૧૩-૬ આમાયટીના મેમ્બરોને વધારે મળ્યા  
છે આ વધારે પાછલી દરેક મોમમનો નફો જોતા વધારે ન કહી યાગ્ય પણ  
આજુ સાલના સજોગો નેમજ પાછલથી જાલર ભાવની મદત તપાસતા આ  
નફો સતોપદાગ છે

સોસાજ ગૃપ કોટન મેલ મડળીની અને ૧૯૨૫ ની મે.સમમા એટલે તાં

૧-૬-૨૪ થી ત ૦ ૧૦-૬-૨૫ સુધીમા થયલી

આવકે બાવકે.

— \*\*\*\*\* —

આવક

બાવક

૬૨૮-૧૩-૧૦ ઉધડની સીલક  
૧૩/૭/૯-૩-૩ સુરત ડી કોટ  
૩૫૬૨૭-૧૨-૯ સુ ત ડી ઓવર ક્રાફ્ટ  
૧૦૦૨-૪-૧૧ સુરત ડી સેરીઝ  
૫૦૦૦-૦-૦ " " કામ થાપણ  
૧૧૬૨૬૧-૧૦-૯ સુરત પી કોટ  
૧૩૭૦૫-૯-૦ " " કામ થા  
૧૫૦૦-૦-૦ સોમકે જીની થાપણ  
૦૦૨૨૫-૦-૦ મડળી થાપણ  
૧૫૦૦૦-૦-૦ મહામુદ થાપણ  
૧૩૧૪૦-૮-૬ બી મ. થાપણ  
૩૭૪૪૮૨-૧૫-૩ રૂ ખાતે  
૪૩૨૩૬-૧૦-૦ કપાસીઆ ખાતે  
૧૪૩-૩-૯ સેવાઈ  
૪૧૬૫-૧૪-૩ બાજ  
૪૨૫૮૫૪-૧૧-૬ કમલ વસુદ  
૩-૭-૭ મુળાઈ સોવરી ખાતે  
૩૪૪૫-૦-૦ શરતા  
૦૦-૧૨-૦ દાખન ફી  
૧૭૬૭-૪-૦ કમલિયન  
૧૦૬૮૫-૧૨-૯ કાપડ ખાતે  
૭૬૦૪-૨-૩ ગોળા ખાતે  
૩૧૧-૩-૦ ભાત ખાતે  
૧૭૬૩૬-૨-૨ ખગ્ગ ખાતે  
૭૫-૬-૯ પગથુજી

૧૩૬૫૧૯-૧૦-૨ સુરત ડી કોટ  
૩૫૬૨૭-૧૧-૯ " " ઓવર ક્રાફ્ટ  
૧૫૦૦-૦-૦ " " કા થાપણ  
૧૬૬ ૬૫-૫-૬ સુરત પી કોટ  
૨૨૭૨૫-૦-૦ " " કામ થા  
૧૫૫૧-૧-૬ રીવીડડ  
૧૬૦-૦-૦ સુ ડી બેકના શો  
૦૦૨૨૫-૦-૦ મડળી થાપણ  
૫૨૦૫-૦-૦ મહામ થાપણ  
૧૩૨૧૧-૬-૩ બી મ થાપણ  
૩૪૪૪૮૨-૧૫-૩ રૂ ખાતે  
૪૩૨૩૬ ૧૦-૦ કપાસીઆ  
૫૫-૦-૬ તોલાઈ  
૦૩૧-૭-૯ ના  
૪૨૬૧૦૫-૬-૬ કમલિયન કમલ  
૧૨૨૩૫-૦-૦ મુળાઈ સોવરી ખાતે  
૬૭૮-૬-૦ મોનમ  
૫૦-૦-૦ કમલિયન  
૧૭૬૩૬-૨-૨ ખગ્ગ  
૧૮૦૧-૧૦-૩ કાપડ ખાતે  
૭૬ ૪-૦-૩ ગોળા ખાતે  
૩૧૦-૩-૦ ભાત ખાતે  
૫-૧૫-૮ કાપડ સીલક

૧૩૦૪ ૭૮-૧-૩

પૃષ્ઠ

રૂપ

૫-૧૫-૮ સીલક	૧૧૨૭૫-૦ - ૦ મત્રામક યાપણ
૨૫૧-૧૧-૮ ધીરેણુ કરજ	૬૮-૧૫-૩ બી. સ. યાપણ
૨૦૦૦-૦ - ૦ રોડેલી રકમની કીમત	૦૬૧૦-૦ - ૦ સોસકુ છત્રીગ થ પણ
૧૪૦૦-૦ - ૦ મુગત પી કાયમ યાપણ	૩૧-૮૫-૦ - ૦ શેર
૨-૦ - ૦ " " કરટ	૮૮-૨ - ૦ તોલાક
૨૬૫૦૦-૦ - ૦ સુરત ડી કાયમ યાપણ	૨૧૪૧-૧૪-૫ ગીઝર્વ ફડ
૭૮૦-૦ - ૦ " " કરટ	૧૮૪૦-૭ - ૧૧ નફા ફડ
૧૧૨૩૧-૮ - ૫ મુમલ સીવરી ખાતે	૧૮૬-૦ - ૦ ધર્માત્ર બાકી
૧૧૫-૧૩-૬ કાપડ	૫૭૫-૬ - ૦ ડીરિકટ બાકી
	-----
	૪૬૮૧૪-૮-૭
૫૪૮૮૭-૮-૧૦	૫૮૨૩-૭-૩ નફા
	-----
	૫૪૮૮૭ ૦-૧૦

નફા ટોટાલ પત્રક

મોરો

ટોટા

૪૧૬૫ ૧૪-૩ ગણેતુ ૦૧૦૪	૦૩૬-૭-૬ આપેતુ બાકી
૨૦-૧૨-૦ કાયમ કી	-----
૧૭૫૭-૪-૦ કમીસન	૧૩૬-૭-૬
૭૫ - ૬ ૬ પરચુ યુ	૫૮૨૩-૦-૩ નફા
-----	-----
૬૦૫૬-૮-૦	૬૦૫૬-૮-૦

તા. ૧૦-૬-૧૯૨૪

મે.મેન-પરસોનમમાધ કંપડારામ

મે.મે.મે.મ નાં કહાનથ

મોહન મે. - કહા.ત ૧૫ મ.સાગમ

## ડાંગર ( શાળ ) ની ખેતી વિષે.

— \*\*\*\*\* —

ગુજરાતમાં જે જગ્યાએ વરસાદ વધારે પડે છે તે જગ્યાએ ડાંગરનો પાક વધારે કરવામાં આવે છે ડાંગરને માટે સામાન્ય રીતે તમામ જાતની જમીન માફક ગણાય છે હલકી જતો કરતા ઊંચી જાતની ડાંગરને પાણી વધારે જોઈએ છે, માટે ક્યારી જેમ અને તેમ ઉડાણવાળી રાખવી, કે શિમાએ પ્રાણી ભરાઈ લાખી મુદત મુધી આવે કેટલીક જગ્યાએ તો માત્ર નામની પાળોજ ખાધી ક્યારી કરે છે આથી તેમાં પાણી વધારે રહેતું નથી અને જલદી મુકાઈ જાય છે ડાંગરની ઘણી જાતો છે પછડી મુખવેલ, કમોદ, વામી, છરામાળ, પંખાલી એ જાતોને પાણી પુષ્કળ જોઈએ છે અને સુતરસાલ, દેશી ડાંગર વગેરેને મધ્ય મસર અને હુલ્લી ડાંગરને ઘણું થોડું પાણી હોય તોપણ આવે છે.

ડાંગરનો પાક ગુજરાતમાં જુદે જુદે સ્થળે જુદી જુદી રીતે કરવામાં આવે છે, તે રીતો આ નીચે લખી છે તે જાણમાં લઈ કઈ રીત માની છે તે જાણી તે પ્રમાણે વર્તવા મારી ભલામણ છે તે રીતો નીચે પ્રમાણે છે

(૧) ધાડ તઈયાર કરીને રોપવાની (૨) ખીજા અનાજની માફક હળ થી ડાંગર ઓરવાની (૩) ક્યારીમાં પ્રાણી ભરાયે ડાંગર વાવવી (મુઠીએ મુઠીએ છુટી છવાઈ વેંચી) (૪) ખીજા પાક માથે ઓરવાની

ઉપરની આ રીતો પછડી (૧) પહેલી મઠથી ઉતમ છે, કારણ કે ધાડ તઈયાર કરીને ક્યારીમાં પશુ ભગાય એટલે હળથી ખેડી, ધાણીઆથી ની દામણ-કચડ નાખી રોપવામાં આવે છે આથી છુટા છુટા રોપેલા ઠોડની જડ હડી જવાથી અને હવા પુરતી મળવાથી ઠોડના ઘણા ફળાના કુટી જડીયુ ઘણું મોટું થવાથી ઘણી કટીઓ આવજો તેમાં નીંદવામાં અડચણ પડતી નથી તથા કટી આવે છોડ આડા પડી જશે નહીં આથીજ કહ્યું છે કે “રોપે છેટે આછા રોપ, ડાંગર પાકે થોડા થોડા”

આ પદ્ધતિ લગભગ ઘણી જગ્યાએ છે છોડ જેમ છેટે રોપાય તેમ પાક મધ્યે થાય છે.

(૨) ખીજી રીત—જે જગ્યાએ ક્યારીમાં પાણીની આવડ માની થતી ત્યાં અગર તો ત્યાં વરનાદ પુરતો થતો નથી ત્યાં હળથી ચામ પાડી તેમાં (હળથી) ડાંગર ઓરવામાં આવે છે આથી રોપણ ડાંગર કરતા પાક ઓછો થાય છે પણ નીંદવામાં અડચણ ઓછી છે થોડા વગમાઢે આ રીત હીંડ છે

(૩) ત્રીજી રીત—પચમહાલના બાંચાદ લાલુડામાં તથા તેની આસપાસ મના ભાગમાં ક્યારી ભગાય છે એટલે ક્યારીમાં ડાંગર છાદીને વાવણી કરે છે,

જેટલા ભાગમાં વાવણી થાય છે તેટલામાં નીચાની તરીકે બોધ કે એવું બીજું લાકડું રોપીને નીચાની કરે છે તમામ કચારીમાં વાવણી કરી દીધા પછી એક યા બે દીવસ કચારીમાં પાણી રહેવા હઈ ત્રીજે દીવસે કચારીની પાલ તોડીને પાણી ઠાઠી નાખે છે આથી વાવેલી ડાગર તટીએ બેઝી બઈ ત્રણ આઠ દીવસમાં ઉગી બાક છે તે અગ્નિમાં વરસાદ પડે તોપણ તોડેલી પાલ ખુલ્લી રહેવા દેશે એટલે પાણી ભગવા દેશે નહીં ડાગર, ઉગી ચાર છ આગળના છોડ થશે ત્યારે પાણી, ભગવા સાડ કચારી બધા કરી દેશે આ નીત મારી નથી, કાચુ કે છેડના મુળીયા ઉડા જતા નથી તેમ છોડ પામે હોવાથી નીંદામણ કાઢતા અડચણ ઘણી પડે છે વળી કટીઓ આવે છે ત્યાં છોડ ભોયપર પરવાથી કાપતા પણ અડચણ પડે છે

(૪) ચોથી નીત— મિથ પાડ તરીકે મારી ડે કપામની ખેતી માથે કાળી જમીનમાં ડાગરનું બી મીથ કરીને ચોરસ આથી કપામ તથા ડાગર આ બન્ને છોડ થશે અથવા તો કપામના બે આમ વચ્ચે એક કાંડ ડાગરની કરી અને માટે હુણી ડાગર ઠીક છે કાચુ કે તે જલ્દી અને થોડા વગ્ગાદે પાડે છે, આથી વહેલી કપાડ જવાથી કપામને કરવ હેતા અડચણ આવતી નથી અને ચોરસ જમીનમાંથી બે પાક લઈ શકાય છે આ બાબત ઉપર કપામની મીથ ખેતી એ નામનો મારો લેખ વાચવા ફરેને સલામણ છે

ડાગરની કચારીમાં પુવાડ બીલો, અડક કે ગણનું બી વાવી ખેતી જમીનમાં મેજવી દેવાથી ડાગરને માટે ઉત્તમ ખાતર બનેશે

કેટલા ગામ જતાવ જમીનમાં હોવાથી તે ગામની ડાગરમાં જેતીનો ભોગ આવે છે આવા ગામના લોકોએ ડાગર કાપીને તેના પુલા બાધી ખતા મા આથર (મોદ) પાથરી તેમાં ચાટલો મુખી પુલા બુટી લેવા આથી કાકરી ચાવશે નહીં અને તેથી તેની ડાગરને બાવ પણ મારા આવશે

ઘણીવાર એવું બને છે કે કચારીમાં વગ્ગાદે હોવા છતાં ધડ વગર જોડે તેને બેઝી રહેવું પડે છે માટે જોકે મહીને કુવા ઉપર ધડ તઈયાં કંબુ, કે વગ્ગાદથી કચારી ભાતા તુ તજ થીપી બીલું વેચી દેવાથી તેના પધના ઉપર જશે ઘણીવાર એવું બને છે કે ધરની જરૂરીઆત વધાના ધડવાળા એકાદ રોપતા ધરની પ્રીમત ક તા પણ વધારે નફો મેળવે છે માટે ડાગરની ખેતી વાવણી તથા બાબત દુર્વંશ રાખીને નહીં એવી આશા છે નિયતમ ?

**લેખક.— મોધુસિંહ તથુસિંહ સોલંકી**

આનિષ માનવ, મેઈનકુસ-ગોધન

અગત્ય છતાં જેતીવાડી અને હુન્નર ઉદ્યોગ ખીલવના મહાન તાં ૧ લી  
એપ્રિલ અને ૧૯૨૪ થી તાં ૩૧ માર્ચ અને ૧૯૨૫ સુધીનો  
મહાન ઓનરરી એકેડમીએ છાત્રાના કલેક્ટર અને  
મહાન પ્રેમીડન્ટ નાહેળ તરફ રહેલો.

## રિપોર્ટ.

— \* \* \* \* \*

રેતુ —

૧ છતાં રીપોર્ટમાં જણાવ્યું તે મુજબ અને ૧૯૨૪ ની માસતુ ચોમા-  
સુ ઘણું નતોષકારક નીવડેલું અને આખા છાત્રાના જેડુતોને પુષ્કળ પાક  
મળેલો ચોમાસાની આખરે રેતુમાં થયેલા ફેન્શને અંગે કપાસના પાક માટે  
કાર્થક ધાર્તી આપતી હતી પરંતુ ફમલની આખરે જ્યારે પાકના ઘટાનું  
સંવાયુ લેવાના આવ્યું તો માત્રમ પડ્યું કે તે ધાત્રી પાયા વિનાની હતી  
પાકનો કુનાર કેટલીએક જગોએ ધાત્રા કપાસે વધુ હોય અને તેના લીધે  
તથા ધ્યાન અને ખીલ પાકોના લાવને લીધે જેડુતો પોતાનું પાછલું ફેવ  
તથા મજ્જારી બાકી આપી શક્યા છે એટલું જ નહીં પરંતુ આવતા વરસમાં  
પોતાના સાહુકારોની મદદ શિવાય પોતાની જેતી કરી શકે એટલું બરાબ  
એમની પાને ગડેલું છે

૨ હાલમાં જે ગરમી પડે છે તેમજ કુશળ પુરોષોએ જોયેલી બીજી  
નીશાનીઓ પરથી આવતું ચોમાસુ આખા નિવડવાની આપણને આશા મળે છે

મહાન માર્ચવાહકો

૩ રીપોર્ટના વગમ દરમ્યાનમાં ત્રણ પ્રેમીડન્ટો મદદલાયા હતા જો એવ  
કોવન એસ્કવાયર બી એ, આઈ મી એમ તાં ૨૫-૧-૧૯૨૪ સુધી પ્રે-  
મીડન્ટ રહ્યા હતા અને ત્યાર પછી વી બી મુરધેકર એસ્કવાયર એમ એ  
તાં ૧૬-૧૧-૨૪ સુધી પ્રેમીડન્ટ હતા તેમની જગ્યાએ એ એ કુરેગી  
એસ્કવાયર એમ એ હાલમાં પ્રેસીડન્ટ છે, મહાન વાઈસ પ્રેમીડન્ટ તરીકે  
ની તેમજ જેતીવાડી ત્રીમાસીક પ્રસિધ્ધ કરાવવાના કામપર દેખરેખ રાખવાની  
ફરજે સરદાર રાવ બહાદુર મોતીલાલ ચુનીલાલે બળવી હતી આખા વગસ  
દરમ્યાન ઓનરરી સેક્રેટરી તરીકે મહે કામ બજાવ્યું હતું

અથવા

૪ રીપોર્ટના વગસ દરમ્યાન જીજી પર્યંતના ૧૩૮ અને વા મીક ૧૩



સહ્યો હતા ન્યારે ગયે સાત ૭૬૭ી પર્વતના ૧૪૦ અને વારસીઃ ૧૩ મહ્યો હતા ૨ ૭૬૭ી પર્વતના મહ્યો વર્ષ હરમ્યાન ગુરુરી ગયા હતા

### મીના ગો

૫ વરમ દરમ્યાન કાર્યવાવઃ મમીતીની ૬ મલાચો મમી હતા અને મધ્યા મહ્યોની એક મામાન્ય નમા થઈ હતી અને તેનું પ્રમુખ પદ મેં કલેક્ટર નાણેશ વી બી મુ ધેડર એકવાચરે લીધું

### મહળનો આવક તથા ખર્ચ.

૬ આ નાથે પરીશીષ્ટ “અ” થી રજુ કરેલો હીસાબ તથામતા માત્રમ પડશે કે મહળની આર્થિક સ્થિતિમા વર્ષ દરમ્યાન મુધારો થયેલો વરમની આખર તારીખે બાકી શીલીક ૩૦ ૮૭૩૬-૧-૪ ની છે ન્યારે ગયે વરને ૩૦ ૮૨૮૦-૨-૧ ની હતી ૩૦ ૪૪૬-૧૫-૩ નો જે વધારો માત્રમ પડે છે તે વરમ મીને કાબાર કમાને પરીશીષ્ટ વયો છે

૭ વરમ દરમ્યાન મહળની કુલ આવક ૩૦ ૧૬૬-૧-૩ ની થઈ હતી જેમાની મુખ્ય રકમોમા મેનીવાડી ત્રીમામીક લવાજમના ૩૦ ૮૮૨-૧૨-૦, થાપલ વ્યાજના ૩૦ ૪૬૦-૦-૩ ડીમોક્રટ લોકલ બોર્ડ ધ્રાન્ટના ૩૦ ૧૦૦, સહ્યો તરફથી હીના ૩૦ ૨૬, અને મ્યુનિસિપલમળની બગડી જતી ખીન્નેના જે આજુના ૩૦ ૫૬, ની રકમોનો મમાવેલ થયો છે મહળનો કુલ ખર્ચ ૩૦ ૧૦૦૨-૨-૦ નો થયો છે તેમા મુખ્ય ૩૦ ૫૨૮, એકીય ખર્ચ, ૩૦ ૫૧૨-૪-૦ ત્રીમામીક વિગેરે છપામણી ખર્ચ અને ૩૦ ૧૨૩-૪-૦ પોસ્ટલ ખર્ચની રકમો છે

૮ વરમ આખરની ૩૦ ૮૭૩૬-૧-૪ ની બાકી શીલીકમાથી ભરૂચ ડીરત્રીકટર કો-ઓપરેટીવ બેંક લીમીટેડના ફીડ ડીપોઝીટ ખાતામા સેવા-લ બેંક ખાતામા અને ચાલુ ખાતામા અનુક્રમે ૩૦ ૨૦૦૦, ૩૦ ૫૦૫ અને ૧૦ ૫ મુકવામા આવ્યા છે બાકીતી રકમો પછી ૩૦ ૫૦૦૦, ના પાા ટકાના ચોર બોન્ડસ ૫ અને હિદી સરકારનો અને ૧૯૩૩ માં પાતો ૩૦ ૧૦૦૦ નો પાચ ટકાના વ્યાજ બોન્ડ ૧ છે એ ઉપરાંત આ ટકાની ૩૦ ૧૦૦ ની કીમતની સરકારી ૧ લોન અને ૩૦ ૧૦૦ ની કીમતનો ભરૂચ જીના કો-ઓપરેટીવ બેંકનો ૧ શેર છે મહળનું ભરૂચ આ પ્રમાણે ઘણી મહામત જાનીનગરીઓમા રોકવામાં આવેલું છે તા ૩૧ માર્ચ સને ૧૯૨૫ ના રોજ હાથ ઉપર શીલીક ફક્ત ૩૦ ૬-૧-૪ હતી હીમાબ યોગ્ય મીને તપાનવામા આવ્યો છે અને ખર્ચ હોવાનું પ્રમાણ ૫૫ મળ્યું છે

૯ મને ૧૯૨૫-૨૬ ની માત્ર માટે મેનેજીંગ કમીટીએ મલુમ કરેલો આવક ખર્ચના અડઅટાનો ખર્ચો આ માથે પરીગ્રીષ્ટ “અ”-૧ થી વ્યુત્કરેલો છે અને મારી ગણત્રા મુજબ આવના વર્સે પણ આવકમાથી ખર્ચ નીડલી શકશે અને વખતે છેવટે થોડોએક બચાવો પણ મહેલો સ્વભાવિત છે

મહાનુ કાર્ય અને સામાન્ય

૧૦ વર્ષ દરમ્યાન શ્રી ગુરુગત જેતીવાડી અને હુન્નર ઉદ્યોગ ત્રીમાસીક નીચમીત ત્રીતે પ્રગટ કરવામા આવેલું અને તેમા સરકારી જેતીવાડી ખાતાના અમલદારો તરફથી અને તેમા પણ મુખ્યત્વે ટીને ઉત્તર વિભાગના જેતીવાડી ખાતાના ડીવીઝનલ મુપ્રિન્ટેન્ડન્ટ મી જી એન દેશાઈ વીગેરે અમલદારો તરફથી સમય અને બોધકાગ્રક લેખો લખવાના આગ્રહ હતા આ શ્રદ્ધાઓને મહાન તરફથી ઉપકાર માનવામા આવે છે

૧૧. મહાનના જુદા જુદા ઉદદેશો જોતા તેને એક જુદા મહાનની જરૂર છે હાલની જગ્યા વગર ભાડે સવજકાદર મોતીવાક મુડીકાલ દેશાઈએ મહાનને આપી છે પરંતુ માત્ર માનવુ છે કે મહાને હવે એજોની ઉદાત્તાનો લાભ વધુ વખત લેવો નેઇએ નહી

૧૨ હાલમા જે ખર્ચ મળીરૂ છે તે મુજબ ભરથમા એક જેતીવાડી નીમાળ ઉધારવાના વેચાર તન્ક મરકાન્ની પમટગી ઉત્તરનીથી પતુ તે છતાંએ ભરથ જીવકાનો આવી એક નીચાળ માટેનો દાવો એવાક દ્રવીથી મહાન તરફથી વ્યુ કન્વાની પરવાનગી હુ ચાહુ છુ અને તે નામદાર નરકાર આગળ દ્રવીથી વ્યુ કરવાની આપ માટેજને વીનતી કરુ છુ

૧૩ મહાન તરફથી જીતમા ચળવલ ચલાવવા માટે એક લાયક સેક્ટર ટીને પગાર આપી રોકવા જાબતની મ્હારી સુચતા સમ્યેને પનદ પડી નથી અને તે ઉપર દ્રવીથી વિચાર દર્શી જોવા માટે આપને વીનતુ છુ

૧૪ જીવકામા વાર્ષીક ટોર અને જેતીવાડીનુ પ્રર્શન જનવા માટે તરકા પામે ગ્રાન્ટ મેળવવા જીબનના નવાકનો ઉવટનો નિલર્થ કરવામા આવ્યો નથી અને જો એવી ગ્રાન્ટ મેટવવાનો આપનો અભિપ્રાય થાય તો તે હકીકવ પણ નામદાર મરકાર નમક વ્યુ કન્વાની આપને વીનતી કરુ છુ

૧૫ જેતીવાડી ત્રીમાસી ની નડલો ખરીતને ગ્રહીઆવાડ, રવાકાકા, તેમજ સુરત એજન્સીના દેસી રાજ્યોએ તથા ભરથ, મુગ્ત, અમલદાર, અને જેડા જીવકા લો ક જોડે તેનજ પચનકાક જીવકા તલુકા લોડક જોડે મહાને

મદદ કરી છે તે માટે મહાન તેઓનો ઉપકાર માને છે

૧૬ લઝય હીં લોં જોડના એડાઉન્ટ મીં લોગીલાલ હનીલાલ શાહે મહાન હીસાબ વીના ફીએ તપાસેલો છે અને તેથી તેમનો પણ ઉપકાર માનવામા આવે છે એફીમતા કલાર્ક મીં સુન્નગમ એમ દીવાને ઘણા નતોષ પુર્વક કામ કર્યું છે

આઈ એન દેગાઈ  
એનરરી સેક્રેટરી

સ્વાતા મેં લઝય છલ્લા જેતીવાડી અને હુન્નર ઉદ્યોગ ખીરવનાર મહાન પાર્સિ પ્રેમીડન્ટ માહેબ મારફત

મલામ સાથે સ્વાતા—

અને ૧૯૨૪-૨૫ ની માફ માટેના મહાન કાયનો સ્પષ્ટ નીપોર્ટ મીં ઈશ્વરલાલે રજુ કરેલો છે અને હું તેમની સાથે સામાન્ય રીતે મળનો થાઉ છું

ન્યુ કોમરશીયલ મ્યુકના મકાનમા મ્યુઝીયમ માટે એક મોગે ઓરડો રાખવામા આવ્યો છે, ત્યાં જેતીવાડીની ચીજોના ઘોરા કળાટો જે આપણને મુકવા દેવામા આવે તો જે જગ્યાએ હાલ મહાન ઓફીસ કરવામા આવે છે ત્યાંની ઘોડી અગવડ હુર થશે

પગાંવી એક સેક્રેટરી રાકવાની જાણતમા હું માત્રો કાઈ પણ અભિ પ્રય આપવા મા તો નથી કાણુ કે તેમ કરવાને મહાન આવડ પુતી નથી

મીં આઈ એન. દેગાઈએ સેક્રેટરી તરીકે અને મીં સુન્નગમ એમ દીવાને કારકુત તરીકે હું પુર્ણ નતોષ પાર્સિ એવી રીતે કામ જલવ્યુ છે

તાં ૨૦ મે ૧૯૨૫

( સહી ) મોતીલાલ ગુનીલાલ  
પાર્સિ-પ્રેમીડન્ટ

## એપ્રેન્ડીક્ષ અ.

બહુચ જીજ્ઞા ખેતીવાદી અને દુનિયા ઉદ્યોગ ખીલવનાર મહાજની જમા ખર્ચની  
તારીખ તા. ૧ લી માહે અપ્રેલ સને ૧૯૨૪ થી તા. ૩૧  
માહે માર્ચ સને ૧૯૨૫ સુધીની

જમા			બાબત	ખર્ચ		
રૂ. ૦	આ	પા		રૂ. ૦	આ	પા
			ખુદી શીલક			
૮૨૬૨	૨	૯	શીલક શીપોઝીટ ખાતે	૨૫૦૦-૦-૦		
			મેશીંગ એકાઉન્ટ ખાતે	૪૮૫-૦-૦		
			હરટ એકાઉન્ટ ખાતે	૧૦૬-૦-૦		
			સેંગ ખાતે	૧૦૦-૦-૦		
			પ્રોપ્રિયરી નોટ ખાતે	૧૦૦-૦-૦		
			વોગ બોન્ડ ખાતે	૫૦૦૦-૦-૦		
			પાછલી શીલક	૧-૦-૯		
			કુલ	૮૨૬૨-૨-૯		

૪૬૦	૦	૨	બ્યાન્ક ખાતે			
૧૦૦	૦	૦	ડીસ્ટ્રીક્ટ સોલ્ડ બોર્ડ માટ ખાતે			
૨૬	૦	૦	વાઈલ્ડ મેમ્બર શી ખાતે			
૮૬૨	૧૨	૦	ત્રિમાસિક વેચાણ ખાતે			
૨૧	૧૧	૦	મહેર ખર્ચ જમાવવાની હિસાબ ખાતે			
૪૬	૦	૦	મુછીપમ ખાતે			
૪૧	૨	૦	પોસ્ટેજ ખાતે	૧૨૮	૪	૦
			પ્રમાર ખાતે	૫૨૮	૦	૦
			ત્રિમાસિક વાજેર જમાવણી ખાતે	૫૧૨	૪	૦

			રેમનરી ખાતે	૧૬	૩	૧
			પ્રમતક ખરીદી ખાતે	૮	૬	૧
			તનારી મેદેનતાણા ખાતે	૧	૧	૧
૧૭	૮	૦	પગમુગ્ધ ખાતે	૩	૦	૧
			વાવેલીંગ ખગ્ય ખાતે	૫	૦	૧
			ફેડરટીક ખાતે	૦	૧૨	૦
૨	૦	૦	અનામત ખાતે	૦	૦	૦
૨	૦	૦	ઉધીકા ખાતે	૧	૦	૦
૧૧૪૬	૧	૩	ઝોન ૧૨	૧૨૦૧	૨	૦
૧૮૪૧	૩	૪	ઝોન ૨૦૬	૧૨૦૨	૨	૦

## અથ અની સીલક

ધી ભગ્ય ફા-બોપરગીવ બેંક ભીમીરડમા

ફોફડ ટીપોઝીટ ખાતે ૨ ૦૦-૦-૦

સેરી સ-બોફાઉન્ડ ખાતે ૫૨૫-૦-૦

ફરક ઝોફાઉટ ખાતે ૫૦-૦-૦

મીર ખાતે ૧ ૦૧-૦-૦

બોમીસરી નોટ ખાતે ૧-૦-૦-૦

વોર બોન્ડ ૫ સને ૧૯૨૮ ના ૫૦૦૦-૦-૦

વોર બોન્ડ ૧ સને ૧૯૩૩ ના ૧૦૦૦-૦-૦

૮૭૨૮-૦-૦

ઠાવ ઉપરની સીલક ૬૧-૧-૪

કુલ

૮૭૩૬-૧-૪

૮૭૩૬ ૧ ૪

૮૪૪૧ ૩ ૪

ઝોન ૨૦૬

૮૬૪૧ ૪ ૩ ૪

અદે નવ હુમર નવ સો બોફતાલીસ રૂપીઆ ગણુ ખાના ચાર પે.

## એપેનડીક્ષ ચા ૧

ભરૂચ જિલ્લા જેતીવાડી અને હુન્નર ઉદ્યોગ ખીલવનાર મહાનુભાવ તારીખ  
૧ લી અપ્રેલ અને ૧૯૨૫ થી તારીખ ૩૧ માર્ચ અને ૧૯૨૬ સુધીનું  
સને ૧૯૨૫-૨૬ ની નાણાંનું બેલેન્સ.

જામા			ખર્ચ		
-1-	આ	પા	આ	પા	
૮૭૩૬	૧	૪	ધી ભરૂચ જા-આપરની ૧ મે ૬ સીમીટમાં		
			શીક્ષક ટીપીજીટ ખાતે	૨૦૦૦ ૦-૦	
			સેવીંગ એકાઉન્ટ ખાતે	૫૦૫- ૦	
			કર ટીપીજીટ ખાતે	૫-૦૦	
			રેર ખાતે	૧૦૦- ૦૦	
			પ્રોગ્રેસીવ મેટ ખાતે	૧૦૦૦-૦	
			વેર બેન્ક ૫) અને	૫૦૦૦ ૦ ૦	
			૧૯૨૬ ના ટકા પા ના		
			બેન્ક ૧) અને ૧૯૩૩ નો	૧૦૦૦-૦-૦	
			ટકા ૫ નો		
			એક-૨	૮૭૩-૬-૦	
			દ્વારા ઉપરની સીમક	૮-૧-૪	
			કુલ	૮૭૩૬-૧-૧	

૪૭૫	૦	૦	માયલુ મુરલી રકમના -માનના	૦	૦	૦
૮૫૬	૦	૦	ત્રિમાસિક વેચાણના	૦	૦	૦
૧૦૦	૦	૦	ટીપીજીટ સોલ્ડ બોલ માટના	૦	૦	૦
૪૬	૦	૦	વાર્ષિક રેગ્યુલર ફોના	૦	૦	૦

૨૦	૦	૦	ભાદેર પગર છપાવવા આવે તેના ઉપગતના	૦	૦	૦
૪૦	૦	૦	પોસ્ટર અને	૧૨૫	૦	૦
			ત્રિમાસિક વીગેરે છપામણી ખાતે	૫૦૦	૦	૦
			ત્રાકરોના પગાર ખાતે	૫૨૮	૦	૦
			સ્ટેશનરી ખાતે	૨૫	૦	૦
			પુસ્તક ખરીદી ખાતે	૧૦	૦	૦
			પરચુરણ ખાતે	૫	૦	૦
			ગૃહીચમ ખાતે	૨૫૦	૦	૦
			ભોજનપુત્રા પરીક્ષા ખાતે	૨૦	૦	૦
			શ્રીમોનરદ્રેશન ખાતે	૨૦	૦	૦
			તલારી મેહેનતાણા ખાતે	૪	૦	૦
			ત્રાવેશીંગ એલાઉન્સ ખાતે	૫	૦	૦
			ડેપુટી ખાતે	૫	૦	૦
			ઓગર ખરીદી ખાતે	૧૦	૦	૦
			અનામત ખાતે	૦	૦	૦
			ઉછીકા ખાતે	૦	૦	૦
૧૫૨૫ ૦ ૦				૧૫૦૫ ૦ ૦		
૮૭૩૬	૧	૪	પ્રજાતી શીલક	બાકી રહેલી શીલક	૮૭૫૬	૧ ૪
૧૦૨૧૪	૧	૪	કુસ્ત્રી		૧૦૨૧૪	૧ ૦૪

અઠે દસ હજાર બ સો ચાસેક રૂપીઆ એક આનો સ્વાર પાઇ

# જરૂર ખેતીવાડી મંડળની મેનેજિંગ કમીટીની ત્રિમાસિક સભા

જાગ્ય છલ્લા ખેતીવાડી અને દુનિયા ઉંચે ગ ખીતવતાર મંડળની મેનેજિંગ કમીટીની ત્રિમાસિક સભા તા. ૧૫ માઈ જુલાઈ સો ૧૯૨૫ અને જુલાઈના રાજ માગના સાડા પાંચ વાગતા મંડળની ઓફીસમાં મરહુ ૧૧ બહુ મેમ્બર્સન યુક્તિસત્તા મહનમાં મળેલી તેના નીચે પ્રમાણે ફગલ થયા છે

## હાજર

૧ મ ગ બા ખેતીવાલ મનીવાલ	વાનમ પ્રેમીકન્ટ.
૨ ખો ગા હા બરજોગ મો મુનમફ	મેમ્બર
૩ મીન ગમલાલ મોનીલાલ દેમામ	,
૪ „ પ્રાણલાલ ત્રીમોવનલમ ચોકસી	„
૫ „ જગમોહનલાલ ખેતીવાલ મજબુનબાર	„
૬ „ મોળભાઈ દુવારમ્લામ મારહ	„

## હાજર

૧ માઈ એપ્રિલ ૧૯૨૫ થી જુન ૧૯૨૫ સુધી મામ ક ઇન્જીને મંડળનો જમા ખર્ચનો કીમાત મવાનુમતે મજુર થયો છે

૨ ખેતીવાડી ખાતાની નાવચેરીની ઓપરીઓ રાજ્ય દીપચદ કાલક્રિયા મુકવા તે લાયક્રિયાના ઓનરની મેકરેટી માફેગો પુજાવન અને તેઓ કશુન પાચ તે લાયક્રિયા ત્યા મુકી મિમ મવાનુમતે મજુર ક્યુ છે નાચ્રિયા ૧૧ મેમ્બર્સનો એ ઓપરી ઓ વાચવાની છુટ છે એમોમીએશનના મેમ્બર્સને જોનશુ તે મગાતીશુ

૩ તાનુક સીદ્ધેગ છને વેસ્ટ ખાનદેશના તાનુક ડેવલપમેન્ટ એક્રીકલગરલ ઓ કા ઓપરેટીંગ એસોસીએટી મેમ્બર ફી વનુચ કરવાના મહેનતાબા જ ત મીએ એક આનો તનાગને આપવા કર્યો કરાય બહાલ ગખા જાગન મુગન મુકારનો રેવેન્યુ ખાનનો નગર કદરેગ નાગીખ ૮ માઈ મેદ ગને ૧૯૨૫ નો ફગલ થયેતો છે તે પ્રમાણે આ મંડળના મેમ્બર્સની ફી વસુલ કરવા કીએ નાચ્રિયા ૧૧ મેમ્બર્સને તલાગીએને આપવામાં આવે છે તેન જ ને દરેથી એક ફીએ ૧ આનો તલાગીને મહેનતાબા આપવુ અને આ જાગત પોતાના તાનુકના તલાગીએને મખલુન આ પવા છ નાના મામલન ૧૨ સાહેમ તેમ મદાવકારી માફેગને લખવા મવાનુમતે મજુર ક્યુ છે

૪ છલામાં તાનુક એમોમીએશન માં વાછમ પ્રેમીકન્ટ અગર મેકરેટીને જવુ થાય તેઓની જોડે કારકુન પટાવાલે જલ્ય તે મર્વેનુ મુમાફરી ખર્ચ અને રીકલે લ ક્યુ જનગ્ય નીનીકર્માડી આપવા મવાનુમતે મજુર ક્યુ છે

આ ફગલની નકનો રયા ઠીક વ તમાન પોમર્મા તથા ત્રિમાસિક ખેતન પરિમામાં આપવા મોકલવી

( મહી ) મોતીલાલ યુનીલાલ.

વાદગ પ્રેમીકન્ટ



## શેરડી

—\*\*\*\*\*—

શેરડીના પાડને માટે ગોઠાડુ અને બેશર જમીન ઘણી અનુકુળ છે એવી જમીન પામે પાણીનું (કુવાનું) માધન હોયતો તેમાંથી શેરડીનો પાક લેવો એ વધારે ફાયદાકારક છે

શેરડીના પાક માટે એક એકરે ૪૦-૫૦ ગાંઠા છાણીઈ ખાતર નાખી, જમીનમાં મેળવી દઈ, પુલ્કણ ખેડ કરી, કરવ દઈ, ફાગણથી અષ્ટમ માસમાં શેરડીનું બી રોપી આગરે દશ બાર ફુટ લાંબા, અને આઠથી દશ ફુટ પહોળા કયાન કરવા મોડામાં મોડી વર્ષમાંખ માસ સુધી રોપી શકાય છે બી માટે શણા વગરની સારી શેરડી પસંદ કરવી પસંદ કરેલી બીની શેરડીમાંથી બેથી આઠ આખો વાળા દુડડા કાપી લેવામાં આવે છે છે મુરત છાંદા તરફ આખી ગેન્ડી હળવી રોપવામાં આવે છે એક એકર માટે ૧૫૦૦ થી ૨૦૦૦ આખો વાળા દુકડા ભેંધએ તઈયાં કરેલા કયારામાં દુકડા (આખો વાળા) માટીમાં બી દેવા કેટલીક જગાએ પ્રથમ હળથી ચાસ પાડી તેમાં આખો વાળા દુકડા મુકી માટીથી ઢાખી દેવામાં આવે છે અને પછી કયારા બાંધી તુરતજ પાણી મુકવામાં આવે છે (બી રોપ્યા પછી કયારા કરવા એ ઠીક છે; કારણ કે દરેક હાલ સરખી આવે છે, અને કયારા બાંધ્યા પછી ચાસ પાડવા ફાયદા નથી) પાણી મુકતી વેળા સંભાળ રાખવી કે બી ઉઘાડુ પડી જાય નહીં ત્યારબાદ બીજી પાણી છ દીવએ, અને ત્રીજી પાણી ત્યાર બાદ અઠવાડીએ મુકવું ચોમાસે ઉઘાડ હોય ત્યારે આઠ દીવએ પાણી મુકવું ચારેક વખત નીકામણ વહાડી નાખવું એ સારૂ છે એક માસની શેરડી થાય ત્યાર બાદ દીવેજીને ગોલ (Center Hole) આશરે પંદર વીંચ મહુના હીસાએ પાણી સાથે મુકવો એમ જે ત્રણ વખત જોગ મુકવો, એ વધારે ફાયદા કારક છે ડાલી નો જોળ પછી મુકાય છે જોગ, મુકવાથી ઘણે ભાગે સડો લાગુ પડતો નથી

શેરડીને શિયાળ, ઘુડ (દુકકર) શ્રી વધારે તુકશાન થાય છે માટે વાડ ઘણી મજબુત અને કાટાથી સજ્જત કરવી ભેંધએ શેરડી શીયાળે એટલે કાર્તિક માસથી તઈયાં થયેલી ગણાય છે વહેલી, રોપેલી આસો માસથી તઈયાં થઈ ગણાય છે

ઘણી વાડ એવું બને છે કે શેરડી પડી જઈ તુકમાન કટે છે માટે પ્રથમથીજ બી ઉડું રોપવું અને ચારે બાજુની વાડ મજબુત અને ઠીક

ઠરવી જેથી પવન અટકાવી શેરડી પરવા દેશે નહિ

શેરડી તૈયાગ થયેથી ગોળ પાડવા ઠરતા નજીકના બાગમાં જઈ છુક રાડા વેચવાથી કાચદો વધારે થાય છે તેમ કોણ ખરીદવાતુ, વાકડા (બનલણ) તુ, મજુરીતુ, કઢાઈતુ વગેરે ખર્ચ બચે છે અને વધારેના વખતનો પણ બચાવ થાય છે વળી મણી વેળા ગોળ બગડી જાય છે તો ગોળની કિંમત પણ બરાબર ઉપજતી નથી તેમ પણ મતુ બચે છે શેરડી ઉપાડના પહેલા પાણી મુકવું જોઈએ.

કોણ—બે પ્રકારના હોય છે (૧) લાકડાનો (૨) લોહાનો લાકડાના કોણ રાયણ તથા સરસના બને છે લાકડાના કોણ કરતા લોહાના કોણથી લગભગ સવાયો રસ નીકળે છે લાકડાનો કોણ લાખી મુદતે લાકડુ બગડી જઈ નકામો થાય છે લોહાના કોણથી રસ વધારે નીકળે છે, પરંતુ રસના સ્વાદમાં ફેર પડે છે

કઢાઈ—ગોળ બનાવવા માટે કઢાઈની જડ પડે છે અને વપગતા લોહાનાં કઢાઈઆથી લાકડા પુષ્કળ જોઈએ છે દિવસે દિવસે લાકડા મોઘા થતા જાય છે આથી શેરડીની ઝમાઈ બળતણમાં જતી રહે છે વળી જળરા લાકડા (ધુગીઆ) ખોળવામાં બે સાગ દિવસ જાય, ગાડાતુ ભાડુ થાય એ ખર્ચ વધારમાં છે એક નવીન પ્રકારની ધાતુની કઢાઈ નીકળી છે, તેની કઢાઈઓમાં લાકડા બાળવા પરતા નથી, પરંતુ શેરડીના કુચાથીજ ગોળ તૈયાગ થાય છે એટલે લાકડાતુ ખર્ચ બચે છે આ કઢાઈ હાલમાં લગભગ પચામ અને મી તેરની લગભગની કીમતે મળે છે પચાસ સાઠ ડાહીઆ કીમતે બેજે છે, પરંતુ પહેલા વર્ષેજ લાકડાની કીમત બચવાથી મોની મળી ગણાયે (જેની મગાવવા ઈચ્છા હોય તેણે પોતાના જિંદગા એચીક'ચગ્લ એવજીયગ ને લખી પુછવું એટલે સાવ, ખર્ચ, કયા મળે છે વગેરે તત્ત્વીજ ઠરી આપશે)

કેટલાક માટલામાં તઈયાર થએના રમને રેડી હારે છે ત્યારે કેટલાક સ્વા તઈયાર કરે છે માટલામાં હારેલો ગોળ સ્વાદાર, અને કમદાર બને છે અને ખાવામાં અર્થદિષ્ટ હોય છે, પણ કઠણ થતો નથી.

સ્વાનો ગોળ તેમાંનો કચ્છ સુગાંધ જવાથી ઘટ બની નડકર રૂપ પડે છે પરંતુ બહારગામ મોકલવો હોયતો અટચણ આવતી નથી.

રમને ઉઢાળના ખામ કાગળ એ રાખતી કે-તાપથી આઝી તાવણીનો ગોળ દુણાટ વાળો મોડાય છે, અને ગેરે કચ્છ પડે છે આથી કિંમત પણ આઝી ઉપજે છે માટે તાવણી આકરી થવી ન જોઈએ તેમ કચ્છાસ પણ રહે નહિ.

જે એકુતો વેચવા સાકર શેડી કરે છે તેમણે આપણે ત્યાં વધતી લાલ શેરડીનું બી રોપવાને બદલે ઘોળી બીજની શેરડીનું બી પસંદ કરણુ કારણ કે તે સ્વાદમાં વધુ હોવાથી કિંમત વધારે ઉપજે છે પણ લાલ શેરડી કસ્ટા ઘોળીને શિયાળ, ડુંકર વગેરેથી નુકસાન વધારે થાય છે, પરંતુ વાડ મજબૂત અને મજબૂત હોયતો નુકસાન થતું નથી.

શેડીની ઉપજ બજારમાં વેચે તો દર એકરે હજારથી દોઢ હજાર સુધી થાય છે વળી આમાં સુડી વધારે રોકાતી નથી માટે શેરડીનો પાક લેવો એ લાભદાયી છે ઇત્યલમ્!

લેખક

માધુમિક નથુસિંહજી સોલંકી

આસિં ભાસ્તર,

મેઇન સ્કુલ, ગાંધરા



## ઘઉંના વાવેતર કરનારને જાણુવા જેવું

લેખક — રાં ૦ પરાગજી રજુછોડજી દેશાઈ મુપ્રિન્ટેર-દાહોદ દ્વાર

દાહોદ તાલુકામાં ચોમાસામાં મકાઈનો પાક લીધા બાદ મીયાળામાં નવી તુલમાં ઘણેખરે ભાગે ઘઉં અગર ચણાનો પાક લેવામાં આવે છે જ્યાં પાણી પાવાની સવડ ના હોય ત્યાં ચણાનો પાક કરવામાં આવે છે ચણા અને ઘઉં હળવતી જોરવામાં આવે છે ચણાને એક અમ્મ જે ખેડ આપવામાં આવે છે જ્યારે ઘઉં માટે ત્રણ ચાર ખેડ મકાઈ કાપી લીધા બાદ કરવામાં આવે છે

દાહોદ દ્વારમ પર મકાઈનું વાવેતર દુડકા વતી કરવામાં આવે છે જે કુટના ગાલા વાળો દુડકો પાક સારો આપે છે મકાઈ જ્યારે એકથી સવા માસની ધાય ત્યારે વચ્ચે રીઝર ફેરવવામાં આવે છે, કે જેથી જમીનમાં લેજ ટકી રહે, ખડ ઓછુ થાય અને મકાઈના છોડને માટી પુરાય મકાઈ કાપી લીધા પછી ત્રણ ચાર ખેડ કરી ચોગ્યા તકે એટલે જ્યારે ૫૬ ડીગ્રીની ટેમ્પરેચર થાય એટલે મધુરી ઠડી મોમમની શરૂઆત થાય ત્યારે ઘઉંનું વાવેતર દુડકાવતી કરવામાં આવે છે દોઢ કુટના દુડકાને ઉપયોગ થાય છે આ માલ અકટોબર માસમાં પાછળો વરસાદ એકદમ વધુ પડેલો હોવાથી જમીનમાં લેજ વધુ હોવાથી ઘઉંનો વધારો જાનેવારી માસમાં નહીં જેવો જણાયો દ્વારમ પર ઘઉં પીળાયા પડતા જણાયા તપામ ઠગતા જણાયું કે નીચલી જમીનમાં લેજ વધુ હતી તેથી જે ચાસ વચ્ચે જાનેવારીના છેલ્લા અડવાડીયામાં હળ ફેરવી ખડ કરવામાં આવી ફેબ્રુઆરીની અધવચ થતાં તે ઘઉંમાં વધારો થયો અને પીળાયાની જગ્યાએ કાળાશ જણાઈ નીચેની લેજ ઉપલા પડમાં આવતી જણાઈ અને ઉપલા પડમાંથી મુરજના કીરણથી થોડે ભાગે વરાળ, રૂપે ઉડી ગઈ વળી જ્યાં હળ મુકયા પછી આઠ દુન્ર દીવસે કરપીનો ઉપયોગ કરેલો તે ઘઉંમાં વધુ લેજ નીચલી જમીનમાંથી ઉપલા પડને માર્ગે જતી રહી અને પછી જોઈતી લેજ કરપી દેવાથી ટકી રહી અને છોડને જોઈતી લેજ મળી જુરાસ પડતી અને કાળી જમીનમાં થયું ઘઉંમાં મુધારો જણાયો જ્યાં ઘઉંને દુડકાથી વાવેલા હોય ત્યાં હળ તેમજ કરપી વતી ખેડ કરવાનું મુગમ પડે છે ઉપરના લખાણથી જણાયું કે જ્યારે નીચલા પડમાં લેજ વધુ હોય ત્યારે હળ વતી ખેડ કરવાથી એ પડમાંથી લેજનું પ્રમાણ ઓછું થઈ શકે એમ છે વળી વધુ લેજ હોય અને ઘઉંમાં જેર આવવાનો સભવ હોય તે હળવતી ખેડ કરવાથી લાભ થાય એમ જણાય છે પાલતા વરસાદનો ધવો લેજ હોય ત્યારે હળવતી ચાસ કરવાનું લાભકારક છે

## ખજુરી.

### ખજુરીના ઝાઢ.

“પામ” (તાલ, નાળીયેરી, સોપારી વગેરે) ના કુટુંબનું છે અને તે શોભાતાનું દેખાણ છે. ખજુરીનાં ઝાંટા તથા ખજુર અરખસતાન, ઈંજાન, અને આફ્રિકામાં બહુ થાય છે, અને ત્યાં બેવી રીતે ખજુર પાકે છે તેવી રીતે હિંદુસ્તાનમાં ખાંડની નથી તેવું કમણે એ છે કે અહીં ખજુરે જ્યારે ફળે છે અને તેનાં ફળો પાકે છે તે જારે અહીં વરસાદનો વખત હોય છે તેથી ભીનાઈને લીધે તે સહી બાથ છે અરખસતાન-લીંગિદે જગેચ્છે ખજુરીની સાચી ખેડાણ છે, તથા તે સાંકવાને વખતે વરસાદ હોતો નથી. હિંદુસ્તાનમાં કચ્છ, ઘાંઘીવાવાડ, સમુદ્રાના અને સિંધ બેવા ઠેકણે ખજુરી ફેલે છે, તેમા પાષુ સિંધ બેવા ઠેકણે જ્યાં વરસાદ બહુ જ ઓછો થાય છે ત્યાં વખતેજ જ્યારે વરસાદ નથી હોતો તે જારે ખજુર પાષુ ઉપભવી શકાય છે. મુસ્લમ અને બંગાળનાં પ્રદેશમા ખજુરી ફેલેસક રીતે ઉછેરની નથી ત્યાં તેનો તાલી ફેલવા માટે ઉપયોગ કરે છે. આ ખજુરી બાસ ગરમ પ્રદેશમાંજ મનાઈ ઝાઢ છે એમ દેખાય છે અને તે સાંકવાને વખતે વરસાદ ન બેઠાયે. કચ્છમાં શબ્દ પકાઈ ની સાહે વરસાદ તાલત મુસેજ નહોતો તે વખતે આ ખજુરીના પાક માંથી ખજુર બનાવતામાં આવી હતી ગરમ પ્રદેશમાં ખેડાણને માટે આની શોધાં જાણેદિ જોડો કરે છે.

### વાનગી તથા વાનગીનો વખત

ખજુરીની વાનગી એ રીતે મધ પડે છે એક તો તેનાં બીયા તાવીને ઝાઢમાં હિંદી શકાય અને બીજુ એ કે તેના મેહોદા ગ્રાહવાના સુખીયાની આસપાસ તાહના અવ્યાઓ હોય તે જુદાં પ્રકારે વાનગી તેની જગી શકે છે.

### બીયાં વાનગી

બીયાં વાનગી તેમા હિંદુવા હોય તો વાનગી તેના ફળો પાકે જ્યારે તેમાંની સાચી અલેક (ખજુરીના ફળ) ની કાતો પસાક બેવી તેના બીયા વાનગી, તેથી ઉપયોગ પ્રધાનતા તેમાઓ ઈંજો આ ફળો વાનગી પાકે છે તેમજ તેનાં બાંડા ફળો મોખસતા એકલે વરસાદતા વખતમાં તે હિંદી નીકળે આ (લીલી બાંડો)નું બી રહી શકે નથી, માટે તેથી તે વખતે તામ

ફળો વાવવા ફળોમાથી ભીયાં કાઢતિ વાવવા કરતાં આખાં ફળો વાવવાં તે ઉત્તમ છે, અને કંદાચ તે સમય જતો રહ્યો હોય તો અબ્બરની સારી ઉત્તમ માં ઉત્તમ અબ્બર મેળવતિ તે પણ એમને એમ વાવી દેવી અબ્બરનો ઉપદેશ કરીને માત્ર ભીયાં વાવવાં નહીં પણ ખીયા સમેત અબ્બરજી વાવવી, તેથી પણ ઉત્તમ પ્રકારના દોષા મેળવી શકાયે આની વાવણી વાડી પડાની સારી ફળદ્રુપ માથી વાળી જમીનના કયારામાં આઠ આઠ કે દશ દશ ધરને છેટે કરવી જેથી દોષાઓ ઉગી નીકલતાં એક વર્ષના થાક તે વરિ દરમિયા (આથી સહીત દોષાઓ) કાઢતિ ભીજી જગોએ અદલાવી શકાય અબ્બર વાવવામા આવે તો તે પ્રસત્ત રૂપથી કાઢતિ છેક જોગજટ કે સપ્ટેમ્બર સહીતના લગભગ વાડી શકાય, પરંતુ તે દરમિયાન આની ગરમીના વખતમા એટલે એવ વેશાઅ કે સપ્ટેમ્બરની આખર સીઝનમાં વાવવું તે ભીજી દરમિયાન છે. કેમકે આની ગરમી અને સમય તાપમાં તેને આણીની વિશેષ સલાજી રાખવી પડે છે. વાવવા માટે જગા આછા તરકા છાંયાવાળી પસંદ કરવી, અને રૂપની આખરી એ સપ્ટેમ્બર પછી તત્તજ જીયાઓ આવી જતાથી તેના ઉગવામાં વિલંબ થાય છે નાવેલા દોષાઓ જેવડિ અરમ્બર હજારી આવે તેવારે આવતે વચ્ચે ફરીને ભીજી રૂપથી અદલાવે એમથી ત્યાં પછી તેને ત્રણ ત્રણ ફીટને છેટે અદલાવે અને આથી પણ જગા એવી પસંદ કરવી જ્યાં અદલાવામાં આવે ત્યાં વરસાદનું પાણી ભરતુને તેના જોગએ સેડવી નાંખે નહીં અને બી વાવવું તે જગોએ પણ વરસાદનું પાણી ભરાઈ ભીયા કે ઉગતા દોષાને સરવિ નહીં તેની સંભાળ રાખવી આ અદલાવણીનું કામ જે કરવામાં આવે તે વરસાદના વખતમાજ કરવું એમથી આંહી દોષા મોટા થયા પછી તેની છેવટની અદલાવણી તેના કામગીરી જગોએ મૂકે. મોટામાં મોટો ચારિક વરસાનો દોષ પણ અદલાવી શકાયો.

અચાઓ વાવવા હોય તો વરસા રૂપ ચાલવી હોય તે વારે જે જાડવચો ની આમયાય તેના થરમ નાહાંના અચાઓ જમીનની નજીક હોય અને જેમને સુખીયા હોય તેમને ત્યાંથી કાઢી ભીજી અસુક જગા પસંદ કરી દોષ નહીંકે જમીનમાં શરૂ વરસાદમા (વરસાદ વરસે હોય તેવારે) વાવવા, જેથી તે જમીનમા અસુક જમીન જશે અને વગર નવા સુખીયાં કાઢ્યો જમીનમાં વાવવા વખતે તેની આમપાસના વધાવના પાદડાને કાપી નાખવા અને મોવ નાં જરૂર એવા પાન સખી તે પણ તેના વચલા કુખજને ચોવડક આધી સુખા કે તેનો મોવ જમીની કે વરસાથી સુખાય નહીં વળી જરૂર જણાય

તેમ તેના ઉપર તેનાજ કાપેલા પાદડાને વાટો કરી છાંયડો દર્શાવે અને ચોતગ્રન્થની હવાતુ ચક્ષુ ઝેરોબર રાખવું એટલે આહી તે રોપાઓ જાંમી જશે-અને આવતે વગ્સે તેઓ તેની કાચમની જગાએ વાવવાને લાયક થશે આવા બચાંઓ કાઢી લેવાથી વળી બીજાં વીશેષ લાભ એ છે કે આવા બચાઓ મુખ્ય (અસલ જાડ) જાડના મુખમાથી નીકળી જવાથી તે અમલ જાડ મજબુતી ઉપર આવશે અને સારો ફાલ આપશે, કારણ કે તે બચાઓ જે જાડના સાથે હોય તે જાડના પોશણમાથી પોતાનો લાભ પડાવે છે, અને તે કાઢી નાખવાથી બધો ખોરાક પેલા મુખ્ય જાડના મુખને મળે છે

આવા બચા કદાચ જમીનની સપાટીથી ઉંચા હોય અને તે કારણથી તે જમીનમા પોતાના મુળીયા ફેલાવી શકતા ન હોય તો આપણે તેને માટીથી ઢાળવા, અથાત મુખ્ય જાડના મુળમા માટી ભેળતા પ્રમાણમા ચડાવવી, એટલે મુખ્ય જાડ મજબુત થશે અને બચાઓ તે માટીમા મુળીયા મુકશે અને હર વળત પાણીની મલાજ રાખવી

મુખ્ય જાડના પછુ વધારાના નકામા પાદડા તેમજ મુકાયેલા પાદડા હર વખત કાપી નાખતે જવા વળી જો જાડને અમુક બચાઓ જમીનની સપાટીથી ઘણા ઉંચા હોય અને માટી ચડાવી શકાય તેમ ન હોય તો તેને ગોઠડાના ગાળા બાધી તેના ઉપર પાણી ગીપીને પછુ મુળીયા દહાડી શકાશે, અને તે પછુ ઉપયોગમા લઈ શકાશે

(અપુર્વ-)

— હર્ષદરાય ગાયકવાડના મહેતા,

બી. એલ. એ.



# ખેતીવ.ઈ અને હુન્નર ઉદ્યોગ



ત્રિ માસિક



વર્ષ ૧૨ સુ ]

જાન્યુઆરી-૧-૨૬

[ અંક ૪ થો ]

સુરત જિલ્લામાં કપાસની જાતમાં સુધારો.

\*\*\*\*\*

( ગયા અકના પૃષ્ઠ ૧૨ થી ચાલુ )

તાપીની દક્ષિણના ખેડુતોને ઉત્તર તરફના ખેડુતોથી થતુ

નુકસાન

કોટન પ્રાન્સપોર્ટ એક્ટ મુજબ જિલ્લામાં ૧૯૦૩-૨૪ માં દાખલ થયો અને તાપીની ઉત્તરનો કપાસ દક્ષિણમાં લાવ્યો અટકાવવામાં આવ્યો હવે ખરૂં એતા ખીજા આબોહવા, જગીન, વીગેરે કુદરતી કાગલો જેને લીધે નવમાસીથી સુતના ડેનો લાવે'ઓઠો સુ તથી સાયણ કીમનો ઓઠો એ પ્રમાણે ફૂં પડે છે પણ તે ઉપરાંત ત્યાનો માત્ર ઉત્તરે આ ખીના મળજ હોઈ આ કાયદો ખાસ જરૂરનો હતો કેમકે ત્રીવેકગનના કરતા ૧૦૦૭ નો ૩ થઈ આવે છે તેમાત્રો ફોર્મ ડેન નહીં જ્યાં તાપીના દક્ષિણ ભાગમાં બધે ૧૦૦૭ ના ખીનો કે પેદા થાય અને તેની ઉત્તરે મોટા પ્રમાણમાં નેતાથી ઉત્તરી જાતનો ૩ પેદા થાય ત્યાં દક્ષિણ તરફના ખેડુતના ગરુજને ખાતર આ કારણે ખાન જરૂરનો હતો કેમકે તાપીની ઉત્તરનો હવેકો માત્ર દક્ષિણમાં આવી ત્યાના સાગ એક ટાઈપના માત્ર માથે લેજાયે થાય તો મુજબ તથા દક્ષિણનો ભાવ એ લેજાયે થાયે નમુના ઉપર અડાય અને કિંમત ઓડી આવે અને ત્યાના માત્રની પણ પ્રતિષ્ઠા ઘટે પગીજાં એ આરે કે દક્ષિણ તરફના ખેડુતોને પોતાના સારા ચોક્કા માત્રની કિંમત ન ઉપજાના નુકશાન ખમણ પડે અને ઉત્તર તરફના ખેડુતોને તેના વાળ મળે આ રીતે ખીજાને હોજે પોતે લાલ લેવાનો હેતુ સહકારી સંસ્થાનો હોડા ન થકે પરતુ એ કાયદો લી ખુબ અગ્રમ થય અને તા લી ઉત્તરના લોકોને માત્ર દક્ષિણમાં આવરા ખાન અગ્રમ થવાથી ત



કાયદો મદ પડી ગયો અને ત્યાનો માલ દક્ષિણમાં લાવવાની છુટ મળી અને તેથી દક્ષિણના લોકોને તેમને લીધે નુકશાન લોગવવું પડે છે.

આ કાયદાની અમલ એવી સરસ થઈ હતી કે ૧૯૨૩ માં જે માલ એ અમલમાં ગયો તે વચ્ચે સુતના ૩ કરતા નવમાગીનો ૩ જે આગલી સાલો માં ૩૦ ૨૫ ના કરથી વેચાતો હતો તે ૧૯૨૩ માં તાપી પારંગો માલ સુતમાં આવતો બધ થવાથી સુતનો માલ આગોડવા વીગેરેના ફેર શીવાય લગ ભંગ નવમાગી જેવો જ હોવાથી ફક્ત ૩૦ ૫-૧૦ આનાના ફેર વેચાતો હતો પણ બીજેજ માત્ર ૧૯૨૪ માં એ કાયદો લીધો થયો એટલે સુત અને નવ-માગીનો તફાવત વધતો ગયો અને બજાર હલકો હોવાથી ૩૦ ૧૫ નો તફાવત નજરડો.

૩ સીલેક્શન બી પણ ચોક્કસ ગુણ નથી—તેમાં પણ ઘણી ભેગસેજ છે ૧૯૨૨ થી ખેતીવાડી ખાતાએ સીલેક્શનનું બી આપવાનું બધ ક્યું ત્યાંથી મોસાઈટીના ખેડુતોએ પોતાના કપાસના ઢગલાનું રાખ્યું છે દર માલ બી મા ભેગસેજ વધતી જાય છે અને કપાસ તારમાં ઉતરતો જાય છે ગયે માલ મો સાઈટીના ગામોના ખેતરોમાં તપામ કરતા નીચે મુજબ પગીભાગ આવ્યું હતું

ખેતર	એકઠે કેટલા ટકા સીલેક્શનના છોડ	ઘાઘાગીના છોડ એકઠે	એકઠે બીજી જાતના દુધી તારના છોડ
૧	૫૪ ૮	૫ ૩	૬ ૦
૨	૫૬ ૦	૪ ૦	૮ ૦
૩	૩૫ ૮	૬ ૫	૧૧ ૩

ખાકીના છોડ પરચુગ્લુ સુત દેશી જાતના જેવા હતા આ ઉપરથી જણાશે કે છેલ્લા ત્રણ વરસમાં સીલેક્શનનું બી તેનું તે ચક્ર રાખવાથી તેમાં કેટલી જાતના હલકા કપાસની ભેગસેજ થઈ ગઈ છે અને હવે તે સીલેક્શન પણ ન કહી શકાય એ સ્થિતિ એ ગણ્યું છે અને દર વરસે તેમાં બીગાડો થતો જવા સંભવ છે

“૪” ૧૯૨૭ થી થતો આરથીક લાભ

જોખીપળા એટલે ૩ થી દાખવે આખી ૧૯૨૭ ના બીથી કેટલો ફાયદો કે તે અત્રે બતાવીશ એ ગાંધીનો દેશી ૩ અમલ ભરવાના ૩ થી પણ ઓગ્રી કીમતે

વેચાતો હતો અને ૧૯૨૦ ના માર્ચની તા ૧૩ ૧૫ ને રોજ મુસ્ત ખાડીના હીચાએ ત્યાનો ભાવ ૩૧ ૩૩૦ હતો બ્યારે તેજ દીવએ મુસ્તમા મુસ્ત ખાડી એકના રૂ ૫૭૦ ઉપત્યા હતા એટલે એક ખાડીએ રૂ ૨૪૦ જેટલો વધારો ફક્ત માગી જાતના માલનો આવતો હતો માદળથી ૧૯૨૧થી ત્યાએ આખા સ્ટેટમા ૧૦૦૭ નું બી દાખલ થયુ ત્યારથી ગાન્યના રૂનો ભાવ નીચે મુજબ રહ્યો હતો

મુસ્ત ખાડીને હીસાએ		મુસ્તમા ખાડી એક	
ખાડીનો ભાવ		નો ભાવ	
૧૯૨૧ માર્ચ	૩૦	૩૦૦	૩૧
૧૯૨૨ માર્ચ	૨૦	૪૯૫	૩૧
૧૯૨૪ ફેબ્રુઆરી	૧૭	૭૩૧	૩૧
૧૯૨૫ "	.	૫૩૧ થી ૫૩૭	૩૧

એટલે લગભગ મુગના કરતા ૧૦-૧૫ રૂપીઆના ફેરથી ગરબીપજાનો રૂ વેચાય છે

ત્યાના દેશી અગર ખોટા પ્રમાણમા ઘોઘાનીની લેખસેજ વાગા સાથે સખ મણી ક્રતા અને ઉતાગનો સવાલ ધ્યાનમા લેના ત્યા જે દેશી અગર હાલ ભરૂચ જિલ્લામા દેશી ૩ છે તેથી ગજનુ રૂ ૧૯૨૩-૨૪ મા ૩૧ ૧૨૦ ના વધારાથી વેચાતુ હતુ ગાન્યના અમલ દેશી અને ૧૦૦૭ ના ઉતાગમા ૫ થી ૬ ધરીનો ફેર છે ઉતાગને લીધે રૂ ૭૫-૮૦ જમી ઉપએ તેપણુ સારી જાતના અને લીધે ખાડીએ રૂપીઆ ૪૦ વધારે વેપારીઓને મળતો હતો તે હીચાએ ભારે ૩૫૫ ૧૬, જેડુત જપાસને જદકે ૩ વંચે તો મળે જદાચ વેપારી રૂ ૬, ભારે જેડુતને ન આપે તો પણ જેડુતને ભાડે રૂ ૧૦ જેટલા વધારે તો મળેજ એ હાલ જેડુતને મળે છે

પણુ ગીવેકશનને જદકે ૧૦૨૭ દાખલ કરવાથી જેડુતને લાભ છે કે નહીં એ, એક મોટો વાદમહસ્ત સવાલ છે

અત્યાગ મુગી મોસાઈટીઓ ફાર્મના નામથી પોતાનો ૩ વેચે છે અને મુસ્તનો ભાવ ઉપએ છે તે જોના અને જાનનેતા ઉતાગ સરખાવતા નીચે મુજબ સ્થિતી છે મોસાઈટીના દફતરપરથી તેના ઉતાગના આકરા લીધા છે

એક ખાંડી ૩ માટે ફેટવા મળુ કપાસ ભેંધએ			
સાલ	શીલેક્શન સોમાઈટીને	ગૃપનો	
	મળુ શેર	મળુ શેર તફાવત	
૧૯૨૧	૫૭-૦૫	૫૫-૧૧+૨-૧૪	ગૃપમા પણ શીલેક્શન હતુ
૧૯૨૦	૫૯-૦૦	૫૭-૯+૨-૧૧	
૧૯૨૩	૫૬-૧૩		
૧૯૨૪	૫૫-૦૪	૬૧-૦-૪ ૨૯	
૧૯૨૫	૫૮-૨૬	૬૦-૧૬-૪-૨૯	ગૃપમા ૧૦૨૭
		૬૨-૧૧-૩-૧૯	

સોસક સોસાઈટી કરતા કારેલી વીગેરે 'બી' સોમાઈટીને  
ઉનારે વધારે આવે છે

ઉપરના આકાશી જણાશે કે ૧૯૨૧ તથા ૧૯૨૦ માં ગૃપના ગામોનાં  
કપાસનો ઉનારો એક ખાંડી “૩” માટે ૨ મળુ, ૧૨ શેર કપાસ આજો ભે  
ધતો હતો જ્યારે તેજ શીલેક્શન બી ધી સોમાઈટીને એક ખાંડી “૩” મા  
ટે ૨ મળુ, ૧૨ શેર કપાસ વધારે ભેળતો હતો જેનું કાણુ આદખાઈ તાલુ  
કાની જમીન, હવામાન, એકજ જમીનમાં કપાસનો પાક દર સાલ લેવાયા  
કરતો હોય વીગેરે હોવા ભેંધએ

જ્યારે ૧૯૦૩ માં ૧૦૦૭ નું બી ગૃપના બધા ગામોમાં દાખલ કયું  
ત્યારથી શીલેક્શન અને ૧૦૦૭ ના ઉત્પાદનમાં ૪ મળુ, શેરનો ફેર પડ્યો આ  
સાથે એ પણ વીચાગુ ભેળએ કે ૧૯૨૩ થી ખેતીવાડી ખાતાએ શીલેક્શન  
શીલેક્શન બી આપવું બધ કયું હતું અને સોમાઈટી પોતાનું બી વાપરની  
હતી તેમાં દોષાગી વીગેરે હલકી ભંતના કપાસનું મીશલ થતું હોવાથી ઉના  
રામાં ફેર પડે છે

મુક્ત કાર્મ ઉપર ખાસ દેખરેખ અને કાળજીથી કરવા ટેસ્ટથી ટેસ્ટના  
ત્રણ વર્ષના આઠલા પરથી

એકટે ટકા “૩” નીચે

૧૦૦૭	૩૫૨
શીલેક્શન	૩૮૨

૩૦

તમા દેખાનો ફેર રહેતો હતો ચાલુ સાલ- પીપળોદ ગામે એક મગખા  
સાથે માથેના ખેતમાં એકમા શીલેક્શન તથા બીજામાં ૧૦૦૭ નું એનાવું  
હતું તેમાં ટેસ્ટ લેતા—

ત્રેકડે ટકા "૩" નીકળે

૧૦૨૭	...	૩૩૮
મીલેકશન	..	૩૫૬

૨૧

૭.૧ ટકાનો ફેર માત્રમ પડ્યો હતો આ કપાસનો નમુનો તે ગામના ખેડુતે આણી આપ્યો હતો

ઉપરના બધા આકરાઓથી તેની સમ લેતા ૧૦૦ સ્તલ ગીલેકશનના કપાસમાંથી ૩૭ સ્તલ ૩ નીકળે અને ૧૦૦ સ્તલ ૧૦૦૭ ના કપાસમાંથી ૩૪૫ સ્તલ ૩ નીકળે એમ માનીએ તો બન્નેનો એકરે પાક મળ્યો હોવાથી ૪૦૦ સ્તલ ગણતા એક એકરમાંથી

૧૦૦૭	૧૩૮ સ્તલ ૩
મીલેકશન	૧૪૮ સ્તલ ૩

મીલેકશનમાંથી ૧૦ શેર ૩ વધારે નીકળે. આ દમ શેર ૩ ની કીમત કેટલી થાય તે નીચેના આકરાથી જોઈએ

ખાડીનો ૧૦૨૭ ૧૩૮ સ્તલ મીલેકશનનો સ્તલની નો બાવ ની કીમત ખાડીનો બાવ કીમત

૧૯૨૦, એપ્રિલ ૧૦	૩૧	૬૭૧	૧૧૮	૬૬૩	૧૨૫	નવસારી
૧૯૨૧, માર્ચ ૨	"	૩૫૬	૬૩	૩૪૫૪	૬૫	નો બાવ
૧૯૨૨, " ૮	"	૫૭૩	૧૦૧	૫૪૫	૧૦૩	૧૦૦૭વી જલપોત મીલેકશન અડવાળપ

૧૯૨૩, ફેબ્રુઆરી ૩	૩૧	૬૩૦	૧૧૧	૬૧૦	૧૧૫
૧૯૨૪, માર્ચ ૪		૭૦૫	૧૨૪	૬૮૫	૧૨૬
૧૯૨૫, " ૬		૫૫૨	૬૭	૫૩૦	૧૦૦
			૬૧૪		૬૩૭
			૧૦૦૭		૧૦૬૦ સત

એ બધાની સરેરાશ કાલતા -

૧૦૨૭ માંથી એકરે ૩૧ ૧૦૨૩  
મીલેકશનમાંથી એકરે ૩૧૦ ૧૦૬૦ થી ૩ નીકળે છે.

એટલે એકરે રૂપીઆ ચારનો ફેર પડે તેનું કારણ એમ છે કે મીલેકશન નું “૩” સોસાઈટી વાળા સુગ્તમા લાવી સુગ્તના લાવથી ફાર્મના નામે વેચે છે વળી જે કપામ સુગ્તમા આવી પીલાય તે, પછી ગમે તેવો હલકો હોય તો પણ તેનો ૩ સુગ્તના લાવથી વેચાય છે વેપારીઓ ખાસ માલની જોઈએ તેવી કદર કરતા નથી અને જ્યાં પીલાયો તે સ્થળનો લાવ ત્યાં ઉપર પછી તે કપામ ગમે ત્યાંથી અને ગમે તેવી જાતનો હોય પણ ત્યાંના જાતનો સીકકો વાગે એટલે લાવ ત્યાંનો મળે રૂમા આમ ભેળમેળ હોવા છતાં વેપારી તે ખાખી શકતા નથી કાતો તે જાણવા છતાં જાતના સીકકા ઉપરાંત વધારે તજની જ માટે દરકાર કરતા નથી આથી સુગ્તમા ચોકખા ૧૦૨૭ નું વાવેતર કરના અને ભોગે મોમાઈટીઓ સુરતનો બજાર મેળવી શકે છ પણ એ એના ખંસ માલની કીમત નથી જે મોમાઈટીનો માલ ગ્રામ્યાડ, સાયલ, કીમ, પીવતો હોય તો જરૂર તેનો ખરો લાવ ખાડીએ રૂપીઆ ૨૫, જેટલો જોઈએ આવે અને સુગ્તના ખેડુતોને થતું નુકશાન અટકે

વળી ઉનામને લીધે રૂપીઆ ચારનો ફેર હોવાનું બીજું કારણ એ છે કે હાલ જે મોમાઈટીના કપામનો ઉનારો છે તે તે કપામમા ઘોઘારી તથા બીજા હવેની જાતના કપામની ભેળમેળને લીધે કેટલેક અંશે છે હવે જે કપાસના “૩” નો એકલો ચોકખો નમુનો જે કોઈ મીલ અગર મારા સચા ઉપર બ નગર તપામી લાવ નકકી ટરવામા આવે તો જરૂર હાલ જે લાવ સાચણ તથા કીમનો છે તે કરતા પણ કઠાર જોઈએ આવે. એટલે મોટા “ફારમને” નામે જોઈતી રીતે ખાટવાથી હાલ જે ચાર રૂપીઆનો ફાયદો જણાય છે તે મળે છે પણ ખરી વસ્તુ સ્વીતી વેપારીઓ જાણે તો ૧૯૧૮-૧૯ માં જે રશા બચ્ચ ના ડની એક લાખ ગાસડીની ઘઈ હતી તેવીજ હાલત જે મીલોવાળા ખાસ સ્વીટથી એ “૩” ની પરીક્ષા કરી ખરીદ કરેતો થાય એમ જાય રહે છે અને તેમ થાયતો ચાર રૂપીઆ નફાને બદલે ચાર રૂપીઆ એકરે ખોટમા જવું પડે

ખ ઇંગ્લેન્ડમા એડલ્ફામ માર્ટન ફોટન સ્પીનસ એસોસીએશન તરફથી હીડુગ્તાનના દરેક જાતના “૩” ના નમુનાની એક ગાસડી મગાવી ત્યાં ટેસ્ટ કરી જોઈ તેનો રીપોર્ટ જણાવે છે કે લેડગાયની મીલોવાળા સુરત હેશી અગર મીલેકશન તરફ ખીવકુલ ધ્યાન આપતા નથી, તેમને તે પચ્છન નથી, ૧૦૦૭ ની ગામડી તેમણે લગભગ મીલવીંગ અમેરીકનની બદોગર ગળી હતી ફક્ત ગ્રેડ “મફામિજ” થોડી ઉતરતી હતી પણ તેનો નો ઉપાય

કાલજી રાજવાથી થઈ ગયે એમ છે, બહારની મીલિને સુરત દેશી કે શીલે કશનની જરૂર નથી અર્થ શાસનો સામાન્ય નીચમ છે કે જે વસ્તુની વધારે માગણી હોય તે બજારમાં સુકવાથી તેનો ભાવ સારો આવે અને જલદી અધી જાય લેનાર પણ સતોશ પામે એ મીઠાત મોસાઈટીને સમજાવવાની જરૂર ન હોય પરંતુ એઓજ ખાસ સમજી શકશે કે દુનીયાની બધી મીલિને માલ લાખા સારા તારના "૩" ની જરૂર છે, નહીતો હી દુસ્થાનમાં હું મ તાગુ બરડ "૩" તો ઘણું મળે છે પણ તેને માટે બહુ થેડી માગણી હોય છે, માટે જેની માગણી તેની પેદાશ કરવાથી કાયદો છે અનાજનું વાવે તરછોડી કપાસનું વાવેતર તેથીજ મોટા પ્રમાણમાં ખેડુતો કંતા થયા છે

મોસાઈટીના કાર્યવાહકો ખેડુતોપર સારી અસર કરી શકે છે—

ઉપરની હકીકતથી સ્પષ્ટ માલુમ પડશે કે ૧૦૦૭ નું બી વાપરી મોસાઈટીએ પોતાનો કપાસ વીના વીસ બે સુધાગ્વાની ખામ જરૂર છે એ સુધારો કઈ "નાસ્તાને" બદલે "આ" અગર છરીને બદલે ગજસના અધુ અગર જોડાને બદલે વીલાયતી ખુર જેવો નથી કે જેના લાભ આ હાનીનો વીગાઁ કર્યા શ્રીવાય મોહુથી લોકો તેનું અતુકવ્ય કરી દાખલ કરશે તેમ રાજ પીપળા રોડમાં કાયદાથી ૧૦૨૭ નું બી દાખલ થયું તેમ પણ સુરત સદર મા બની મકે એમ તથી અને સામાજિક સ્વતંત્રતાના જમાનામાં તે અશક્ય જેવું છે પરંતુ એતો તર્કથી સમજવાની વાત છે અને લાભાલાભાનો પુણ વીગાઁ કરી ઘણી મદદ ગતીએ આગળ વધે એમ છે હાલથી એ સુધારો દાખલ કરવાનું કામ મોસાઈટીના આગેવાનો તથા પ્રચારકોનું છે અને તે ધારેતો હાલથી આગળ વધી શકે એમ છે

અમલથી હી દુસ્થાનનું સામાજિક કાર્ય પચમાં અમુક આગેવાનોથી થતું આવ્યું છે ગામડાઓમાં પ્રથમ દરેક ટાટા શ્રીનાથ અગર મહાવત્તા કામે ગામના અમુક અમુક આગેવાનો પતાવળા અને લોકો તેને દખાલથી નહીં પણ રાજી મુશીથી સ્વીકારતા

ગામના ટાટાનું સમાધાન પણ એજ રીતે પચ કરી લેતા મોસાઈટીનું કાર્યવાહી મહાન એ તેનું પચ ઠહેવાય તેમણે આ મહત્વની બાબતપર વિચાર કરી પોતાના લાભ કયા છે તેનો અંગત નીચવ્ય કરી એવવાનું લાલુને સુધારવો ઘટે છે, અને આજે આટલા વનો થયા સાયણ કીમની હવડી હાલ આ રીતે સુધારવામાં ઘણા મદદ કરી શકે

ઉપસહાર — છેલ્લા પાંચ વર્સના ખેતીવાડી ખાતાના ભગીરથ પ્રયત્નોથી અને ખેડૂતો તથા વેપારીઓની મહાવ્રતાથી સુસ્ત જીવનના રૂમા ઘણું સારો સુધારો થયો છે અને વેપારીઓ તેમજ ખેડૂતો તેનો લાભ મળ્યાનું કબુલે પણ છે પરંતુ એ સુધારો પુણી રીતે અમલમાં આવ્યો ત્યારેજ કહેવાય કે જ્યારે નર્મદા નદીના દક્ષીણ ભાગમાં પાર નદી સુધી જે સારામાં સાડી બી નકકી કરવામાં આવે તેજ બી એ પ્રદેશમાં દરેકે દરેક ભાગમાં અને એકે એક ખેતરમાં આગય. મીલેકશનને બદલે ૧૦૨૭ નું બી, સોમાઈટીઓ વાપરે તો ખરેખર ઘણુંજ સાડી પરીણામ આવે ખેતીવાડી ખાતા તરફથી તો ઉપર મુજબ ભલામણ તથા આગ્રહ કરવા શીવાય ઉપાય નથી એટલે એ આગ્રહની જે મંદ અસર થાય તે ઉપરજ આધાર રાખવો રહેશે.

બીજો ઉપાય વેપારીઓના હાથમાં છે અત્યાર સુધી જે જીનમાં પીલાય ત્યાનો બજાર ત્યાની રૂની ગાસડીનો આપવાનો કદગો નીવાજ કાઢી નાખવા નો છે તેને બદલે કયા ભાગનો માલ તે જીનમાં આવેલો અને જે રૂની ગામડી તેઓ ખરીદે છે તે કયાનો કઈ જાતનો માલ છે તેની તપાસ તથા પગખ કરી તેનો ભાવ તેની લાયકાત મુજબ આપવો જોઈએ એમ નહીં થવા થી મારો માલ નબળા સાથે તણાઈ જાય છે અને નબળા માલવાળા ઘણી વખત ફાવી જાય છે ૧૦૨૭ ને માટે મીલેકશનના ઉતારાથી હેતા ફેરના ફરતા વધારે ક્રીમત ઉપજવી જોઈએ તે ઉપજતી નથી જે કે ૧૦૨૭ નો રૂ લગભગ મીડલીંગ અમેરીકન જેવોજ છે અને સોમાઈટીએ મીલેકશનનો રૂ ઘણી હલકી જાતના ભેળવેવવાળો છે, માટે માલની ખરી પરીક્ષા કરી તેનો બ્યાજબી ભાવ મળે તો આ ફેર રહે નહીં અને હલકો માલ માગ માવને નામે વેચાતો તેમજ સારી જાતના ભેળવેજ થતો અટકે જે જાતનો મોઢો ફરે તેજ માલ મળી શકે મીલોવાળાને પણ એમાંજ ફાયદો છે ફક્ત જીનમાં મીલકાને વળગી નામે નવમારીના ધોરણે માલ ખરીદવાથી મીલોવાળા ઘણી વાગળેઉતરાય છે અને આખા મુસ્ત જીવનના સારથી જોઈએ એવો સતોષ નમનતા બદનામ કરે છે.

ત્રીજો ઉપાય સરકારની મતાનો છે જે તાપીના ઉત્તના ભાગના ખેડૂ તો ભેળવેવવાળું મીલેકશનનું બી આણ રાખે અને ૧૦૨૭ નું તેનાથી ચઢી આવતું બી વાપરવા નાજ પાડે તો તેમનો કપાસ તાપીની દક્ષીણે ફાયદાથી આવતો અટકાવવામાં આવે તોજ દક્ષીણમાં જ્યાં જ્યાં ચોકમાં ૧૦૨૭ નું

ના કપાસનું ૩ પેદા થાય છે ત્યાના ખેડુતોને પોતાના ખરા માલનો ખરો લાવ આવી શકે આખા રાજપીયળા એટ અને અક્લેસ્વ તાલુકામાં ઘણા ખરા સાગરા ૧૦૨૭ નું દાખલ ચર્ચ ગયું છે એટલે સવાલ માત્ર સુરત છ દલના તાપીના ઉતર સાગના થીંટીશ તથા ગાયકવાડી તાલુકાઓનોજ છે. તેમને પોતાનો કપાસ દક્ષીણમાં લાવી ત્યાના ખેડુતોને ગેરવ્યાજબી રીતે માલ મા લેજામેળ ઘવાથી થતા નુકસાનથી બચાવવાની ખાસ જરૂર છે અને તોજ પુર્ણ રીતે સુધારે થયેલો ગણાય

( Sd ) J G Jani,  
Cotton Assistant—Surat

## તમાકુનું ખીજ નાં ૬ અને તેના ફાયદા.

—\*\*\*\*\*—

સુરતમાં તમાકુનું વાવેતર એ ખેડુતો માટે મદત્વનો પ્રત છે ખેડા જિલ્લામાં સને મે ૧૮૨૪-૨૫ની સાલમાં આશરે ૪૫૦૦૦ એકરમાં તમાકુ કરવામાં આવી હતી સુરત જિલ્લા જીવાના કપાસની મફક અહીં તમાકુ એ પછમા પ્રાપ્ત કરવાનું તુલ છે અને તેથી તેને માટે ઘણી કાળજી લેવામાં આવે છે આનો જાવ પણ કપાસ માફક સારો આવે છે એટલે દરેક મારો ખેડવાગો પોતાની શક્તિ પ્રમાણે થોડી ધણી જમીનમાં તમાકુ વાવવાનો રવે આ તુરનું વાવેતર પાઠથી સાલના જાવ વર વર ઉપર ઓછા વતુ ગવા કરે છે,

ત્યારે આ તુલ આવું ઉપયોગી છે તો તેને માટે ખેડુત તેમજ સુધ્ધિમાન લોકો વધુ જાળજી લે એ સ્વભાવિક છે આનો દર એટલે પાક વધુ કેમ ઉતરે તથા તેનો જાવ કેમ સારો આવે એટલે કે તેનો રગ તથા પુક કેમ સારા થાય તે બાબત ખેડુત હમેશા મનન લે છે આ ગાયતમાં મને ૧૮૮૦ થી સને ૧૮૯૫ સુધીમાં નડીઆલની ખેતીવાડી સ્પીડીએ દાખલે રૂપીયાના મર્ગે ઘણા પ્રયત્ન કરેલા પણ તે બતા અમુક કાગલોને લ મને નિરાશા ગયેલા છે ત્યાર પાક મે ૧૮૦૪ મા મગગ તરફથી ખેતીવાડી ખાતા દાખ એક મોટું દા મ કરી આ ઉદ્દેશથી અખતર થયેલા છે પરંતુ તેપણ ખરાગ પાળી તેમજ સ્વતંત્રી શાસ્ત્રીની પુત્રી મદિનીના અભાવે નિષ્ફળ ગયેલા છે આથી અગત્યના ખેડુતોને ત્યાં સુધારથી કષ્ટ લાભ મળે નહિ અને જેમ ગાયદા કરતા આવ્યા તેમજ કરવાનું ગયું

ત્યારમાં ૧૯૨૦-૨૧માં દાખલ મે ડાયક્ટર આક એમ્પ્રેક્સ માટે ( ડી ગેન સાહેબ ) પાપે આ બાબતની ફરીયાદ ઘટ ત્યારે તેમણે ફરીથી તમાકુ સુધારવા પ્રયત્ન કર્યો ને ઉત્તરી સને ૧૯૨૨માં નડીઆલ ખેતીવાડી એસોસીએશનના ફાર્મ ઉપર નવા તારો અખતર શરૂ કરવામાં આવે



આ કાર્મમાં નીચેની બાબતો ઉપર લેણ રાખી કાર્ય કરવામાં આવે છે

૧ આ જલ્દલામાં ચતી મુખ્ય જનતાની તમાકુમાંથી પાક વધુ ઉતરે તેથી બીજા બધા ગુણો સારા થાય અને ર્થાનિક બજારમાં હાવ સારા ઉપજે એ આશાથી તેવા ગુણવાળુ બીજા શોધી કાઢવુ બધી જાતોમાં ગ્રાહીયુ નામની જાતનુ દેશજન સૌથી વધારે છે તેથી તેને માગે ખામ કળજી રાખવી

૨ ફટલીક જગ્યાએ જમીનમાં અમુક દોશો હોય છે તેને લીધે તમાકુ બરોબર ચતી નથી તો તને મેરે શું કરવુ.

૩ તમાકુમાં રોગ તથા બીજા ઉપદ્રવો હોય છે તેને કેમ અટકાવવા

૪ ખાતર કેયુ આપવુ કે નેથી આર્થિક લાભ બેઝુતને વધુ મળે.

આ બાબતો ઉપર ખ્યાન આપરમાં આવે છે. તેમાં પહેલા મુદ્દા ઉપર દાલમાં વિશેષ ધ્યાન આપવામાં આવે છે

કેદારાં પચીમેક વધથી અમેરિકામાં યુરોપ વિગેરેમાં ટુનોની પેદાશ વધારવા શા-ઓચ પધ્ધતિએ બીજા કેમ સુધારવુ એ વિષય ઉપર ધણી ઝીણવટથી અભ્યાસ થયો છે અને તે જગ્યાના અનુભવા ઝામમાં લેઈ તમાકુનુ બીજા સુધારવા પ્રયત્ન આદરવો એમ નક્કી થયુ કારણુ ને ગીજની સુધારગજાથી ને પાકમાં વધારો કરી શકાય તો બેઝુત—અમે તો ગરીબ હોય અગર પછમાં વાળો હોય તો પશુ—તે કદાચ પશુ મહેનત વગર ફક્ત માગ બીજથી લાભ લેઈ શકે

આ હોશથી ખેડ જલ્દલામાં ચતી મુખ્ય જાતની તમાકુનાં બીજા ઉપર ધણી ઝીણવટથી અભ્યાસ શરૂ કર્યો છે અને સારા તમાકુમાં આ કયા ગુણો જોઈએ તેનું પશુ નિરીક્ષણ કરવામાં આ કુ છે તે ગુણો નીચે પ્રમાણે છે —

૧ તમાકુના બધા છોડ એકા વધતે પાકવા જોડ્યે ફરે આ બધા ગુણો ને ગી મોકળુ હોય અને એકજ છોડની પેદાશ હોય તોજ આવો શકે

૨ પાન ગોટાં જુડાં અગર એક સરખા ઘટ હોય તો તેથી પાનની સખ્યામાં વધારો ન કરતા આ ગુણને લીધે એકદરે તોણ વધુ આવે

૩ પાન ઉપર અમુક જાનના રંગના જુઝાઓ પડે છે તે ને ઝીણા હોય તો તેનો જા વધારે ઉપજે છે ગારે ને તેવા ગુણ પાનમાં હોય તો આરૂ

૪ તમાકુને પીવામાં અમુક જાતની કુક તથા ગીધસ જોઈએ છે

૫ છોડ પોતાની બધી શક્તિ પાન ખીનેવવામાં વાપરે એ આશયથી અમુક પાન ગળી તેને ખુડી નાખવામાં આવે છે પરંતુ છોડ પોતાની શક્તિ, પીતો (ગળાઓ) કાઢી જતાવવા પ્રયત્ન કરે છે આથી બેઝુતને કળજી રાખી અમુક દીવજને આંતરે દરેક છોડમાં થી પીતો કાઢવા પડે છે ને કાષ છોડમાં અમી પીતો કાઢવાની શક્તિ આ છી હોય તો તેથી બેઝુતની ટેટી મહેનત અને

આવા આવા ગુણો વાળુ બીજ સાડ મણાથ દવે આ ગુણોમાંથી ફેટલાક વશખ-  
ર વશથી ઉતરી આવેલા હોય છે અને ફેટલાક ધ્યાનિત કરણો જેવા કે જમીન ખેડ  
ખાતર વિગેરેને લીધે હોય છે આમાંથી જેવા બીજદારા આવી શકે તેટલા તે દારા  
લાવવા અને જેટલા પ્રમાણમાં વધુ લાવી મદાય તેટલુ ખેડુને સ્વેચ્છા પડે છે

હેવા ત્રણ વર્ષ દરમ્યાન બીજદારા આ બધા ગુણો લાવવા પ્રયત્ન કરનારા  
આત્મો છે અને તેમાં કમક અશ આવા ગુણ વાળુ બીજ ગોધી માલ્યામાં ફોલેદ  
મળી છે

ખેડ જમ્યામાં મોટે ભાગે ગાડીયુ જાતની તમાકુ માય છે. તેમાંથી ડેટરીક જાતો  
જુદા જુદા ગુણવાળા જુદી માલ્યામાં આવીએ તેમાંથી ન ૬ ની જાત સહીધી સારી માન  
મ પડી છે ખેડુતની દ્રષ્ટિએ ૬૦ એકરે ફેટનો પાક મયો તે બહુ મહત્વનુ હોવાથી ન  
ડીઆદ દારમમાં ફેટલા અખતરા આપનાથી ન ૦ ૬ નુ બીજ દેશી બીજ કરતાં ફેટલા  
પ્રમાણમાં ચડીઆલુ છે તે સગળશે

અને	૬૦ એકરનો ઉતારો	રતલમાં
	દેશી માંડાયુ	ન ૬ વવારો
૧૬૨૩-૨૪	૧૪૦૪	૧૫૮૦ +૧૩૪
૧૬૨૪-૨૫	૧૩૫૦	૧૫૩૬ +૧૮૬

વળી આજ બી ફેટલાક લેટલાકી ખેડુને જાનમાવવા આપેલુ હતુ નેના પાકની  
વીગત નીચે પ્રમાણે છે

ખેડુનુ નામ	ગામનુ નામ	૬૦ એકર ઉતારો	રતલમાં
		દેશી	ન ૬ વધારો
અવેરભાઈ સામળભાઈ	નડીઆદ	૧૬૫૭	૧૮૧૭ +૧૫૬
શીવોભાઈ અવેરભાઈ	,	૧૬૪૦	૨૦૦૦ +૩૬૦
વાલેલાલ શંદુભાઈ	મોડીઆલી	૫૬૦	૧૨૫૦ +૬૬૦ મોટા ૨'x૨'

આ કમગી ખેડુને જ ની મીજ માડ છે આ લીલાય બીજ કિત્તોડી ૧૬૦ થી  
જેવા કે ૧૦ જાં નાચાતલા અર્ધચાળામ રસાઈ. માં માં દારુભાઈ પુરકીનમવામ,  
મીં મોદનસ લ માકળાયદ દયાવ વીગેરએ પોતાની જમીનમાં અજમાએલ લીધી છે અ  
ને તેમજ આ માસ પોતાના ખેડુનો પામે મોટા પ્રમાણમાં વરગાયુ છે

દવે આપણે આ બીજ ન ૦ ૬ ની ગુણ દુન્યરો નેડએ

૧ શરૂઆતમાં ધીમે ધીમે વધે છે આથી ખુલ્લી મોડી આવે છે અને ધીમે  
પાકે છે

૨ પાન મે, તેમજ ધામીવડ છે

૩. છુટી છુટી અને દરેક પાન ઉપર પડે છે

૪ તકચાર થયેતુ તમાકુ બળવામાં સાડ તેમજ રંગે પણ સાડ છે

૫ પીના ઓગ છે

૬ દર એકર ઉતારો વધારે આવે છે

૭ તેતુ ઘડીયું મધ્યમ છે

૮ આ બીજ પીયત તેમજ કોર્સ્ટ બન્ને રીતે વાવી શકાય છે

આ સુધારેલુ બીજ આ સાલ થોડુ હોવાથી ઘણા ખેડુતને નારાજ કરવા પડ્યા હતા. છતાં આશરે બસો એકર ઉપર વાવેતર આ સાલ થયુ છે આ વરસ નવાં બીના વાવેતરનુ પહેલુજ વરસ છે છતાં આટલા મોટા ક્ષેત્રફળ ઉપર વતાયું છે એ જોઈ ખાત્રી થશે કે બીજ ધણુ સાડ છે. આવતી માલને માટે ગધા ખેડુતોને બીજ આપી શકાય તે હિંગથી મોટા પ્રમાણમાં બીજ ઉગાડવાની ગોઠવણુ કરી છે માટે જેને જોઈએ તેમણે મે-ડોએકા બ્રોડર સાહેબ સગદારી ફાગમ નડીઆદ એ નામે લખવાથી મળી શકશે

V M Majmudar,

B An Tobacco Breeder Nadiad

## કે-ઓપરેટીવ પંપીંગ સોસાયટીઝ

\*\*\*\*\*

આ વિષયની શરૂઆત કરતા પહેલા હું મારી પોતાની ઓળખાણ કરાવવા રમ્મ લઈ છું હું સુરત જિલ્લામાં ડીસ્ટ્રીક્ટ એગ્રીકલચર ઓપરશીયર છું એટલે કે મારે ખેતીવાડીની સુધારણા કરવા માટે ખેડુતોને ખેતીમાં પડેલી અડચણો નવાળી તેમને ચોખ્ખ સલાહ આપવાના કામ માટે મારી નીમણુક થયેલી છે કે ઓપરેટીવ ખાતાના ગ્રામ્ય એગ્રીકલચર ઓર્ગેનાઇઝર મી યશવતલાલ ત્રાંબક લાલ હેસાઈ હાલમાં બેંગલોર ખાતે કોર્પોરેશનલ ડેરી કોર્સમાં શિક્ષણ લેવા ગયેલા છે તેટલા વખતને માટે મારી પાસે તેમનો ચાર્જ છે ચક્રાકાની હીલચાલ બાબતમાં મે થોડુ ઘણુ કામ કર્યું છે પરંતુ અત્રે ચક્રાકાની ચળવળમાં બાંધ ભાગ લેનારા ગ્રહસ્થો નેટલો મને અનુભવ નથી છતાં પણ આજનો વીષય જે મને આગવામાં આવેલો છે તે વિષય ખેતીવાડીને અગતો છે તેથી માગતી જાનને પ્રચલને મહાયકારી તત્વોથી ખેતમાં પાળી પાવા માટે કુવા નવાવ કે

નદી ઉપર પપ મુકી મળીના સલાસદોને વખતસર પાણી આપવું અને તેની જરૂરીયાત તથા ફાયદા ઉપર જે અક્ષર જોડવાની રજા લઉ છું

**કે.ઓ.પરેડીવ પપીંગ સોમાયટીઝ એટલે શું ?**

કે.ઓ.પરેડીવ એટલે સહકારી અને પપીંગ સોમાયટીઝ એટલે જળાશયમાયી યાત્રીક બળથી પાણી ખેતીને ખેતરમા પાવાની મળી

ગુરુગત પ્રાતમા પીતના પાકો દરેક છાંદામા કચ્ચામા આવે છે પચમહાલ તથા ગમદાવાદ છાંદામા થોડા ભાગમા નહેર છે તેથી ત્યા પીતના પાકો લેવાતુ થયું સવડે ભરેલુ થઇ શકે છે ખેડ ભરૂચ અને મુગ્ત છાંદામા નહેરો ખીલકુવ નથી તેથી કોઈ પણ જળાશયમાથી પાણી ખેતીને તેનો ઉપયોગ કચ્ચો પડે છે મવ સાધાચ્છ રીતે કોસથી પાણી ખેતવાનો તીવાજ છે બે પાણી ફક્ત પાચ સાન ફુટ ઉચે લઈ જવુ હોય તો મુપડા અને ગપાસનો ઉપયોગ કરવામા આવે છે કોઈ જગ્યાએ ચેઇન પપનો ઉપયોગ થાય છે પણ તે વુગ પ્રમાણમા થાય છે મુગ્ત છાંદાના દક્ષીણ ભાગમા પીતના પાકો એટલે કે શેરડી, આદુ, અવધ, મુગ્ધ બીગેરે વિશેષ પ્રમાણમા વાચ છે ત્યા કોગને બદલે પગ્ગીયન બ્હીલ, બેકેટ પપ, મોરીયા, વોટર લીસ્ટ એટલે કે જેને આપણે ગુરુગતીમા ગ્રેટ કહીએ છીએ તેનો ઉપયોગ મોટા પ્રમાણમા થાય છે કોસ કરતા રહેટની કીમત વધુ પડે પણ પાણી થોડા ખર્ચે વધુ નીકળે છે તેનાથી ફક્ત થોડી જમીનમાજ પાણી ફરી શકે છે પણ જેને વધુ જમીનમા પાણી પાવુ હોય તો તેણે યાત્રીક શક્તિથી પાતળી કાઠવું જોઈએ હાલમા ઘણા ખેડુતો જેઓ બે પધસે મુંખી છે તેઓ એ કુવા માથી અગર નદીમાથી પાણી લેવા માટે પોતાની માવડીના પપો ગ્રહેલા છે અને તેનાથી તેમને ઘણાજ ફાયદો થયો છે અને મોટા પ્રમાણમા પીતની ખેતી કચ્ચાને શક્તિવાન થયા છે

પાણીનો પપ મુકવો એટલે શું તે બાળત સમજાવવાની જરૂર છે હવાના દબાણથી અગર પાણીના દબાણથી પાણી અગર કોઈ પણ ખીલ પ્રવાહી પદાર્થને એક જગ્યાએથી બીજી જગ્યાએ નીચેથી ઉપર લઈ જવાનો યત્ર એટલે પપ પપ ત્રણ જાતના આવે છે એક પાણીમા મુકીને તેના હાથને ઉપરનીયુ હલાવીને પ્રવાહી પદાર્થને ઉપર લઈ જવો તે 'દાખલા' તરીકે વાસ્કેટના હળામાથી ખાટવી ભગ્વા માટે જે સચાનો ઉપયોગ કરીએ છીએ તે બીજો પ્રકાર એન્જન ઉપરથી "ચુની" પરથી પડે આવીને બધ જગ્યાની અદર એકદમ ઘણાજ જોઈ પપો ફેરવી તેની મદદથી પાણી

- ૨ છુટી છુટ્ટી અને દરેક પાન હપર પડે છે
- ૪ તાજવાર થયેલુ તમાકુ બજવામાં સારૂ તેમજ રંગે પણ સારૂ છે
- ૫ પીપા ઝોગ છે
- ૬ દર એકર ઉતારો વધારે આવે છે
- ૭ તેલુ થડીયુ મધ્યમ છે
- ૮ આ બીજ પીપત તેમજ ફોર્સ્ટ બન્ને રીતે વાવી શકાય છે

આ સુધારેલુ બીજ આ સાલ થોડુ હોવાથી ઘણા ખેડૂતને નારાજ કરવા પડ્યા હતા છતાં આશરે બસે એકર હપર વાવેતર આ સાલ થયુ છે આ વરસે નવા બીજા વાવેતરનુ પહેલુજ વરસ છે છતાં આટલા મોટા ક્ષેત્રજ હપર વવાયુ છે એ નોંધ ખા-  
ત્રી થશે કે બીજ ઘણુ સારૂ છે. આવતી સાલને માટે જધા ખેડુતોને બીજ આપી શકા-  
ય તે હેતુથી મોટા પ્રમાણમાં બીજ ઉગાડવાની ગોઠવણુ કરી છે માટે જેને નોંધે  
તેમણે મે-ટાબેકા બોર્ડર સંલેખ સંઘરી ફારમ નડીઆદ એ નામે લખવાથી મળી શકશે

V M Majmudar,

B An Tobacco Breeder Nadiad

## કે-ઓપરેટીવ પંપીંગ સોસાયટીઝ

—\*\*\*\*\*—

આ વિષયની શરૂઆત કરતા પહેલા હું મારી પોતાની ઓળખાણ કરાવવાનું  
લઈ છું હું સુસ્ત જીવનમાં ડીસ્ટ્રીક્ટ એગ્રીકલ્ચર ઓપરેટીવર છું એટલે કે  
મારે ખેતીવાડીની સુધારણા કરવા માટે ખેડુતોને ખેતીમાં પડેલી અડચણો તપાસી  
તેમને શેઠી સલાહ આપવાના કામ માટે મારી નીમણુક થયેલી છે કે  
ઓપરેટીવ ખાતાના કાચમ એગ્રીકલ્ચર ઓર્ગેનાઇઝર મી યશવંતલાલ ત્રાલક  
લાલ દેસાઈ હાલમાં એગ્રીકલ્ચર રેગ્યુલેટરી કોર્મમાં શિક્ષણ લેવા ગયેલા  
છે તેટલા વખતને માટે મારી પાસે તેમનો ચાર્જ છે સહકારની હીલચાલ  
બાબતમાં મે થોડુ ઘણુ કામ કર્યુ છે પરંતુ અને સહકારી ચળવળમાં ભાગ  
ભાગ લેનારા ગ્રંથો લેટલો મને અનુભવ નથી છતાં પણ આજનો વીષય જે  
મને આપવામાં આવેલો છે તે વિષય ખેતીવાડીને અગત્ય છે તેથી માગથી  
બનને પ્રયત્ન મહાયકારી તત્વોથી ખેતનમાં પાણી પાવા માટે કુવા, તવાવ કે

માલીકીના છે અને તેનો ઉપયોગ ફક્ત તેના માલીકીનેજ થાય છે જ્યારે તેની આતુભાતુની જમીનવાળાઓને તેનો ઉપયોગ ઠવશિતજ થાય છે મુન્ત છંદ્રામા ચીખલી તાલુકાના પીપલ ગલાસ ગામના માણીભાઈ ગોપાલજી પટેલને ત્યાં બે એન્જીન છે તે બે એન્જીનની મદદથી પાણી ખેંચવામા આવે છે આ બંને એન્જીનો આતુ પાતુના ખેડુતોને ભાડે અપાય છે અને તેને સીધે ત્યાના બાગાયત ખેડુતોને ઘણો ફાયદો થયો છે ભાડુ લેવાની રીત પણ ઘણી સહેલી છે જેટલા રૂબા ઘાસતેવ બંદે તેટલાજ રૂબા ભારા તરીકે લેવાય છે તેનો હિમાબ તેથી કરીને ઘણોજ મહેલો પડે છે અને અભણ ખેડુતોને ગુચવણ પડતી નથી આ પણ એક પ્રકારનો મહત્કાર છે જો કે તે મહત્કારને મહત્કીના રૂપમા મુકવામા આવ્યો નથી આવી રીતે જો શ્રીમત ખેડુતો પોને પોનાના કુવાપર પો ના પડે એન્જીન પણ ગોઠવે ને આતુભાતુ ના ગરીબ અને માધ્યમ સ્ત્રીનીના ખેડુતોને તે ભાડે અપે તો ઘણો ફાયદો થાય છે

હોય તો તેમા બોરીગ મુકા ને પાણીનો જથ્થો વધારવો. જોઈએ અને જ્યાં સુધી એક ગીને કામ કરવું હોય ત્યાં સુધી કુવાના માલીક પાસેથી કુવો એકત્ર કામ કરવા માટે બધાએ મલી ભાટે ગળવો. જોઈએ કેટલીક વખત એવું અને છે કે એક કુવા પર પાણી પુરતું મળી શકતું નથી અગર જો પાણી પુરતા પ્રમાણમા હોય તો ત્યાં પીતને માટે પુરતી જમીન હોતી નથી તેવે વખતે દરેક જેહુતને ત્યાં તેના કુવામા કાયમ પંપ ગોઠવી અને એક પોરટેબલ એનજીન એટલે કે લારી પર ગોઠવેલું એનજીન ને એક જગ્યાએથી બીજી જગ્યાએ લઈ જવાય તેવું એનજીન ગોઠવ્યું હોય તો પણ થઈ શકે- પાગડી તાલુકાના કુતા ગામે શેઠ દુરામદરાજ કાવસજી બાટલીવાલાની વાડી છે તેમ જો પોતાની વાડીમા ચાર કુવા રંગવેલા છે દરેક કુવા ઉપર એક એક પંપ કાયમનો ગોઠવી મુક્યો છે ને તેઓએ એક પોરટેબલ એનજીન તથા મેડટર વસાવેલા છે તેની મદદથી ને કુવામાથી પાણી કાઢવું હોય તે કુવામાથી જ્યાં જ જ્યારે પાણી જોઈએ ત્યારે ત્યારે કાઢવામા આવે છે આવી રીતે જો કામ કરવામા આવે તો એકી વખતે ઘણા જેહુતોને ત્યાં પંપ ગોઠવી શકાય અને મોટા પ્રમાણમા પીતના તુલો લઈ ગકાય.

ઉપર આપણે પાંચ માત્ર અગર વધુ જેહુતને માટે ખાનગી રીતે મિલ કાઢ કરીને કામ કરવાને માટે કહ્યું છે તેવી રીતે મહુદારી મરળી કાઢવી એટલે કે એકામા એકા દશ અને વધુમા વધુ જેટલા માણસોની જમીનમા પાણી ફેલી શકાય તેટલા માણસો મલામદ ધઈ શકે મલામદ યનાર દરેક ગૃહસ્થે અકેકે રૂપીઓ પ્રવેગ કરી આપવી જોઈએ અને દરેક મલામદે મરળી ના શેરો પોતાની જમીનના પ્રમાણમા લેવા જોઈએ. જોઈએ, ઉગી કરેલી મુડી જર્જ કરવાનો જેટલો અદાલ નકરી કર્યો હોય તેના આધારે જોઈએ. કમ મા કમ હોવી જોઈએ તેથી વધુ હોય તો હરકત નહીં આ મંડીઓ નીચ મીન જવાબદારીની હોય છે તેમા એકામા એકા ૭ ૪ બાગ મેમરોની

જામીનગીરી આપવી પડે છે ઉપલી ગતોપગ વીચાર કર્યો તો માવમ પડશે કે તે ખેડૂનોના લાભની છે ત્રણ વર્ષે નાણા વગર વ્યાજે વાપરવા મળે છે અને ત્યાર પછી ગાહુકારી વ્યાજે ૮ આનાની તેરીએ મળે છે અને તે સાથે નાણા દસ અગ્ર વધુ હુખામા પાછા ભરવાની સગવડ આપવામા આવે છે આ સગવડો ઘણીજ ઉદાર છે અને આશા છે કે સુરત જીલ્લા ના ખેડૂતો જેઓ ઘણા હોશીયાર તથા આગળ પડતા કહેવાય છે આવી રીતની સરકારે કરી આપેલી સગવડનો લાભ લેવા સુકશે નહીં

આવી મરંજી સ્થાપન કરવા પહેલાં સલાસદ થવો હજીનારા ગૃહસ્થોએ કુવામા અગર ૧ લાશયમા પાણી પુરતા પ્રમાણમા છે કે નહીં તેની ખાત્રી કરવી જોઈએ અને જો પાણી જોાણું હોયતો જોરીગ મુકાવી પાણીનો જથ્થો વધારવો જોઈએ જોટલુ કાર્યા પછીથી પાવગ ૫૫ મોસાઈટી કાઢવા અર્જ કરવી અને અઢાણ ખર્ચ કેટલુ થશે અને સરકાર પાસેથી કેટલી રકમની જરૂર પડશે તે જણાવવુ અર્જ મળ્યા પછી સરકાર તરફથી યોગ્ય અમલદારો મારફત તજવીજ કરવામા આવશે ને યોગના ફોટોકમદ થશે એવી તે અમલદારની ખાત્રી થશે તો તેવી મોમાઈટીને નાણા ધીંગ્વા માટે ભલામણ કરવામા આવશે

હીદુસ્તાનમા ખેડુત એન્જીન ૫૫ ચવાવી જાણતા નથી ને યાત્રીક બાબતો મા પશુ ઘણા ડુશળ હોતા નથી તેથી સરકારમા કેવી બાબતના અને કેટલા બળના એન્જીન ૫૫ લાવવાને અને તેના ખર્ચનો અકસરો કાઢી શકતા નથી તેથી મરકારે જેતીવાડી ખાતામા હજનેરી ખાતુ કાઢેલુ છે ને દરેક ડીવીઝનમા એક એક મીકેનીકલ એમ્પ્લોય નીમેયો છે તે હજીન ૫૫ કેવા ને ડેટવા માપના લાવવા તેના ખર્ચનુ અઢાજ પત્રક તરફિયર કરવુ અને તે ખરીદી લીધા પછીથી તેની બગાબર જોડવણુ ચાલુ સ્થીતીમા મુકી આપવાનુ કામ કાર્ક પશુ ફી લીધા શીવાય કેવી આપે છે ને પાછળથી બાજે ત્યારે પશુ બનતી મદદ આપે છે

જમીનિમા કુવા જોદાવવા અને તેને ચાલુ સ્થીતીમા ગખી પાણી પાવાથી દુકાળની સીતી કમી કરી શકાય છે અને યાત્રીક બળથી પાણી કાઢવાથી વધુ પ્રસાણમા કીમતી, ખર્ચામતી અને દુકાળનો વખતમાં ઘાસ ચારાના પુલો થોડા ખર્ચે જોને વધુ સહેવાઈથી લઈ શકાય છે ને તેથી ખેડુતની આર્થિક ઉન્નતિ થાય છે



પરિણામ અન્યવાની સ્થિતિ ન હોય તો પણ મહત્ત્વ પામીને ઉપર ખતાવ્યા પ્રમાણે યાત્રિક બળથી પાણી ઝાડી શકે છે તેજ પ્રમાણે સહકાર પંચતિથી ખેડ કરવા માટે ટ્રેક્ટર પ્લાન્ટ એટલે યાંત્રિક શક્તિની મદદથી ચાલતા હજાર લઈને મલાસદોને તથા ખીન સલાસદોને ભાડે આપીને સારી અને ઉંચી જાતની ખેડ કરી શકાય છે અને મહકારી મડળી મારફત ખાતર અગ્રીદીને ખેડુત ચોખ્ખ વખતે ને કીડાયત કીનતે ખાતર ખરીદી શકે છે આ પ્રગતિનો જમાનો છે અને તેમા પ્રગતિની જરૂર છે હાલમા દરેક વસ્તુના ભાવો ચઢી ગયા છે, મજુરીની માગવારી થઈ છે અને વધારે મજુરી આપવા છતાં પણ પુરતા અને સાગ ખાત્રી લાયક મજુરી ને વખતે લોઈએ તે વખતે મળી શકતા નથી તેથી હવે યાંત્રિક બળથીજ ખેતી કરવાને જમાનો આવી પહોંચ્યો છે ગુરુત છાંદામા આજ મીતીએ આશરે દશેઠ ટ્રેક્ટરો જાનગી ગૃહસ્થોએ ખરીદ્યા છે અઢધેશ્વર તાલુકાવા દોમમડી ગામે ટ્રેક્ટર પ્લાન્ટિંગ સોમાઈટી કાઢવા માટે મળી કહેલી છે અને આશા છે કે એવી બીજી વધુ સોમાઈટીઓ સ્થાપન થાય અને આપના દેશની ખેતીની ઉન્નતિ થાય

ડીસ્ટ્રીક્ટ એગ્રીકલચર

ઓપરેટીંગર

સુરત.

ફોર્ડસન ટ્રેક્ટર.

—\*\*\*\*\*—

લેખક — શ્રી અ. માણાજી એમ. યેલ.

બી એલ કુન્તા-દમણ

મારા શેઠ દુરામરાજ મોટસીવાલાની વાડી કુન્તા ગામમા આવેલી છે અને તેને માટે એવણ સાહેબે ગઈ મીઝનમા ફોર્ડ મોટર્સ કું પામેથી ફોર્ડસન ન મનુ ૧૦/૨૦ એચ૦ પી૦ મોટર ટ્રેક્ટર ખરીદ કરેલું, જે મશીનનો વળ મંદીના થયા હું અને વાડીમા ખેડવા, ઢળીઆ ભાગવા તથા પાણી કાઢવા વીગેરે ઉપયોગમા લઉં છું, તો ખેડુત ભાઈઓ તથા જમીનદારોને માર્શ અનેનો અનુભવ ઉપયોગી થશે એમ જાણી તે બાબત અમે જણાવુ છું

મોટર મશીન ૧૦/૨૦ એચ૦ પી૦ નું છે એટલે કે ૨૦ હોર્મ પાવર નું કાન પટા પુટી ઉપર ચાલે છે, અને દશ હોર્મ પાવરનું કામ જમીન ખેડ

તી વખતે આપે છે તેને ચાર શીલીન્ડર જેમનો ચાલતી વખતનો અનુક્રમ ન  
બર ૧, ૨, ૪, ૩, છે દ્યુધ્રીકેશન માટ નીચે ટાકી છે જેમા સવાળે ગેલન  
તેલ રહે છે તેલ અદર ઉચુ ચઢ્યા કરે છે મોટર એકદમ ગરમ થઈ ના  
જાય તે માટે પાણીની ગોઠવણ રાખેલી છે દેડીએરરમા ૧૨ ગેલન પાણી રહી  
શકે છે તે થડુ રાખવા માટે પંખો આપેલો છે જે ચાલુ કર્યા કરે છે  
મશીન પેટ્રોલથી ચાલુ કરવાનુ છે અને તમારબાદ કેરોમીન ઉપર ચાલ્યા કરે  
છે સ્પાર્ક માટે અદર મેગનેટ છે અને તે લઈ જવા માટે બેટરી તેમજ કોઈલ  
ની ગોઠવણ કરેલી છે કેરોમીનની ટાકી એકદમ ઉપર મુકેલી છે જેમા ૨૧  
ગેલન તેલ રહે છે મશીનની અદર હવા પાણીમા થઈને જાય છે જેથી ધુળ  
વીગેરે કચરો અદર જઈ શકતો નથી અને તેને ચાલુ વડી હવા મળ્યા કરે  
છે મોટરની ચાલ એક મીનીટના એક હજાર આટાની ગોઠવેલી છે

આગળ આલવા માટે

૧ ધીમી ચાલ ૧૫ માર્કલ દર કલાકના

૨ મધ્યમ „ ૩૫ „ „ „

૩ ઉતાવળી „ ૬૫ „ „ „

૪ પાણુ હડાવવાની ૨૫ માર્કલ દર કલાકના

પાછળના બે મોટા પંખડાને દાતા હોય છે જે વટે જમીનમા પકડાઈ  
જાય છે અને પડા બળ આવવા છતાં અમરતા ફરી જતા નથી આખા  
ટ્રેક્ટરનુ વજન લગભગ ૬૦ મણુ છે તેના બનાવનાર જણાવે છે કે દરરોજના  
૬ એકર જગ્યા ખેડે છે પણ અનુભવમા તે પ્રમાણે થતુ નથી એ તે બાબતમા  
અજમાયસ ઠાડેલી અને તે નીચે પ્રમાણે છે

એ ગુ, ટાઈમ કેરોમીન પેટ્રોલ દ્યુધ્રીકેટી ગ ખેડની જમીનનો  
કલાક તેલ તેલ ઉંચાઈ પ્રકાર કાળી  
૩ ૧૦ ૮-૦ ૧૧ ગેલન ૦૫ ગેલન ૧ ગેલન ૭' હલકા પ્રકારની

એક દીવરનો ખર્ચ —

કેરોમીન તેલ ૧૫૦

દ્યુધ્રીકેટી ગ તેલ „

પેટ્રોલ

ડરાઈવર તથા હલીનર પગાર

મશીનનો ધમારો

૩૧ આ ૫૫

૧૩ ૧૦ ૦

૫-૦-૦

૧-૦-૦

૩ ૮-૦

૩-૦-૦

એટલે રૂા ૨૬-૪-૦મા એકર ૩-૧૦ શુદ્ધ જમીન ખેરાય તો તે એક  
એકર જમીન ખેટવાનો ખર્ચ રૂા ૮-૦-૦ પડે

અમો જે હજાર ટ્રેકટર સાથે વાવડીએ છીએ તે “ઓટીવગ પ્લાન્ટ” છે  
તેને બે ચવડા છે દર વખતે બે કુટ ફોળી તથા ૭” થી ૯” ડી જમીન  
ખેડી શકાય છે આ હજારને એકર કરાર કરવાની ગોઠવણ પણ મારી છે  
વળી હરાઈવગ ટ્રેકટર ઉપર બેઠા બેઠા તેને લીવરથી ચાલુ તથા બંધ કરી શકે  
છે તેની કીમત રૂા ૫૦૦ પડે છે તથા આવી ખેટથી મોટા મોટા ઢળીઆ  
ઉખડે છે તે લોડવા માટે, અમારી પાસે ઇન્ટર નેશનલ કંપનીનો બેવડી  
ગેન્ગનો ડબ્લીપેકર છે તે આઠ કુટ લાગે છે તે વડે ટેકા ઢળીઆ લાગી  
એકદમ ચુગે ચડી જાય છે તથા જમીન સરખી થઈ જાય છે, તે વડે દીવસના  
લગભગ બાર એકર જગ્યામા કામ થઈ શકે છે અને કામ પણ ઘણું  
મતોવકારક આવે છે

ફોર્સન માઇક્રોમા એન્જ નાનું હોવાથી વાડી બગીચાગા ટર્ન ઘણા જલ  
દીથી તથા ટુકડા લઈ ચકાય છે સાધારણ કડક વરાખમા તે કામ ઘણું સારું  
આપે છે પણ જો જમીન એકદમ કડક થઈ ગઈ હોય, અને વરાખ બીજાકુલ ઉઠી  
ગઈ હોય તેનાથી જમીન ખેડવી મુશ્કેલ પડે છે તથા તેનું વજન આગળના  
ભાગમા કમી હોવાથી આગળના બે પછલા ઘોડાની માફક ઉભા થઈ જાય છે  
અને કોઈ વખતે હરાઈવરને પણ ઈલ્ટ થઈ જાય તેને ચાલુ કરવા માટે કોઈવ  
તથા બેટરી આવેલી છે તે ઘણી વખત હેરાન કરે છે અને સ્પાર્ક બગાડ  
આપતી નથી વળી ઠીકીના દીવસમા ઘણા વખત તેને ચાલુ કરવામા આવે  
જાય છે તેથી જો તેને ‘બંદવે મેગનેટો સુક્રવામા આવે તો બધી અટપટ નીકળી  
જાય તેમ છે ફોર્સન સ્થાંથી કામ ઘણું જ સારું આવે છે, જેવું કે કુવામાથી  
પાણી ખેંચવાનું, દળવાનું, ખાડાનું વીગેરે, અમોએ ગઈ શીશનમા કુવામાથી  
પાણી કાઢવામા તેનો ઉપયોગ કરીધેલો પણ ખર્ચની બાબતમા ઘણું જ મોટું પડી  
જાય છે, એટલે તે પોષાય નહી ફોર્સનના એવર પાર્ટવ જલદીથી મળી શકે  
છે તે એક મારી વાત છે પણ કીમતમા એન્જ મોઢા હોય છે

## કપુરની ખેતી

—\*\*\*\*\*—

અનાજ, ફળફળાદિ, શાકભાજી, ઝાણ, સેતુ, અખાડો, સાગલી ઝાડ, અલવધિ અને વેપારી માણસે યોગ્ય તેમજ તકલી શુદ્ધ ને લાગિયા વનસ્પતિના ઝાડ વગેરે મ્યાનિક ઉદ્ભિજનની ખેતીની જ જ્યા ઉપેક્ષા છે અને મ્યાનિક ખેતીવાડીને જ્યા નવીન નવીન શાસ્ત્રીય ફઠિપર મુકવાના ચલ પણ હજી અખતરાના ઉપમા જ થાય છે ત્યા વિદેશી ઉદ્ભિજનની ખેતી હિંદમા કન્વાની વાતજ આકાશમા ફાળ ભરવા જેવી ગણાય તેમ છે છતાં જે વસ્તુને માટે આપણે દર વર્ષે લાખો રૂપિયા પરદેશ મોકલી આપીએ છીએ અને જે વસ્તુને આપણે દુનિયાના બીજા દેશો કરતા વધારે ઉપયોગ કરીએ છીએ તે વસ્તુને માટે કંઈક માફિની આપીએ તે અરથાને તો ગણાય નહિજ, કપુર વાપરનાર દેશોમા હિંદુસ્તાન, જર્મની અને યુનાઈટેડ સ્ટેટસના નખ મોખરે છે તેમાના યુનાઈટેડ સ્ટેટને તો પોતાને ત્યાં કપુરના ઝાડ ઉછેરી કપુરની ઉત્પત્તિ કરવા પાછળ કયાનીએ મહેનત કન્વા માડી છે જર્મનીમા તે ધાર તેમ નથી તોપણ હવે લોકોએ તેમના ગમ્મ સમ્યાનોમા ચલ કર્યો છે, માત્ર આખેજ કપુરની ખેતી નન્દ અત્યારે તો ખખલ થઇ બેસી રહેલા છીએ

ચદન-મુખડ તો આપણા દેશમા ખડું પ્રાચીન કાળથી થાય છે પ્રાચીન સાહિત્યમા તેનો ઉલ્લેખ નથી તોપણ તે આખને ખડું પ્રાચીન કાળથી લાગીતુ છે ધારીક ફાંચા કમોતરોમા તેનો ઉપયોગ આપણે જમાનાએ થયા કન્વા આખ્યા છીએ મુખડની ઉત્પત્તિ ગવખારમા અમલથી થાય છે પિંદના બીજા ભાગોમા પણ કહિ કહિ તેના ઝાડ ઉમે છે પન્તુ ઉદ્યોગની નન્દે તેનું પાવેન્દ કન્વામા આવતુ નથી મજખાર તરફ મુખડના ઝાડનો પ્રદેશ હાય કન્વાને આગળ ડ્રાવિંડ, આર્યો અને અનાર્ગો વન્ચે લડાઈઓ મની, પણ કપુરને માટે ચીન અને ફાંમોસામા જેવો મનુષ્ય લતતો ભોગ અપાયલો કહેવાય છે તેવો ભોગ હિંદમા મુખડે લીધેલો લાલવામા નથી પુર તરફની કીમતી અલવધીઓમા મુખડ અને કપુર ખેડ પશ્ચીમના લોકોને ધનો કાળ થયા લાગીતા છે ચીન હિંદ, મપાન અને મલાયામા કપુર જેવું વધરાતુ તેવું પશ્ચીમ તરફના દેશોમા વપરાતુ નહિ હિંદમા તેમજ બીજા દેશોમા ત્યાં તરીકે કપુરનો ઉપયોગ ઘણા વર્ષોનો છતાં આધુનિક છે એમ કહેવું લેઈએ હિંદમા હવા નહિકે આગ જે કપુર વપરાતુ તે જોનિયો ખેતમાથી આવતુ અને

‘ભીમસેથી’ કપુર નામે ઓળખાતું અધ્યાપિ ભીમસેની કપુરનો વાપર આપણા લોકમાં છે ચીનના પ્રાચીન સાહિત્યમાં શુદ્ધ કપુરના ઝાડના લાડડાંનો કેતરણી વાળો સામાન બહુ વર્ષવાયલો છે હુનિયાના તમામ દેશમાં હાલ તો કપુર મુગધિ માટે દવા માટે અને ઉદ્યોગ માટે-ખાસ કરીને ચીનેમાંની શ્રીલંકા બનાવટ માટે પુષ્કળ વપરાય છે હુમાડી વગરનો બહુક ટે તોપનો દારૂ બનાવવા માં પણ કપુરનો ઉપયોગ થાય છે આથી કરીને હાલ મુધરેલા દેશે પોતાને ત્યાં કપુરના ઝાડની ખેતી કરવા તરફ પ્રેરાયા છે ઉદ્યોગ ધધામાં હજી પણ તેનો વધારે ખર્ચ પડે એવા તેમાં શુભો છે અને એ શુભોને લીધે વેપાર અને ઉત્પન્ન પણ હાલ ઘણી સારી થાય છે

બોર્નિયો નામના દાપુમાં કપુરના ઝાડ થાય છે ત્યાંના જગત્તી લોકો પ્રાચીન કાળથી તેની ઉત્પત્તિ અને બનાવટનું કામ જાણે છે બોર્નિયામાં કપુરના દમ બાર શ્રીટના ઘેરાવાળા બડા થડના ને મોટા થાય છે એ ઝાડ લગભગ સાગના ઝાડને મક્કતા આવે છે કયા ઝાડમાંથી કપુર મળેશે, તે જગત્તીઓ જાણે છે કારણ કે એક બતના છવડા તેની છાલમાં કાણ પાડી અદગ્નો સાગ, કેતરી પોલો કરીને તેમાં ગહે છે એ છવડાના ગણગણાટને લીધે આ ઝાડમાં કપુર છે એમ તેઓ પાગખી લે છે વળી ભુવાન ઝાડના થડને ટચડો મારી શુદ્ધની માફક તેમાંથી નીકળતા રસ ઉપરથી પણ તેઓ આમાંથી કપુર મળેશે કે નહીં તે જાણી ને છે ઝાડના થડમાં છવડાએ કરેલા પોલાણમાં ઝાડનો રસ ઝરી ઓક્ષીજન સાથે મળી પોલાણમાં કપુરની કપોટીઓ બાંધે છે જગત્તી લોકો એવા ઝાડને કાપી પોલાણમાંનો નિ સાગ દુઝડી લે છે પડી લાકડાના નાના દુકડા કરી તેને ઉકાલીને તેમાંથી તેલ અને થોડું ઘણું કપુર પણ બનાવી લેવામાં આવે છે

બરમામાં એક ખીછ જાતનાં પણ કપુરના ઝાડને મળતા ઝાડ થાય છે જગત્તીઓ તેમાંથી કપુર નેવો સહેજ મુગધીતર પદાર્થ બનાવે છે આ પદાર્થ કપુર તરીકે આવે છે, પણ તે ખરું કપુર નથી ઝાડની બતનો ફેર છે એ ઝાડ ફારમોસાના કપુરના ઝાડને મળતું નહીં પણ, બોર્નિયાના ભીમસેની કપુરના ઝાડને કદાચ મળતું હોય છે મુગધીદાર રસ અને ગુદર ઉત્પન્ન કરનાર ખીજા દેગના ઝાડોના આવી જાતના ઝાડ થાય છે- તેમાંથી ટચેન્ડાઈન નેવા અતી પ્રવાહી ગરમ ક્રન્તા દડી બાંધ એવા તેલો નીકળે છે આનળો

જુલુવાવામા આવ્યું તેમ ઝાડનો ગમ અને તેમાથી સ્ફુરતી સુગંધીધાર તેલી  
પરાળ ઓક્ષીજન સાથે મળતા જેમ કપુર થાય છે, તેમ બીજી જાતના ઝાડો  
ના રસની પણ એવી જનાવટો કુદરતી રીતે અને અજતરાઓદ્વારા જનાવાય  
છે મમાલાના ટાપુઓ અને જરમાથી માકીને ચીનાઈ કીનારા લગી અથેજ  
ઠપુગના ઝાડને મહેજમાજ મળતા ઘણા ઝાડો થાય છે, પરંતુ કાર્મોસાના  
ઝાડો તેજ જરા કપુરના ઝાડો છે, અને તેમાથી જેવું ઉચી જાતનું કપુર મળે  
છે તેવું બીજા કોઈ ઝાડોમાથી મલતું નથી

ચીતના કીનારા ઉપર આવેલો કાર્મોસાનો ટાપુ અરેખરી રીતે તો  
કપુરના ઝાડોનું શ્રેય છે કાર્મોસાના જગલો એ ઝાડોથી ભરેલા છે એટલુંજ  
નહી પણ મુના અને મોટા ઝાડોનો એવો મોટો જથ્થો ત્યાં જામેલો છે કે,  
દર વરસે દસ હજાર ઝાડ કાપવામા આવે છે તેમ છતાં નો વગસ શુધી ખુદે  
તેમ નથી કપુરના ઝાડનું લેટીન નામ મીનામોમસ કેમ્ફેરા છે આ ઝાડ મોટું  
ઘણા પાખરાથી વિસ્તારવાળું અને એવું લીલુછમ રહે છે કે જોનાગી આખ  
કરી જાય કાર્મોસાના પહાડી જગલમા ટેકરીઓની તળેટીઓ તેના લીલાછમ  
જુડના જુડથી અત્યંત રળીઆમણી લાગે છે એની ઉચાઈ અને વિસ્તાર તેને  
એકા દેવઝાડની ઉપમા અપારે એવો છે એ કાર્મોસાના ઝાડોમાથી સર્વથી  
સન્ન અને પુષ્કળ કપુર મળે છે એાળીસ મગકમા જાપાનીઓને હાથ આ  
ટાપુ આવ્યા પછી કપુરની પેદાશ અને વેપાર ખુબ જીવવામા આવ્યા છે  
જાપાનીઓએ ત્રણને આરમે માછલના વિસ્તાર ઉપર જગલીઓને દુર અને  
કાંઠે ગળવા માટે લશ્કરી દુડડીઓ મુકી બરોણસ્ત કર્યો છે લગભગ આઠ  
હજાર કાળાના કપુર ઢાઢવાને તેમજે ઉભા કર્યો છે જે આરો કપાય તેને  
કેકામે બીનત ઝાડો ફરીને રોપવાની ગોડવણ કરી છે કપુરના આ વેપારમાથી  
જાપાનને દર વર્સે અવા આબીમ કરોડ રૂપિયાની ઉધલપાયાલ થાય છે, ત્યારે  
કપુર તરફધાર કરવા પછળ તેમને માત્ર છ આના જેટલુંજ ખર્ચ આવે છે

આપણા દેશમા કપુરના ઝાડ સહેવાઈથી ઉગાડી શકાય તેમ છે  
પહાડી ખીણો પચામ ધંચ વંરસાદ અને રેતાળ ગોરાડું જોયની તેને જગર છે  
આવી જોય અને રૂતુ હિંદુસ્તાનમા કેકેકામે છે મવળા કાંતો મહીમુગ  
પક્ષીમ હિંદુસ્તાન ગુજરાત સાતપુરાને વિધ્યાવળ અને અરાવલીના  
હુનગેમાની જોય કપુરના ઝાડ ઉછરે એવી છે અમેરીકા, આફ્રીકા અને  
બીજા નાના મોટા પાખીકીક મહાઆગમના બેગેમા શુરોપીયનોએ કપુ

રૂના ઝાડ ઉગારવાના અખતરા કરવા માડયા છે, તો શા માટે હોદ્દા જેમી  
 રહેવું ? હીદમા મોહમ નથી, પોતાની જેતી પ્રતીજ જ્યાં ઉપેક્ષા છે ત્યાં  
 નવીનતા આણવાની વાતજ કયા ! ઘણુરના ઝાડ જે રીતે થાય છે એક બી  
 વાવીને અને બીજી કલમો રોપીને કલમ કરતા બી વાવીને ઉછેરેલા ઝાડ  
 સારા થાય છે સ્ત્રીન અને ફારમોઆમા એકદોબર નવેમ્મમા કપુરના ઝાડના  
 બી ભેગા કરી સુકી રેતીમા દબાવી ગળવામા આવે છે મે અને જુન માસમા  
 પોચી કરેલી જમીનમા પછી ભરત્યડ પેરવાનવાવવામા આવે છે ડાગેરતુ ધર  
 જેમ મહીના માસનુ કરવામા આવે છે તેમ આનુ ધર એક વર્ષનુ કરવામા  
 આવે છે છોડ એક વર્ષનો થાય એટલે તેને ઉખાડી યોત્ય જમીનમા સોળ  
 સોળ ફુટને અતરે રોપવામા આવે છે સ્ત્રીનાઓ અને જાપાનીઓ એક એક  
 મા બાગેથી તેરસે છોડ રોપે છે દસ વર્ષે કપુરનો છોડ વધી ત્રીસ ફુટ ઉંચુ  
 ઝાડ બને છે એ ઉંમરથીજ તે કપુરનો રસ આપવા માટે છે ત્રાઠ વર્ષ સિવાય  
 ઝાડ પરિપુર્ણ પુખ્ત થયુ કહેવાય નહિ, તો પણ કપુર મેળવવાને માટે તેને  
 વીસ વર્ષનુ તો થવા દેવુ ભેઈએજ પાચ વર્ષના પાદડામાથી પણ કપુર કાઢ  
 વામા આવે છે એક એકરમાથી વરસે પાચ ટન પાદડા એકઠા થાય છે,  
 અને તેમાથી મો સવાનો ત્તલ કપુર નીકળે છે ખરી પટેલા પાન થંભુ અપ  
 લાગે છે, એકઠા કરેલા પાદડાને વરસાદ અને તાપથી માચવર્ષો પડે છે  
 ફારમોસાનુ બાર ફીટ ઘેગવવાળા થડનુ ઝાડ પદર દલત કપીઆનુ કપુર આપે  
 છે ઝાડની પુખ્તાર્થ સુગળ તેના લાકડાની ૨૦-૪૦ ત્તલ સીપોમાથી એક ત્તલ  
 નીકળે છે તેના નાના નાના કકડા કરી ઉઢાળવામા આવે છે કેટલીક વાર કપુર  
 ની પોપડીઓ ઉપત્તત પાણી ઉપર તેનુ તેલ પણ તરતુ મળી આવેહે દુર ગામ  
 લઈ જવા કરતા જંગલમા ને જંગલમા કપુર કાઢવાનુ મગતુ પડે છે, ગામડીયા  
 લોકે તઈયાં કરેલુ અસ્વચ્છ કપુર દાગોઆથી જાપાનમા લઇ જવામા આવે છે  
 અને ત્યાં શુદ્ધ કરવાની ભડકીઓમા ગામી તેની ટીકડીએ પાડવામા આવે નિ.  
 અસ્વચ્છ કપુર હિદમા પણ આવે છે અને આપને અભિ મુંબઈ વગેરે મધ્યે  
 જુની રીતે સ્વચ્છ કરવામા આવે છે પણ ટીકડીઓ પાડતા નથી

નિકળવાથી બાળ દેશોમા પણ તેનો ખર્ચ પ્રતિદિન વધતો જાય છે કપુરનો વેપાર બાપાને એક હાથ દરેલો હોવાથી તે ભારે કિંમત 'ઉપજાવે' છે અને ઉપયોગ વધે છે ઉપજ માત્ર ચીન ફાર્મોનામા છે એટલે બાપાન આખો વેપાર પોતાને હાથ રાખી ભારે કિંમત લે છે યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સ માડાગાર્ડન ઇટલી ક્રાસ ઇજીપ્ટ ફ્લોરીડા કેલીફોર્નિયા અમગમ કવીન્સવેડ આસ્ટ્રેલીયા મોરિશિયસ લડા મિહલદોય અને બીજે ઘણે ઠેકાણે તેની વાવણી કરવાનું કામ ચાલુ થયું છે આપણે અહિં હિંદુસ્તાનમા પણ તેની વાવણી કરવાનું કામ ચાલુ થયું છે હિંદુસ્તાનમા કેટલેક ઠેકાણે તેની વાવણી કરવાના ચલ થવા માડ્યા છે બગાળમા મીઠાપુત્રી બોટાનિકલ ગાર્ડનમા કપુરના ઝાડ મારી રીતે ઉછેર્યા છે મહીસુર અને હિંદની બીજ કેટલીક સગકારી ગાર્ડનો અને ખાનગી બખીયાઓમા કપુરના ઝાડ વાવવામા આવ્યા છે અને તે સારી રીતે ફાટ્યા છે અમદાવાદ અને વડોદરા જેવા ગહેરોની લહેર ગાર્ડનોમા મ્યુનિસિપાલીટી વગેરેએ એવા ઝાડ ઉછેરવા ભેઈએ મગકારી ખેતીવાડી ખાતા તરફથી બરમા અને ઉત્તર હિંદુસ્તાનમા એ ઝાડો ઉછેરવાના અખગઓ ચાલુ થયા છે ગુજરાતમા આમુ ઇંગ્લંડ અને બીજે ઘણે ઠેકાણે દેશી રાતઓ ચલ કરે તો ટપુરના ઝાડને ઉછેરવાને યોગ્ય જમીન અને કતુ છે આ ગાળત બગીચાની યોગ્ય તરીકે કે કમાઈ તરીકે હાથ ધરવામા આવે તેના કરતા ખેતી અને વેપારની નજરે હાથ ધરવામા આવે તો ઘણો લાભ ડગી આપે જોડી છે આપણો દેશ ખેતીવાડીને વધારે ખર્ચ બેસતો છે અને બીજા બધા સુધાગર જતા જમીન માગ્ફત થતી ઉપજે વધારવાની ઘણી જરૂર છે સરકારનું તેમજ આમ વર્ગનું માનવું પણ એજ છે કે હિંદનો ઉધ્યાન બીજા કોઈ પણ કાર્ય કરતા ભેયની ઉપજથી વધારે મારી રીતે થાય તેમ છે, કાગલ કે હિંદમા હુનિયાના બધા દેશોના હવા પાણી છે બગ્ડ જેટલી ટાઢ ભેઈએ તો છે, ભારેમા ભારે વરમાદ છે તરી નાળા ને મોટી મોટી નદીઓ છે પર્વતો અને ખેતીને યોગ્ય બીજો તથા તળેટીઓ ભેઈએ તેટલી છે, ગરમી ભેઈએ તો તે પત્તુ આફ્રીકા જેટલીજ કોઈ કોઈ ભાગમા છે મોઈન્ટ હવા ભેઈએ તો તે પણ છે એટલે કે હિંદમા જે ભેઈએ તે છે, માત્ર ચલ ખત મહેનત વન અને શાસ્ત્રીય પંથનિએ લાભકારક વાવેતરો કરવાની જોડ છે નામદાર મગકારે અને પશ્ચીમ તરફના વધખવમા તંત્રીન ઘઈ જતા ગજા રાણાઓએ પ્રથમ પ્રેમનુ ઘન જમીનક્ષેત્ર સુધાગર તરફ લક્ષ આપવાનું જાકી છે નહિ તો આર્યેક્ષો પત્તદ કરેની અપ્તસિધુને આદિ લઈ ભાગતલુમિ - હુનિયાની, બીજી, સુમિઓ સાથે મગખાવના પહેલા નબરની ફળદુપ્પન્નભાગ છે



## નાતાલ-બુલેટ્સ.

—\*\*\*\*\*—

શેડીઓના ખેતરો, ફગીઆ કીનાવે નાતાલને બુલેટ્સના ૨૪૦ માઈલ, દરખાની દક્ષિણ તરફ અને ૧૬૦ માઈલ ઉત્તર તરફ આવેલા છે અને ૧૯૦૫ પછી ત્યાં શેરડીમાથી ખાંડ બનાવવાના કારખાનાઓનો ઉદ્યોગ (શુગર ઇન્ડસ્ટ્રી) નો વધારો ઘણીજ સારી રીતે થયેલો છે કે જે દર્શાવેલ વર્ષમાં લગભગ ૧૮૭ ટકા વધારે (૧૯૧૬ માં) એટલે લગભગ ધમણી પેદાશ વધ છે નીચેના આકલનો સારો ખ્યાલ આપે છે.

સને ૧૯૦૫ માં લગભગ ૨૯૭૯૫ ટન ખાંડ થઈ

" ૧૯૦૮ " " ૫૦૦૦૦ " " "

" ૧૯૧૮ " " ૧૪૩૬૦૦ " " "

હાલ એક હર કારખાના લગભગ પચીસેક છે જેમાં મોટામાં મોટું ૧૫૦૦૦ થી ૧૬૦૦૦ ટન સાકર કદે છે સાકર ચોકખી કરવાને માટે ખામ બે કાળાના દરખાનમાં હાલ કામ કરે છે

ફગખાનની દક્ષિણે શેરડીના ખેતરોનું ક્ષેત્રફળ વધે એવો ખામ મલવ જોવામાં આવતો નથી પણ ઉત્તર ભાગમાં ઠેક પોર્ટુગીઝ ઈસ્ટ આફ્રીકા સુધીની જમીન શેરડીના પાંડને ખેડ માટે ઉપયોગી છે જતે દહાડે આ જમીન એ કામ ગારૂ વપરાશે તો સુમારે એક હર ડરોડ ટન માકરની પેદાશ ત્યાં નીકળે એવો મનવ છે ઉપર જણાવેલી પેદાશ બે ત્રણ થાય તો જરૂર ત્યાંના ખાડના કાળખાનાની ગણના આળી ફનીયામાં સારી ગણુશેજ

અગાઉ ઉપયોગના વાપરવા મોગાળીક તથા મોગીશીયસનો માડ ના તાલ વીગેરે સ્વયંભાગ આવતી હતી પણ હાલ તે ઓછી થતી જાય છે, કે જે નીચેના આકલની જણાશે

૧૯૧૮ માં ૧૩,૮૬૫ ટન માડ મગાવેલી હતી અને ત્યાં ગાદ ૩૧ ચમનો આકલો ઓછેજ થાય છે તેગજ ત્યાંની સરકાર પણ ગાદ ૬ વા માટે બે માડ પન્દેરાથી મગાવે નો ૪ પાઉન્ડ અને ૧૦ મીલીગ ટને (ઈમ્પોર્ટ ડ્યુટી) આપાલ ઉપર લે છે અને નીકાશ માટે (એક્સ-પોર્ટ) ઉત્તરો એક પાઉન્ડ ટને મોકલનાને મળે એવી ગોઠવણ કરેલી દેખાય છે આને લઈને હાલ માકની જે ખપત એ દેખાયા છે તેટલી સાકર ત્યાંનાજ કારખાનાઓ

પુત્રી પાડે છે અને વધારે તેમજ લવિષ્યનો વધારે પરદેશ નીકામ કરવા માટે ત્યાના લોકો તથા સગાં મળી બધા બેઠી ગોઠવણ કરવા ઇતેબર છે અને જરૂરની સગવડ બનતી ત્વરણે કરી આપે છે ફક્ત સાકર તર્યાર કરવામા આવે છે તેલુ ખર્ચ જતા બે ભાવે તે વેચાય તે ભાવ દુનિયાના ભાવો જોડે પોપાશે કે નહિ તે ખાસ જોવાતુ છે અને તે ઉપર ધ્યાન આપી કેમ તદ્દિયા કરવા માટે ખર્ચ ઓછુ થાય તે માટે હાલ ત્યાના લોકો ધ્યાન આપી રહ્યા છે

એટલુ તો દેખીતુ જ છેકે મોટના સુધાન અને નાગ્યાનાના સુધારા સર્વ ગુણા ધ્યાનમા ગળાય તો ગુણાની શેરડીને માટે બે જોડાં તે પ્રમાણે સગવડ મહિલે કરી લેવાય અને જોને લઈને એકરે હાલના ડગ્તા વધારે ફાયદો થાય તેમજ શેડીગાથી પણ આ વધારે ઉત્પન્ન કરવા થટતા ઉપાયો તથા શોષણોળ કર્યા જ જશે ખીડમાથી બનતી સાકર જોડે મરજાવતા આ દેશની સાકર મનતી કે એજ ભાવની પરશે એ ખાત્રી નથી ફક્ત જો આ કારખાનાઓને નફાઆતમા ( ઇન્ડીસ્ટ્રીયલ પ્રેકરન્સ ) ઇમ્બેડની સગાં મદદ આપે તો બને એમ લાગે છે

ગુલુગ્રેન્ડમા કાફીર લોકો ઘણે ભાગે ઢામ ઠે છે અને મજુરોની તાલુ પડે છે કાફીર લોકો બનતુ કામ તો ઠે છે પણ એ લોકોને થાક તરતમા લાગી આવે છે એથી કાળો વખત ઢામ કરી શકતા નથી મતલબ કે સંચા કામને ખોટીઓ થાય છે આ સ્થિતી ઘણે ભાગે ત્યાના હવા પાણીને લઈને હોગે ખીતુ મજુર વગ થોડી રકમ મેળવશે કે પોતાને ગામ ગુપડામા વી એ વકમ પહોંચે ત્યા ગુધી મહેનત વગર બેઠી રહે છે આવી ખીત કાળજીને લઈને પરદેશી મજુરો મેળવવા ત્યાની સ તા તથા કારખાનાના લોકો બનતો પ્રયત્ન કરે છે ( ઇન્ડેસ્ટ્રીયલ હેલ્થ ) સી.સી. મજુર એસસર માટે ધરમ આપે છે કેમકે તે પરદેશી લોવાથી કાયમ કામ કરે છે, મહેનતુ છે, તથા તેઓને એક પ્રખરની કાયમ બીક રહે છે તેથી હમેશાના દળાયતા હોય તેમ વર્તે છે આ મજુરો પી મદદથીજ ત્યાનુ જરૂરુ ઢામ ધનધોખાં વર્ષે ને વર્ષે આગળ ધપે જાય છે

આ દેશમા અનીશય, ઉન્નતા ૭૧ કીમી ગુધી જાય છે અને ઘોડામા થોડી ગરમી ૨૬ કીમી હોય છે વરસાદ મુમારે આવીમ ઇચ બેટલો આવે છે વરસાદ વગરના દીવસોમા ૭૧ ને જાવે ૧૧૬ ને ૨૬ ને જાવે ૩૩ કીમી જો આ માથે રહે છે જોગે મીઠુ પાચન ૨૬-૬-૮૨ થી ૩૦-૩૩ સુધી રહે છે

## નાતાલ-મુલુલેન્ડ.

—\*\*\*—

શેઝીઓના ખેતરો, ફરીઆ કીનાલે નાતાલને મુલુલેન્ડના ૨૪૦ માઈલ, દરબાની દક્ષિણ તરફ અને ૧૬૦ માઈલ ઉત્તર તરફ આવેલા છે અને ૧૯૦૫ થી ત્યાં શેરડીમાથી ખાદ્ય બનાવવાના કારખાનાઓનો ઉદ્યોગ (શુગર ઇન્ડસ્ટ્રી) નો વધારો ઘણીજ સારી રીતે વધેલો છે કે જે દર્શાવે વર્ષમા લગભગ ૧૮૭ ટકા વધારો (૧૯૧૬ માં) એટલે લગભગ ખમણી પેદાશ થઈ છે નીચેના આક્રાઓ સારો ખ્યાલ આપે છે.

સને ૧૯૦૫ માં	લગભગ	૨૬૭૯૫ ટન	ખાદ્ય	થઈ
” ૧૯૦૮ ”	”	૫૦૦૦૦ ”	”	”
” ૧૯૧૮ ”	”	૧૪૩૬૦૦ ”	”	”

હાલ એક દર કારખાના લગભગ ખચીએક છે જેમા મોટામા મોટું ૧૫૦૦૦ થી ૧૬૦૦૦ ટન સાકર કરે છે સાકર ચોકળી કરવાને માટે ખાત્ર બે કારખાના દરબાનમા હાલ કામ કરે છે

દરબાનની દક્ષીણે શેઝીના ખેતરોનું ક્ષેત્રફળ વધે એવો ખાત્ર મલવ જેવામા આવેલો નથી પણ ઉત્તર ભાગમા ઠેક પોર્ટુગીઝ ઈસ્ટ આફ્રીકા સુધીની જમીન શેઝીના પાડને ખેડ માટે ઉપયોગી છે જતે દહાડે આ જમીન એ કામ માત્ર વપરાશે તો ખુમારે એકદર ડરોડ ટન સાકરની પેદાશ ત્યાં નીકળે એવો મનવ તે ઉપર બચાવેલી પેદાશ બે ત્રણ ધાય તો જરૂર ત્યાંના ખાદ્યના કારખાનાની ગંભીર આખી હુનીયામા સાગી ગણુશેજ

અગાઉ ઉપયોગમા વાપરવા મોગાળીક તથા મોરીશીયમની માડર ના તાલ વીગેરે સ્વયંભાગ આવતી હતી પણ હાલ તે ઓછી થતી જાય છે, કે જે નીચેના ગાક્રાથી જણાશે

૧૯૧૮ માં ૧૩,૮૮૫ ટન માકર મગાવેલી હતી અને ત્યાજ બાદ કા ચમનો આક્રાઓ એકજ ધાય છે તેમજ ત્યાંની સરકાર પણ મદદ ક વા માટે બે માકર પરદેશથી ગંભાવે તો ૪ પાઉન્ડ અને ૧૦ ગીલીજ અને (ક્રીચોર્સ ડ્યુટી) બાયાલ ઉપર લે છે અને નીકળત માટે (એકમ પોર્ટ) ઉત્તરે એક પાઉન્ડ અને મોકાનાને મળે એવી મોકવણુ કચેલી દેખાય છે આને લઈને કાક્રા સાકરની જે ખાપત એ દેશમા છે તેટલી માકર ત્યાંના કારખાનાઓ

આના કંકડા કરી પછી શેરડીઓના દુન્ડાઓ પણ વાવે છે પછી આમને  
ખાજે છે ઉપલુ મટોડું સુમારે ચાર ઈંચ જેટલું થર રૂંપે રહે છે વાવણી  
ખાજે ગોતુ વગેરે હાથે કાઢવાનો રીવાજ લાગે છે અને એ ચાસની વચ્ચે  
હળ કે એને લગતા હથીઆગનો ઉપયોગ સારો કરે છે એડ કયા  
કાની જમીનમા ગોતુ વિગેરે રહેલ હોય છે મજુરોની તબી અને ખેડરકારી  
વિગેરેને લઈને કાંઈ એડ ખાસ ઉત્તમ પ્રકારની તો ખામ હોતી નથી

આ શેરડીઓના ખેતરમા પોટાસ તથા ફામફ્લુઅ અને ચુનાતુ પ્રમાણ  
થોડું નહેલું છે એથી આ ત્રણે ખેતરોની જરૂર વધતા ચોછા પ્રમાણમા રહે છે  
જે પ્રમાણે આ ખાતરનો ઉપયોગ કરવામા આવે છે તેજ પ્રમાણે ઉપજ ઘણે  
ભાગે શેરડીમાથી મળી આવે છે ખાતર નાખવું એવો ફાયદો નથી કેટલાક  
નાખે છે કેટલાક નથી પણ નાખતા જે ઉપયોગ ખાતરનો કરતા નથી એમને  
અવિધ્યમા ફાયદો જોઈતો થવાનો નહિ એ સ્વભાવિક છે

જુલુવેન્ડમા કાપણી પહેલા ખેતરોને ખાજે છે કેમકે ઉળાના સુખા પાદરા  
કાટતા મહેનત પડે છે પણ નાતાલમા ન્યા પ્રમાણમા મજુરો વધારે છે ત્યા  
એમ થતું નથી શેરડીઓ બળદના ખટારામા ઢાપી નાખે છે અને તેને ફામમા  
ફરવી શેરડીઓના કારખાનામા લઈ લાય છે મગવડ હોય તે રેલ્વેમા પણ  
શેરડીઓ નાખી ઠારખાને પહોચાડે છે કાપણીનું ખર્ચ ૦ સિદ્ધીન સુમારે આવતું  
હશે જુલુવેન્ડમા શેરડીનો ખીગાડ કાપતા પુષ્કળ થાય છે તેની મગવડ થાય  
તો એકદમ વગેરે ફાયદો મારકનું પ્રણાલ્યુમા થઈ ગઈ

ખોડવા તરીકે પાક સાત વર્ષ સુધી પણ રાખે છે એ વખતે જોડ એ  
ચામ વચ્ચે કુદે છે ને ગોતુ હાથેથી કાઢી નાખે છે

ચુળાનો પાક ૧૨થી૦૪ મંદીને પાડે છે ખેડવાને ત્રણડ ચોછો વખત  
લાગે છે

ફક્તિય આફ્રીકામા ચુળા નામની શેરડી કે જે પુનેથી ત્યા મચોતી છે  
એમ નમનતય છે તે ઘણી જગ્યાએ વસાય છે આ નામના ચુળીઆ ઉડા લાય  
છે તેમજ એછે પાણીએ ઉગી થકે છે માન્યતા છે ખીજુ લાગ લીલી નાતાલી  
શેરડી છે તેનું પ્રમાણ ચુખા વરતા ચોછું છે કેમકે એનો ઉતાર જોઈએ તેવો  
નથી આવતો જતો વધારે નથી એ ઠીક નથી કેમકે કાંઈ પણ પ્રકારના અવર

કે ( રૂગમ ) દરદ શેરડીઓમા આવે તો આખા જોતરોની જોતરોને ઘણીજ ખોટ આવે એ દેખીતુ છે

જે શેરડીઓ વપરાશમા લેવાય છે, તેમાંથી પસંદગી પણ 'ધની' નથી. સારા પાકપર પુરતુ ધ્યાન નથી જે શેરડીઓ નકારી હોય અને કારખાના વાલ્લા લેતા નથી તેનો વાનવાના કામમા ઉપયોગમાં લે છે અને લઈને (યલોસ્ટ્રાઇપ) પીળી પડીઓ પડી ગયેલી શેરડીઓ બહુજ હોય છે. ૧૯૧૭ની સાલથી (૨૩ રાટ) લાલ આદા પણ શેરડીઓમા પડેલા હોય છે એવી શેરડીઓ નીકળે છે અને એકદર જોતરો આને લઈને નળગા પાકનો દેખાવ આપે છે આ ઉપરથી જલ્લાશે કે વાવતા પસંદ કરેલ મારી શેરડીઓની તો ખાસ જરૂર છે નાતાલમા તો ઝુલુવેન્ડ કરતા પણ પસંદગીની જરૂર વધારે છે. તેમજ શેરડીની નવી જાતે પણ ઉત્પન્ન કરવા મધ્યુ એ પણ વાન ધ્યાન બહાર નજર હોવી જોઈએ.

પાણીની ખાસ સગવડો નથી વરસાદ ઉપર ઘણોજ આધાર, સંખેલો છે અને લઈને બીજી જાતો બીજા હેથથી લાવી વાવવાની પણ મુશ્કેલી છે જે શેરડીઓ જોઈએ તે ઓછા પાણીથી ઉછરે એવી જાત ત્યા હાલ તો ઉપયોગ થાય એમ છે

ઉપરની સ્કીકતથી જલ્લાશે કે જે યુબાને 'સવાનો' કે કોઈ બીજી જાતનો ઉપદ્રવ પેઠો તો આખા શેરડીના પાકની સ્થિતિ બહુજ ભગ્ન થઈ પડે, કેમકે બીજી સારી શેરડી ત્યા હાલ ન જેવીજ છે

પાણીની તગીને લઈને ઉત્પત્તિ પાણી જે પ્રમાણે મળેલા હોય તેજ પ્રમાણે મળે છે એ સ્વભાવીકજ છે એટલે પાણી ઉપરજ આધાર છે, એમા વધારે ઓછા વગ્મહથી પણ પાકમા વધારે કે ઓછો પાકનો ફેર બહુજ પડે છે બીજી જમીન પ્રમાણે એટલે સારી નરની જમીન પ્રમાણે પાક ઉતરે છે આથી ખાસ-આકરા આપવા સહી સવામન નથી નદી પાને. ઝુલુવેન્ડમા ૫૦ ટન પણ ઉતરે કે એવા દાખવા છે તે આધારજ નાજીથી ઝુલુવેન્ડમા ૪૦ ટન આવે છે.

શેરડીમા સાકરતુ પ્રમાણ પણ ઉપલા કારણપર આધાર મળે છે ૦-૬ થી ૪ ટન સુધી એક એક જમીનમાથી સાકર નીકળી શકે છે આ જોડે એટલુ પણ હલેલુ જોઈએ કે નકારી જોડને કાપળી વખતે થતો ખગાર સાકર ની ઉત્પત્તિમા ઘણોજ ફેર પાડે છે

શેરડી પુરી પાકેલી હોય તે પણ કાપવામા આવે છે; કેમકે કારખાના મા સાકરનું પ્રમાણ બોણુ કે વધારે હોય તો પણ બાવ જોડજ હોય, છે સુમારે શેરડીમા સાકરનું પ્રમાણ ૧૨ થી ૧૪ ટકા સોજો હોય છે એકદર રમનો પ્રકાર કંઈ બહુ ખોટો હોતો નથી. ૧૯૧૫ થી ૧૯૧૮ ના સરેરાસના નીચે આકાશ આવેલા છે તે ઉપરથી જણાશે કે ખોટ દેખીતી અમુક અમુક કાચોથી કેટલી આવે છે

૧ ૬૦૦ શેરડી ઉપર મોટા કારખાનામા	૩-૫ થી ૪-૫ ટકા ખોટ હોય છે
૨ અરકામા વસ કાઢતા	૧-૩ થી ૨ " "
૩ રસ ઉકાળતા	૨ થી ૩ " "

નાના કારખાનાઓમા વધારે ખોટ હોય છે આ તુલનાનીના કારણોમાં થી થોડા નીચે આવેલા છે,

૧ યુષ્મા જાતની શેરડી સાગી નથી

૨ મથામા સુધારો કરવાની જરૂર છે

૩ શેરડીઓ ઘણી ખરી કાચી કારખાનામા વપરાય છે

૪ રસાયનશાસ્ત્રીઓનો ઉપયોગ બોઈએ તેવો નથી

આ શેરડીઓમા રેશાઓનું પ્રમાણ ૧૪ થી ૧૬ ટકા હોય છે એટલે શેરડી નરમ છાવની નથી ચોંનરામા સાકરનું પ્રમાણ પણ ધારવા કઠ્ઠા વધારે પ્રમાણમા બાય છે

શેરડીના રસમાં ગુદર જેવો પદાર્થ બહુજ હોય છે આ ચોક્કસ કરવા વાસ્તે (કારબોનેશન) મહેનત કરે છે અને તેથી રસ સાઝ થાય છે પછી સાંતર કરવામા આવે છે ગમગાથી બગાડ નીકળે છે તેને ખાતરના ઉપયોગ મા લે છે (બોલેમીસ) છેવટનો બાજ રહે છે તેનું નેટલાઈટ કરેલો તે સ આમા બળતણ તરીકે વાપરે છે

ઉપલી સ્થિતી કરતા હીંદુસ્તાનમા બહુ ફેરફાર નથી ઉત્તેજનની જરૂર છે સગ્ગરે વચ્ચે કાર્થક ધ્યાન આપ્યું હતું પણ હાલ પાણુ સર્વે વાતે બધ પડી ગયું છે

દાહોદ સરકારી ફારમથી દાહોદ અને અલોદ તાલુકા મા ખેતી  
સખાઈ કયા કયા સુધારા થઈ શકે એમ છે તે વિશે

## સામાન્ય હકીકત.

લેખક પ્રાગણ સ્વપ્નોરણ દેગાધ-

દાહોદ કાર્મ સુપ્રીન્ટેન્ડન્ટ

દાહોદ અને અલોદ તાલુકામાં કાળી ભુમી ક્ષાલ અને પથ્થર વાળી અને  
ટેકરા ટેકરી વાળી જમીન જણાય છે નાના નાના વહેણ પહાડ માલમ પડે છે  
વળી વચ્ચે વચ્ચે જગલની ટેકરી પણ આવે છે ખેડુત વર્ગ ઘણેખરે ભાગે  
પટેલીઆ અગર તો લીલ કોમના હોય છે તેઓ ગાય અને બેઝ ઘણા મોટા  
પ્રમાણમાં રાખે છે ઢોંગની જાત નાની હોય છે અને ઉંછેર તરફ તેમજ તેમને  
જોઈતા સધાચારા વિગેરે પ્રત્યે ઘણી ઓછી કાળજી અપાય છે તેથી તેમની  
દુર્ગંધ સ્થિતી જણાય છે ચોમાસામાં મકઈ, તડી ગમ તડી, અડક, મગ,  
ચોળા, શણ અને જુજ ભાગે ડાગનો પાક થાય છે શ્રોડા વચ્ચે થયા દાહોદ  
તાલુકામાં મગફળી (સ્મોલ બપાન અને સ્પેનીશ પીનટ નામની), તુ વાવેતર  
દાખલ થયું છે અને એક બે વચ્ચે થયા આનંદેશી કપાસનું વાવેતર દોઈ દોઈ  
ખેતરવાર જણાય છે પણ હજુ ઘણું ખરે ભાગે ખેડુત ચોમનામાં વરસાદ થયે  
એકાદ ખેડ કરી મકઈનું વાવેતર કરે છે અને મકઈ લીધા પછી શીઆળામાં  
ઘઉં અગર ચણા વાવે છે મકઈના વાવેતરમાં ખડું ખેડ કરવામાં આવતી  
નથી, વાવેતર થયું કે તરત ચામડા હળ વતી ચીંવામાં આવે છે અનુકુળતા  
એ એકાદ વળત નીંદવામાં આવે છે અને ત્યાર બાદ એકાદ મહીના પી  
મકઈ થાય ત્યારે હળ વતી ચાડું ઉણુ દેરથી ખેડ કરી ચામવામાં આવે  
છે ત્યાર બાદ માળો કરી મકઈને સાચવવામાં આવે છે આ તાનમાં ભુરી  
જમીનનું પ્રમાણ વધારે જણાય છે ભુરી જમીન ઘણી જ ઘણું હોય છે  
દારણ કે ચોનાસામાં મકઈ અને શીઆળામાં તેની તેજ જમીનમાં ઘઉં થાય  
છે અને અનુકુળતા એ યાનેનો સાગે પાક થાય છે એક બાજબની જોડથી બે  
મણ મકઈ એટલે આશરે ૪ એકર જમીનનું વાવેતર કરતા તેમજ ચામડા ચીંવા  
લગભગ આઠ દસ ફીસ જાય છે એકાદ એકરમાં, તલ અગર તડી, મગફળી,  
અગર ચણા કરે છે એટલે એક બાજબની જોડ પર અરેબન પાચ  
ખી આગળ આવાળા તેમજ વહેલા વચાદવાળા વ

સમા કાતગનો ઉપદ્રવ ઘણેખરે ભાગે ભુગી જમીનમાં ઘણેજ જણાય છે. કોઈ કોઈ વાર મકંઠના આખા ખેતરનો નાશ થાય છે અને ખેડૂતને પાછુ વાવવુ પડે છે ઉપલા ખેડૂત ઘણેખરે ભાગે બી સમ્રાહી રાખતા નથી અને વાવેતર વખતે ઉંચા ભાવનુ અગર બી ખમણુ અગર તમણુ આપવાની સરતે જેવુ મળે તેવુ લાવી વાવેતર કરે છે જમીનમાં ખડ અગર ખમણુ ખડુ અપાટા બધ વધી જાય છે અને કોઈ કોઈ વખત મુખ્ય તુલને પીણુ પાડે છે અને ઘણુ નુકશાન કરે છે દાહોદની નજીકના ખેડૂત જગલમાંથી ધામ લાકડા વિગેરે દાહોદની બજારમાં લાવી વેચે છે ખેડૂત લોકનો મુખ્ય ખોગક મકંઠ છે મકંઠને દલી રાટલા બનાવે અગર તો એને ભરડી છાશ માથે ઉકાળી રાખ બનાવે છે અગર તો પાણીને ઉકાળી મીઠુ નાખી દાટ બનાવી દાળ સાથે ખાય છે મરચા અને મીઠાનો ઉપયોગ કરે છે અને ઢોધ વખત શાક ભાજનો ઉપયોગ કરે છે ખેડૂત લોકની સ્થિતી દુર્બળ છે દેવામાં ડુબેલા છે આળસુ, મુગ્ત દાડના વ્યસનમાં મગસાએલા તેમજ ભાગ અગર તમાકુનો ચલમ વાટે ઉપયોગ કરી તેઓ મગ્ન રહે છે તેઓ સતોષી છે અને સાહુકાર નથી ગજ રૂતુમાં મેલેરીઆ તાવનો ઉપદ્રવ વધુ હોય છે કંઈ કંઈ ભાગમાં વાળાના નામ હોય છે કારણ કે વાવ અને તળાવના ગદા પાણીનો પીવા માટે ઉપયોગ થાય છે કુવાની સખ્યા ભુજ છે આ ભાગમાં ખેડૂત ઘણેખરે ભાગે છુટા છવાયા ઉંચી જગ્યામાં બાધેલા છાપગ અગર ઘરમાં રહે છે

### ઉંચે મુળ વિષય પર આવીએ

દાહોદ ખેતીવાડી ક્ષેત્ર ના મરકાત તરફથી સને ૧૯૦૬માં ઉધાડવામાં આવ્યુ ક્ષેત્ર કાઢવાને હેતુ દાહોદ ઓલોદ તાલુકાની ખેતીની પધતિમાં સુધારો કરે અને થાય તે અખતગ કરી શોધવાનુ અને સુવાલીઆ તળાવના પાણીનો નહેરુ વાટે સાગી મીતે કેમ અને કયા તુલ માટે ઉપયોગ થાય તે લોકને શીખ વાનો હતો કારણ નીચ્છ્યા પડી ફુલુ બુદા અખતગ નવાના ગળ્યા અને એના અનુભવથી નીચે પ્રમાણેના સુધારા ખેતીમાં દાખલ કરવા જેવા જણાય છે

### (૧) વાવેતરની પધતિમાં

હાલમાં ખેડૂત હળ વતી ચોરવાનુ કામ કરે છે બે ગામ વચ્ચે કુટશી દોઢ કુનુ અતગ રહે છે હળથી પચ્ચ વાગી તેગજ કમોણ જમીનમાં પચ્ચ ચોરી થાય છે હળથી બી પચ્ચ ઉડુ જાય છે આમ છે તોપણ બીજી આગળ પડતા જરૂરમાં લેન ફરકા અગર વાવણીઆથી વાવેતર કરવામાં આવે છે તેમ અને પચ્ચ ક-વામાં આવે તો નીચે જલાવેલા કાયદા થાય છે ફરકા વડે વાવેતર કર



વાથી બે દાતા એકી વખત જતા હોવાથી બેવડું કામ થાય છે ફરકથી વાવેતર કુશળને જમીન પથ્થર વગરની તેમજ સરખી અને યોરડી, ખાખર, 'ખામડાં' વીગેરેને ખેતી કરાવી અવરનવ કરજ ફેરવી સાફ કરેલી હોય તો ઘણું સાફ કરકાવની વાવેતર કર્યું હોય તે ખેતનમાં જ્યારે મકંઈ ઉગે ત્યારે કોઈ કોઈ જગ્યાએ બે ત્રણ દીવમ મારસ પહોંતે જ્યાં હોય ત્યાં સાચવવા જોઈએ છે ઉપર જણાવેલી ખાખતમાં બે કાળજી લઈએ તો ફરકના વાવેતરમાં મજુરી, ખર્ચ લગભગ સરખો થાય છે અને પાક વધુ થાય છે બે ફુટના ગાળાવાળા ફરકના વાવેતરથી મકંઈમાં મરેશસ રપ (પચીસ) ટકાનો વધુ પાક થાય છે એટલે હાલમાં નજીક નજીક વાવવામાં આવે છે તેને બદલે મકંઈને છેટે વાવવાથી ખી પણ જોણું જોઈએ અને પાક વધુ થાય છે (સાધારણ અને ઘોડા વરસાદવાળા વરસમાં તો પાક અવશ્ય વધુ થાય છે) વળી જોગ્ય તકે બે ત્રણ વખત ફરકની અગર કરખી ફેરવવાની સુગમતા હોવાથી ઘાસ અગર ખડ પણ જોણું થાય છે વાવેતર પછી ખડીયું જેવું (એટલે પદર વીમ દીવમ વરસાદ ખીલકુલ ન થાય તે) પડે તો ફરકના વાવેતરમાં વારંવાર કરખી લઈ તુલને નેભાવી શકાય. વળી, ઘાસ પડે છે ત્યારે બે હારને દવા છાટવાનું પણ સુગમ પડે છે ફરકને ઉપયોગ કરવાથી જમણું કામ થતું હોવાથી વાવેતરની તકનો લાભ પણ વધારામાં મળે છે

દરખી લીધા પછી બે મકંઈના છોડ વધુ હોય તો પોણા ફુટ પોણા ફુટને છેટે છોડ રાખી બાકીના છોડને ઉપાડી લેવા બે માફ છે, ફરમખર ગીજા નામનું જોળર મહીનાથી સવા મહીનાની મકંઈ થાય ત્યારે ફેરવવામાં આવે છે કે જેથી પાણીઆ થઈ રહે છે, વચ્ચેના ખડનો નાશ વાય છે અને ત્યાં જાદ ને વચ્ચેના વચ્ચે છે તે પાણીને સચ્છ મારી ખેડ થતી હોવાથી ઘઈ શકે છે પાણીઆ કરવા દેશી હળના ચવડાના ઉપલા ભાગમાં પાટીડ ગોઠવી બાધવામાં આવે તો પણ ચાલે જોમ છે મહીનાની મકંઈ થાય તે પહેલાં બે મકંઈ આડી હોય એટલે છોડ છેટે છેટે હોય તો વચ્ચે મકંઈના છોડ અંરમર વરસાદ થતો હોય ત્યારે જોખ્યા હોય તો રોપ લાગે છે અને દોડી જોમે છે

વળી મકંઈને બે ફુટને ગાળે અને હારમાં બે છોડ વચ્ચે જોકે ફુટને છેટે પાણી હોય તો મકંઈ મારી થાય છે મકંઈ નાની હોય ત્યારે બેડ ખાતુ ની ખેડ થતી હોવાથી નીદમણ પણ જોણું થાય છે (કાળી જમીનમાં જોકલી અગર ઉદર ખરી, સામો, સુદરડો, કન્દો ખડખીડા નામના ખમલા

વધારે પ્રમાણમાં માલમ પડે છે, પહેલા ત્રણ વર્ષના ખંડ ચાલુ વરમાદ રહે  
તો હોય ત્યારે ઘણા અપાટાખંધ વધે છે અને જે એમનો નીકાલ કરવાનો  
સમય ન મળે તો સુખ્ય તુલને ઘણું નુકશાન થાય છે મકંઠ મોટી થઈ  
હોય અને તે વખતે ખમલુ જણાતુ હોય તો તેને ઉપાડી લેવું જોઈએ કાચ  
કે એમ વરસો-વરસ કરવાથી જમીનમાં ખંડ ઓછું થતું જાય છે ભુરી  
જમીન જમીનમાં કજરો, કુમ્બો, દરોઈ, ચીરા, સામો અને ખડલીયા વધુ  
પ્રમાણમાં થાય છે નિર્મોલ્ય જમીનમાં દરોઈ વધુ પ્રમાણમાં જણાય છે, દેશી  
હળની ખેડથી એનો નાશ થઈ શકતો નથી ઘઉંનો પાક લણી લીધા બાદ  
ખી-ટી-ટુ અને ચી-ટી-ટુ થી આડી ઢલી ખેડ કરી જેટલામાં દરોઈ પાછી  
જણાય તેને ખોલી દરોઈની જડ ઉંડાલામાં વીણી લેવામાં આવે તો દરોઈ  
ઘણીજ ઓછી થાય છે વળી કાળી જમીનમાં આવો દાભજો જણાતો હોય  
તો અને પાણી પાવાની સવડ હોય તો પાણી પાઈને ઉંડાલામાં ખી-ટી-ટુ  
અગર ચી-ટી-ટુ નામના હળથી ખેડ કરી રોય તો આ ખડનો પછુ નાશ  
થાય છે એમાસામાં દોઈ દોઈ જડ જણાય તો તેને ખોદાવી લેવી ખી-ટી-ટુ  
અને ચી-ટી-ટુ હળ ખેડવાને સાગ બાધાના બળદની જોડ જોઈએ છે ખેડ  
તને હળ વતી ચોરવાતુ સુગમ લાગતુ હોય અને એનોજ ઉપયોગ કરવો  
હોય તો જે આસ વચ્ચે જે કુટનો ગાળો રહે તેમ યોગ્ય તો પણ ઠીક તેને  
માટે જરા જુમડ માપસગ કરાવી લેવું એટલે ચાલશે (૭ કુટ લણાઈમાં  
જુમડ હશે તો ચાલશે) ભુરી તેમજ કાળી જમીનમાં જે કુટના ગાળાવાળા  
ફડકાથી ચોરવાથી સ્થાનીક પધ્ધતિ કરતા છોડ છેટે છેટે હોવાથી દોડા મારા,  
મોટા ( અને ઘણે ખરે ભાગે દરેક છોડને જે દોડા આવે છે ) અને પોપલુ  
બગેબર મળતુ હોવાથી દોડા લગભગ માથે મુધી ભગલા હોવાથી પાક વધુ  
થાય છે છેલ્લા માત આઠ વરમના અનુભવથી અમે ખાતરીથી કહીએ છીએ  
કે જે કુટના ગાળાના વાવેતરથી મકંઠમાં લગભગ ૨૫ ટકનો વધુ પાક આવે  
છે અને ખચ લગભગ મગ્ગો આવે છે

ઘઉંમાં પણ ફારમખ ફડકા વતી વાવેતર કરવામાં આવે છે તેમાં દોઢ  
કુટના ગાળીવાળા ફડકાનો ઉપયોગ થાય છે અને એમાં પણ પાક વધુ થાય  
છે ફડકા વતી મગફળીનું વાવેતર પણ થઈ શકે એમ છે આ સાલ વીજ્ય  
મઠ તેમજ ગલાવીએ "ફળીયે દાહોદ નજીક એ પ્રમાણે વાવેતર થયલા છે  
નાં સરકાર તરફથી દાહોદ તેમજ આવોદ ગામે જોભરની ટેપો ખોલેલી છે  
અને જોભરનો ઉપયોગ કેમ કરવો અને તેને ગરવી રેખારવા માટે દરેક

સ્થળે અઠેક કામગાળ ખેતીવાડી ચોપગ્ગીઅર સાહેબની દેખરેખ નીચે કામ કરવા નીચેલા છે માટે જોડતા ઓળખ, ઓમની પામેથી લઈ જઈ એનો ઉપયોગ કરવા બહામણ કરવામા આવે છે આ કારમપરથી પણ કરખી, કરખ વી- એ બાર નજીકના ખેડુત લઈ જઈ ઉપયોગ કરેછે ચોરા, ગામે શેઠ નાગજીદાને તેમજ વિનયગઢ ગઢોઈ ગામે શેઠ કેશવલાલે પોતાના ખાચે દરકા કરખી, કરખ વિ તઈઆ કરખી તેનો ઉપયોગ ખાતાની સુચનાથી કરેલો છે મગફળી કપાસ અને ડાગગુ વાવેતર ઘણેખરે ભાગે દરેક છે મરકાની કારમ પર અવગ નવર ખેતીવાડીનું પ્રદર્શન ભરવામા આવે છે તે વખતે તાલુકાના અગ્ર ગણ્ય ખેડુત, ને જોડાની રામ પન્ના તુલ તુલના વાવેતર ઉછેર જુદી જુદી વાના આ દાખલ કરેલા પાકની વિગતવાર કુટીકત સમજાવવામા આવે છે કોઈ કોઈ ઉત્સાહી ખેડુત તેને અનુકુળ આવે તે બાબત દાખલ કરવા પ્રેરણા આપી રીતે મગફળી કપાસ જોડીઆ ઘઉં ફલાઉ ઝાડ શાકભાજી આદુ વિગેરેના તુલ અનુકુળ જગાએ દાખલ થયા છે એટલે ના સગકાને હેતુ કઈકે ભાગે ફળીભુત થયો છે, હવે વધાગમા વણીક તેમજ ઈતર પઈસાદાર વર્ગનું પણ ખેતી તરફ લક્ષ દોસયુ છે તેથી આ લોકના ઉત્સાહ તેમજ ખતથી સારો સુધારો થાય એમ છે, વગેરે ખેરીયા ગામે (બારીઆની હદમા) દલોઈ તરફના હેટલાક માકુમીક ખેડુતે જગલની પડતર જમીન અમુક ગરતે ગળી આ માલ તેમાની આશરે ૫૦૦ વીઘામાથી જોડી ખાખર આકરો અને જગલની ઝાડોને કાપી તેના ખુટકા જોડી નાળી પછી દ્રુટગથી ખેડી કપાસનું વાવેતર કર્યું છે એ લોકે પોતાના તરફના સુધાર લાવી જોઈતા ઓળખ ફરકા કરખી, કરખ, હળ વિગેરે તઈયાર કનની આલોટ તરફથી બગદ લાવી ઉપયોગ કર્યો છે આ લોકની ખેતી જોઈ નજીકના ખેડુત પોતાની ખેતીની વાવેતરની પંથવતીમા થોડા વરસમા સુધારો કરવા હોગયે એમ મારૂ માનવુ છે વિષયની આવે જગ મળધ હોવાથી નીચેનો દાખલો ટાકુ છુ

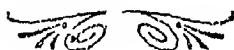
અનદાવાદ જીલ્લાના જોડાસા મહાલના ધનમુલ ગામે ખેતીવાડી ખાતાના પ્રયાસથી ઓળખ સબથી ખેડુત લોકમા ઉત્સાહ આવેલો તેમજ મકઈ ઘઉંની જગોએ કપાસના વાવેતર કરવાની શરૂઆત કરેલી તેમા મકઈ માલ ફળની તરફ ના પાટીદાર ખેડુતે પડતર જમીન વેચાણ ગળી વચ્ચાન થયા બાદ જમીનને ખેડી કપાસનું વાવેતર મોટા પ્રમાણમાં કર્યું તેનું જો તેમજ આગલા વચ્ચામાં કપાસમા સારો લાભ જણાયલો તેથી ગામ લોકે પણ કપાસનું વાવેતર મોટા પ્રમાણમાં જુદી જુદી રીતે કર્યું અને જોને મારે જોઈતા કરખી કરખ અને ફરકા

ઉપલા પાટીનાર પાનેથી લઈ જઈ ઉપયોગ કરી ખીજ નવા ઓળાર એમના મુધાગ પામે કરાવ્યા આ પ્રમાણે જે લોક હજીથી વાવેતર, ખેડ વીગેરે કરતા હતા તેઓ ફરકા, કરખી, કરળ, વિ નો ઉપયોગ કરતા થયા અને તેની અ' સલની પંધનિમા ફેરફાર કર્યો આ પ્રમાણે બહારના ખાતીવા અને ઉત્સાહી જેકુત તાલુકામા જુદીજુદી જગોએ આવી, વસે અને જોતીનો ધધો કરે તો જોતીની પંધનિમા બન્ને તાલુકામા ફેરફાર થાય અને પાટમા ઉપર લખ્યા પ્રમાણે વધારે કરે. વધારે પિષ્ટ પિણુ ન કરતા મકઈ માટે જે કુદના ગાળાગા ફરકાથી વાવેતર કરી કરખીનો ઉપયોગ કરવા જાણામણુ કરવામા આવે છે ( જુઓ નીચેતુ પત્રક, )

### મકઈના પાકના આંકડા

વર્ષ	સ્થાનીક પાકતીમા	જે કુદના દરકાના
	રતલમા	ઓરણમા નવવમા
૧૯૧૮-૧૯	૯૪૭	૧૩૬૭
૧૯૧૯-૨૦	૮૧૧	૯૦૫
૧૯૨૦-૨૧	૧૬૮૩	૧૦૬૫
૧૯૨૧-૨૨	૨૧૪	૨૦૩
૧૯૨૨-૨૩	૬૫૧	૮૬૮
૧૯૨૩-૨૪	૧૦૫૩	૧૨૬૮
૧૯૨૪-૨૫	૬૦૮	૧૦૧૩

૧ અપ્રિલ ૧૯૨૫



અને જુવાઈ જોગપટ માસમા પણ મામાન્ય થાય તો મકંઈ હીંડ પાકે છે આગ્રવે વરસે વરસાદ ઘણો થયો હોય અને ધીન્ વરસે વગ્માદ સાધાણુ થાય તો પણ મકંઈ હીંડ પાકે છે અને વગ્માદ છેકળ આછો હોય તો મકંઈનો પાક મામાન્ય થાય છે મે મામથી વરસાદની ગરૂઆત થાય અને જુન જુલાઈ સાધાણુ વરસાદ પડતો રહે તો મકંઈ હીંડ પાકે છે, પણ જોગપટ માસમા વધુ થાય તો પાક કંઈક આછો થાય છે મે માસમા થોડો વગ્માદ થાય અને જુન જુલાઈમા ઘણો વરસાદ થાય તો મકંઈનો પાક ખરોખર થતો નથી જુલાઈ માસમા વરસાદની ગરૂઆત થાય અને તે સારો થાય અને પછી જોગપટ અને સપ્ટેમ્બરમા હીંડ વરસાદ થાય તો મકંઈનો પાક આવારણુ થાય છે

અણી—જુલાઈ આગસ્ટમા સારો વરસાદ થયો હોય તો પણ ચણીનો પાક હીંડ થાય છે મે મામથી અક્ટોબર દરમ્યાન નાગે વગ્માદ થાય તો પણ ચણા હીંડ આપે છે જુનથી સપ્ટેમ્બર સુધી વગ્માદ સાગે થાય તો ચણા હીંડ પાકે છે

ઘઉં—જુન જુવાઈ અને જોગપટમા સારો વરસાદ થાય તો ઘઉં હીંડ પાકે છે જુલાઈ માસમા વધુ વરસાદ થાય તો ઘઉં નાનું થાય છે અક્ટોબર માસમા વધુ વરસાદ થાય તો ઘઉં ખરોખર પાકતા નથી જુનથી મય ટેમ્બર સુધી વરસાદ ચાલું રહે તો ઘઉં સાધારણુ પાકે આપે છે આગસ્ટ માસમા પુષ્કળ વગ્માદ થાય તો અને સપ્ટેમ્બરમા પણ વગ્માદ થાય તો ઘઉં ખરોખર પાકતા નથી આછા વરસાદ વાળા વરસમા ઘઉં ઘણાજ આછા પાકે છે આગસ્ટને બદલે સપ્ટેમ્બર માસમા વધુ વરસાદ થાય તો ઘઉં હીંડ પાકે છે

રાગર—જુન, જુલાઈ, અને જોગપટ માસમા નાગે વગ્માદ થાય ( અને આગસ્ટે વરસે આછો વગ્માદ થયેલો હોય તો ) રાગર હીંડ પાકે છે જુન, જુલાઈ જોગપટ અને સપ્ટેમ્બર માસમા મરેસન વગ્માદ હોય તો રાગર સારો પાક આપે છે મે થી ઓક્ટોબર સુધી વગ્માદ હીંડ પડે તો રાગર ઘણી મોની થાય છે જુન જુવાઈ જોગપટ માસમા સારો વગ્માદ હોય અને સપ્ટેમ્બરમા પુરૂ વગ્માદ થાય તો પણ રાગર હીંડ પાકે છે રાગર મેખા પછી ને બરોબર વગ્માદ ન થાય તો રાગર ખરોખર પાકતી નથી આછા વગ્માદ વાળા વરસમા રાગર ખરોખર થતી નથી

- કપાસ—જુનમા ઓગણ લાયક વરસાદ થયો હોય અને જુલાઈ
- ઓગષ્ટમા આગર તો સપ્ટેમ્બરમા સારો વરસાદ થયો હોય તો પણ કપાસ ( મઠીઓ ) ઠીક પાકે છે જુનમા સારો વરસાદ થયો હોય અને જુલાઈ ઓગષ્ટ અને સપ્ટેમ્બરમા માગે વરસાદ થાય તો કપાસ ઘણો મારો પાકે છે જુનમા વાવેતર વખતે ઘણો વરસાદ થાય અને જુલાઈ ઓગષ્ટમા વધુ થાય તો કપાસ ઠીક થતો નથી વાવેતર નાફે ઉગી નીકળ્યા બાદ અને પદર વીમ દીવસનો પાક થયા બાદ વરસાદ વધુ થાય તો પણ કપાસ ઠીક પાકે છે કપાસ કાળી જમીનમા ઘાચ છે આગલે વરસે વરસાદ ઘણો હોય અને બીજે વરસે વરસાદ આઠો હોય તો પણ કપાસ પાકે

મગફળી—જુન જુલાઈ આગસ્ટ અને સપ્ટેમ્બરમા સારો વરસાદ થાય તો મગફળી ઠીક પાકે છે સપ્ટેમ્બરમા વરસાદ થાય તો ખોદવાનો ખર્ચ ઓછો થાય છે પહેલો વરસાદ મારો થયો હોય અને પછી થોડો થોડો થાય અને વગ્ગ દરમ્યાન વરસાદ ઓછો રહે તો પણ મગફળી આઠ આની પાક આપે છે ભારે વરસાદવાળા વગ્ગમા બધા માસમા વરસાદ હોય તો મગફળી ઘણીજ ઓછી પાકે છે પહેલો વરસાદ ઓછો હોય અને બે માસ આઠો રહે તો પણ મગફળી ઓછી પાકે છે

આ સાથે પત્રક રજુ કરવામા આવેલા છે જેમા વરસાદ દર વરસે માસવાર કેમ થયો તથા તે વરસે મઝઈ વીગેરેનો સરેરાશ પાક કેમ થયો તે જોવાથી વધુ ખજાર મળવા સુભવ છે પાક જુરી જમીન અને કાળી જમીનનો એકદર સરેરાશ છે કાળી જમીન આસરે ૧૮૦ એકર છે જ્યારે જુરી જમીન ૨૪ એકર છે કાળી જમીનમા ૪ મઠીઓ કપાસ થાય છે અને તે સારો પાક આપે છે, મગફળી જુરી જમીનમા વધુ પ્રમાણમા કરવામા આવે છે હાગરને કીચાડીમા સોપવામા આવે છે

દાક્ષિણ દાગમપગ થયેલો વરસાદ, તેની ગોસમ અને પાકપગ થની અસર બતાવનારે પત્રક અને ૧૯૦૬ થી ૧૯૨૪ વરસ દરમ્યાન ખાસવાર થયેલો વરસાદ

વર્ષ	સે જૂન ગોવડા	જૂન જૂન દેશ	જુલાઈ જૂન દેશ	ઓગસ્ટ જૂન દેશ	સપ્ટેમ્બર જૂન દેશ	ઓક્ટોબર જૂન દેશ	નવેમ્બર જૂન દેશ	અક્ટર થયેલો વરસાદ જૂન દેશ
૧૮૦૧-૦૨	—	—	—	—	—	—	—	—
૧૮૦૨-૦૩	—	—	—	—	—	—	—	—
૧૮૦૩-૦૪	—	—	—	—	—	—	—	—
૧૮૦૪-૦૫	—	—	—	—	—	—	—	—
૧૮૦૫-૦૬	—	—	—	—	—	—	—	—
૧૮૦૬-૦૭	—	—	—	—	—	—	—	—
૧૮૦૭-૦૮	—	—	—	—	—	—	—	—
૧૮૦૮-૦૯	—	—	—	—	—	—	—	—
૧૮૦૯-૧૦	—	—	—	—	—	—	—	—
૧૮૧૦-૧૧	—	—	—	—	—	—	—	—
૧૮૧૧-૧૨	—	—	—	—	—	—	—	—
૧૮૧૨-૧૩	—	—	—	—	—	—	—	—
૧૮૧૩-૧૪	—	—	—	—	—	—	—	—
૧૮૧૪-૧૫	—	—	—	—	—	—	—	—
૧૮૧૫-૧૬	—	—	—	—	—	—	—	—
૧૮૧૬-૧૭	—	—	—	—	—	—	—	—
૧૮૧૭-૧૮	—	—	—	—	—	—	—	—
૧૮૧૮-૧૯	—	—	—	—	—	—	—	—
૧૮૧૯-૨૦	—	—	—	—	—	—	—	—
૧૮૨૦-૨૧	—	—	—	—	—	—	—	—
૧૮૨૧-૨૨	—	—	—	—	—	—	—	—
૧૮૨૨-૨૩	—	—	—	—	—	—	—	—
૧૮૨૩-૨૪	—	—	—	—	—	—	—	—
૧૮૨૪-૨૫	—	—	—	—	—	—	—	—

દર એકરે થયેલો: ગુદા, જુદા, તુલના સરેરાસ પાક સ્તવમા

મધ્ય	અણી	પક	ડાંગર	કપાસ	મગફળી	રીમાઈ
૧૬૦૬	૧૮૨	—	—	૫૬૪	૧૦૦૦	મકઈ, કપાસ અને મગફળીને મોસમ મારી નીવડી
૨૫૭	૧૦૫૧	૧૩૨૬	૩૩૭	૩૧૯	૧૨૨૩	અણી પકે અને મગફળીને મોસમ મારી નીવડી
૧૮૨૧	૬૫૮૦	૧૧૧૮	૬૭૪	૮૫૦	૧૬૮૩	મકઈ, પકે, કપાસ અને મગફળીને મોસમ મારી નીવડી
૮૫૧	૬૬૨	૧૦૨૦	૧૬૪૦	૩૪૪	૧૪૪૦	ડાંગર તથા મગફળીને મોસમ મારી નીવડી
૬૨૬	—	—	—	૪૮	૬૮૫	મકઈ, મગફળીને મોસમ મારી નીવડી
૧૩૯૩	૭૫૦	૧૩૨૫	૨૪૦૦	૪૪૦	૧૪૮૦	મકઈ, પકે ડાંગર અને કપાસમાં કાંઈ પાક થયો
૫૬૦	૬૮૭	૧૦૧૪	૧૮૩૦	૬૬૭	૪૮૦	કપાસ અને ડાંગરનો પાક ઠીક થયો વીજળી સારા પાક થયો
૧૦૬૦	૪૮૩	૮૦૬	૧૧૮૦	૫૧૨	૮૪૮	પાક તુલનો પાક મોસમમાં થયો
૧૫૩૭	૬૦૧	૬૭૪	૨૧૬૧	૭૦	૧૪૦૩	મકઈ, ડાંગર કપાસ અને મગફળીનો પાક સારો થયો
૧૭૭૦	૮૩૫	૬૫૬	૧૮૧૨	૭૪૦	૧૮૭૨	મકઈ ડાંગર, કપાસ અને મગફળીનો પાક ઠીક થયો
૮૨૩	૬૬૬	૮૨૦	૨૦૦૧	૧૬૭	૩૩૨	અણી તથા ડાંગર ઠીક પાક થયો
૭૮૧	૫૮૭	૩૭૮	૬૩૭	૪૬૩	૨૩૦	મોસમ ગાંધારણ નીવડી
૬૬૮	૩૪૪	૬૨૫	૧૮૫૦	૬૪૩	૩૬૪	મોસમ ગાંધારણ નીવડી
૧૬૪૮	૫૧૬	૧૦૨૦	૧૭૨૬	૬૫૦	૭૫૮	મકઈ, ડાંગર કપાસ અને મકઈનો પાક ઠીક થયો
૬૬૦	૮૨૮	૧૪૫૧	૧૬૩૩	૧૫૬	૮૦૧	પકે અને ડાંગર ઠીક પાક થયો
૬૫૬	૬૨૨	૧૨૧૬	૧૭૪૦	૫૪૮	૧૧૦૦	ડાંગરને મગફળી અને કપાસ ઠીક થયા
૧૦૦૧	૩૭૬	૯૧૩	૧૦૮૦	૩૪૮	૫૬૮	મકઈ ૬૩ થયો
૭૬૬	૬૮૦	૮૨૮	૩૮૫	૪૫૩	૩૫૩	મોસમ ગાંધારણ નીવડી

પરાગળ રણજીતજી દેગાધ.



## ખેતી અને ખેડૂતોની સ્થિતિ માટે અવિષ્ય વાણી

—\* ૧૯૩૪-૩૫ —

આખલા દેશમાં પુર્વજનો ખેતિવાડી અને ખાડીયાના કામનો જે અસર થયો હતો અને જેની પેદાશ ઉપર આપણી વસ્તી, વ્યાપારી, ખેડૂતો સમૃદ્ધિ વાન અને લીલાપીળા હતા તે આપણી સમૃદ્ધિ અને ન લક્ષ્મીની મિત્રિ કેરવાઈ ગઈ અને તદન કમલ થયા છીએ જે ધનનીમાતા લગ, ખાજરી, ન્યાન ફળદુલ આપણા જથ્થામાં ઉત્પન્ન કરતી તેજ પૃથ્વી જમીન, ખેતર નિન્મ કેમ વગરના થયા છે ભીનાશ બળવી કે અમરી ગણવાની શક્તિ ગઈ

શ્રી પુરોનો પદ્મો ભોળો દવાની વૃત્તિ વધી ગઈ છે અને વર્ણશ્રમના ધર્મો છોડી ગમે તે દામ થયો ફરી પદ્મો મેળવવાની વૃત્તિએ પ્રમુખપદ લીધું છે માગમાર વિદ્યાનોર્ગ ધર્મમાં વિવેક ગુરુઓ નથી શ્રી અને પુરો એ પાતપાતાના ધર્મ ઠોડવા, પ્રવચારી, ગૃહસ્થ, વાનપ્રસ્થ સન્યાસીઓએ યા નડ મડના ધર્મ છોડ્યા જે રાજ પ્રજાએ પોતાનું સ્વરૂપ જોળખ્યું નહિ એક હક્કમાં હલકી ને બની કોમના ફરી પુરોનો પહેરોન પાતુ પીવું, મગ્નુ ફગ્નુ, ધવા રોજગાર એવા શરૂ કર્યા છે કે તેની કંઈ દામ છે તે પણ પાળી શકાતું નથી નાનની રાણી, ગૃહસ્થ ને આદર, બચ કે નૈત્ય કોણ એ બદલાતું આ લીધારી મહીમા માધન નથી થઈ ઠોડી બકાર ગયા જોડે દેક સ્ત્રી પુરુષ સ્વ-જડે વર્તવા લાગ્યા છે વ્યભીગાં વૃત્તિ વધી, માત્ર પિતા પરની ભક્તિ ઘટી, ભાઈ બહેનની મિત્રિ ઝગી થઈ, ભાઈઓ લડવાલાગ્યા પરમ્પર વડવાગોની આલતી આવતી જોળખાતું ખીજાતું મહી નથી મળ્યા મન્યાની કામ મહી નથી, અન્નમપરસ ઈર્ષ્ય અને અભિમાન દુ-પરની ઇન્દ્રિય વધી છે, પતિભાગ એ અગ્નિ, કે પુણ્યરાણી યુરોપની વન્ની આપણા મળધમાં આવી વ્યાપાર ગેજગાં ફરી અપણા ગિરીનામ પહેરેલા અને આપણને હઈ કઈ વસ્તુની જરૂર છે તે બધી બનાવી મોલવા માડી = ૧ એક કપીઆની સીજના દશ કપીઆ આપણી પામેથી મે/વવા લાગ્યા અને આપણને પનાધિત ફરી રીધા, નપડ-યુરોપનું, કાર્પિલ ફેન્સી સીજ નનકશ મોજ, સાઈકલ, ઇન્ડિયન, પપ અને જેવડે દામની લગવાની નીલ પણ પન્દેશનું, પખીના પીંડા, હાલકા અમરા પણ રૂક નાથ, રૂ, રેશમ, મલ

કાચી જગતની 'પેદાશ' અને ઘઉં, જવ, અગરી, સગસવ લોચશીંગ, કરડાઈ આદિ વસ્તુઓ અહિંથી બંધ અને તેમાથી, આપણા ઉપયોગની વસ્તુઓ મન મુશ થઈ બંધ તેવી મોકલે છે

આપણા ગભરો, ધનાહરો અને મુવડો અમેરીકા, વિલાયત, જર્મની, જાપાન આદિ સ્થળે ગયા બાપનો મેળવેલો પધસો પરદેશની મોજશોખ માણવા, વિદ્યા સંપાદન કરવાના બહાને પુષ્કળ ઉડાવ્યો પણ એમાના કોઈએ સ્પર્દેશને લાભ મળે, નવો પધસો પેદા થાય, આબાની થાય એવા ઉત્તમ વિદ્યા હુન્નર કળા દાખલ કરવા એક તાલી પાધ પણ વાપરવા કોઈ શ્રીમત રાજ રાણને લક્ષ્યાબ્યા નથી આપણા દેશમા અમદાવાદ, મુબઈ, મદ્રાસ, કલકત્તા, કાનપુર, દીલ્હી, લાહોર આદિ મોટા શહેરોમા આજે સેકડો વર્ષોથી મીલો ઉભી કરી મુત્તર કાપડ, બનાવતા હતા તે મીલોનો ધધો પણ દાયમાથી ખોયો અને પરદેશીઓને તે મીલો વેચાતી આપવાની સ્થિતિ લાવી મુકી

મુબઈ નગરી આપણા હિંદુસ્તાનની લડન નગરી હતી તાથી લાખો માણસ નાસવા અને ઉજડ થવા લાગી, પ્રથમ અપશુકન એ થયા કે પરાઓમા હુટો ચાલી તેમા આપણા માહુકારો ભજ્યા અને સ્પર્દેશ લાઈઓ પ્રત્યે નીમકહરામી કરી પોતાના લાઈનીજ મીલકત હુટાવી હિંદુ-મુસલમાન અને પાવમી વિગેરે જતનીની કુલરાઓ દાખલ થઈ અને તેઓ ખાનદાન કુટુંબની છોકરીઓને છેતરી ફસાવી મોટા શહેરોમા લાવી શ્રીમતના છોકરાને તેમના મોહ વિકારમા વશ કર્યા તેમા ફસાઈ પોતાના આપદાહાની મેળવેલી મિલકત ધુળધાણી ફના કરી નાખી અને મ્ની પુરૂષો એટલે સુધી અનાચારી થયા કે મોટા મોટાના યુન કરી જીવ લેવા લાગ્યા છે, આવા અનેક દાખલાઓ પેરસમા મેજ વાચવામા આવે છે

આની અત્યર્થ અનાચારી અને હદ વગળી પાપ પ્રપચ મનિ થઈ અને દુગમનો બેળો કપેલ પધસો આવી રીતે વેશ્યાઓ અને ઠગારાના ઘર ભરવા ઉડાવવા લાગ્યા છે, ગાયો, ભેંસો, ઘેટા, બકરા, કરોડોની સંખ્યામા ઠંતવ ખાતામા વેચાતા આથી વરેક કામના સ્ત્રી પુરૂષો તંતુ લક્ષણ કરવા લાગ્યા છે જેની હદ રહીનથી સટોડીઆઓ રૂ, ચાલી, ચાપીજી આદિના લાવો પોતાની મર જી મુનાગીજ વધારે ઘટાડે છે શેઠ દસાલોએ પોતાની ઠમાળી ખતર શેરના

ભાવ ચલાવી ઉતારી ચડતીની પડતી ટકી નાખી શ્રીમતને રક કયો, સાત માળની હુએલીપરથી છેડ જમીનના તળીયાં સુધી નીચે ઉતરી આવ્યા છે આવી ક ગાલી પતમા નકા જેવા વયા છે છતા પ્રભુને ભજવાની કે નિતિ ધર્મમા ચાલવાની લેગમાત્ર પણ ઈચ્છા થતી નથી એને સત્ત્વ ગ શુ, ઉત્તમ જ્ઞાન શુ અને પરમા તને કેમ ઓળખાય તે દિશાઓ અધ્યાગમાજ છે 'માળાપને' પેટે જન્મ ધર્યો દેડ, વધરિય, ક્ષત્રિય કે બ્રાહ્મણ થયો પણ તે જાતિના વર્તનમા તો તદન બુદ્ધ જ ભેવામા આવે છે

મતિનુ સતિત્વ, આધુનુ સાધુપણુ, ગ્રહસ્થની ગ્રહસ્થાઈ, રાજનુ રાજપણુ રહુ નવી ક્ષત્રિય બ્રાહ્મણ કે વર્ધવ્યવટ જતી રહી છે આમ હની આમા ઉચ્ચ પાથલ થઈ ગઈ છે ઈજિયુગે પોતાનુ ગમ્ય બળબળ જમાવ્યુ છે ગાભાથ છે તે ઈજિયુગને ! ભલે તારૂં ગમ્ય થયુ હજી પણ 'તુ' તારૂં પ્રાણલ્ય વવાગતો જલે અને કોઈની વૃતિમા મત્યયુગનો પ્રવેશ થવા દઈશ નહિ કાગ્લ પ્રાણ્ય ભોગવવાનુ કોઈ સી પુરોયોથી રહેવાનુ નથી માટે ભલે પ્રાણધવન થઈ બધા વર્તે આવુ હજાહજ વિષ વ્યાપી રહ્યું છે તેમાથી કોઈકજ વિગ્લ પુરૂષ પ્રત્યે પરમાત્માની કપા થાય તો જ્ઞાન અશુ બુદ્ધી જાય છે અને પોતાનુ સ્વરૂપ પોતે જાણે છે તંને પરમાત્મા સહાય કરી આ ઈજિયુગના હજાહજ જેની મસુદમાથી જાચાવી લે છે

ઉર પ્રગલ્ભે હાલ શ્રી ગુરુઓનુ વર્તન છે એટલે આપણો એનુ પેદા કરનારો ખેતિ પ્રાધાન્ય દેશ ઉ તમા વિશા હુનરકળા જણુતા દેશ ભડોને ખેતિવાડી બાગ જાગી-ની આળાદી દેવા કે તે કામ કરનારાને કોઈ પણ મદદ કરવાની ઈચ્છા કયાથી થાય. દુષ્કાળ પર હુ તમા દર વરમે વ માદની તાણુ અનાજ ધાનની અછત, ખાવા પીવા પહેરવાની વસ્તુની અનિ ભોગવારી, પઈસાની ભીડ અને રોગની વૃદ્ધિ 'થઈ છે છતા પણ ખેતી પર લક્ષ દેવાનુ સુઝનુ નથી

તાપ ટાલ મહન કરવાં, વચ્ચાદમા પકળવુ, હાથમા હળ લેવુ, બળદને બાધવા છોડવા, ગાય લેશને નીચુ ઢરુ, ચગ્વા લઈ જવા, સારા ધોઠા ઉછેરવા, સારી ઉન પેદા કરના. ચેદા વધારવા, આગ ખાનદાન ખુટો રાખી ગાયોની કોણાદ વધારવી, ગઉચરો વધારવા, તળાવો કરવા, નવાણો ગળાવવા ઉ તમા ખાતરો તદ્યાગ કરવા, નહેરો બાધવી, ગાડની સખ્યા વધારવી,

કારીગરોને પછિયા ધીની, વસવાયાને મહિ સહના કામગા ઉત્તેજન આપવું, વેપારીઓને મહાય કચ્વી, દાણ જગાત ઓછી કચ્વી, અહિથી કાચો માલ થઈ છે તેમાંથી પાકો માલ બનાવી વેચવા દેશાવર માયેનો સખધ વધારવો બનાવની જેતી મોટા પ્રમાણમાં કરાવવી. ઉચુ રૂ પેદા કરવું, અને દરઆલ નીચમીત ખુબ વસાદ વરસે તે માટે કુદગત ને મદદરૂપ થાય એવા મલ્તેગો ચોજવામાં દરેક ગામ્ય દુગ સાલ પોતાના ઉપજનો દશાશ ભાગ વાપરે અને પોતાની વસ્તી તરફ પ્રેમ લાવથી કામ હે તો જરૂર કળિયુગતુ મરણુ વધ સત્યયુગતુ રાખ્ય જન્મે

કાલિક મુખ અને વચળ લક્ષ્મી માટે વગર વિચારે આપણે પોતાની કગાળ સિરિતિ કંઠી મુકી છે હવે પસ્તાઈએ તે શુ કામતુ ! બાપદાદાની મેળવેલી લક્ષ્મી તેમજ આજરૂ ખોઈ, તેના મેળવેલા ઘરખાત મીઠકત ખોઈ બેડા અને હનુ નહોતુ થઈ ગયુ ઓનરેખલ રોઠ દહેવાતા તે બીખાગી યયા અને બીમ્મઓને પણ લીખાગી બનાવ્યા છે એ ! દિન દયાળ, સવ વ્યાપક સચિદાનંદ પરબ્રહ્મ પરમાત્મા અમાન ગાઈ બહેનોને તારી જયોતિ આત્મ સ્વરૂપતુ દર્શન કરાવ ! મા એતુ મ્વરૂપ બાળી શકે એવુ જ્ઞાન આપ અને તેમના ચક્ષુ ખોલ !

અમાગી જેતીની પાયમાલી થઈ છે, જેડુતો કગાલ બન્યા છે વેપારી ની થઈ હાલ વચા છે, અમાગ જેડુતો પોતે પોતાનો દાહો પેદા કરે ને ખાય નહી અને લુખે મરે, રૂ પેદા કરે તેજ નાગા ફરે, ગાયો પાળી દુધ દહિ પેદા કરે પણ હોકગંગો ખાત્રી છાશ પલ પામે નહિ આ પ્રમાણે રાત્રિ દિવસ ટાલ, તરકે, વસાદ સહન કરે, ખેત-મા કામ કરે । પગમેયો ઉતાવળો જેડુતુ દુખી છે, આખમાંથી આચુ હાગે છે દે આ કેવો દગિકાળ ગાચેા કે સખત મહેનત દરેક હુ છતા પણ પેટ પુરતી ઉપજ આવતી નથી, અને ખુચે તકસર વસાદ વરસતો નથી જાણમાં પાચ જેડુતો નિનિ ધર્મવાળા હોય તેથી શુ થાય, એ તો મુગ પાછળ લીકુ બળી જાય તે સ્વભાવિક છે આપણા પાતો હુગર હુછ ખોદાઈ રહેયો નથી અટલે પુન્યનો હુગર ખોદવા કુખત નથી પાપ ગુરૂ કંઠી વળ્યે ત્યાર પછી પ્રારબ્ધ સજ્જે પુન્યનો ઉદય થયે બાકીતો સડના કાગિનો દોષ છે એટલેજ આવું અધર્મ વર્તન કરવુ ગમ્યું છે પરમાત્માને ઓગળતા નથી, મોત નથી એમ માનનાગ છે આ પ્રમાણે સર્વે બાઈ બહેનો પોતપોતાના અધર્મ પતનથી દુખી થયા છે

અને ઘરો માટે અમાની મહેનતો બંધુઓને વિનંતિ છે કે શહેરના મોજશોખ છોડી નવો-પછને ઉત્પન્ન કરનાર ખેતી અને ખાગાયતની મજ્યામા વધારો, જો, તેમા પછસો વ પડે અને સ્વચ્છતા આચરણ છોડી કમર કસી આપણા ખેતી પ્રાધાન્ય દેશમા ખેતી કરવાનું મનપર લ્યો કાથમા હુજ લઈ ઉત્તમ ખેતિ કર્યા શિવાય કદી પણ સાગી ઉપજ આવતી નથી નિતિ સારી રાખો ને પછી તેનું ઉત્તમ ફળ લેવા પ્રેરણા કરો.

ખાવળ વાવી આબાની આગા રાખવી નહીં છે રાજ્યોએ હોમીકા ખેડુતોનો પછસા ધીરી, વેપારીઓએ ખેડુત સાથે ભાગ રાખી ઉત્તમ સાધનોથી શાસ્ત્રોક્ત રીતે ખેતીવડી કરવા તરફ લાગવાની જરૂર છે તો પરમાત્મા પરદેશ ગયેલી લક્ષ્મિ પાછી લાવશે અને સ્વીચરેહાલ સ્થિત મટાડી સર્વત્ર રામે ગાન્ય પ્રમગવશે.

વરંમાદ ઓછો વરમવાથી અનાજ યોડુ પાકે છે અને લક્ષ્મિનો નાશ થયો છે પણ જો તમો સાડ વતન ગમશે તો સુખી થશો, હવે હક થઈ છે ચેતવાનો સમય છે ત્યાં સુધી જેતો નહિતઃ પણ યુક લવિય જોઈ છ, તમાથી જયવા પ્રજા મન્મતી આપો

( ખેતીવાડી વિજ્ઞાન નવંગરના અંક ઉપગ્રથી )

દુલેગય છોડાલાલ અબ્તગીયા  
મપાદક ' ખેતીવાડી વિજ્ઞાન '

